

**T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

**BAĞIMSIZ DENETİMDE GÖNÜLLÜ ROTASYONU
ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BIST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Erdem KÜRKLÜ

OSMANİYE / 2019

T.C.
OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

**BAĞIMSIZ DENETİMDE GÖNÜLLÜ ROTASYONU ETKİLEYEN
FAKTÖRLER: BİST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

ERDEM KÜRKLÜ

Danışman: Prof. Dr. Zeynep TÜRK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Turgut ÇÜRÜK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Bülent ÖZ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Jale SAĞLAR

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Ü. Nazan ŞAK

OSMANİYE / 2019

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İşletme Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İMZA

Başkan: Prof. Dr. Zeynep TÜRK
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Turgut ÇÜRÜK

Üye: Prof. Dr. Bülent ÖZ

Üye: Doç. Dr. Jale SAĞLAR

Üye: Dr. Öğr. Ü. Nazan ŞAK

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../2019

.....
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
  - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
  - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
  - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
  - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 16/07/2019

Erdem KÜRKLÜ

ÖZET

BAGIMSIZ DENETİMDE GÖNÜLLÜ ROTASYONU ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BIST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

ERDEM KÜRKLÜ

Doktora Tezi, İşletme Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Zeynep TÜRK

Temmuz 2019, 212 sayfa

Türkiye’ de halka açık şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firmalarını hangi nedenlerden dolayı değiştirdiklerine dair kamuoyunu bilgilendirme zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durum, şirket performansı, denetim kalitesi gibi hususlar hakkında fikir sahibi olmak isteyen kreditorler, yatırımcılar ve aracı kurumlar gibi bilgi kullanıcıları için önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu eksiklik nedeniyle çalışmada, Türkiye’ de halka açık şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firmalarını neden değiştirdikleri ve bu değişiklikte hangi faktörlerin etkili olduğu araştırılmıştır. Çalışmanın veri seti, 2011-2017 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST) endeksinde kesintisiz işlem gören 8 farklı sektöre ait 1169 şirketin yıllık faaliyet raporları, mali tablolar, denetim raporları ve şirket haberlerinden oluşmaktadır. Literatürde en sık kullanılan ve Türkiye örneğinde verisine ulaşılabilen önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi gibi değişkenler kullanılmak suretiyle araştırma hipotezleri kurulmuştur. Veri analizinde ikili (binary) lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, dört büyük denetim firması (KPMG, PwC, Deloitte ve Ernst&Young) dışındakiler tarafından denetlenen, önceki yıl olumlu görüş dışında bir denetim raporu alan ve finansal anlamda sıkıntılı halka açık şirketlerin bağımsız denetim firma değişikliğine gitme ihtimalinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bağımsız denetim, gönüllü rotasyon, bağımsız denetim firma değişikliği.

ABSTRACT**FACTORS AFFECTING VOLUNTARY ROTATION IN INDEPENDENT
AUDIT: A RESEARCH ON BIST COMPANIES****ERDEM KÜRKLÜ****Ph.D. Thesis, Department of Business****Supervisor: Prof. Dr. Zeynep TÜRK****July 2019, 212 pages**

In Turkey, there is no obligation to inform the public about the reasons why publicly traded companies have changed their independent audit firms result of voluntary rotation. This is a major deficiency for information users such as creditors, investors and brokerage houses who want to have an idea about the issues such as company performance, audit quality, etc. Due to this deficiency, in the study, it has been researched why the public companies in Turkey changed the independent audit firms result of voluntary rotation and which factors were influential in this change. The study's data set consists of annual reports, financial statements, audit reports and company news of 1169 companies of 8 different sectors which are traded uninterruptedly in the Istanbul Stock Exchange (BIST) index between 2011 and 2017. Research hypotheses have been established in the literature by using variables such as previous audit opinion, audit firm size, company's financial condition, company's size, change in company management, company merger, independence of company management and effect of debtholders which are most commonly used in Turkey sample. Binary logistic regression analysis was used for data analysis. At the end of the study, it has been detected that the likelihood of a publicly traded company controlled by the four major independent audit firms (KPMG, PwC, Deloitte ve Ernst&Young), receiving an audit report other than the previous year's positive opinion and financially distressed, is more likely to change the independent audit firm.

Key words: Independent audit, voluntary rotation, the change of independent audit firms.

ÖNSÖZ

“Bağımsız Denetimde Gönüllü Rotasyonu Etkileyen Faktörler: BIST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu doktora çalışması, şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firmalarını değiştirmelerinin altında yatan nedenleri ortaya çıkarmak amacıyla seçilmiştir. Çalışmanın hareket noktasını, halka açık şirketlerin bağımsız denetim firmalarını hangi faktörlere göre değiştirdiğine dair kamuoyu ile paylaşılan herhangi bir bilgi, belge veya platformun olmaması, şirketlere yatırım yapmayı düşünen finansal bilgi kullanıcılarına denetim firma değişikliklerinde etkili olan faktörler hakkında ipucu vermesi ve Türkiye’de bu konuda yapılan çalışmaların oldukça az sayıda olması oluşturmaktadır. Çalışma sonucunda, denetim firma değişikliğini etkileyen faktörlerin neler olduğu ve bunların etkisi değerlendirilerek hem kamuoyu aydınlatılacak hem de literatürde bu konuyla ilgili önemli bir eksiklik giderilmiş olacaktır.

Göreve başladığım ilk günden beri manevi desteğini her an yanımda hissettiğim, tüm akademik çalışmalarımın her aşamasında bana yol gösteren, yanında çalışmaktan onur duyduğum ve duyacağım saygıdeğer hocam sayın Prof. Dr. Zeynep TÜRK’e, tez çalışmam süresince yardımlarını esirgemeyen ve çalışmalarından istifade ettiğim sayın Doç. Dr. Alpaslan YAŞAR’a, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgisinden ve tecrübelerinden fazlasıyla yararlandığım değerli hocam Doç. Dr. Jale SAĞLAR’a ve olumlu ve yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren hocam Prof. Dr. Turgut ÇÜRÜK’e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tezimin araştırma kısmında gereken düzeltmeleri yapmamda yardımcı olan sayın Prof. Dr. Bülent ÖZ ve Dr. Öğr. Ü. Nazan ŞAK’a da ayrıca teşekkür ederim.

OSMANİYE, 2019
Erdem KÜRKLÜ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Problemin Tespiti	2
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Kapsamı	2
1.4. Araştırmanın Metodolojisi.....	3
1.5. Araştırmanın Planı	3

BÖLÜM II

GENEL OLARAK BAĞIMSIZ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM FİRMALARI

2.1. Denetimin Tanımı	5
2.2. Denetimin Türleri.....	6
2.2.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri	6
2.2.1.1. Faaliyet Denetimi	6
2.2.1.2. Uygunluk Denetimi	7
2.2.1.3. Finansal Tablolar Denetimi	8
2.2.2. Yapılış Zamanına Göre Denetim Türleri	9
2.2.2.1. Yıllık Denetim (Sürekli Denetim)	9
2.2.2.2. Sınırlı Denetim (Ara Dönem Denetimi)	10
2.2.2.3. Özel Denetim.....	11

2.3. Denetçi Türleri	12
2.3.1. İç Denetçi	13
2.3.2. Kamu Denetçisi	14
2.3.3. Bağımsız Denetçi	14
2.4. Bağımsız Denetim Kavramı	16
2.5. Bağımsız Denetimin Amacı ve Önemi	17
2.6. Bağımsız Denetim Süreci	19
2.6.1. Müşteri Seçimi ve İşin Alınması	22
2.6.2. Denetimin Planlaması	24
2.6.3. Denetim Programının Yürütülmesi	26
2.6.4. Bulguların Raporlanması	27
2.7. AB, ABD ve Türkiye’ de Bağımsız Denetim Firmaları	28
2.7.1. Avrupa Birliği Ülkelerindeki Bağımsız Denetim Firmaları	28
2.7.2. Amerika Birleşik Devletlerin’deki Bağımsız Denetim Firmaları	33
2.7.3. Türkiye’de Bağımsız Denetim Firmaları	36

BÖLÜM III

BAĞIMSIZ DENETİMDE ZORUNLU ROTASYON VE ZORUNLU ROTASYONA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

3.1. Bağımsız Denetimde Rotasyon Kavramı	47
3.2. Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Uygulamasının Amaçları	47
3.3. Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyona İlişkin Ülke Uygulamaları	49
3.4. AB ve ABD’ de Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Hakkında Yapılan Düzenlemeler	52
3.5. Türkiye’de Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Hakkında Yapılan Düzenlemeler	53
3.5.1. Sermaye Piyasası Kurulu Düzenlemeleri	53
3.5.2. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Düzenlemeleri	54
3.5.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenlemeleri	55
3.5.4. Hazine Müsteşarlığı Düzenlemeleri	56
3.5.5. Türk Ticaret Kanundaki Düzenlemeler	56
3.5.6. Kamu Gözetimi Kurumu Düzenlemeleri	57
3.6. Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Hakkında Görüşler	60

BÖLÜM IV

GÖNÜLLÜ ROTASYON SONUCU BAĞIMSIZ DENETİM FİRMA DEĞİŞİKLİK NEDENLERİ

4.1. Şirket Birleşmeleri	65
4.2. İşletme Büyüklüğü	69
4.3. Yönetim Değişimi.....	72
4.4. Denetim Görüşü.....	74
4.5. Denetim Kalitesi	78
4.6. Denetim Ücreti.....	80
4.7. Finansal Başarısızlık	82
4.8. Denetim Firmasının Büyüklüğü	86
4.9. Şirket Büyümesi.....	87
4.10. Borç Verenlerin Etkisi	89
4.11. Diğer Faktörler	91
4.12. Denetim Firma Değişikliğinin Belirlenmesine Yönelik Teoriler.....	93
4.12.1. Aracılık Teorisi (Agency Theory).....	94
4.12.2. Sinyal Teorisi (Signaling Theory)	96
4.12.3. Temsil Teorisi (Stewardship Theory)	97
4.12.4. Sigorta Teorisi (Insurance Theory)	98
4.12.5. Güven Teorisi (Confidence Theory).....	98

BÖLÜM V

BAĞIMSIZ DENETİM FİRMASI DEĞİŞİKLİĞİNİ İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR

5.1. Bağımsız Denetim Firma Değişikliğini Etkileyen Faktörlerle İlgili Literatür	101
5.2. Literatür İle İlgili Genel Bir Değerlendirme	112

BÖLÜM VI

BAĞIMSIZ DENETİMDE GÖNÜLLÜ ROTASYONU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ

6.1. Araştırma Hipotezleri.....	113
6.2. Araştırma Yöntemi.....	120
6.2.1. Lojistik Regresyon Analizi.....	120
6.2.1.1. İkili (Binary) Lojistik Regresyon Analizi.....	123
6.2.1.2. Sıralı (Ordinal) Lojistik Regresyon Analizi.....	124
6.2.1.3. Çok Terimli (Multinomial) Lojistik Regresyon Analizi.....	124
6.2.2. Lojistik Regresyon Analizinde Parametrelerin Tahmini.....	124
6.2.3. Lojistik Regresyon Analizinde Uyum İyiği İstatistikleri.....	125
6.2.4. Lojistik Regresyon Analizi Tercih Nedenleri.....	126
6.2.5. Lojistik Regresyon Analizi ile İlgiliYapılan Farklı Çalışmalar.....	127
6.2.6. Lojistik Regresyonda Model Seçimi.....	128
6.3.Örneklem Seçimi.....	129
6.4. Araştırmanın Modeli.....	132
6.5. Araştırmanın Değişkenleri.....	134
6.6. Araştırmanın Bulguları.....	135
6.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	136
6.6.2. Tek Değişkenli Analiz Sonuçları.....	139
6.6.3. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları.....	143
6.6.3.1. Enter Yöntemi.....	144
6.6.3.2. Backward LR Yöntemi.....	150
6.6.3.3. Forward LR Yöntemi.....	152

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1.Sonuç.....	155
7.2.Öneriler.....	158
7.3. Araştırmanın Kısıtları.....	158
7.4. Geleceğe Yönelik Araştırma Konuları.....	159

KAYNAKÇA.....	161
EKLER.....	184
ÖZGEÇMİŞ	211

KISALTMALAR

AICPA: American Institute of Certified Public Accountants

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIST: Borsa İstanbul

CART: Classification and Regression Tree

CEO: Chief Executive Officer

CSMA: Carrier Sense Multiple Access

EPDK: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu

FRC: Financial Reporting Council

FTSE: Financial Times Stock Exchange

GAO: Government Accountability Office

IOSCO: International Organization of Securities Commissions

KAP: Kamuyu Aydınlatma Platformu

KGK: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu

MEGEP: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sistemini Güçlendirme Projesi

NYSE: The New York Stock Exchange

SEC: Securities and Exchange Commission

SOX: Sarbanes Oxley Act

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TTK: Türk Ticaret Kanunu

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Finansal Tablolar Denetimi.....	9
Tablo 2. Hesap Dönemleri İtibariyle İşletmelerin Yıllık Denetime Tabi Olma Durumu	10
Tablo 3. Denetçi Türleri Arasındaki Farklılıklar.....	13
Tablo 4. Bağımsız Denetimin Amaçları ve Paydaş İlişkileri	18
Tablo 5. Bağımsız Denetim Sürecine İlişkin Prosedürler	20
Tablo 6. Dört Büyük Denetim Firmasının Büyüklüğüne İlişkin Veriler.....	29
Tablo 7. A-Kategorisinde Kayıtlı Amerikan Denetim Firmalarının Eyalet Bazında Dağılımı	34
Tablo 8. ABD’de Denetim Sayısı Açısından İlk 10 Denetim Firması	35
Tablo 9. Türkiye’de Denetim Sayısı Açısından İlk 10 Denetim Firması.....	40
Tablo 10. Türkiye’de Denetim Firma Sayısı ve Denetim Sayıları.....	42
Tablo 11. Türk Bağımsız Denetim Firmalarının Lisans Anlaşması Yaptığı Yabancı Kuruluşlar	44
Tablo 12. Zorunlu Rotasyon Uygulayan Ülke Dağılımları.....	50
Tablo 13. Bağımsız Denetimde Denetçi Rotasyonuna İlişkin Ülke Uygulamaları.....	51
Tablo 14. Türkiye’de 2006-2017 Yılları Arasında Zorunlu Rotasyona İlişkin Yapılmış Olan Düzenlemeler	59
Tablo 15. Zorunlu Rotasyon Hakkındaki Görüşler	61
Tablo 16. Zorunlu Denetim Firması Rotasyonunu Araştıran Bazı Çalışmalar	62
Tablo 17. Şirket Birleşme Türleri ve Özellikleri.....	66
Tablo 18. Birleşme ve Devralma Dalgaları.....	67
Tablo 19. Alıcı ve Satıcı Şirketler Bazında Birleşme Nedenleri.....	68
Tablo 20. İşletmelerin Büyüklüklerine Göre Sınıflandırılması.....	70
Tablo 21. Yönetim Seviyelerinde Yerine Getirilen Görevlerin Dağılımı	72
Tablo 22. Bağımsız Denetim Rapor Türleri.....	75
Tablo 23. Bağımsız Denetim Görüş Türlerinin Dağılımı.....	75
Tablo 24. Bağımsız Denetim Görüş Türlerinin Denetim Firması Bazında Dağılımı .	76
Tablo 25. Denetim Firma Değişikliği ve Borçluluk İlişkisine Ait Önceki Çalışma Sonnuçları	90
Tablo 26. Dört Büyük (Big 4) Denetim Firması	114

Tablo 27. Araştırmanın Hipotezleri	120
Tablo 28. Regresyon Modellerinin Sınıflandırılması.....	122
Tablo 29. Sektörel Dağılıma İlişkin Tanımlayıcı Bilgi	130
Tablo 30. İmalat Sektöründeki Şirketlerin Alt Sektörlere Dağılımı	131
Tablo 31. Örneklem Seçimine İlişkin Tanımlayıcı Bilgi	131
Tablo 32. Değişkenler ve Tanımları.....	134
Tablo 33. Bağımsız Denetim Firma Değişikliği Yapan Şirketlerde Bağımsız Denetim Firma Tercihleri	136
Tablo 34. Gönüllü Rotasyon Sonucu Bağımsız Denetim Firma Değişikliği Yapan Şirketlerde Denetim Firma Tercihleri	138
Tablo 35. Ki-Kare Testleri	140
Tablo 36. Tek Değişkenli Test Sonuçları	141
Tablo 37. Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi.....	143
Tablo 38. Başlangıç Modelinde Yer Alan ve Almayan Değişkenler	144
Tablo 39. Kategorik Değişken Kodları	145
Tablo 40. Çok Amaçlı Test (Omnibus Test) Sonuçları.....	145
Tablo 41. Cox&Snell R^2 ve Nagelkerke R^2 Sonuçları	146
Tablo 42. Hosmer ve Lemeshow Testi için Gözlenen ve Beklenen Frekans Değerleri	147
Tablo 43. Hosmer ve Lemeshow Testi Sonuçları	147
Tablo 44. Sınıflandırma Tablosu.....	148
Tablo 45. İkili Lojistik (Enter Yöntemi) Regresyon Sonuçları.....	148
Tablo 46. İkili Lojistik (Backward:LR) Regresyon Sonuçları.....	151
Tablo 47. İkili Lojistik (Forward:LR) Regresyon Sonuçları.....	153

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Bağımsız Denetim Süreci	22
Şekil 2. Dört Büyük Denetim Firmasına İlişkin Birleşme Süreci.....	30
Şekil 3. Dört Büyüklerin Türkiye Pazarından Aldığı Pay Oranları	41
Şekil 4. 2013 Yılı İçin Türkiye'deki İlk 10 Denetim Firmasının Bağımsız Denetim Geliri	43
Şekil 5. Şirket Birleşme Nedenlerinin Oransal Dağılımı.....	67
Şekil 6. Şirket Birleşme Nedenleri İle İlgili Watson Wyatt Araştırma Sonucu.....	68

BÖLÜM I

GİRİŞ

Şirketlerin hazırladıkları mali tabloların bağımsız denetimden geçmesi bilgi kullanıcılarının işletme yönetimine güvenmelerine ve bu bilgiye dayanarak yatırım karar almalarına yardımcı olmaktadır. Buna bağlı olarak, bağımsız denetçilerin hazırladıkları bağımsız denetim raporlarının yatırımcılar, kreditorler, finansal tablo kullanıcıları gibi üçüncü kişileri bilgilendirmede önemli bir bilgi kaynağı olduğu bilinmektedir. Bu önemi itibariyle, Dünya’ da bağımsız denetim raporlarını düzenleyen bağımsız denetim firmalarının bağımsızlığını, kalitesini ve etkinliğini sorgulayan birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle, ABD, İngiltere, İran, Çin, Belçika, Malezya gibi ülkelerin Borsasında işlem gören şirketlerin bağımsız denetim firmalarını neden değiştirdiklerine dair pek çok araştırmaya yer verilmiştir. Ancak, Türkiye’ de halka açık şirketlerin bağımsız denetim firma değişikliğine giderken hangi faktörlerden etkilendiğine dair yalnızca Yaşar, (2016)’ nın BIST İmalat işletmeleri üzerine yapmış olduğu çalışmaya rastlanılmıştır. Bu durumun bir sonucu olarak, Türkiye’ de halka açık şirketlerin bağımsız denetim firması değişikliğine giderken hangi faktörlerden etkilendiğine dair literatürde önemli bir boşluk olduğu tespit edilmiştir.

Bu itibarla, şirketleri bağımsız denetim firma değişikliğine iten nedenler hakkında çeşitli ülkelerde gerçekleştirilmiş akademik çalışmalar incelenmiş (DeAngelo, 1981, Chow ve Rice, 1982, Schwartz ve Menon, 1985, Craswell, 1988, Haskins ve Williams, 1990, Anderson vd., 1993, Battie ve Fearnley, 1995, Woo ve Koh, 2001, Hudaib ve Cooke, 2005, Nasser vd., 2006, Lin ve Liu, 2010, Chadegani vd., 2011, Black vd., 2013, Yaşar, 2016) ve bu değişiklik nedenleri: zorunlu rotasyon (mandatory rotation) sonucu gerçekleşen değişiklikler ve gönüllü rotasyon (voluntary rotation) sonucu gerçekleşen değişiklikler şeklinde iki ana başlıkta sınıflandırıldığı görülmüştür. Bu sınıflandırma neticesinde, yasal düzenlemeler (zorunlu rotasyon) sonucu denetim firması değişikliğine giden ve diğer nedenlerden (gönüllü rotasyon) dolayı denetim firma değişikliği yapan şirketler belirlenerek, değişikliğin müşteri işletme ve denetim firması arasındaki yasal mevzuattan mı yoksa başka bir nedene bağlı olarak mı gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bazı kaynaklar (Salleh vd., 2014, Bulatovic vd., 2016), diğer nedenlerle gerçekleşen denetim

firma değişikliklerini ifade etmek için gönüllü rotasyon (voluntary rotation) ifadesi kullanmaktadır. Bu tez çalışmasında da, işletmelerin yasal düzenlemeler sonucu değiştirmek zorunda oldukları zorunlu rotasyon uygulaması dışında kalan diğer nedenlerle (gönüllü rotasyon) gerçekleşen denetim firması değişiklikleri incelenmiştir.

1.1. Problemin Tespiti

Türkiye’de halka açık şirketlerin bağımsız denetim firma değişiklik nedenlerini kamuoyuna bildirme gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durum neticesinde, halka açık şirketlerin hangi nedenden dolayı mevcut denetim firmalarını değiştirdiklerine dair soru işaretleri oluşmaktadır. Özellikle, halka açık şirketlerin bağımsız denetim firmalarını neden değiştirdikleri hususunda herhangi bir bilgiye veya açıklamaya ulaşılabilmesi, kamuoyu ve bilgi kullanıcıları nezdinde büyük bir boşluğa sebebiyet vermektedir. Dünya’da bu tür bir düzenleme ile ilgili olarak, ABD’de halka açık şirketlerde bağımsız denetim firması değişiklik nedenlerinin Form 8-K ile SEC’e bildirme zorunluluğu 1971 yılından itibaren uygulanmaktadır (Kızılgöl ve İşgüden, 2007, s. 6). Türkiye’de ise böyle bir raporlama zorunluluğunun olmayışı ve halka açık şirketlerin bağımsız denetim firmalarını hangi faktörlere göre değiştirdiğine dair kamuoyu ile paylaşılan herhangi bir bilginin bulunmaması önemli bir sorun olarak tespit edilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliği hakkında kamuoyunu bilgilendiren herhangi bir bilgi ve yasal düzenlemenin olmaması ve bu konuda yapılan çalışmaların sınırlılığı nedeniyle bu çalışma seçilmiştir. Bu anlamda çalışmanın amacı, Türkiye’de faaliyet gösteren BIST’e kayıtlı şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firmalarını değiştirmelerinde etkili olan faktörleri belirlemektir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı

Bağımsız denetimde gönüllü rotasyonu etkileyen faktörlerin analiz edildiği bu çalışmada: Borsa İstanbul Endeksi içerisinde faaliyet gösteren: madencilik, imalat, elektrik, gaz ve su, inşaat ve bayındırlık, toptan ve perakende ticaret, otel ve lokanta,

ulaştırma, haberleşme ve depolama, teknoloji ve bilişim, eğitim, sağlık, spor ve diğer sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren şirketler araştırmaya dahil edilmiştir. Bu kapsamda 2011-2017 dönemi arası 8 farklı sektöre ait toplam 1169 (167şirket x 7yıl) şirket verisi kullanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Metodolojisi

Bağımsız denetimde gönüllü rotasyonu etkileyen faktörler belirlenirken, literatürde (DeAngelo, 1981, Chow ve Rice, 1982, Schwartz ve Menon, 1985, Craswell, 1988, Haskins ve Williams, 1990, Anderson vd., 1993, Battie ve Fearnley, 1995, Woo ve Koh, 2001, Hudaib ve Cooke, 2005, Nasser vd., 2006, Lin ve Liu, 2010, Chadegani vd., 2011, Black vd., 2013, Yaşar, 2016) en sık kullanılan değişkenler analiz edilmiş ve araştırma hipotezleri oluşturulmuştur. Çalışmanın bağımlı değişkeni, bağımsız denetim firma değişikliği olarak belirlenirken, bağımsız değişkenler ise; önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi şeklinde oluşturulmuştur.

Yukarıdaki değişkenlere ilişkin veriler KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformunun) resmi internet sitesinden 2011-2017 yılları arası dönemi kapsanmış olup; mali tablolar (bilanço-gelir tablosu), faaliyet raporları, şirket haberleri, denetim raporları ve özel durum açıklamaları başlıklarından elde edilmiştir. Lojistik regresyon analizi kullanılarak bağımsız denetim firma değişikliklerini etkileyen faktörlerin araştırıldığı bu çalışmada, veri analizi olarak SPSS programı kullanılmış olup, değişkenler “enter” ve adımsal (stepwise) yöntemleri olan “Backward: LR ve Forward: LR” kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi ile incelenmiştir.

1.5. Araştırmanın Planı

Araştırma yedi bölümden oluşmaktadır.

Araştırmanın *birinci bölümü*; problemin tespiti, araştırmanın amacı, araştırmanın kapsamı, araştırmanın metodolojisini içeren giriş bölümüdür.

Araştırmanın *ikinci bölümünde*, denetim ve denetim türleri, bağımsız denetim ve bağımsız denetim süreci ile AB, ABD ve Türkiye’deki bağımsız denetim firmaları ve faaliyetlerine ilişkin süreçler hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırmanın *üçüncü bölümünde*, bağımsız denetim firma değişiklik nedenlerinden biri olan, şirketleri yasal düzenlemeler (zorunlu/mandatory) sonucu denetim firma değişimine iten zorunlu rotasyon ile zorunlu rotasyona ilişkin Dünya'daki ve Türkiye'deki yasal düzenlemeler incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, bağımsız denetimde zorunlu rotasyon ile ulaşılmak istenilen amaçlar, öne sürülen görüşler ve çeşitli ülkelerde zorunlu rotasyon uygulaması ile ilgili elde edilen çalışma sonuçları ortaya konmuştur.

Araştırmanın *dördüncü bölümü*, şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu denetim firma değişikliğine gitme nedenleri ile denetim firma değişikliğinin belirlenmesine yönelik teorik yaklaşımların sunulduğu bölümdür.

Araştırmanın *beşinci bölümü*, literatür taramasının olduğu bölümdür. Bağımsız denetim firma değişikliğini etkileyen faktörlerle ilgili yapılan önceki çalışma sonuçları ortaya konmuştur.

Araştırmanın *altıncı bölümü*, verilerin analiz edilerek uygulama sonuçlarının ortaya konduğu bölümdür. Bu bölümde, elde edilen veri seti anlamlı hale getirilip lojistik regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. İlk olarak, araştırma hipotezleri belirlenerek, değişkenler ve araştırmanın modeli açıklanmıştır. Daha sonra, tanımlayıcı istatistikler ve lojistik regresyon analizi sonuçları ortaya konmuştur.

Araştırmanın *yedinci bölümü*, sonuç ve öneri bölümüdür. Uygulama sonuçlarına yer verilerek çalışmanın kısıtları ve geleceğe yönelik araştırmalar için önerilere yer verilmiştir.

BÖLÜM II

GENEL OLARAK BAĞIMSIZ DENETİM VE BAĞIMSIZ DENETİM FİRMALARI

Her geçen gün daha da karmaşık hale gelen günümüz ekonomilerinde, farklı amaçlara uygun ve tutarlı karar verebilmek için, karar işleminde yararlanılan bilgilerin geçerli ve güvenilir olması gerekmektedir (Saygılı, 2011, s. 3897). Güvenilir olmayan bilgi, kaynakların etkin kullanımını engelleyerek topluma ve karar alıcının kendisine zarar verebilmektedir. Bu nedenle, kamuoyuna sunulacak güvenilir finansal bilgi ihtiyaçlarının karşılanması ancak finansal bilginin bağımsız denetimden geçmesi suretiyle mümkün görülmektedir. Güvenilir finansal bilgiye olan bu ihtiyaç, yasal düzenlemelerin de etkisiyle, bağımsız denetim müessesesini şekillendirerek, kurumsallaşmış bir yapının temel özellikleri arasında sayılan kalite, güven ve verimlilik unsurlarının işletmeye kazandırılmasında en önemli denetim mekanizmalarından biri olarak bağımsız denetim firmalarını karşımıza çıkarmıştır.

Bu kapsamda, bu bölümde, öncelikle bağımsız denetime ilişkin kavramsal çerçeve ve bağımsız denetime ilişkin süreçlerin genel çerçevesi, daha sonra bağımsız denetim firmalarının AB, ABD ve Türkiye'deki mevcut durumu hakkında açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Denetimin Tanımı

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre denetim, *“ticari kuruluşlara ilişkin hesapların düzeninde olup olmadığı, yasalara, tüzük ve yönetmeliklere uygun bir yönde doğru olarak yürütülüp yürütülmediği izlenilmek üzere yapılan inceleme ve denetlemeler”* olarak ifade edilmiştir (www.tdk.gov.tr, 11.11.2017). Oxford Learner's Dictionaries sözlüğüne göre denetim, hesapların düzenli olduğunun anlaşılması amacıyla yapılan resmi inceleme şeklinde tanımlanmıştır (www.oxfordlearnersdictionaries.com, 11.11.2017). Thesaurus sözlüğünde ise denetim, muhasebe prosedürlerinin ve kayıtlarının eğitimli bir muhasebeci tarafından incelenmesi olarak ifade edilmiştir (www.thefreedictionary.com, 11.11.2017). Knechel vd. (2013) göre de denetim, mevzuat gereklerine ve ekonomik

talebe cevap vermek üzere, uzman kişiler tarafından verilen profesyonel bir hizmettir (s. 386). Bu tanımlamalara tarafsızlık (objektiflik), bağımsızlık vb. özellikler de eklenerek zenginleştiren çok sayıda denetim tanımı bulmak mümkündür. Ancak, denetimin tanımını, işlevini ve rolünü en iyi ifade eden şekil, ABD’de *The Accounting Review* dergisinde 1972 yılında ilave bir sayıyla yayınlanan ‘*Report of the Committee on Basic Auditing Concepts*’ adlı raporda yer almaktadır. Buna göre denetim, ‘‘iktisadi işlem ve olaylara ilişkin iddiaların, önceden oluşturulmuş kriterlere ne derece uyumlu olduğuna dair kanıtların, sistematik ve tarafsız bir şekilde elde edilip, değerlendirilmesi ve sonuçların ilgili kullanıcılara iletilmesi süreci’’ olarak tanımlanmıştır (Silvoso, 1972, s. 18). Dolayısıyla yapılan tanımlarda görüldüğü üzere, denetimin bir süreç olduğu, iddiaların önceden saptanmış ölçütler ile ölçülmesi gerektiği ve tarafsızca kanıt toplamanın sonucunda sonuçların ilgili kesimlere sunulması gerektiği belirtilmektedir.

2.2. Denetimin Türleri

Muhasebe literatüründe denetimin türleri değişik ölçütler altında sınıflandırılabilir. Ancak, klasik anlamda denetim türleri ‘‘amaçlarına ve yapılış zamanına göre denetim’’ olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır (Güredin, 2010, s. 29).

2.2.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri

Amaçlarına göre denetimi: faaliyet denetimi, uygunluk denetimi ve finansal tablo denetimi şeklinde ayırmak mümkündür. Bunlara ilişkin bilgilere bu başlık altında değinilmektedir.

2.2.1.1. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi, işletmenin büyüme, karlılık, gelişme gibi şanslarını ortaya koymaya veya bu amaçla tespit edilmiş işletme hedeflerinin uygulanabilirlik ve başarısını test etmeye, işletme hedeflerinin engel ve olumsuz gelişmeleri ortaya çıkararak yönetimi desteklemeye yönelik sistematik incelemedir (Kaval, 2008, s. 9).

Bozkurt (2012), faaliyet denetimini işletmenin faaliyetlerinin genel olarak etken ve etkin çalışıp çalışmadığını ortaya koymayı amaçlayan bir denetim türü olarak ifade

etmiştir (s. 45). Güredin (2010), faaliyet denetimi, işletmenin örgütsel yapısını, iç kontrol sistemini, iş akışlarını ve yönetim başarısını saptamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyet olarak tanımlamıştır (s. 30). Çömlekçi vd. (2010) ise faaliyet denetiminde incelemelerin muhasebe kayıtları ile sınırlı olmadığını, incelemelerin örgütsel yapının, bilgisayar işlemlerinin, üretim yöntemlerinin, pazarlamanın ve diğer alanların da değerlendirilmesini kapsayacağını belirtmektedir (s. 89). Faaliyet denetimi, ekonomiklik denetimi, verimlilik denetimi, yönetimin denetimi, yürütme denetimi şeklinde de kullanılabilir (Kaval, 2008, s. 9). Bu denetim esas itibarıyla, işletme danışmanlığı şirketleri tarafından yerine getirilen, analizleri sadece muhasebe ve finans alanı ile sınırlı olmayan, pazarlama stratejileri, üretim yöntemleri, işletme organizasyonu gibi tüm fonksiyonları da inceleme konusu olarak ele almaktadır (Kaval, 2008, s. 9).

2.2.1.2. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetiminin amacı, işletme dışı kişiler tarafından yürürlüğe konulan vergi, iş yasaları, emir, talimatname gibi mevzuatlara uygun davranılıp davranılmadığını denetlemektir (Solak, 2016, s. 31). Nihai hedef alınan ölçüt, herhangi bir mevzuata uygun davranılıp davranılmadığını ortaya koymaktır. Uygunluk denetimi, hem işletme içi hem de işletme dışı kişiler tarafından yapılabilir. İşletme dışı kişiler tarafından yapılan denetime en iyi örnek kamu idareleri tarafından yapılan denetimlerdir (Solak, 2016, s. 31). Örneğin, Vergi İdaresi'nde yer alan yetkililerin işletmelerde vergi incelemesi yapması gibi. İşletme içi kişiler tarafından yapılan denetimler ise çoğu kez müfettişler aracılığı ile yapılmaktadır. Bu müfettişler çalıştıkları işletmenin tabi olduğu mevzuata aykırılıkları tespit ile görevlidirler. Ancak, yönetim kurullarına bağlı oldukları için bağımsız denetçi sayılmamaktadır. Örneğin, bankaların müfettişleri, aracı kurum müfettişleri birer iç denetim elemanıdır. Kamu otoritelerince belirlenmiş ölçütlere uyulup uyulmadığının denetimi ise, kamu denetçileri tarafından gerçekleştirilmektedir (Solak, 2016, s. 31; Kaval, 2008, s. 11).

Yapılacak uygunluk denetiminin etkinliğinin artırılması için şu koşullar sıralanmaktadır (Güredin, 2010, s. 32):

- Denetimi yürütecek denetçinin denetlenen konularda ve alanlarda yetkin ve etkin olması,

- İşletme içinden iyi bir belge dosyalama ve arşivleme sisteminin geliştirilmiş olması,
- Uygunluk denetimi sonuçlarının raporlanmasının bir sisteme bağlanmış olması.

2.2.1.3. Finansal Tablolar Denetimi

1 No'lu Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde Finansal (Mali) tablolar, işletme sahip ve yöneticilerinden başka, yatırımcılar, kredi veren kuruluşlar ve diğer ilgili gruplar için gerekli bilgileri sağlamak, gelecekteki nakit akımlarını değerlendirmeye olanaklı hale getirmek, varlıklar, kaynaklar ve bunlar arasındaki değişimler ile işletme faaliyet sonuçları hakkında bilgi vermek amacıyla düzenlenen “bilanço, gelir tablosu, satışların maliyeti tablosu, fon akım tablosu, nakit akım tablosu, kar dağıtım tablosu ve özkaynaklar değişim tablosu” olarak belirlenmiştir (Solak, 2016, s. 31). TMS'ye göre belirlenen tam bir finansal tablo seti ise: bilanço, gelir tablosu, özkaynaklardaki bütün değişiklikler veya ortakların sermayedar olarak kendi başlarına yaptıkları işlemlerden kaynaklananlar dışında özkaynaklarda meydana gelen diğer değişimler, nakit akış tablosu ve önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlardan oluşmaktadır (TMS1, 16.01.2005, Sayı:25702).

Finansal tablolar denetimi, mali tabloları inceleme konusu yaptığı için Mali Tablolar Denetimi ismi de kullanılmaktadır (Kaval, 2008, s. 10). Bazı kaynaklarda Mali Denetim denildiği de görülmektedir. Ancak, çoğu kez mali denetim ile kastedilen vergi denetimidir. Mali denetim ve muhasebe denetim farklıdır. Mali (vergi) denetiminde inceleme konusu vergi matrahını etkileyen olaylardır. Yani değerlendirme ölçüsü vergi yasalarıdır. Muhasebe denetiminde ise, mali tabloların ve bu tabloların dayanağını oluşturan kayıt, belge ve diğer ipuçları üzerinden yürütülen çalışmalara dayanan ve bulguları denetim raporunda özetleyen sistematik incelemedir (Kaval, 2008, s. 10). Finansal tablo denetiminde amaç, kapsam ve ölçüte ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo 1

Finansal Tablolar Denetimi

AMAÇ	-Finansal Bilgilerin Doğruluğunun ve Güvenilirliğinin İncelenmesi
KAPSAM	-Finansal Tablolar ve Ekleri
ÖLÇÜT	-Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri -Finansal Bilgileri Etkileyen Diğer Düzenlemeler

Kaynak: Solak, 2016, s. 32.

2.2.2. Yapılış Zamanına Göre Denetim Türleri

Denetimin yapılış (uygulama) zamanına veya sıklığına göre denetim türleri, yıllık (sürekli), sınırlı (ara dönem) ve özel denetim olmak üzere üç kısım halinde ele alınmıştır. Bunlara ilişkin açıklayıcı bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

2.2.2.1. Yıllık Denetim (Sürekli Denetim)

Yıllık denetim, bağımsız denetime tabi şirketlerin veya isteğe bağlı olarak denetim yaptıran diğer işletmelerin yıl sonu mali tablolarının genel kabul görmüş denetim standartlarına uygun şekilde denetlenmesidir (Kaval, 2008, s. 13). Bu denetimin temel özelliği; tam denetim olması, mali yıl sona ermeden denetim sözleşmesinin yapılmış olması nedeniyle denetçinin yeterli kanıt toplayabilmesidir. Ayrıca, yılsonu denetimin bir başka özelliği de raporlanan bilgilerin değişme özelliğinin çok düşük olmasıdır (Kaval, 2008, s. 13).

Bir şirketin bağımsız denetime tabi olması için, varsa şirketin bağlı ortaklıkları ve iştirakleri ile birlikte, bağımsız denetime tabi olmak için öngörülen üç kriterden ikisinin sınırlarının iki yıl üst üste aşılması gerekir (Solak, 2016, s. 28). Bu kriterler, TTK (Türk Ticaret Kanunu) uyarınca ve Bakanlar Kurulu kararı ile 2013 tarihinde resmi gazetede yayımlanmıştır. Buna göre bu üç kriter, bağımsız denetime tabi şirketler AB müktesebatında öngörülen kriterlere paralel olarak hazırlanan bilanço ve gelir tablolarının aktif büyüklükleri, çalışan sayısı ve net satış hasılatı oranlarının her yıl revize edilmesiyle oluşmaktadır (Solak, 2016, s. 28).

Tablo 2

Hesap Dönemleri İtibariyle İşletmelerin Yıllık Denetime Tabi Olma Durumu

Hesap Dönemi	Aktif Toplam 50 Milyon TL Üzeri mi?	Yıllık Net Satış Hasılatı 100 Milyon TL Üzeri mi?	Çalışan Sayısı 200 Üzeri mi?	Kriterlerden En Az İkisini Sağlıyor mu?	Denetime Tabi midir?
31.12.2011	Evet	Hayır	Hayır	Sağlamıyor	Referans yıl
31.12.2012	Evet	Evet	Hayır	Sağlıyor	Referans yıl
31.12.2013	Evet	Hayır	Evet	Sağlıyor	Tabi değildir
31.12.2014	Hayır	Hayır	Evet	Sağlamıyor	Tabidir
31.12.2015	Hayır	Hayır	Evet	Sağlamıyor	Tabidir
31.12.2016	Evet	Hayır	Evet	Sağlıyor	Tabi değildir

Kaynak: KGK, 2015.

1 Şubat 2015 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararıyla 2015 yılı için bu kriterler şu şekilde belirlenmiştir. 50 milyon aktif toplam, 100 milyon net satış hasılatı ve 200 kişi çalışan olarak belirlenmiştir (Solak, 2016, s. 28). Dolayısıyla, 2013 ve 2014 yıllarında bu üç kriterden herhangi ikisini sağlayan şirketler 2015 yılında bağımsız denetime tabi olmaktadır. Bu kriterler, 2 Şubat 2015 tarihinde yapılan düzenleme ile en büyük şirketlerden başlamak üzere 2013 yılında 2500, 2014 yılında 3500 civarında şirket bağımsız denetime tabi olmuştur (Solak, 2016, s. 28). KGK' nın resmi internet sitesinde yayınlanan 26 Mayıs 2018 tarihli Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerin Belirlenmesine Dair düzenleme ile yukarıda bahsedilen üç kriter şu şekilde güncellenerek, bağımsız denetime tabi şirket sayısı artırılmıştır. Aktif toplamı 35 milyon TL, yıllık net satış hasılatı 70 milyon TL, çalışan sayısı 175 kişi eşik değerler olarak belirlenmiştir (KGK Yönetmeliği, 2018, md. 3).

2.2.2.2. Sınırlı Denetim (Ara Dönem Denetimi)

Bazı şirketlerin ara mali tablolarının, denetim şirketleri tarafından ara dönemlerde denetlenmesi şekline yapılan denetim türüdür (Kaval, 2008, s. 14). Bu denetim türü standartlarda inceleme (review) şeklinde adlandırılmaktadır. Amacı, ara dönem finansal tabloların finansal raporlama standartlarına uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını bilgi toplama ve analitik inceleme teknikleri kullanarak incelemek ve inceleme

sonucunda önemli yanlışlıklar olup olmadığının bir sonuca bağlanarak raporlanması şeklinde ifade edilir (Kaval, 2008, s. 14).

Sınırlı bağımsız denetim işletmeler tarafından kendi istekleri doğrultusunda yapılabileceği gibi, Sermaye Piyasası Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Seri: X, No:22 tebliğde yer alan şirketlerin sınırlı bağımsız denetim yaptırması zorunluluğu getirilmiştir (Solak, 2016, s. 30). Tebliğe göre aşağıdaki şirketlerin sınırlı bağımsız denetimden geçmesi gerekmektedir (Solak, 2016, s. 30): Aracı Kurumlar, Yatırım Ortaklıkları, Yatırım Kuruluşları, Portföy Yönetim Şirketleri, Emeklilik Yatırım Fonları, Bireysel Emeklilik Şirketleri, İpotek Finansmanı Fonları, Konut Finansmanı Fonları.

Bu denetimi yıllık denetimden ayıran husus denetim kanıtı toplamada sınırlama olmasıdır (Kaval, 2008, s. 15). Ayrıca, bu denetim türü ara döneme ait ekonomik durum, karlılık seviyesi ve nakit akımları hakkında sadece fikir verir. Bu durum, geçici rakamlardan oluştuğu için değişikliğe uğrama olasılığı da fazladır. Dolayısıyla, bu denetim türü makul güvence değil düşük düzeyde güvence sağlar (Kaval, 2008, s. 15).

Sınırlı denetim ile ilgili diğer ilkeler şu şekilde sıralanmaktadır. Bu denetim sürekli denetimi yapan denetim firması tarafından yürütülür. Bu incelemede sürekli (yıllık denetim) denetimde olduğu gibi tüm etik kurallara uyulur. İncelemeyi gerçekleştirecek denetçi mesleki şüphecilik anlayışı içerisinde incelemesini sürdürür (Kaval, 2008, s. 16).

2.2.2.3 .Özel Denetim

Bu denetim; şirketlerin birleşme, tasfiye, devir, bölünme ve halka ilk defa açılma gibi durumlarda yapılan bir denetim türüdür. Bu denetimde amaç; finansal tabloların bütününe raporlama standartlarına uygun hazırlandığına ilişkin bir görüş vermek değil, bir tespit yapmaktır (Kaval, 2008, s. 18-20). Finansal tablolardaki belirli kalemlerin veya bölümlerin tutarı ve içeriği hakkında tespit söz konusu olduğu için denetim sözleşmesinden önce tarafların işin mahiyeti hakkında tam mutabık olması gerekmektedir. Finansal tablolardaki belirli kalemlerin incelenmesine ilişkin örnekler verilecek olursa (Kaval, 2008, s. 18-20):

- Herhangi bir alacak veya borç kaleminin tutarının tespiti veya ödenmişliği,
- Çalışanlara ödenecek ücret, prim veya ikramiye tutarının tespiti,
- Özsermaye ödenmişliği,

- Tahvil ihracında, bankalardan koşullu kredi kullanıldığında olduğu gibi yapılan sözleşmenin uygunluğu,
- Sermaye yeterlilik tablolarının doğruluğu,
- İç kontrol sistemi,
- Emeklilik Yatırım Fonu'nun varlıklarının korunması,
- Emeklilik Yatırım Fonu'nun yatırım performansının kamuya açıklanması,
- İşletmenin herhangi bir dönemde tamamı veya bir kısmı satıldığında emsal fiyatının ne olabileceği veya belirli bir bölümün defter değerinin tespiti,
- Gelir Paylaşım Sözleşmelerinde kullanılması için şirketin cirosunun belirlenmesi,
- Herhangi bir duran varlığın ilişkili taraflar arasında el değiştirmesi durumunda emsalinin altında bir fiyatla devir yapılmadığı,
- YMM'ler tarafından yapılan tasdiklerde olduğu gibi vergi mevzuatına uygunluğu, gibi özel denetimler şeklindedir.

Bu tür denetimler sonunda düzenlenecek denetim raporunun formatı standartlarda belirtilerek, örnek rapor formatı standart eklerinde konulmaktadır. Ancak, bu denetimin bazı türlerinde, özellikle kamu kuruluşlarına ve sigortalara verilecek türlerde özel rapor şekilleri belirlenmiştir. Örneğin, Yeminli Mali Müşavirler tarafından yapılan KDV iadesi, Gelir ve Kurumlar Vergisi Beyannamelerinin tasdiki gibi denetimlerde, standartta belirtilen raporlama şekillerinin dışında şekil formatı getirilmiş olabilmektedir (Kaval, 2008, s. 20).

Tüm bu denetim süreçlerini izleyip yürüten, toplayacağı kanıtları belirleyen ve bu konuda yeterli bilgi ve deneyime sahip kişiler ise denetçilerdir. Denetçi ve denetçi türlerine ilişkin bilgilere aşağıdaki başlıkta yer verilmektedir.

2.3. Denetçi Türleri

Denetçi, denetim faaliyetlerini yürüten, mesleki bilgi ve deneyime sahip, bağımsız davranabilen ve yüksek ahlaki nitelikleri taşıyan uzman bir kişi şeklinde tanımlanmaktadır (Güredin, 2008, s. 19). Denetçiler genel olarak üç gruba ayrılmaktadır.

Tablo 3

Denetçi Türleri Arasındaki Farklılıklar

Denetçi Türü	Yapılan Denetim Türü	Denetim Konusu
Bağımsız Denetçi	Bağımsız Denetim	Finansal Tablolar Denetimi
İç Denetçi	İç Denetim	Uygunluk ve Faaliyet Denetimi
Kamu Denetçisi	Kamu Denetimi	Uygunluk Denetimi

Kaynak: Güredin, 2008, s. 20.

2.3.1 .İç Denetçi

Bozkurt (2012), iç denetçiyi, işletmenin sürekli çalışanı olarak, işletme bünyesinde denetim faaliyetlerini yürüten kişiler olarak tanımlamaktadır (s. 17). Güredin (2010) ise iç denetçileri, bir işletmede kurmay görevi üstlenen kişiler şeklinde açıklamaktadır (s. 20). İç denetçilerin yaptıkları başlıca işlemler aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (Bozkurt, 2012, s. 17):

- Muhasebe belge ve bilgilerinin güvenilir olup olmadığını belirlemek,
- İşletme varlıklarının yeterli düzeyde korunup korunmadığını incelemek,
- Üst yönetim tarafından belirlenen politika ve prosedürlere uyumu sağlamak,
- İşletme faaliyetlerini denetleyerek üst yönetime rapor sunmak,
- İşletme yönetiminin istediği özel araştırmaları yapmak,
- İşletme içi iç kontrol sistemini izlemek.

Kamu Kurumlarında İç Denetçilerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin İç Denetim Faaliyetinin Amacı başlıklı yönetmeliğin 5. Maddesinde iç denetimin amacı: *“Kamu kurumlarının faaliyetlerinin amaç ve politikalarına, performans ve stratejik planlarına, kalkınma programlarına uygun olarak planlanmasını ve yürütülmesini; kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılmasını; bilgilerin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve zamanında elde edilebilirliğini sağlaması şeklinde tanımlanmıştır”* Böylece, iç denetim faaliyetinin herkes tarafından aynı şekilde uygulanması ve anlaşılması gerekliliği ifade edilmektedir (İç Denetçilerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 2006, md. 5). Bu anlamda, ilgili yönetmeliğin 15. maddesi kamu kurumunda çalışan iç denetçilerin görev ve yetkilerini şöyle sıralamaktadır:

- *Kaynakların etkili, ekonomik ve verimli kullanılması bakımından incelemeler yapmak,*
- *Harcama sonrasında yasal uygunluk denetimi yapmak,*
- *Mali kontrol süreçlerinin sistem denetimini yapmak,*
- *Denetim sonuçları çerçevesinde iyileştirmelere yönelik önerilerde bulunmak,*
- *Denetim sonuçlarına göre soruşturma açılmasını gerektirecek bir durumda ilgili idarenin en üst amirine bildirimde bulunmak.*

2.3.2. Kamu Denetçisi

Kamu kurumlarına bağlı olarak çalışan, kamu yararını gözeten, idareleri denetleme yetkisine sahip kişilere kamu denetçisi “Ombudsman” adı verilmektedir (Gişi, 2017, s. 5-8). Kamu denetçiliği kelimesi köken itibariyle Ombudsman kelimesinden gelmektedir. Ombudsmanlık, ilk olarak İsveç’te uygulamaya konulmuştur (Gişi, 2017, s. 5-8). Genel olarak yasama organı tarafından seçilen Ombudsmanın (kamu denetçisi) görevi, bireyleri yönetimin haksız uygulamalarından korumak ve idareyi denetlemektir. Ombudsmanın diğer görevleri, kişi hak ve özgürlüklerini savunmak, kişi haklarını korumak, kötü yönetimden doğan haksızlıkları önlemek, kamu ve özel kurumların kanun, yönetmelik ve diğer mevzuatlara uygunluğunu incelemek, idarenin yanlış ve eksik davranışlarını tespit ederek, sonuçlarını yasama organına ve kamuoyuna sunmaktır (Gişi, 2017, s. 5-8; Bozkurt, 2012, s. 26).

2.3.3. Bağımsız Denetçi

Bağımsız Denetçi, herhangi bir kişi veya kuruma bağlı kalmaksızın, genel kabul görmüş muhasebe ilke ve esaslarına göre finansal tabloların gerçeği yansıtıp yansıtmadığını araştıran kişidir (Solak, 2016, s. 33). Bağımsız denetim faaliyetlerinin nasıl, ne şekilde ve kimler tarafından yapılacağını belirleyen bu ilke ve esaslara ise *Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları* denir (Kaval, 2008, s. 50). Genel kabul görmüş denetim standartları; bir denetçinin denetim sürecinde yapması gerekenleri, sahip olması gereken mesleki özellikleri ve denetim raporu aşamasında uyması gereken konuları genel hatlarıyla belirler. Bir başka ifadeyle, bu standartlar, denetçinin denetim faaliyetleri esnasında uyması gereken asgari kurallardır. Bu kurallar, AICPA tarafından oluşturulan

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları olarak üç kısımdan oluşmaktadır: (Kaval, 2008, s. 50):

- Genel Standartlar (Bağımsızlık Standardı, Mesleki Yeterlilik ve Deneyim Standardı, Mesleki Özen ve Titizlik Standardı)
- Çalışma Alanı Standardı (Denetimin Planlanması Standardı, Yeterli ve Güvenilir Kanıt Toplama Standardı, İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi Standardı)
- Raporlama Standardı (Görüş Bildirme Standardı, Tam Açıklama Standardı, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerine Uygunluk Standardı)

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun (KGK), Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğinin *Denetim Ekipleri* başlıklı kısmında, denetçilerin unvanlarına ve çalışma sürelerine ilişkin bilgiler yer almaktadır. İlgili yönetmelikte, ‘‘denetim kuruluşları tarafından, denetçilere denetçi, kıdemli denetçi ve başdenetçi unvanları verilebilir. Denetçilikte altı yılını doldurmayanlara kıdemli denetçi ve on yılını doldurmayanlara başdenetçi unvanı verilemez’’ hükmü yer almaktadır (Bağımsız Denetim Yönetmeliği, 23.11.2018, md. 27). Ayrıca, aynı yönetmelikte sorumlu denetçi olabilme şartları hakkında aşağıdaki hükümler yer almaktadır (Bağımsız Denetim Yönetmeliği, 23.11.2018, md. 28):

(1) Sorumlu denetçiler, denetim raporunu denetimi üstlenenler adına imzalama yetkisini haiz olup, aşağıdaki şartları sağlayan denetçiler arasından, Kurumun onayı alınmak suretiyle görevlendirilir:

a) KAYİK'ler nezdinde yapılacak denetimler için 15 yıllık mesleki tecrübeye sahip olması ve bu sürenin en az üç yılında fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya başdenetçi unvanı ile mevzuatta denetim öngörülen alanlarda denetimlerde bulunmuş olması.

b) Diğer denetimler için ise 10 yıllık mesleki tecrübeye sahip olması ve bu sürenin en az iki yılında fiilen denetçi, kıdemli denetçi veya başdenetçi unvanı ile denetimlerde bulunmuş olması.

c) Denetim kuruluşlarının yönetim organı veya denetim üstlenen bağımsız denetçi tarafından denetim kuruluşu veya denetim üstlenen bağımsız denetçi adına denetim raporu imzalamaya yetkilendirilmiş olması.

(2) Sorumlu denetçi onay talepleri, denetçinin birinci fıkrada belirtilen şartları haiz olduğunu gösteren bilgi ve belgelerle birlikte, denetim kuruluşu veya denetim üstlenen bağımsız denetçi tarafından Kuruma gönderilir.

2.4. Bağımsız Denetim Kavramı

Bağımsız denetim kavramını ifade etmek için literatürde; bağımsız dış denetim, dış denetim, muhasebe denetimi gibi farklı ifadeler kullanılmaktadır. Bazı kaynaklar, *Bağımsız Denetim* (KGK, 2017; SPK, 2018) kavramını karşılamak üzere *Bağımsız Dış Denetim* (Holmes, 1962; Çürük, 2004; Sağlar ve Tuan, 2009; Bayazıtlı, 2015) ifadesini kullanabilmektedir. Buradaki ‘‘Dış’’ kelimesi, denetlenecek işletmenin kendi bünyesindeki organlar dışında başka bir kuruluş tarafından yapılan denetimi ifade etmektedir (Orhan, 2007, s. 63). Bu anlamda, dış denetim kavramı, işletme dışındaki kişiler tarafından yapılan denetim anlamına gelmektedir (Orhan, 2007, s. 63). Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, *Bağımsız Denetim* şeklinde ifade edilen kısımların kurum dışından ve bağımsız denetçiler tarafından yürütülen *Bağımsız Dış Denetim* şeklinde anlaşılması bu anlamda yerinde bir karar olacaktır.

Bağımsız denetim kavramının tanımı üzerine yapılan çalışmaların esasını, Amerikan Yeminli Muhasebe Uzmanları Enstitüsü (AICPA)’nın 1953 yılında yaptığı tanım oluşturmaktadır. ‘‘*Bağımsız denetim, denetim kuruluşları tarafından kamuya ve işletme ile ilgili diğer kişi ve kuruluşlara sunulmak üzere düzenlenen mali tabloların gereğince doğru, gerçeğe uygun, muhasebe dönemleri arasında tutarlı ve muhasebe ilkelerine uygun düzenlendiğine ilişkin görüş verebilmek amacıyla yapılan incelemedir*’’ (Halilov, 2006, s. 10).

Yukarıdaki tanımın kapsamı yine aynı kuruluş tarafından kapsamlı bir şekilde 1973 yılında genişletilerek bağımsız denetim, ‘‘*Tarafsız bilgi ve kanıt toplama ve değerlendirme yöntemleri ile denetlenen kuruluşa ait ekonomik işlemler ile olayları tanımlamak için ileri sürülenlerin bildirilme biçiminin, geliştirilmiş olan ilkelere uygunluğu açısından incelenerek oluşturulan görüşleri işletmelerle ilgili kullanıcılara iletmektir*’’ şeklinde ifade edilmiştir (Bayazıtlı, 2015, s. 145).

Sermaye piyasasında bağımsız denetim standartları hakkında tebliğin 4. maddesinin (b) bendinde ise bağımsız denetimin; ‘‘*İşletmelerin kamuya açıklanacak veya Kurulca istenecek yıllık finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin, finansal raporlama standartlarına uygunluğu ve doğruluğu hususunda, makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtlarının elde edilmesi amacıyla bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden denetlenmesi ve değerlendirilerek rapora*

bağlanmasını” ifade edeceği belirtilmiştir (Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ, 28.06.2013, Sayı:28691/4).

Selimoğlu vd. (2014), bağımsız denetimi, “*Bir işletmenin ekonomik faaliyetleri sonucunda hazırlanan finansal tablo ve diğer finansal bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluğu ve doğruluğunun makul güvence sağlayacak yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtları ile bağımsız denetim standartlarında öngörülen gerekli tüm bağımsız denetim tekniklerinin uygulanarak, defter, kayıt ve belgeler üzerinden değerlendirilmesi ve sonuçlarının bir rapora bağlanması*” şeklinde tanımlamıştır.

Yukarıdaki tanımlar incelendiğinde, hemen hemen hepsinin, bağımsız denetim faaliyetinin yerine getirilmesine yönelik ortak unsurlar içerdiği görülmektedir.

2.5. Bağımsız Denetimin Amacı ve Önemi

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim hakkında tebliğde bağımsız denetimde amaç, “*finansal tabloların finansal raporlama standartları doğrultusunda bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesini sağlamaktır*” (Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ, 28.06.2013, Sayı:28691/4). Bu açıklama çerçevesinde, bağımsız denetime duyulan ihtiyacın temelinde esasen muhasebe kayıtlarına duyulan güvensizliğin yattığı görülmektedir. Şirketlerin finansal tablolarına olan güvenilirliği artırmak, muhasebe bilgilerinin gerçeği yansıtıp yansıtmayacağı hakkındaki belirsizliği gidermek, kamuya açıklanacak mali tabloların muhasebe ilke ve standartlara uygun hazırlanıp hazırlanmadığını incelemek bağımsız denetime ihtiyaç duyulma sebepleri arasında yer almaktadır.

1973 yılında AICPA tarafından bağımsız denetimin amacına açıklık getirilmeye çalışılmış ve şu şekilde açıklanmıştır: “*mali tablolar üzerinde, bağımsız denetim şirketleri tarafından yapılan incelemede amaç, denetim şirketinin denetlenen mali tabloların, kuruluşun mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve mali durumundaki değişiklikleri gereğince yansıttığı ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun şekilde düzenlediği hususunda görüş oluşturabilmesidir*” (Bayazıtlı, 2015, s. 145). Bu tanımlamalardan hareketle bağımsız denetimin temel amacı: finansal tabloların güvenilirliğini tespit etmek, makul derecede güvence sağlamak, bağımsız denetim teknikleri uygulayarak finansal durum ile ilgili görüş sunmaktır (O’Connor, 2006, s. 1-3).

Bağımsız denetimde finansal bilgiye olan güvenin ihtiyacı olarak ilk defa 1844 yılında İngiltere’de zorunlu hale gelmiş, o tarihten günümüze kadar Batı dünyasındaki sosyo-ekonomik değişikliklere bağlı olarak bağımsız denetim amaçlarında ve yöntemlerinde değişiklikler meydana gelmiştir (Saygılı, 2011, s. 3891). Toplumun ihtiyaçları ve taleplerinin zaman içinde gösterdiği değişimler doğrultusunda, bağımsız denetimin amaçları da değişmiştir. Tablo 4’de, bağımsız denetimin amaçlarındaki değişim ve hizmet verdiği sosyo-ekonomik çevre arasındaki yakın ilişki gösterilmektedir.

Tablo 4

Bağımsız Denetimin Amaçları ve Paydaş İlişkileri

Dönem	Bağımsız Denetimle İlgili Gelişmelerin Merkezi	Bağımsız Denetim Çevresinin Temel Özellikleri	Bağımsız Denetimin Amaçları
Ortaçağ-1844	İngiltere	-Küçük ev sanayileri -Bireysel ticari girişimler -Sanayi işletmelerinin ortaya çıkışı	-Hilelerin tespit edilmesi
1844-1920’ler	İngiltere	-Şirketlerin sayısının ve büyüklüğünün artması -Profesyonel muhasebeci ve denetçi sayısında artış	-Hilelerin tespit edilmesi -Hataların tespit edilmesi -Borç ödeme gücünün tespit edilmesi
1920’ler-1960’lar	İngiltere’den ABD’ye doğru kayma	-Wall Street Krizi ve Büyük Depresyon -Şirketlerin büyümesinde, sermayenin öneminin artması -Kurumsal yatırımcıların ortaya çıkması -Profesyonel muhasebeci ve denetçi sayısının yaygınlaşması	-Yönetim tarafından hazırlanan finansal tablolara kredi verme güvenilirliği -Hata ve hilelerin tespit edilmesi, denetim amacı olmaktan çıktı ve önemini kaybetti
1960’lar-1990’lar	ABD	-Büyük işletmeler satın almalar ve birleşmeler -Çokuluslu işletmelerin sayısı arttı -Profesyonel yöneticilerin egemenliği -Kurumsal yatırımcının hakimiyeti -Vergilendirmenin önemi arttı -İşletmeler ve denetim şirketlerindeki rekabet arttı -1987 Hisse Senedi Piyasalarının çöküşü	-Yönetim tarafından hazırlanan finansal tablolara kredi verme güvenilirliği -Yönetime danışmanlık hizmetleri sağlamak

1990'lar- Günümüz	Esas olarak ABD, ancak giderek globalleşme	-Batı ekonomilerinde çok uluslu işletmelerin ve denetim kuruluşlarının egemenliği -Teknolojik gelişmelerin, kurumsal işletme çevrelerini her yönden etkilemesi -Kurumsal yönetim ile ilgili yasal düzenlemelerin artması -Şirketlere, sosyal sorumluluk ile ilgili toplumsal baskının artması - 8 Büyük'ün, 4 Büyük'e düşmesiyle birlikte, bağımsız denetimde konsantrasyonun artması - 2002 yılından itibaren bağımsız denetimde yasal düzenlemelerin artması -Uluslararası muhasebe ve denetim standartlarının kullanımının yaygınlaşması	-Yönetim tarafından hazırlanan finansal ve finansal olmayan yıllık bilgilere kredi verme güvenilirliği -Yönetime danışmanlık hizmetleri sağlamak (2002 yılından itibaren bağımsız denetim amaçlarından çıkarıldı) -İşletmenin sürekliliği ilkesi ışığında, kurumsal hileler ve şüphelerin araştırılması ve raporlanmasında sorumluluğun artması -Önemli konularla ilgili düzenleyici kuruluşlara bilgi verme beklentisi arttı -Kurumsal yönetimin korunmasına yardım etmek
----------------------	---	---	---

Kaynak: Saygılı, 2011, s. 3892.

Tablo 4 incelendiğinde, denetim ile ilgili ilk gelişmelerin İngiltere'de başladığı ve bu dönemden günümüze kadarki süreçte şirket sayısının ve büyüklüğünün artmasıyla, profesyonel muhasebeci ve denetçi sayılarında da artış meydana geldiği görülmektedir. 1990 sonrası dönemden günümüze kadarki süreçte, denetim piyasasında yaşanan bağımsızlığı zedeleyici (Enron, Worldcom vb.) skandallar sonucunda, sekiz büyük denetim firmasının, dörde indiği görülmektedir. Yaşanan bu talihsiz olaylar neticesinde, denetimde yasal düzenlemeler artmış, uluslararası muhasebe ve denetim standartlarının kullanımı yaygınlaşmış, ABD, İngiltere, Japonya gibi gelişmiş ülkelerde, bağımsız denetim firmalarının yaptıkları denetimleri izleyen, Kamu Gözetim Kurum'ları kurulmuştur (Saygılı, 2011, s. 3893). Türkiye'de de Dünyada'ki bu gelişmelere paralel olarak KGK'nın kurulması 2 Kasım 2011 tarihinde gerçekleşmiştir.

2.6. Bağımsız Denetim Süreci

Denetimin ilk uygulandığı yıllardan bu yana, aradan geçen yüz yıldan fazla sürede, denetim teknikleri ile ilgili de büyük gelişmeler yaşanmıştır (Porter vd, 2009, s. 25). Artık, standart bir denetim uygulaması (işlemler ve hesap kayıtları detaylı incelenip, hesaplar ve bilanço arasındaki maddi tutarlılık araştırılması) yerine, işletme riskine göre

denetim yöntemleri kullanılmakta, işletme ve içinde bulunduğu sektöre yönelik riskler analitik incelemeler (bilgi teknolojileri, istatistiksel örnekleme) ile belirlenmektedir (Arens vd, 2005, s. 193-195). Bu anlamda, bağımsız denetimin etkili ve verimli yürütülebilmesi için dikkatlice planlanıp, kontrol edilmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmek gerekmektedir (Porter vd, 2009, s. 25).

Messier vd. (2006), bağımsız denetimi birbirini takip eden aşamalardan oluşan bir süreç olarak tanımlamış ve bu süreç genellikle, yeni müşterinin kabulü veya mevcut müşteri ile devamlılığın sağlanması, yapılacak denetimin planlanması, denetim kanıtlarının toplanması ve gereken çalışmaların yapılması, denetimin tamamlanması, denetim görüşünün oluşturulması ve rapor olarak sunulması (olumlu görüş, şartlı görüş, olumsuz görüş, görüş bildirmekten kaçınma) şeklinde sıralamıştır (s. 127). Bu süreçlere ilişkin gerçekleştirilen eylem ve prosedürler ise Tablo 5’de gösterilmektedir.

Tablo 5

Bağımsız Denetim Sürecine İlişkin Prosedürler

Müşterilerin Seçilmesi ve İşin Kabulü	<ul style="list-style-type: none"> - Önceki Denetçi ile Görüşme -Kalite Kontrol Standartları ile Müşteri İşletmeyi Değerleme -Müşteri İşletme ile Denetim Sözleşmesinin İmzalanması
Denetimin Planlanması	<ul style="list-style-type: none"> -Müşteri Hakkında Bilgi Edinme -Denetim Çalışmalarını Bölümleme -Önemlilik Düzeyini Değerleme -Denetim Riskini Değerleme -Denetim Amaçlarını Belirleme -İç Kontrol Sistemi Hakkında Bilgi Edinme ve Kontrol Riskini Değerleme -Denetim Programlarının Hazırlanması -Çalışma Süresinin ve Zamanının Planlanması -Denetim Personelini Görevlendirme
İşlemlerin Test Edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> -Kontrol Testlerinin Yapılması -Maddi Doğruluk Testlerinin Yapılması -Mali Tablolarda Hata Olasılığını Değerleme
Hesap Kalanlarının Test Edilmesi	<ul style="list-style-type: none"> -Analitik Testlerinin Yapılması -Yardımcı Hesap Kalanlarının Maddi Doğruluk Testlerinin Yapılması
Denetimin Tamamlanması ve Denetim Raporunun Yazılması	<ul style="list-style-type: none"> -Şarta Bağlı Borçların Gözden Geçirilmesi -Bilanço Tarihinden Sonraki Olayların Gözden Geçirilmesi -Sonuçların Gözden Geçirilmesi -Denetim Raporunun Yayınlanması

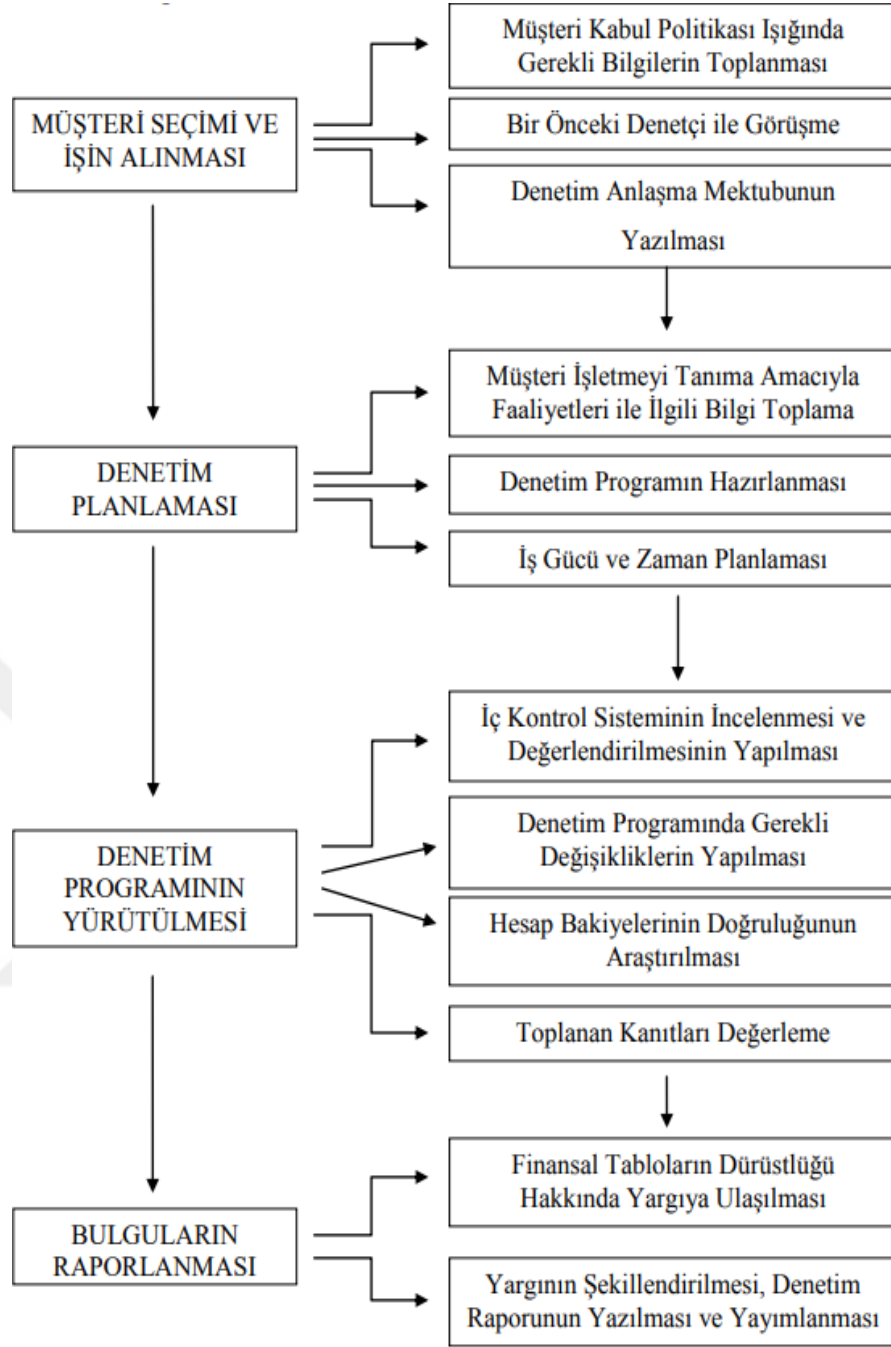
Kaynak: Solak, 2016, s. 45.

Tablo 5’de görüldüğü üzere, bu süreçlere ilişkin gerçekleştirilen her bir prosedür kendisinden sonra gelen süreçteki her bir denetim prosedürü için temel teşkil etmektedir. Süreçlerden elde edilen her bir denetim kanıtı da bir sonraki süreçte kullanılmak üzere gerekli veriye dönüşmektedir (Messier ve diğ, 2006, s. 128).

Bağımsız denetçi, müşteri işletmenin finansal tabloları hakkında görüş bildirmeden önce bu süreçlerden elde edeceği kanıtları genellikle üç aşamalı bir yaklaşımla toplamaktadır (Messier ve diğ, 2006, s. 128):

- Müşteri işletmenin iç kontrol yapısının incelenmesi,
- Her bir hesap kaleminin birbiriyle olan ilişkisinin incelenmesi,
- Hesap bakiyeleri kapatılırken yapılan işlemlerin incelenmesi.

Bağımsız denetim sadece standart denetim testlerinin yapılmasından ve ilgili formların doldurulmasından ibaret bir süreç değildir (www.icaew.com, 22.05.2018). Bu süreçlerde, çizelgeler, kontrol listeleri ve iş programlarından oluşan kapsamlı dökümantasyonlar kullanılmaktadır (www.icaew.com, 22.05.2018). Dolayısıyla, bağımsız denetimin her süreci, eleştirel yaklaşımı gerekli kılmaktadır (www.icaew.com, 22.05.2018). Güredin (2007), bağımsız denetim sürecini birbirine bağlı aşamalardan oluşan bir süreç olarak Şekil 1’de özetlemektedir:

Şekil 1. Bağımsız Denetim Süreci

Kaynak: Güredin, 2007, s. 179.

2.6.1. Müşteri Seçimi ve İşin Alınması

Müşteri Kabul Politikası Işığında Gerekli Bilgilerin Toplanması: Bağımsız denetimde ilk aşama söz konusu müşteri işletmenin denetim firması tarafından müşteri olarak kabul edilip edilmeyeceğinin belirlenmesidir. Denetçi, buna karar vermek amacıyla önceden hazırlanmış şu sorulara cevap aramaktadır (Kavut vd., 2009, s.122):

- Yönetimden sorumlu ortaklar kimler?
- Finansal durum nasıl?
- Hangi sektörde-hangi alanda faaliyet göstermektedir?
- Piyasada nasıl bir imajı vardır?
- Birlikte çalıştığı hukuk danışmanları ve mali danışmanları kimlerdir?
- Yönetimin dürüstlüğü ile ilgili bir şüphe var mıdır?
- Devam eden önemli davalar mevcut mu?

Bu soruların cevapları, kimi zaman işletme yönetimiyle görüşülerek, kimi zaman internet üzerinde araştırılarak ve sektörel bültenler okunarak, kimi zaman da bu alanda tecrübe sahibi kişilerle görüşülerek elde edilmeye çalışılır (Alias, 2013, s. 39).

Bir Önceki Denetçi ile Görüşme: İşletmenin yeni bir müşteri olarak kabul kararından sonra, denetçinin o işletmeyi daha önce denetleyen denetçilerle bir görüşme yapması kaçınılmazdır. Yeni ve eski denetçiler arasındaki bu görüşmenin içeriği sözlü veya yazılı olabileceği gibi gizli bir şekilde yapılmaktadır (Güredin, 2007, s. 180). Yeni denetçinin eski denetçiden talep edeceği bilgiler ise aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Knechel vd., 2007, s. 114):

- Denetçi/denetim firması değişikliğinin nedenleri
  - Önceki denetçinin yönetimle yaşadığı anlaşmazlıklar
  - İç kontrol zayıflıkları
  - Hile veya yasa ihlalleriyle ilgili önceki deneyimler
- Önceki yıl çalışma kağıtlarına erişim

Denetim Anlaşma Mektubunun Yazılması: Yeni müşterinin kabul edilmesi halinde durum ilgili tarafa yazılı olarak bildirilmektedir. Bu bildirim, denetçi tarafından hazırlanıp imzalanan ve müşteriye gönderilen denetim anlaşma mektubu ile yapılmaktadır (Alias, 2013, s. 40). Denetim anlaşma mektubunda yer alan hususlara aşağıda yer verilmektedir (Güredin, 2007, s. 182):

- Yapılan anlaşmanın amacı belirtilir.
- Denetim çalışmasının kapsamı belirtilir ve bu çalışmanın genel kabul görmüş denetim standartları veya bağımsız denetim standartlarına uyumlu bir şekilde yürütüleceği açıklanır.

- Denetim amacının hataları bulmak, yolsuzlukları ortaya çıkarmak olmadığı, sadece finansal tabloların dürüstlüğü hakkında bir görüş bildirmek olduğu açıkça belirtilir.
- Gereken hallerde yönetime belirli durumların raporlanacağı bildirilir (yönetim mektubu).
- Yönetim danışmanlık hizmetleri veya diğer tür hizmetlerinin sunulup sunulmayacağı bildirilir.
- Denetim ücretinin hesaplanma esasları bildirilir.
- Denetim çalışmasının zaman planı ve bitiş tarihi bildirilir.
- Sonuç olarak denetim prosedürlerinin niteliği, zamanlaması ve kapsamını açıklamak amacıyla tasarlanan işlemlerin bir listesidir.

2.6.2. Denetim Planlaması

Denetimin planlama aşaması; müşteri işletmeyi tanıma amacıyla faaliyetlerle ilgili bilgi toplama, denetim programının hazırlanması, işgücü ve zaman planlaması gibi aşamalardan oluşmaktadır.

Müşteri İşletmeyi Tanıma Amacıyla Faaliyetlerle İlgili Bilgi Toplama: Denetimin iyi bir şekilde planlanabilmesi için denetçinin işletmeyle ilgili gereken bilgileri toplaması gerekir. Denetim planının yazılı bir şekle getirilmesi için müşteri işletmenin değişik açılardan tanınması gerekmektedir (Kaval, 2008, s. 67). Denetim planlaması için gerekli bilgiler, müşteri işletme hakkındaki bilgiler ve denetimin konusu ile ilgili bilgiler şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Müşteri işletme hakkındaki bilgiler şu şekildedir (Güredin, 2007, s. 185-186):

- Faaliyet gösterilen iş kolu ve özellikleri
- Uygulanan muhasebe politikaları
- İç kontrol sisteminin güvenilirlik derecesi
- Denetim amacıyla finansal tablo kalemlerinin ve diğer hususların önemlilik sınırlarının kestirilmesi
- Hazırlanması istenecek denetim raporunun türü ve içeriği.

Denetim konusu ile ilgili bilgiler ise (Güredin, 2007, s. 185-186): Denetim anlaşmasının kapsamı hakkındaki bilgiler, müşteri işletmenin örgütsel yapısı, personel yapısı, üretim tekniği hakkındaki bilgiler ve müşteri işletmenin işbirliği yapma eğilimi hakkında bilgilerdir.

Denetim Programının Hazırlanması: Denetçi gerekli ön bilgileri sağladıktan sonra, işletmenin önemlilik düzeyinin ve riskin belirlenmesi işlemlerine geçmektedir (Kaval, 2008, s. 109). İlk etapta önemlilik düzeyleri belirlenir. Denetim planlama safhasında denetçi her bir finansal tablo için bir veya birkaç önemlilik düzeyi belirlemektedir (Alias, 2013, s. 42). Finansal tablolarda yer alan bilgilerin yanlışlığı, bu bilgilere güvenerek karar veren kişilerin kararlarını etkileyecekse, tablolarda yer alan bilgilerin önemli olduğu kabul edilir (Alias, 2013, s. 42). Önemlilik düzeyleri belirlendikten sonra, denetim ve işletme riski düzeyinin tespitine geçilmektedir (Kepekçi, 2000, s. 38). Denetim ve işletme riski de belirlenip ön bilgiler sağlandıktan sonra, sıra yazılı bir şekilde denetim planı ve programının yapılmasına gelmektedir (Kaval, 2008, s. 68).

İşgücü ve Zaman Planlaması: Bağımsız denetim çalışmalarının planlaması sırasında denetçilerin yapacağı çalışmalardan birisi de işin kimler tarafından yürütüleceğinin belirlenmesidir (Alias, 2013, s. 44). Uygulanması önerilen denetim yöntemlerinin karşılaştırılmasından ve denetim programlarının hazırlanmasından sonra ise işin tamamlanması ile ilgili zaman planlamasına geçilir.

Denetçi denetim çalışmaları için aşağıdaki gibi bir zaman planlaması yapabilir (Kepekçi, 2000, s. 53):

- Ocak-Şubat: müşterinin seçimi ve işin kabul edilmesi
- Mart: müşteri işletmenin genel kurulunda denetçinin atanması
- Nisan-Mayıs: denetimin planlaması
- Temmuz-Ekim: işlemlerin test edilmesi
- Kasım-Ocak: hesap kalanlarının test edilmesi
- Şubat: denetimin tamamlanması ve denetim raporunun yayınlanması

2.6.3. Denetim Programının Yürütülmesi

Denetimin programının yürütülmesi; iç kontrol sistemi incelemeleri, denetim programındaki gerekli değişikliklerin yapılması, hesap bakiyelerinin doğruluğunun araştırılması ve toplanan kanıtların değerlendirilmesi aşamalarından oluşur.

İç Kontrol Sisteminin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi: İç kontrol sisteminin incelenmesi iki aşamada gerçekleşmektedir (Güredin, 2007, s. 332). Birinci aşama planlama aşamasıdır. Denetçi, müşteri işletmede uygulanmakta olan iç kontrol sistemi hakkında bilgi toplar, sistemi gözden geçirir ve tanımlar (Güredin, 2007, s. 332). Sonraki aşama programın yürütülmesi aşamasıdır. Denetçi, iç kontrol sistemini değerlendirerek sistemin aksayan ve güçlü yönlerini belirler (Güredin, 2007, s. 332). Daha sonra, sistemin ne ölçüde kuruluş amaçlarına uygun olarak çalıştığı tespit edilir (Alias, 2013, s. 46). Bu tespiti uygunluk testleri ile gerçekleştirir. Denetçi yapılan kontrol testleri sonucunda, iç kontrol sisteminin etkin bir şekilde çalıştığına kanaat getirirse, maddi doğruluk testlerinin kapsamını daha sınırlı tutabilmektedir (Kavut vd., 2009, s. 140).

Denetim Programında Gerekli Değişikliklerin Yapılması: İç kontrol sistemi ile ilgili bulgular beklenenden farklı ise maddi denetim işlemleri (tutarların doğrulanması) ile ilgili olarak, planlanmış denetim programında gerekli düzeltme ve değişiklikler yapılır (Alias, 2013, s. 47).

Hesap Bakiyelerinin Doğruluğunun Araştırılması: Muhasebe verilerinin doğruluğunu test etmek için aşağıdaki prosedürler izlenmektedir (Alias, 2013, s. 48):

- Hesaplarda kayıtlı işlemlerin gerçekte var olup olmadığına bakmak,
- İşlemlerin tamamının hesaplara aktarılıp aktarılmadığını incelemek,
- İşlemlerin hesaplara doğru tutarları ile aktarılıp aktarılmadığını kontrol etmek,
- İşlemlerin doğru hesaplara kaydedilip edilmediğine bakmak,
- İşlemlerin hesaplara kaydedilmesinde dönemsellik ilkesine riayet edilip edilmediğine bakmak,
- Hesaplara kaydedilen işlemlerin mali tablolara tam ve doğru olarak aktarılıp aktarılmadığını kontrol etmek.

Toplanan Kanıtları Değerleme: İç kontrol sistemi incelenip koşullara göre denetim programında değişiklikler yapıldıktan sonra, finansal tablo kalemlerinin doğruluğu araştırılır (Güredin, 2007, s. 200). Toplanan denetim kanıtları değerlendirilir ve yönetimin finansal tablolar aracılığı ile yaptığı bildirimlerin dürüstlüğü hakkında bir yargıya ulaşılır (Güredin, 2007, s. 200). Denetçinin yeterli miktarda kanıt toplama kararına etki yapan başlıca etmenler ise, önemlilik, risk, nitelik, maliyet, ana kütleinin büyüklüğü ve özelliğidir (Alias, 2013, s. 49).

2.6.4. Bulguların Raporlanması

Bağımsız denetim sürecinin son aşaması olan bulguların raporlanması kısmı ise finansal tabloların dürüstlüğü hakkında yargıya ulaşılması ve denetim raporunun yazılması ve yayımlanması süreçlerinden oluşmaktadır.

Finansal Tabloların Dürüstlüğü Hakkında Yargıya Ulaşılması: Denetim sürecinin son safhası denetim görüş türünün oluşturulması ve denetim raporunun yazılarak açıklanmasıdır. Denetim raporu, denetim çalışması sonucunda denetçinin finansal tablolar üzerindeki görüşünü ifade ettiği yazılı dokümandır (Güredin, 2007, s. 200). Rapor türlerine ait bilgilere çalışmanın ilerleyen kısımlarında yer verilmektedir.

Yargının Şekillendirilmesi, Denetim Raporunun Yazılması ve Yayımlanması: İşletmeye ait finansal tabloların gerçeği yansıtmadığı ve muhasebe sistemindeki kayıtların Türkiye Muhasebe Standartlarına uygun olup olmadığı denetim raporlarında yer almaktadır (Kavut vd., 2009, s. 176). Bu raporlar daha sonra yayımlanmak üzere ilgili görüş ve dayanağı da belirtir şekilde KGK resmi internet sitesinin ilgili yıllar kısmında kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

Görüldüğü üzere birbirini takip eden pekçok aşamadan oluşan bu süreçlerin, bağımsız denetçiler ve bağımsız denetim firmalarınca titizlikle yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Bu anlamda, Dünya’ da ve Türkiye’ de faaliyet gösteren şirketlerin denetimini yapan denetim firmalarının mevcut durumu ve özellikleri hakkında bazı açıklayıcı bilgilerin sunulması önem kazanmaktadır.

2.7. AB, ABD ve Türkiye’de Bağımsız Denetim Firmaları

Küreselleşmeyle birlikte şirketlerin finansal bilgilerinin doğruluğu ve tutarlılığı yatırımcı açısından önem arz etmeye başlamıştır (Fırat ve Şahin, 2016, s. 1). Dünyada yaşanan skandallar ve Avrupa Birliğine uyum süreciyle birlikte bağımsız denetim alanı reform yapılması gereken bir konu haline gelmiştir. Bu süreçte, yürürlüğe giren yasalar, bağımsız denetim firmalarının faaliyetleri ve bu kuruluşların bağımsız denetim alanına yaptığı katkıların incelenmesi gerekliliği de ortaya çıkmıştır. Bu anlamda, bu başlık altında, ABD, Avrupa ve Türkiye’deki bağımsız denetim firmalarının büyüklüklerine, verdikleri hizmetlere, nasıl bir organizasyon yapısına sahip olduğuna ve faaliyet gösterdikleri ülkeler hakkındaki bilgilere yer verilmektedir.

2.7.1. Avrupa Birliği Ülkelerindeki Bağımsız Denetim Firmaları

AB’ye üye ülkelerde, denetim firmalarının ortaklık yapısı ve yönetim kurulu birleşimine dair mevzuata uyum açısından önemli ölçüde bir birlik vardır. Halihazırda denetim firmalarının ortaklık yapısı, çalışan mülkiyeti şeklindedir (Oxera Raporu, 2007, s. 3). Uluslararası ağlar da dahil olmak üzere, ulusal sermaye kullanmak durumunda olan denetim firmalarının sermaye bulma maliyeti, benzer büyüklükteki çok uluslu şirketlerinkinden yüksektir. Denetçi, denetim firmasına finansal yatırım yapmakta, ortaklık payları ise likit olamamaktadır (Oxera Raporu, 2007, s. 3). Şirket ortağı olan denetçi, üstlenilen riske karşılık olarak ilave kazanç istemektedir. Ayrıca, AB’ ye üye tüm ülkeler, denetim firmalarında oy haklarının yetkin denetçilerde olmasını şart koşturmaktadır. Hatta bazı üyeler, kuralları daha da sıkı bir açıdan ele alarak, denetim firmalarının sahiplerinden en azından %75’inin yetkin denetçiler olmasını istemektedir (Oxera Raporu, 2007, s. 48).

Denetim piyasasında şirket birleşmeleri sonrasında artan bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Bu yoğunlaşmanın sonucunda, denetim müşterilerinin, arasından seçim yapabileceği denetim firması seçeneği azalmaktadır (Kesimli, 2015, s. 54). Böylece, dört büyükler olarak anılan (KPMG, PwC, Deloitte ve Ernst&Young) denetim firmalarının, dünyanın en büyükleri olmalarının yanında, bireysel olarak da bazı ülkelerde en büyük denetim firmaları haline gelmektedir. Bunun bir neticesi olarak, halka açık büyük işletmelere verilecek denetim hizmeti, bu dört büyük denetim firmasının çok uluslu ağları tarafından sağlanmaktadır. Tablo 6’da Dört Büyüklere ait 2011, 2012, 2013 ve 2014

yıllarına ait özet verileri bulunmaktadır. Büyüklük sıralaması, gelire dayandırılarak sunulmuştur.

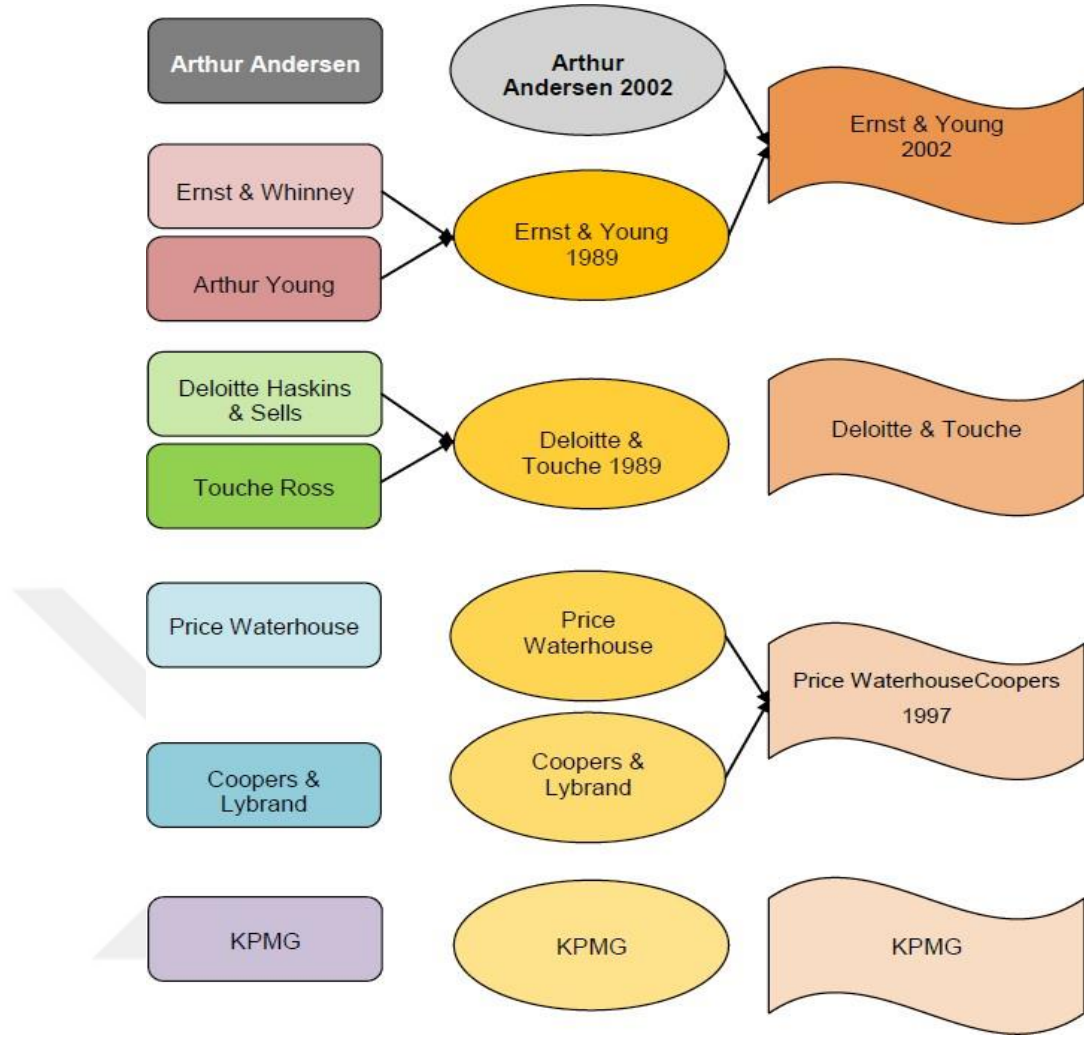
Tablo 6

Dört Büyük Denetim Firmasının Büyüklüğüne İlişkin Veriler

Denetim Firması	2014 Yılı Geliri	Çalışan Sayısı	Faaliyet Gösterilen Ülke Sayısı
Deloitte Touche Tohmatsu	32,24 milyar \$	210.400	150
PricewaterhouseCoopers	33,95 milyar \$	195.433	157
Ernst&Young	27,40 milyar \$	190.000	150
KPMG	24,82 milyar \$	162.031	155
Denetim Firması	2013 Yılı Geliri	Çalışan Sayısı	Faaliyet Gösterilen Ülke Sayısı
Deloitte Touche Tohmatsu	32,40 milyar \$	200.000	150
PricewaterhouseCoopers	32,10 milyar \$	184.235	157
Ernst&Young	25,80 milyar \$	174.808	150
KPMG	23,42 milyar \$	155.180	155
Denetim Firması	2012 Yılı Geliri	Çalışan Sayısı	Faaliyet Gösterilen Ülke Sayısı
Deloitte Touche Tohmatsu	31,50 milyar \$	180.529	158
PricewaterhouseCoopers	31,30 milyar \$	193.000	150
Ernst&Young	24,40 milyar \$	167.225	140
KPMG	23,03 milyar \$	145.000	153
Denetim Firması	2011 Yılı Geliri	Çalışan Sayısı	Faaliyet Gösterilen Ülke Sayısı
Deloitte Touche Tohmatsu	29,20 milyar \$	168.710	158
PricewaterhouseCoopers	28,80 milyar \$	182.000	150
Ernst&Young	22,90 milyar \$	152.000	140
KPMG	22,70 milyar \$	145.000	153

Kaynak: Kesimli, 2015, s. 55.

Denetim firmaları arasında yaşanan bu yoğunlaşmanın yarattığı kaygı yeni olmayıp, 1989 yılına dayanmaktadır (Banker vd., 2003, s. 255). Denetim firmaları arasında şirket evlilikleri sonucunda, o yıla kadar Sekiz Büyükler olarak anılan dünyanın en etkin muhasebe firmalarının sayısı altıya düşmüş, böylelikle en büyükler, Altı Büyükler adıyla anılmaya başlanmıştır. 1997 yılındaki birleşme sonucunda Beş Büyükler olarak ifade edilen denetim firmaları, Arthur Andersen firmasının 2002 yılındaki skandalı sonrasında Dört Büyükler (KPMG, PwC, Deloitte ve Ernst&Young) adıyla anılmıştır (Banker vd., 2003, s. 255). Birleşmelere ilişkin süreç şematik biçimde aşağıdaki Şekil 2'de özetlenmiştir.

Şekil 2. Dört Büyük Denetim Firmasına İlişkin Birleşme Süreci

Kaynak: Kesimli, 2015, s. 59.

Banker vd., (2003), Sekiz Büyükten Beş Büyüğe geçiş sürecinde, şirket evliliklerinin yalnızca büyük muhasebe firmalarına has olmadığını, sinerji sonucunda artan verimliliğin, şirket evliliklerini rasyonelleştirmesiyle; birleşmelerin, diğer muhasebe firmaları arasında da popülerleşmesine yol açtığını belirtmektedir (s. 256). Birleşen firmaların, piyasadaki oyuncu sayısını düşüreceğini ve gereken önlemlerin alınmadığı bir piyasada bu durumun yoğunlaşma ile sonuçlanacağına dikkati çekmiştir (Banker vd., 2003, s. 256).

Denetim piyasasındaki yoğunlaşma ve buna bağlı seçenek azlığının ne denli önemli bir sorun yaratabileceği şu şekilde anlaşılabilir (GAO Raporu, 2006, s. 19):

- FTSE11 100 Endeksinde yer alan firmaların yüzde 99'una Dört Büyükler hizmet vermektedir.
- FTSE 350 Endeksinde yer alan firmalardan alınan denetim ücretleri toplamının yüzde 99'unu Dört Büyükler temsil etmektedirler.
- FTSE 100 Endeksinde yer alan firmalardan, finansal hizmetler sektörü şirketlerinin kısa vadede neredeyse hiç seçim şansı yoktur.
- Yoğunlaşma, yüksek denetim ücretlerine yol açmıştır.

Halka açık büyük şirketlerin alabileceği denetim hizmetleri çeşitliliği ve hizmetin sağlanmasına dört büyük denetim firmasının ağları hükmetmektedir. Bu dört büyük denetim firması, 2006'da gelirleri 1 milyon dolardan fazla olan ABD'deki en büyük 1500 halka açık şirketin, yüzde 98'ini denetlemiş ve 2008 yılı şubat ayı itibarıyla FTSE 250 şirketlerinin yüzde 96,2'sini denetlemişlerdir (IOSCO Raporu, 2009, s. 4; FRC Faporu, 2008, s. 22). Dört büyük denetim firması ağlarına ilişkin bazı açıklayıcı bilgilere aşağıda yer verilmektedir.

KPMG International: KPMG International, KPMG adı altında faaliyet gösteren denetim, vergi ve danışmanlık hizmetleri veren bir İsviçre kuruluşudur (Kurt, 2015, s. 56). Bu hizmetler kendi coğrafi bölgelerinde (alt lisans ve bağlı ortaklıklar dahil) KPMG International üyesi firmalar tarafından sağlanmaktadır (www.kpmg.com.tr, 04.02.2019). KPMG International ve üye firmaları, yasal olarak farklı ve ayrı varlıklar olup, hiçbir üye firmanın KPMG International'ı veya bir başka üye firmayı zorlayıcı veya bağlayıcı yetkisi yoktur (www.kpmg.com.tr, 04.02.2019). Fakat en üst yönetimin belirlediği ortak bir değerler kümesine tabidirler. Firmalar, faaliyetlerinde yönetimin beklediği kalite standartlarına uymak zorundadırlar (www.kpmg.com.tr, 04.02.2019). Aynı zamanda, kendi yönetimi ve iş kalitesinden de sorumludurlar. KPMG müşterileri arasında, kurumsal şirketler, devlet kurumları, kamu sektörü ve kar amacı gütmeyen organizasyonlar yer almaktadır (Kurt, 2015, s. 56).

PricewaterhouseCooper International Limited: PricewaterhouseCoopers International Limited (PwCIL) özel bir İngiliz şirkettir (www.pwc.com.tr, 05.02.2019). PwCIL, PwC şirketlerinin koordinasyon birimi olarak hareket eder, ticari bir faaliyet yürütmez ve müşterilere hizmet sunmaz. PwCIL, strateji, risk ve kalite gibi

alanlarda PwC ağı şirketleri için ortak ve koordineli bir yaklaşım yaratmak amacıyla politikalar geliştirir ve uygular. PwC şirketleri, PwC ismini kullanır ve PwC ağının politikalarına ve standartlarına uymaları zorunludur (www.pwc.com.tr, 05.02.2019). PwC ağı, tüm dünyada yerel olarak faaliyet gösteren farklı şirketlerden oluşan küresel bir ağ olup, denetim, danışmanlık ve vergi hizmetleri alanında kaliteli hizmet sunmaya odaklanmış, 157 ülkede 220.000'i aşkın çalışanın oluşturduğu bir topluluktur. PwC ağına üye şirketler (Pwc şirketleri), PricewaterhouseCoopers International Limited üyesi olup PricewaterhouseCoopers ismini kullanma hakkına sahiptirler (www.pwc.com.tr, 05.02.2019). PwC ağının bir üyesi olmak, şirketlerin belirli ortak politikalar üzerinde anlaşığı ve PwC ağının standartlarını koruyacakları anlamına gelmektedir (www.pwc.com.tr, 05.02.2019).

Deloitte Touche Tohmatsu Limited: Deloitte; İngiltere mevzuatına göre kurulmuş olan Deloitte Touche Tohmatsu Limited (DTTL/Deloitte Global) şirketini, üye firma ağındaki şirketlerden ve ilişkili tüzel kişiliklerden bir veya birden fazlasını ifade etmektedir (www.deloitte.com.tr, 05.02.2019). DTTL ve her bir üye firma ayrı ve bağımsız birer tüzel kişiliktir. Deloitte, denetim, danışmanlık, risk yönetimi ve ilgili alanlarda, birçok farklı endüstride faaliyet gösteren özel ve kamu sektörü müşterilerine hizmet sunmaktadır (www.deloitte.com.tr, 05.02.2019). Dünya çapında farklı bölgelerde 150'den fazla ülkede 225.000'i aşan kadrosu ile yer alan global üye firma ağı ile Deloitte, her 5 Fortune Global 500 şirketinden 4'üne hizmet vermektedir (www.deloitte.com.tr, 05.02.2019).

Ernst & Young Global: Ernst&Young (EY), bağımsız denetim, vergi ve mali müşavirlik, kurumsal finansman, hukuk danışmanlığı ve diğer danışmanlık hizmetleri alanlarında entegre hizmet sağlayan dünyanın en önde gelen denetim firmasından biridir. Yaklaşık 246.000 çalışmanı ile hangi ülkede faaliyet gösterdiğine bağlı olmaksızın, müşterilerine hizmet sunmaktadır (www.ey.com.tr, 06.02.2019). Yönetim organizasyonu olarak Ernst&Young Global, dünya üzerindeki coğrafi sınırlara göre dört bölgeye (ABD, Avrupa, Orta Doğu-Hindistan-Afrika, Asya Pasifik-Japonya) ve bölgelerin altında alt Bölge ve Ülke yönetimlerine bölünmüştür (www.ey.com.tr, 06.02.2019). Bunun nedeni, kararların daha hızlı alınıp, stratejilerini doğru bir şekilde uygulamaya, yerel ve global müşterilerine kaliteli hizmet sunmaya çalışmaktır (www.ey.com.tr, 06.02.2019).

2.7.2. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Bağımsız Denetim Firmaları

Amerika Birleşik Devletlerin'de denetçi olmak için SMMM olmak zorunludur (www.aicpa.org, 10.12.2018). SMMM olmak isteyen adayların, öncelikle, her eyalet tarafından belirlenen eğitim gereklerini yerine getirmeleri, sonrasında tüm eyaletler için tek tip SMMM Sınavını (Uniform CPA Examination) başarıları ve yine bölge veya eyaletlere göre değişen staj koşullarını yerine getirmeleri gereklidir. Eyalet bazında SMMM lisansı alma koşulları ise aşağıdaki maddelere göre değerlendirilmektedir (www.aicpa.org, 10.12.2018):

- Yaş: Örn. New York eyaletinde en az 21 yaşında olmak gereklidir.
- Vatandaşlık: Örn. New York eyaletinde Amerikalı olmak şart değildir.
- İkamet: Örn. New York eyaletinde şart koşulmamaktadır.
- Sosyal Güvenlik Numarası: Örn. New York eyaletinde gereklidir.
- Lisanslama için gerekli olan eğitim: Örn. New York eyaletinde ilan edilen alanlarda lisans düzeyinde 150 saat eğitim önkoşuldur. Bunun alternatifi 15 yıl serbest muhasebeci deneyimidir.
- Uluslararası Sınav Programına katılım: Örn. New York eyaletinde şarttır.
- Muhasebe derslerine katılmak: Örn. New York eyaletinde; finansal muhasebe, maliyet/yönetim muhasebesi, vergilendirme ile denetim ve tasdik alanlarından en az birini kapsayan lisans seviyesinde 120 saatlik eğitim almak.
- Deneyim gereklilikleri: Örn. New York eyaletinde; SMMM firmasında, kamuda, özel sektörde veya eğitim kurumunda en az 1 yıl çalışmış olmak gereklidir.
- Etik sınavı: Örn. New York eyaletinde gerekli değildir.

SOX Yasası, piyasaya menkul kıymet arz eden şirketlerin, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kuruluna (*Public Company Accounting Oversight Board*) kayıt olmasını gerekli kılmıştır. Ayrıca, Amerikalı olmayan muhasebe firmaları da Kurul kurallarına tabi olmaktadır (www.pcaobus.org, 16.01.2015). Kurul'a kayıt olmak isteyen denetim firmaları, önceki mali yılda denetim hizmeti verdikleri menkul kıymet arz eden denetim müşterisi sayısına dayalı olarak, 500\$- 390.000\$ dolar arasında değişen ilk başvuru ödemesi yapmak zorundadır (www.pcaobus.org, 16.01.2015). Ayrıca, her yıl

Temmuz ayına kadar, müşteri ve çalışan sayısına bağlı olarak yıllık aidat ödenmesi de zorunludur.

ABD’de denetim yapma yetkisi verilen denetim firmaları, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu (*Public Company Accounting Oversight Board*) internet sitesinde yer almaktadır. Burada, kayıtlı denetim firmaları çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Bu kategoriler şu şekilde tasnif edilmiştir (www.pcaobus.org, 16.01.2015):

1. Kategori A-En az bir şirketin denetim raporunu yayınlayan
2. Kategori B-Denetim raporu yayınlamamış, ancak en az bir şirketin denetiminde önemli rol oynayan
3. Kategori C-Rapor yayınlamamış ve denetimde önemli rol oynamamış, ancak en az bir broker-dealer’ın finansal tabloları için rapor hazırlamış
4. Kategori D-Yukarıdakilerin hiçbiri
5. Kategori E-Yıllık Rapor Form 2 için daha başvuruda bulunmamış firmaları kapsamaktadır.

ABD’de Eyalet bazında faaliyet gösteren denetim firmalarının dağılım açısından değerlendirmesi yapıldığında, New York’ un en önde eyalet olduğu bunu sırasıyla Kaliforniya ve Florida eyaletlerinin izlediği Tablo 7’de görülmektedir.

Tablo 7

A-Kategorisinde Kayıtlı Amerikan Denetim Firmalarının Eyalet Bazında Dağılımı

ABD Eyaletler	Denetim Firmalarının Eyalet Bazında Sayısı*
New York	87
Kaliforniya	31
Florida	29
Teksa	27
Pennsylvania	20
New Jersey	19
Massachusetts	16
Georgia	12
Ohio	11
Colorado	8

Virginia	7
Washington	7
Minnesota	6
North Carolina	5
Arizona	2
Alabama	3
Mississippi	1
Diğer	105

* A-Kategorisinde 10.12.2018 tarihi itibarıyla kayıtlı n:396 denetim firması bulunmaktadır.
Kaynak: <https://pcaobus.org> sitesindeki verilere dayandırılarak düzenlenmiştir.

Denetim firmalarının büyüklüğüne göre dağılımı incelendiğinde ise, ABD’de 2013 yılı için SEC’e kayıtlı toplam 7093 şirketten 4035’nin 10 büyük denetim firması tarafından denetlendiği görülmektedir. Dört büyüklerin (big 4) de içerisinde yer aldığı bu firmalar ABD’deki denetim piyasasının yaklaşık %43’ünü elinde bulundurmaktadır.

Tablo 8

ABD’de Denetim Sayısı Açısından İlk 10 Denetim Firması (2013)

	Denetim Firması	Denetim Sayısı	%
1	EY	978	13,8
2	PwC	746	10,5
3	KPMG	692	9,8
4	Deloitte	645	9,1
5	BDO USA	262	3,7
6	Grant Thornton	235	3,3
7	MaloneBailey	162	2,3
8	McGladrey	127	1,8
9	Marcum	99	1,4
10	Crowe Horwath	89	1,3

Kaynak: Türel vd., 2017, s. 95.

Birleşik Devletler Hazine Bakanlığı Denetim Mesleği Tavsiye Komitesi (*United States Treasury Department’s Advisory Committee on the Auditing Profession*) tarafından oluşturulan Yoğunlaşma ve Rekabet Alt Komitesi, denetim kalitesini yükseltmeye yönelik olarak daha küçük denetim firmalarının büyümelerinin önündeki engellerin kaldırılmasını tavsiye etmektedir (United States Treasury Final Report, 2008, md. 4-9). Daha küçük denetim firmalarının piyasada büyük denetim firmaları karşısında önemli

rakipler haline gelmesi uzun vadeli bir olasılık olduğundan, Komite halka açık şirketlerin denetim firmalarının karşılaştıkları felakete yol açacak kabiliyetteki olası nedenlerin izlenmesini ve küçük denetim firmalarının korunmasına yönelik mekanizmalar geliştirilmesini öncelikli olarak gündeme getirmektedir (United States Treasury Final Report, 2008, md. 4-9).

2.7.3. Türkiye’de Bağımsız Denetim Firmaları

Türkiye’de bağımsız denetim firmalarının özellikleri, işleyişi ve denetim yaptıkları sayılara ilişkin bilgilerden önce hangi şirketlerin bağımsız denetime tabi olduklarının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bağımsız denetime tabi şirketlerin belirlenmesine dair bakanlar kurulu kararına ilişkin usul ve esaslarda, 26 Mayıs 2018 tarihli ve 30432 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar ile 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren bağımsız denetime tabi olacak şirketler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar, 14.02.2019, No:11597, md. 5):

1. Bağımsız denetime tabi olmanın genel ölçütleri

- *Kararda aşağıdaki üç ölçütten en az ikisinin eşik değerlerini art arda iki hesap döneminde aşan tüm şirketlerin bağımsız denetime tabi olduğu belirtilmiştir.*
- *Aktif toplamı 35 milyon Türk Lirası. (Bir önceki Kararda 40 milyon ve üstü Türk Lirası idi)*
- *Yıllık net satış hasılatı 70 milyon Türk Lirası. (Bir önceki Kararda 80 milyon ve üstü Türk Lirası idi)*
- *Çalışan sayısı 175 kişi. (Bir önceki Kararda da 200 ve üstü idi)*

2. *Herhangi bir ölçüte bağlı olmaksızın bağımsız denetime tabi şirketler Karara ekli ve (I) sayılı listede belirtilen şirketler herhangi bir ölçüte bağlı olmaksızın bağımsız denetime tabidir.*

I SAYILI LİSTE: 1) 6362 sayılı Kanun uyarınca Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tabi şirketlerden; a) Yatırım kuruluşları, b) Kolektif yatırım kuruluşları, c) Portföy yönetim şirketleri, ç) İpotek finansmanı kuruluşları, d) Varlık

kiralama şirketleri, e) Merkezi takas kuruluşları, f) Merkezi saklama kuruluşları, g) Veri depolama kuruluşları, ğ) Derecelendirme kuruluşları, h) Değerleme kuruluşları, ı) Sermaye piyasası araçları bir borsada veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören veya işlem görmeleri amacıyla Sermaye Piyasası Kurulunca onaylanmış geçerlilik süresi bulunan izahname veya ihraç belgesi bulunan anonim şirketler, i) Bir borsada veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmemekle birlikte halka arz edilmeksizin pay hariç sermaye piyasası aracı ihraç eden (ihraç ettikleri sermaye piyasası araçlarının itfa edildiği hesap döneminin sonuna kadar) veya bu amaçla Sermaye Piyasası Kurulunca onaylanmış geçerlilik süresi bulunan ihraç belgesi olan anonim şirketler.

3. *Sermaye piyasası araçları bir borsada veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen ancak SPK kapsamında halka açık sayılan şirketler Sermayepiyasası araçları bir borsada veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen ancak SPK kapsamında halka açık sayılan ve aşağıdaki üç ölçütten en az ikisinin eşik değerlerini art arda iki hesap döneminde aşan şirketler bağımsız denetime tabidir.*

- *Aktif toplamı 15 milyon Türk Lirası.*
- *Yıllık net satış hasılatı 20 milyon Türk Lirası.*
- *Çalışan sayısı 50 kişi.*

4. *Ekli (II) sayılı listede belirtilen şirketler Karara ekli ve aşağıda yer verilen (II) sayılı listede belirtilen şirketlerden, aşağıdaki üç ölçütten en az ikisinin eşik değerlerini art arda iki hesap döneminde aşanlar bağımsız denetime tabidir.*

- *Aktif toplamı 30 milyon Türk Lirası.*
- *Yıllık net satış hasılatı 40 milyon Türk Lirası.*
- *Çalışan sayısı 125 kişi.*

II SAYILI LİSTE: *1) Sermayesinin en az %25'i kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına, sendikalara, derneklere, vakıflara, kooperatiflere ve bunların üst kuruluşlarına doğrudan veya dolaylı olarak ait olan şirketler. 2) Yurt çapında günlük olarak gazete yayımlayan şirketler. 3) Çağrı merkezi şirketleri hariç olmak üzere, 15/1/2004 tarihli ve 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu, 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu, 9/5/2013 tarihli ve 6475 sayılı Posta Hizmetleri Kanunu ve 6102 sayılı Kanunun 1525 inci maddesi kapsamında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu düzenleme ve denetimine tabi olan şirketler. 4) Enerji Piyasası Düzenleme*

Kurumundan lisans, sertifika veya yetki belgesi alıp bu Kurum düzenlemelerine tabi olarak faaliyet gösteren şirketler. 5) (I) sayılı liste kapsamında olanlar hariç olmak üzere;

a) Gayri faal olan veya faaliyetleri geçici olarak durdurulan veya iptal edilmiş olan (gerekli ana sözleşme değişiklikleri ve benzeri prosedür işlemleri henüz gerçekleştirilmemiş olanlar dahil) iştirak ve şirketler hariç olmak üzere, Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonunun (TMSF) iştirakleri ile mülga 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve 5411 sayılı Kanun kapsamında TMSF tarafından denetimi ve yönetimi devralınan şirketler. b) 8/6/1984 tarihli ve 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname kapsamında faaliyet gösteren kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile sermayesinin en az %50'si belediyelere ait olan şirketler.

5. Diğer hususlar

- *Eşik değerleri aştığı için bağımsız denetime tabi şirket, art arda iki hesap döneminde üç ölçütten en az ikisine ait eşik değerlerin altında kaldığı ya da bir hesap döneminde bu ölçütlerden en az ikisine ait eşik değerlerin yüzde 20 veya daha fazla oranda altında kaldığı takdirde müteakip hesap döneminden itibaren bağımsız denetim kapsamından çıkar.*
- *Eşik değerlerin aşılp aşılmadığının belirlenmesinde; aktif toplamı ve yıllık net satış hasılatı bakımından şirketin tabi olduğu mevzuat uyarınca hazırlanmış olan son iki yıla ait finansal tablolar, çalışan sayısı bakımından ise son iki yıla ait ortalama çalışan sayısı esas alınır.*
- *Eşik değerlerin aşılp aşılmadığının belirlenmesinde şirketler bağlı ortaklık ve İştirakleriyle birlikte dikkate alınır. Bağlı ortaklıkları ve iştirakleri bulunan şirketlerde; aktif toplamı ve yıllık net satış hasılatı bakımından ana ortaklık ve bağlı ortaklığa ait finansal tablolarda yer alan kalemlerin toplamı (varsa grup içi işlemler yok edilir), çalışan sayısı bakımından ise ana ortaklık ve bağlı ortaklığın son iki yıla ait ortalama çalışan sayılarının toplamı dikkate alınır. İştirakler açısından, iştirake ait söz konusu kalemler şirketin iştirakteki hissesi oranında dikkate alınır.*

Yapılan bu düzenlemeler neticesinde, bağımsız denetime tabi şirket sayısında artış yaşandığı görülmektedir. Bu karar ile birlikte, gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de SOX (Sarbanes Oxley) Yasası sonrası çok sayıda düzenleme yürürlüğe girmiş, yasa koyucular ve düzenleyici kurumlar tarafından yoğun çabalar harcanmıştır (Uzay vd.,

2008, s. 15). Tüm bu çabaların altında yatan neden, özellikle yatırımcıların sermaye piyasalarına olan güvenini sağlamak ve korumaktır. Ancak, mevzuattaki birtakım düzenlemelerin bu amaca tek başına hizmet etmesi söz konusu değildir (Kesikli, 2015, s. 67). Yasa ve mevzuata uyulup uyulmadığının ciddi anlamda denetlenmesi de şart gözükmektedir.

Türkiye’de muhasebe denetimi konusundaki ilk adımlar, 1970’li yıllarda dış kredi kaynaklarından yararlanmak isteyen Türk firmalarının, muhasebe denetimi zorunluluğu ile karşılaşması üzerine atılmıştır (Uzay vd., 2008, s. 3-11). Ülkeye gelen yabancı sermaye akımı, yabancı sermayeli şirketlerin konsolidasyon gereklilikleri, uluslararası finansman olanaklarının keşfedilmesi, yatırım teşvikleri, iş ortaklıkları gibi konularda danışmanlık yapma arzusu muhasebe denetiminin talep edilmesini sağlamış ve bağımsız denetim Türkiye’de gelişmeye başlamıştır. Mali piyasaların da gelişimiyle birlikte bağımsız denetim, 1987 yılından itibaren düzenleyici kurumların ilgi alanına girmiştir (Uzay vd., 2008, s. 3-11).

Bu tarihten itibaren, Türkiye’de bağımsız denetimin gelişmekte olan bir sektör olduğu görülmektedir. 12.12.2018 tarihi itibarıyla Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun resmi internet sitesinden alınan veriler doğrultusunda, Türkiye’de hali hazırda faaliyet gösteren 128 adet bağımsız denetim firması bulunmaktadır (www.kgk.gov.tr, 12.12.2018).

Bunlar içerisinden, yoğunlukla dört büyükler (Ernst&Young-Güney Bağımsız Denetim, PWC-Başaran Nas Bağımsız Denetim, Deloitte-DRT Bağımsız Denetim, KPMG-Akis Bağımsız Denetim) olarak adlandırılan denetim firmalarının Türkiye’de halka açık faaliyet gösteren büyük şirketlerin denetim görevini üstlendiği görülmektedir. Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluş’ların (KAYİK) %42’sini denetleyen bu dört büyük firma, bağımsız denetimden elde ettiği gelirin toplam denetim gelirinin %80’i olduğu ve geri kalan denetim firmalarının ise toplam bağımsız denetim gelirinden sadece %20 pay aldıkları görülmektedir (Erdoğan ve Solak, 2016, s. 177). Bu dört büyükler içerisinden DRT (Deloitte) Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.’nin piyasada hakim konumda ve en kalabalık denetim kadrosuna sahip olduğu belirtilmektedir (Türel vd., 2017, s. 95). Tablo 9’da, 2006-2015 yılları arasında ilk 10 denetim firmasının Türkiye’de denetledikleri toplam denetim sayısı ve yüzdesi verilmektedir:

Tablo 9

Türkiye’de Denetim Sayısı Açısından İlk 10 Denetim Firması (2006-2015)

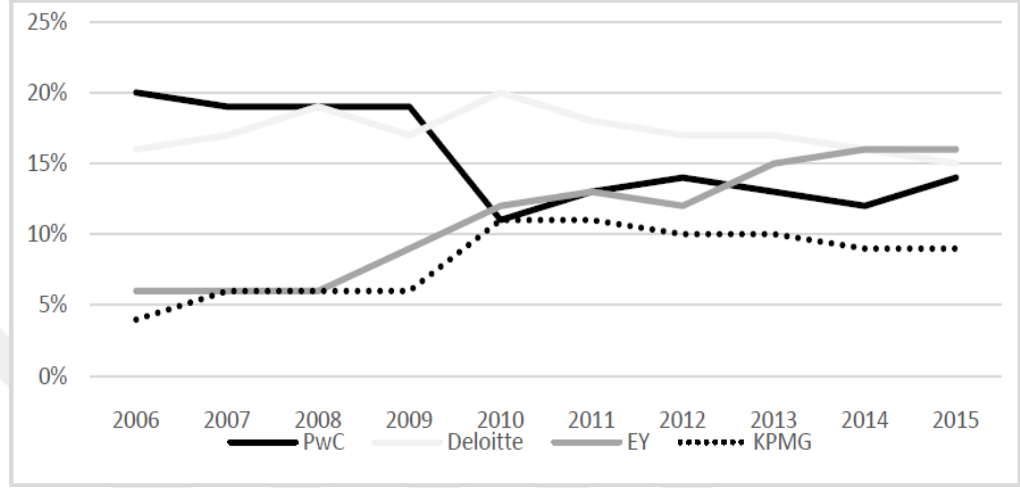
	Denetim Firması	Denetim Sayısı	%
1	Deloitte (DRT)	649	17
2	PwC (Başaran Nas)	573	15
3	EY (Güney)	436	12
4	KPMG (Akis)	319	8
5	Baker Tilly (Gürel)	159	4,2
6	AC	118	3,1
7	Grant Thornton (Engin)	114	3,0
8	JPA (Arkan Ergin)	101	2,7
9	BDO (Denet)	95	2,5
10	Kreston (Ata)	91	2,4

Kaynak: Türel vd., 2017, s. 95.

Tablodan görüldüğü üzere, Dört Büyükler (Deloitte, PwC, EY ve KPMG) son 10 yılda Türkiye’de denetim piyasasının yaklaşık %52’sini elinde bulundurmaktadır. Bu firmaların denetledikleri şirketlerin finansal büyüklükleri de dikkate alındığında bu oranın çok daha yükseklere çıktığı görülmektedir. Bu durumu ispatlar nitelikte Dört Büyüklerin Türkiye pazarından almış olduğu pay oranları Şekil 3’de gösterilmektedir:

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Deloitte	16	17	19	17	20	18	17	17	16	15
PwC	20	19	19	19	11	13	14	13	12	14
EY	6	6	6	9	12	13	12	15	16	16
KPMG	4	6	6	6	11	11	10	10	9	9
Toplam	46	48	50	51	54	55	53	55	53	54

Şekil 3. Dört Büyüklerin Türkiye Pazarından Aldığı Pay Oranları (2006-2015)

Kaynak: Türel vd., 2017, s. 96.

Şekilde görüldüğü üzere, Deloitte firmasının pazar payını istikrarlı bir şekilde koruduğunu söylemek mümkündür. 2010 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de PwC firmasının pazar payı önemli ölçüde azalırken, EY ve KPMG firmalarının pazar paylarının ise önemli oranda arttığı gözlemlenmiştir. Tablo 10’da ise denetim firma sayısı ve yapılan denetim sayısına ilişkin veriler verilmektedir:

Tablo 10

Türkiye’de Denetim Firma Sayısı ve Denetim Sayıları (2006-2015)

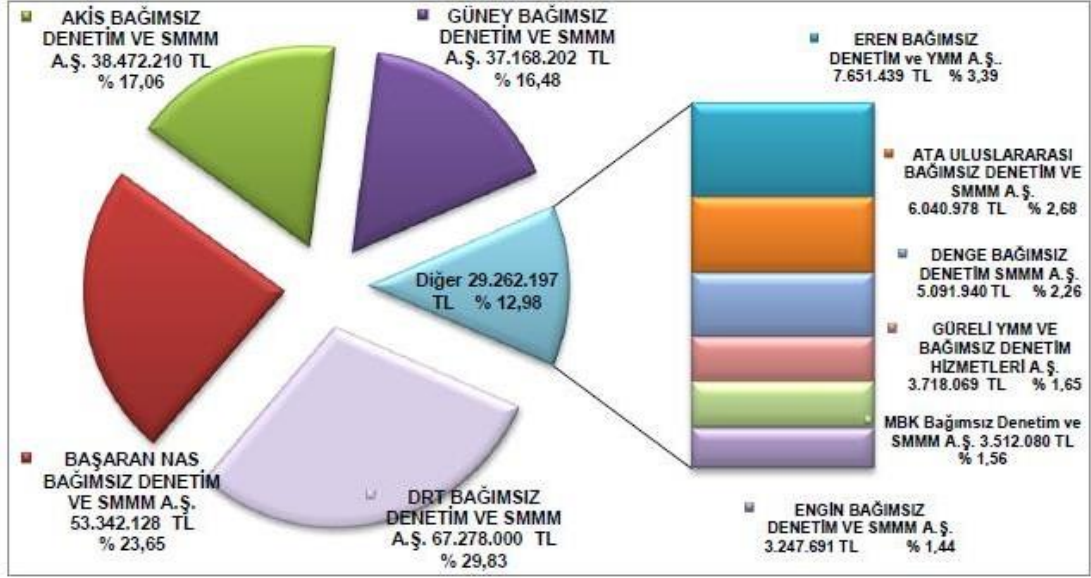
Denetim Firma Sayısı	Denetim Sayısı
2	500 ve üzeri
2	201-500
4	101-200
2	91-100
0	81-90
0	71-80
2	61-70
3	51-60
1	41-50
4	31-40
6	21-30
16	11-20
52	1-10
94	Toplam

Kaynak: Türel vd., 2017, s. 96.

Türel (2017)’nin verilerine göre, 2006-2015 yılları için, toplam 94 farklı denetim firmasından, Deloitte ve PwC’nin 500’ün üzerinde, EY ve KPMG’nin ise 201 ile 500 arasında denetim faaliyeti gerçekleştirdiği ifade edilmiştir. 52 adet denetim firmasının ise 10 yıl içinde sadece 1 ile 10 arasında denetim faaliyeti gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Bu veriler doğrultusunda, Dört büyük denetim firmasının tüm Dünya’da olduğu gibi Türkiye denetim piyasasında da hakim konumda olduğu görülmektedir.

Bu denetim firmalarının beyanlarına göre vermiş oldukları hizmetler ise şu şekilde sıralanmaktadır: denetim, finans danışmanlığı, vergi danışmanlığı, hukuk danışmanlığı, eğitim, tasdik ve yeminli mali müşavirlik, yönetim danışmanlığı, diğer danışmanlık. Diğer danışmanlık hizmetleri ise: muhasebe hizmetleri, iç denetim, yatırım danışmanlığı, insan kaynakları, bilişim teknolojileri danışmanlığı şeklindedir (www.kgk.gov.tr, 13.12.2018). Denetim firmalarının gelir durumlarının dağılımına ilişkin sağlıklı verilere ise bazı kısıtlılıklardan (web sitelerine erişememe, şeffaflık raporunu eksik yayınlama, paylaşımın yalnızca ilişkili kamu otoritelerine yapılması, bazı denetim firmalarının gelir dağılımlarını TL cinsinden belirtirken bazılarının yüzde cinsinden belirtmesi) dolayı ulaşılamamaktadır. Eldeki kısıtlı veri setinden hareketle Kesimli (2015), Türkiye’ de 2013 yılı için dört büyüklerin bağımsız

denetim gelirinin, toplam bağımsız denetim gelirinin %87'sini temsil ettiğini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir.

Şekil 4. 2013 Yılı İçin Türkiye'deki İlk 10 Denetim Firmasının Bağımsız Denetim Geliri
Kaynak: Kesimli, 2015, s. 83.

Şekilde görüldüğü üzere dört büyükleri temsil eden (Akis Bağımsız Denetim ve SMM, Güney Bağımsız Denetim ve SMM, Başaran Nas Bağımsız Denetim ve SMM, DRT Bağımsız Denetim ve SMM) denetim firmalarının toplam gelirden elde ettiği pay %87 seviyelerinde seyretmektedir. Dünya finans piyasaları ile entegre olabilmek adına, denetim firmalarının böyle bir bütünleşmeye veya ortak bir lisans kullanımına girmesi gerekli görülmektedir. Bu anlamda, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun resmi internet sitesinden alınan veriler doğrultusunda yabancı bir kuruluşla lisans anlaşması yapan veya çözüm ortaklığı yürüten başka denetim firmalarının da olduğu görülmüştür. Tablo 11'de, Türkiye'de birden fazla denetim firmasıyla anlaşma veya çözüm ortaklığı yürüten yabancı kuruluş listesi verilmektedir.

Tablo 11

Türk Bağımsız Denetim Firmalarının Lisans Anlaşması Yaptığı Yabancı Kuruluşlar*

Türk Denetim Firmaları Ticaret Unvanı	Lisans Anlaşması veya Çözüm Ortağı Olan Yabancı Kuruluşlar
Ac İstanbul Uluslararası Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Enterprise Network Worldwide
Akis Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Kpmg
Artı Değer Uluslararası Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Jhi Jeffreys Henry International
Arkan Ergin Uluslararası Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Jpa International
Ata Uluslararası Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Kreston International
Arılar Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Nexia International
As Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Nexia International
Başaran Nas Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Pricewaterhouse Coopers
Birleşik Uzmanlar YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Primeglobal
Bilgili Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Agn International Ltd
Birleşim Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Hazlems Fenton
Bakış YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Ipg International Praticice Group
Crowe Horwath Olgu Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Crowe Horwath
Consulta Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Inaa Group
Dmr Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	Kudos International Network
Dmf Sistem U.A. Bağ. Den. Danışmanlık ve YMM A.Ş.	Russell Bedford International
Detay Bağımsız Denetim ve Danışmanlık A.Ş.	International Experts and Consultants Iecnet
Değer Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Ecovis Europe
Drt Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Deloitte Touche Tohmatsu International
Çağdaş Bağımsız Denetim SMMM A.Ş.	Iapa International
Ege YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Ch International
Elit Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Cpa Associates International Inc.-Usa
Engin Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Grant Thornton
Eren Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Grant Thornton
Güncel Bağımsız Denetim Danışmanlık ve YMM A.Ş.	Groupe Laviale Sohaco
Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Ernst&Young
Gürel YMM ve Bağımsız Denetim Hizmetleri A.Ş.	Baker Tilly International
Hlb Saygın YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Hlb International
Işık YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Bkr International
Kavram Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Crowe Horwath International
Köker YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Agn International
Karma Bağımsız Denetim A.Ş.	Parker Randall International
Kapital Karden Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Rsm International
Legal Yönet Bağımsız Denetim YMM A.Ş.	Lea Global
Mega Global Uluslar Arası Bağımsız Denetim Anonim Şirketi	Jeffreys Henry International
Mg1 Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Mgi Business Solutions Worldwide
Mbk Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş.	Moore Stephens International Ltd

---

Med YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Rg Treuhand Müth and Partner Gmbh
Rasyonel Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Euraudit Int
Rehber Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Antea Alliance of Independent Firms
Ser-Berker Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	Dfk International
Sun Bağımsız Dış Denetim YMM A.Ş.	Pkf Worldwide
Ulusal Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	The International Accounting Group
Uzman YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Uhy Urbach Hacker Young International Ltd.
Türkerler Bağımsız Denetim YMM A.Ş.	Premier International Associates
Türkmen Bağımsız Denetim ve YMM A.Ş.	International Practice Group
Yöntem YMM ve Bağımsız Denetim A.Ş.	Nexia International
Yeditepe Bağımsız Denetim A.Ş.	Praxity-Global Alliance Ltd.

---

*.www.kgk.gov.tr resmi internet sitesindeki Şeffaflık Raporlarının değerlendirilmesi sonucu oluşturulmuştur.

BÖLÜM III

BAĞIMSIZ DENETİMDE ZORUNLU ROTASYON VE ZORUNLU ROTASYONA İLİŞKİN DÜZENLEMELER

Dünya üzerinde yaşanan pekçok muhasebe skandalı sonucu (Parmalat, Tyco, Enron, Kmart ve WorldCom) bağımsız denetçinin bağımsızlığı sorgulanmış ve denetim mesleğine olan güven büyük oranda azalmıştır (Chi, 2011, s. 265). Bu skandallara yönelik yapılan araştırmalarda, firma yöneticilerinin, yönetim kurulu üyelerinin ve iç denetçilerin etik olmayan davranışlarda bulunduğu, yapılan işlemlerde hata ve hilelere başvurdukları ve sorumluluklarını yerine getirirken ihmalkar davrandıkları belirlenmiştir (Akçay ve Bilen, 2018, s. 229). Bunun yanında, söz konusu firmaları denetlemekle sorumlu olan denetim firmalarının da görev ve sorumluluklarını gereği gibi yerine getirmedikleri tespit edilmiştir. Bunların bir sonucu olarak, yatırımcılar çok fazla zarara uğramış ve ülke ekonomilerinde büyük kayıplar ortaya çıkmıştır. Bu olaylar nedeniyle işletme yönetimine, finansal raporlara ve denetim firmalarına olan güven oldukça azalmıştır (Akçay ve Bilen, 2018, s. 229). Kaybolan bu güvenin tesisi için başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere bir takım yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri de, yatırımcıların güveninin yeniden kazanılması ve firmaların şeffaflaşması amacıyla ABD’de Sarbanes Oxley Kanunu’ nun yürürlüğe konmasıdır (Akçay ve Bilen, 2018, s. 229).

2002 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde hazırlanan Sarbanes-Oxley Yasası, yatırımcıları korumaya yönelik önlemleri uygulamaya koymuştur (Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 80). Bu kanunun amacı, halka açık şirketlerde denetçi bağımsızlığının sağlanması, üst yönetimin açıklama sorumluluğunun artırılması, firmaların kurumsal yönetim uygulamaları ve şeffaflıklarını en üst düzeye çıkararak sermaye piyasalarına karşı oluşan güven kaybının azaltılmasıdır (Kandemir ve Akbulut, 2013, s. 38). Bu amaçla, SOX yasası ile birlikte, bağımsız denetimde rotasyon uygulamasının zorunlu hale getirilmesi önerilmiştir. Nihayetinde, başta AB ülkeleri ve diğer ülkelerde zorunlu rotasyon uygulaması tartışılmaya ve uygulanmaya başlamıştır. Avrupa Birliği tarafından denetimle ilgili olan 8. Direktif de bu doğrultuda revize edilmiştir (Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 80). Türkiye’de ise bağımsız denetimde

zorunlu rotasyon uygulaması 2011 yılına kadar çeşitli kuruluşlarca ayrı ayrı düzenlemelerde yer almış ve uygulanmıştır. 2011 yılında kurulan Kamu Gözetimi Kurumu (KGK)'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte, BBDK, EPDK, SPK ve Hazine Müsteşarlığı gibi kuruluşların bağımsız denetim alanındaki görev ve yetkileri KGK'ye devredilmiştir. Kurum tarafından, 26/12/2012 tarihinde yayımlanan “Bağımsız Denetim Yönetmeliği” ile TTK'ye atıfta bulunarak bağımsız denetimde rotasyon koşulları hakkında düzenleme yapılmış olup, ülkemizdeki güncel uygulama bu yönetmelik hükümlerine göre yapılmaktadır. Bu kapsamda, çalışmanın bu bölümünde; bağımsız denetimde rotasyon, bağımsız denetimde zorunlu rotasyon ile ulaşılmak istenilen amaçlar, dünya’da zorunlu rotasyona ilişkin ülke uygulamaları ve Türkiye’deki düzenleyici kuruluşların bağımsız denetimde zorunlu rotasyon uygulamasına ilişkin hükümlerine yer verilmektedir.

3.1. Bağımsız Denetimde Rotasyon Kavramı

Rotasyon kelimesi, Fransızca kökenli bir sözcük olup, Türkçe’ ye yer değiştirme olarak geçmiştir (www.tdk.gov.tr). Muhasebe skandalları sonrası Sarbanes-Oxley Yasası ile gündeme gelen bağımsız denetimde rotasyon uygulamasıyla, bağımsız denetçi ve müşteri işletme arasında zaman içerisinde meydana gelebilecek kişisel menfaat ilişkisinin kurulmasını engellemek amaçlanır (Yaşar, 2016, s. 10). Böylece, yakın ilişkilerin azalarak denetçinin bağımsızlığı ilkesinin hayata geçirileceği ve dolayısıyla denetim kalitesinin artacağı iddia edilmektedir (Yaşar, 2016, s. 10). Nitekim bağımsız denetimde, üçüncü dereceye kadar kan ve sıhri hısımları ile eşlerinin, denetlediği müşteri işletmeleri ile kurmuş oldukları finansal ilişkileri, denetçinin kendi finansal ilişkisi olarak kabul edilir (Arslan, 2010, s. 207).

3.2. Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Uygulamasının Amaçları

2000’li yılların başında Amerika Birleşik Devletleri’nde Enron ve Worldcom gibi büyük işletmelerde yaşanan muhasebe skandalları hem bu işletmeleri hem de bu işletmelerin denetimini yürüten dünyanın o dönemdeki en büyük beş denetim firmasından biri olan Arthur Andersen firmasını iflasa sürüklemiştir (Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 80). Bu skandalların hem gerçekleştikleri ülkelerin ekonomilerine hem de küresel ekonomiye verdiği zararlar, dikkatlerin bağımsız denetim firmaları üzerinde

yoğunlaşmasına neden olmuş ve denetim firmalarına karşı büyük ticari davalar açılmıştır. Bu skandalların sorumlusu olarak denetim firmaları ve bu firmalarda görev alan denetçiler gösterilmiştir (Yaşar, 2016, s. 201). Açılan davalar sonucu, denetim faaliyetlerinin herhangi bir yetkili kuruluş tarafından denetlenmediği ve denetçi-müşteri ilişkilerinin karşılıklı çıkar ilişkilerine dönüştüğü iddia edilmiştir. Bu durum, denetim firması ve denetçilere olan itibarın zedelenmesine neden olmuştur. Bunlar neticesinde zedelenen denetçi itibarını sağlamak ve yatırımcıları korumak adına 2002 yılında ABD’de SOX Yasası çıkarılmıştır. Söz konusu yasanın içerdiği konulardan biri de zorunlu rotasyon uygulamasıdır (Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 80). Aslında, rotasyon uygulaması ilk kez 2002 yılında ortaya çıkan bir kavram değildir. 1930 yıllarının başından bugüne kadar denetçi bağımsızlığının korunmasında denetçi değişikliği tartışılmalı bir kavram olmuştur (Yaşar, 2016, s. 201). Özellikle, ABD’deki düzenleyici kurumların yayımladığı bazı raporlar (Metcalf Raporu, Cohen Komisyonu Raporu, ABD Genel Muhasebe Ofisi Raporu, Halka Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu Raporu) zorunlu denetim firması rotasyonunun maliyetlerinin faydalarından daha fazla olduğunu öne sürmüştür (Yaşar, 2016, s. 201).

Rotasyon uygulaması, işletmelerin denetim firmalarını isteğe bağlı olarak değiştirdikleri gönüllü rotasyon (voluntary rotation) ve yasal düzenlemeler sonucu değiştirmek zorunda oldukları zorunlu rotasyon (mandatory rotation) olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Birçok ülkeye zorunlu rotasyon uygulamasının getirilmesi şu şekilde açıklanmaktadır: yönetimle olan aşırı yakınlık, müşteriyle ilişkiler, çıkar çatışması, eski denetçinin tekrar işe alınması, eski denetimlerin tekrarı, denetim sonuçlarının önceden tahmin edilmesi, önceki yıl çalışma kağıtlarının kullanılması gibi nedenlere bağlanmaktadır (Senal, 2011, s. 34). İsteğe bağlı (gönüllü) rotasyon uygulamasının nedenleri ve belirleyici değişkenlerine ilişkin açıklayıcı bilgiler ise ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Bağımsız denetimde zorunlu rotasyon politikasıyla, denetim firması ve müşteri işletme arasındaki karşılıklı çıkar ilişkisinin kesilmesi bu yolla denetçi bağımsızlığının sağlanması ve finansal raporlama ve denetim kalitesinin artırılması amaçlanır (Carey ve Simnett, 2006, s. 653). Bir başka ifadeyle, bağımsız denetçi ve müşteri işletme arasında zamanla gelişmesi muhtemel menfaat ilişkilerini önlemek, denetçi bağımsızlığını sağlamak ve böylece denetim kalitesini artırmak amaçlanır (Yaşar, 2016, s. 10). Dolayısıyla, müşteri işletmenin uzun yıllar boyunca aynı denetim firması ile çalışmasının da önüne geçilmiş olur. Carey ve Simnett (2006), zorunlu rotasyon uygulamasının temel

hedefinin finansal raporlama kalitesini artırmak olduğunu belirtmiştir. Daugherty vd. (2012), zorunlu rotasyonla temel olarak hedeflenen, rotasyon sonucu yeni görevine başlayacak olan bağımsız denetçinin, denetim çalışmalarını farklı bakış açısıyla yürüteceği ve böylece denetçi bağımsızlığının ve kalitesinin artacağını ifade etmektedir (s. 98). Nagy (2005), zorunlu rotasyon uygulamasının amacının, denetçilerde mesleki şüpheciliği korumak olduğunu düşünmektedir (s. 51). Hoyle (1978), bağımsız denetimde zorunlu rotasyon ile amaçlananın, denetçi bağımsızlığı için müşteri işletme yönetimi ile denetim firması arasındaki uzun süreli ilişkiyi engellemek ve bağımsız denetçilerin zamanla denetim çalışmalarında yaşayabilecekleri yetersizliği önlemek olduğunu belirtmiştir (s. 70).

3.3. Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyona İlişkin Ülke Uygulamaları

Zorunlu rotasyon genel olarak iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlar; denetim firması düzeyinde ve baş denetçi düzeyinde yapılabilen rotasyonlardır (Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 86). Ancak, zorunlu rotasyon bazı durumlarda hem denetim firması hem de başdenetçi düzeyinde olabilmektedir. Başdenetçi rotasyonu ile denetim firma rotasyonu arasındaki en temel fark; biri denetçi düzeyinde bir değişikliği gerektirirken, diğeri denetim firması düzeyinde rotasyonu gerektirmesidir (Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 86).

Ülke örnekleri incelendiğinde, zorunlu rotasyonun uygulanma düzeyinde farklılıkların yanı sıra, zorunlu rotasyona tabi olacak işletmelerin sektörel olarak da farklılık gösterdikleri görülmüştür. Bazı ülkelerde sadece bankalara, sigorta şirketlerine ve finansal şirketlere zorunlu rotasyon uygulandığı gözlemlenirken, bazı ülkelerde ise denetime tabi tüm işletmelerin zorunlu rotasyona tabii olduğu görülmüştür (Yaşar, 2016, s. 22). Bu anlamda, zorunlu rotasyonun ülke uygulamalarında farklı şekillerde uygulandığı görülmektedir. Örneğin, ABD, İngiltere, Almanya sadece zorunlu başdenetçi rotasyonu; İtalya, Brezilya, Hindistan ve Pakistan sadece zorunlu denetim firması rotasyonu; Çin, Polonya, Suudi Arabistan, Singapur hem zorunlu başdenetçi rotasyonu hem de zorunlu denetim firması rotasyonu uygulaması ile bu duruma örnek gösterilebilir (Yaşar, 2016, s. 22).

Zorunlu rotasyona ilişkin dünya genelinde ülke uygulamalarına bakıldığında, önemli farklılıkların yanı sıra bazı kararsızlıkların da olduğu görülmektedir. Örneğin, Kosta Rika 2005 yılında uygulamaya koyduğu zorunlu rotasyonu 2006 yılında kaldırmış

ve 2010 yılında yeniden uygulamaya koymuştur. Peru' da kamu kurumları için 2 yıllığına uygulanan zorunlu rotasyon, Venezuela' da bankalar için 3 yıllığına uygulanmıştır. İtalyan borsasında işlem gören şirketler için ise rotasyon süresi 9 yıl olarak belirlenmiştir (Doğan, 2016, s. 8). Bu farklılıklar ve kararsızlıklarla birlikte, bağımsız denetimde zorunlu rotasyonun, denetim firması mı yoksa başdenetçi düzeyinde mi uygulanması gerektiği ise bir başka önemli tartışma konusu olmuştur (Yaşar, 2016, s. 201). Tablo 12'de 69 adet ülkeye ilişkin zorunlu denetim firması ve başdenetçi rotasyonuna ait bilgiler verilmiştir.

Tablo 12

Zorunlu Rotasyon Uygulayan Ülke Dağılımları

Zorunlu Rotasyon	Denetim Firması Rotasyonu		Başdenetçi Rotasyonu	
	Ülke Sayısı	Yüzde	Ülke Sayısı	Yüzde
Yok	26	%38	21	%30
Kaldırılmış*	10	%14	0	%0
Var**	33	%48	48	%70
Toplam	69	%100	69	%100

Kaynak: Doğan, 2016, s. 8.

*Daha önce zorunlu rotasyon uygulayan ancak 2012'den önce uygulamayı bırakan ülkeler.

**Zorunlu rotasyonu, bankalar, sigorta şirketleri, borsaya kote şirketler, finansal kuruluşlar bünyesinde uygulayan ülkeler.

Söz konusu tablo incelendiğinde, 69 ülkeden 33'ünde denetim firması rotasyonu, 48 ülkede ise başdenetçi rotasyonu olduğu görülmektedir.

Bazı ülkelerde zorunlu denetim firması rotasyonu yürürlükten kaldırılırken (İspanya, Kanada), Hindistan'da baş denetçinin ve denetim ekibinin %50'sinin rotasyona tabi tutulması, Avustralya'da denetim firması rotasyonu ile ilgili pilot uygulamanın olması, Slovenya'da baş denetçinin veya denetim firmasının 5 yılda bir değiştirilmesi gibi farklı uygulama zorunlulukları bulunmaktadır (Ewelt-Knauer ve diğ., 2012, s. 5). Bunlara ilişkin bazı ülke uygulamaları ise Tablo 13'de gösterilmektedir.

Tablo 13

Bağımsız Denetimde Denetçi Rotasyonuna İlişkin Ülke Uygulamaları

Ülke	Denetim Fiması Rotasyonu	Denetim Ekibi Rotasyonu
ABD	Hayır	Var
Almanya	Hayır	7 yıl
Avustralya	Yok	Var
Belçika	3 yıl	6 yıl
Brezilya	5 yıl (banka hariç halka açık şirketler)	Yok
Çin	Finansal ve kamu kurumları için 5 yıl	5 yıl
Danimarka	Hayır	7 yıl
Ekvator	Finansal kurumlar 5 yıl, sigorta şirketleri 6 yıl	Hayır
Finlandiya	Hayır	7 yıl
Fransa	Hayır	6 yıl
Güney Kıbrıs	Hayır	7 yıl
İngiltere	Hayır	5 yıl
İspanya	3 yıl (toplam 9 yıl)	Hayır
İtalya	3 yıl (toplam 9 yıl)	Hayır
İzlanda	Finansal kurumlar ve sigorta şirketleri için 5 yıl	Hayır
Japonya	Hayır	Hayır
Malezya	Hayır	5 yıl
Pakistan	Finansal kurumlar ve sigorta şirketleri için 5 yıl	Hayır
Peru	Kamu şirketleri için 2 yıl	Hayır
Singapur	Hayır	5 yıl

Slovenya	Sigorta ve yatırım yönetim şirketleri için 5 yıl	7 yıl
Tayvan	Hayır	Var
Umman	Halka açık ve devlet kontrolündeki şirketler için 4 yıl	Hayır
Yunanistan	Hayır	7 yıl

Kaynak: Sayyar vd.. 2014, s. 82.

3.4. AB ve ABD’de Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Hakkında Yapılan Düzenlemeler

ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşanan finansal skandallarında etkisiyle pek çok ülkede zorunlu denetim firması rotasyonunun gerekliliğine ilişkin birtakım düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Özellikle, ABD’de zorunlu rotasyona ilişkin yayımlanan bazı raporlardaki (Metcalf Raporu, Cohen Komisyonu Raporu, Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü Raporu, ABD Genel Muhasebe Ofisi Raporu, Halk’a Açık Şirketler Muhasebe Gözetim Kurulu Raporu) genel görüş, zorunlu denetim firması rotasyonunun maliyetlerinin faydalarından fazla olduğu yönünde olmuştur (Yaşar, 2016, s. 201). Bu kapsamda, 2002 yılında Sarbanes Oxley Yasası (SOX Sarbanes Oxley Act) yürürlüğe girmiş, 2013 yılında ise “Audit Integrity and Job Protection Act” yasa tasarısı ABD Senatosuna gönderilmiştir. SOX ile yedi yıl olan başdenetçi rotasyonu böylece beş yıla dönüşmüştür (Yaşar, 2016, s. 201).

Avrupa’da ise 2006 yılında bağımsız denetime ilişkin 8. Direktif (Yönerge) yayınlanarak üye ülkelerin denetiminden sorumlu olan denetçi ortağının yedi yıllık süre içinde rotasyona uğramasını ve en az iki yıl geçmesi gerektiği belirtilmiştir (The European Parliament and The Council of the European Union, 2006, md. 42). Bu düzenlemeden sonra Avrupa Parlamentosu 16 Nisan 2014 tarih 537/2014 no’lu Denetim Yönergeleri ve Direktifleri başlıklı yeni bir düzenleme hazırlamıştır. Bu düzenleme ile kamu yararını taşıyan şirketlerin aynı denetçi veya denetim firması tarafından en fazla on yıllık bir süre için denetlenebileceği ve bu süre dolduğu zaman dört yıl süresince aynı denetim firması veya denetçi tarafından denetlenemeyeceği yönünde düzenleme yapılmıştır (Yaşar, 2016, s. 25). Ayrıca, başdenetçi aynı işletmenin denetiminde en fazla

yedi yıl için kalabileceği ve denetimin bitişinden itibaren en az üç yıl geçmedikçe aynı işletmenin denetimine katılamayacağı hükmü getirilmiştir (EU Regulation, 2014, No/537).

3.5. Türkiye’de Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Hakkında Yapılan Düzenlemeler

ABD ve AB’de zorunlu rotasyon ile ilgili yapılan düzenlemelerin etkileri Türkiye’de de kendisini göstermektedir. SOX’un hemen ardından Türkiye’ de SPK bir tebliğ çıkararak, bağımsız denetimde rotasyon uygulamasına ilişkin yasal düzenlemelerin hemen hepsinde denetim firması rotasyonu zorunluluğu bulunduğu ve ağırlıklı olarak da başdenetçi rotasyonu ile birlikte uygulandığı görülmüştür. Dolayısıyla bu uygulama ile Türkiye’deki rotasyon uygulaması, ABD ve AB’deki ülke uygulamalarının bir karması şeklindedir (Yaşar, 2016, s. 212). Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) ve Hazine Müsteşarlığı gibi kurumlar tarafından yapılan önceki düzenlemeler 2 Kasım 2011 tarihinde Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) kurulması ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)’nin yürürlüğe girmesiyle son bulmuştur (Yaşar, 2016, s. 212).

Bu başlık altında, bağımsız denetimde rotasyona ilişkin Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Hazine Müsteşarlığı, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) tarafından yapılan düzenlemelere yer verilmiştir.

3.5.1. Sermaye Piyasası Kurulu Düzenlemeleri

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)’nın bağımsız denetim firması rotasyonu ile ilgili düzenlemesi 2 Kasım 2002 tarih Seri: X No:19 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” kapsamında şu şekilde gerçekleştirilmiştir: “*Bağımsız denetim kuruluşları sürekli ve/veya özel denetimlerde en çok beş hesap dönemi için müşteri yönetim kurulunca seçilirler ve bağımsız denetim kuruluşunun aynı müşteri ile tekrar sözleşme imzalayabilmesi için en az iki hesap döneminin geçmesi zorunludur.*” (SPK tebliği, Seri: X, No:19, md. 2). Bu düzenleme ile

zorunlu denetim firması rotasyonu uygulanmaya başlanmıştır. Bu tebliğ ile getirilen zorunlu denetim firması rotasyonlarının süre hesaplanmasında 01/01/2003 tarihi esas alınmaktadır.

2006 yılında Seri: X No: 22 sayılı “Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ” de denetim firmalarına getirilen 5 yıllık rotasyon süresi 7 yıl olarak uzatılmıştır. Daha sonra, 2009 yılında Seri: X, No: 25 sayılı Tebliğ yayınlanarak önceki tebliğ’ de değişikliğe gidilmiştir. 2009 yılında SPK tarafından, Seri X, No: 25 ile 01/01/2011 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere zorunlu denetim firması rotasyonu hakkında değişikliklere gidilmiştir. Bu değişiklikler zorunlu denetim firması rotasyonlarına bazı istisnalar getirmiştir. Bu düzenlemeye göre borsada kayıtlı şirketlere 1 Ocak 2010 yılından sonraki bilanço dönemlerinde geçerli olmak üzere, 7 yılda bir rotasyona uğrama zorunluluğu getirilmiş olmuştur. Ancak ülkede yerleşik bulunan denetim firmalarının kurumsallaşmasının teşvik edilmesi amacıyla 2009 yılında çıkartılan Seri: X, No: 25 Tebliği ile *denetim firması yerine başdenetçi rotasyonu alternatifi de eklenmiştir*. SPK’nın 2009 yılında yayımladığı bu kapsamlı düzenleme yürürlük tarihi olan 01/01/2011 tarihinde uygulanmaya başlamadan önce, 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu’nun yürürlüğe girmesi ile uygulanmadan kaldırılmıştır.

3.5.2. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu Düzenlemeleri

Bağımsız denetimde rotasyona ilişkin hükümleri içeren ilk düzenleme Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)’nin 3 Ekim 2003 tarihinde yayımladığı “Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik” de yer almıştır. İlgili yönetmeliğin 8’inci maddesi şu şekildedir: “*Denetimi yapacak bağımsız denetim kuruluşu denetlenenin yetkili karar organlarınca seçilir. Denetlenen aynı bağımsız denetim kuruluşunu birbirini izleyen azami beş hesap dönemi için seçebilir. Denetlenenin, aynı bağımsız denetim kuruluşu ile tekrar bağımsız denetim sözleşmesi imzalayabilmesi için en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur*” (EPDK Yönetmeliği, 2003, md. 8). 3 Ekim 2003 tarihli bu yönetmelik 6 Eylül 2008 tarihinde yayımlanan yönetmelikle daha önce beş hesap dönemi olan rotasyon süresi yedi yıla çıkarılmıştır. “*Denetimi yapacak bağımsız denetim kuruluşu denetlenenin yetkili karar organlarınca seçilir. Denetlenen aynı bağımsız denetim kuruluşunu birbirini izleyen azami yedi hesap dönemi için seçebilir. Denetlenenin, aynı bağımsız denetim kuruluşu ile tekrar bağımsız denetim*

sözleşmesi imzalayabilmesi için en az iki hesap döneminin geçmesi zorunludur’’ (EPDK Yönetmeliği, 2008, md. 1).

Daha sonra, EPDK 4 Haziran 2011 tarihinde yayımlanan yönetmelik ile bağımsız denetim kuruluşunun seçimine yönelik azami sürelerin hesaplanmasında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununun hükümlerinin uygulanacağını duyurmuştur. Son olarak, 2013 yılında 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun yürürlüğe girmesiyle bu tarihten önceki bağımsız denetimde rotasyona ilişkin düzenlemeler geçerliliğini yitirmiş ve 25.03.2015 tarihinde yayımlanan yönetmelikle, *‘‘Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik’’* yürürlükten kaldırılmıştır (Yaşar, 2016, s. 33).

3.5.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenlemeleri

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK) bağımsız denetimde rotasyon uygulamasına yönelik ilk düzenlemesi 31.01.2002 tarihli *‘‘Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik’’* tir. İlgili yönetmelik gereği banka ve özel kuruluş ile denetim konusunda anlaşan denetim kuruluşlarının rotasyon süresi azami dört hesap dönemi olarak belirlenmiştir. *‘‘Banka ve özel finans kurumları, her yılın Kasım ayı sonuna kadar o yıl için denetim yaptıracakları kuruluşla yaptıkları sözleşmeler ile ek ve değişikliklerini Kuruma gönderirler. Banka ve özel finans kurumları aynı kuruluşla birbirini izleyen azami dört hesap dönemi için sözleşme yapabilirler. Banka ve özel finans kurumları sözleşme süresi içinde denetim yaptıkları kuruluşu değiştirmek istediklerinde, durumu gerekçesiyle birlikte Kuruma bildirmek ve Kurumun onayını almak zorundadırlar’’* (BDDK Yönetmeliği, 2002, md. 9).

Daha sonra BDDK 01.11.2006 tarihinde yayımladığı *‘‘Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik’’* ile dört yıl olan rotasyon süresinde değişikliğe gidilmiştir. Yeni düzenleme şu şekildedir: *‘‘Yetkili denetim kuruluşu adına bağımsız denetim çalışmalarını yürüten bağımsız denetçiler, aynı bankanın bağımsız denetim çalışmalarında birbirini izleyen azami beş hesap dönemi için görev alabilir. Banka, bir yetkili denetim kuruluşu ile birbirini izleyen asgari üç azami sekiz hesap dönemi için bağımsız denetim sözleşmesi yapabilir. Azami sürenin sonunda farklı ortaklık veya bağımsız denetçi kadrosuna sahip olsa bile yurtiçi veya yurtdışındaki aynı bağımsız denetim şirketi ile hukuki bağlantısı*

bulunan bir başka yetkili denetim kuruluğu ile imzalanan bağımsız denetim sözleşmesi aynı yetkili denetim kuruluğu ile yapılmış kabul edilir'' (BDDK Yönetmeliği, 2006, md. 12). 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle bu tarihten önceki bağımsız denetimde rotasyona ilişkin düzenlemeler geçerliliğini yitirmiş uygulanmadan kaldırılmıştır.

3.5.4. Hazine Müsteşarlığı Düzenlemeleri

Bağımsız denetimde zorunlu rotasyona ilişkin başka bir düzenleme de Hazine Müsteşarlığı tarafından 12 Temmuz 2008 tarihli "Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik" ile gerçekteşmiştir. İlgili yönetmeliğin 15. maddesinde bağımsız denetim kuruluğu için birbirini izleyen azami yedi hesap dönemi, bağımsız denetçiler için ise birbirini izleyen beş hesap dönemi için aynı denetim firmasının denetim yapabileceği belirtilmiştir. İlgili metin şu şekildedir: "şirketler aynı kuruluğuyla birbirini izleyen azami yedi hesap dönemi için sözleşme imzalayabilirler. şirketin aynı kuruluğu ile tekrar bağımsız denetim sözleşmesi imzalayabilmesi için en az iki hesap döneminin geçmesi zorunludur. Azami sürenin sonunda farklı ortaklık ve bağımsız denetçi kadrosuna sahip olsa bile yurt içi veya yurt dışında aynı kuruluğu ile bağlantısı bulunan bir başka kuruluğu ile imzalanan denetim sözleşmesi aynı yetkili denetim kuruluğu ile yapılmış kabul edilir. Kuruluğu adına bağımsız denetim çalışmalarını yürüten bağımsız denetçiler, aynı şirketin denetim çalışmalarında birbirini izleyen azami beş hesap dönemi için görev yapabilir" (Hazine Müsteşarlığı Yönetmeliği, 2008, md. 15).

3.5.5. Türk Ticaret Kanunundaki Düzenlemeler

Daha önce SPK tarafından yedi hesap dönemi üst üste aynı denetim firması tarafından denetlenen işletmelerin denetim firmalarını değiştirmeleri zorunluluğu düzenlenmiş iken; TTK rotasyon sınırı olan yedi hesap dönemini aynı bırakarak, üst üste yerine geçmişe dönük on yıllık periyotta yedi kez (aralıklı dâhil) aynı denetim firması tarafından denetlenen işletmelerin zorunlu denetim firması rotasyonu gerçekteştirmelerini düzenlemiştir. TTK Madde 400'e göre "(Değişik: 26/06/2012/md.

19) On yıl içinde aynı şirket için toplam yedi yıl denetçi olarak seçilen denetçi üç yıl geçmedikçe denetçi olarak yeniden seçilemez. (Değişik ikinci cümle: 28/3/2013-6455/81

md. 81) Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye ve bu fıkra da belirtilen süreleri kısaltmaya yetkilidir”.

3.5.6. Kamu Gözetimi Kurumu Düzenlemeleri

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK)'nın 2 Kasım 2011 tarihinde kurulmasıyla daha önce SPK, BDDK, EPDK ve Hazine Müsteşarlığı gibi düzenleyici kuruluşların bünyesinde olan bağımsız denetim hususundaki yetkiler KGK' da toplanmıştır. 26 Aralık 2012 tarihinde yayımladığı “Bağımsız Denetim Yönetmeliği” ile bağımsız denetim kuruluşları ve bağımsız denetçilere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir. İlgili yönetmeliğe göre, son 10 yıl içerisinde toplam 7 yıl aynı bağımsız denetim kuruluşu tarafından denetlenen şirket 3 yıl geçmedikçe aynı bağımsız denetim kuruluşu ile çalışmaya devam edemeyecektir. Bu düzenlemeye ilave olarak, son 7 yılda toplam 5 yıl aynı şirket bünyesinde yürütülen denetimde görev alan denetçiler de 3 yıl geçmedikçe söz konusu şirketin denetimlerinde görev alamayacaklardır (KGK Yönetmeliği, 2012, md. 26/1)."Daha sonra, 09.10.2014 tarihinde KGK, rotasyon sürelerinin hesaplanmasına ilişkin yeni bir duyuru yayımlayarak bağımsız denetim kuruluşlarına getirilen denetim hizmet süresine ilişkin aşağıdaki şekilde açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre:

(1) Denetimde rotasyona ilişkin kanuni düzenleme TTK'nın 400' üncü maddesiyle hüküm altına alınmış olup, Kanunun denetime ilişkin hükümleri 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girdiğinden, bu tarihten önce çeşitli kurumların bu konuyla ilgili yürürlükteki idari düzenlemeleri bu tarihten itibaren geçerliliğini yitirmiştir.

(2) Kanun hükmüne göre, rotasyon sürelerinin hesaplanması on yıllık dönemler itibariyle yapılacak olup her yıl için geriye dönük son on yıllık döneme bakılacak, toplam yedi yıl aynı işletmenin denetiminin üstlenmiş olması durumunda denetime üç yıl ara verilecektir.

(3) TTK'nın geçici 6. Maddesi uyarınca, ilgili mevzuatına göre denetime tabi şirketlerce seçilmiş bağımsız denetim kuruluşlarının 01.01.2013 tarihinde önce denetimde geçen süreleri rotasyon sürelerinin hesaplanmasında dikkate alınacaktır şeklinde açıklamalar yapılmıştır.

Son olarak, Rotasyon uygulaması hakkında Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Kurumu Daire Başkanlığı'nın 18.01.2017 tarihli müzekkeresine istinaden rotasyon hükümlerinin uygulanması kapsamında ortaya çıkan tereddütlerin giderilmesini teminen aşağıdaki şekilde açıklama yapılmasına gerek duyulmuştur:

- *Son on yıl içerisinde yedi yıl bir şirketin denetimini üstlenen bağımsız denetim kuruluşunun, yedi yıllık denetim süresinin hemen ardından denetime zorunlu olarak üç yıl kesintisiz ara vermesi, sonraki rotasyon süresi hesaplanırken verilen aranın ve aradan önceki denetim süresinin hesaplama katılmaması ve üç yıllık kesintisiz arayı takip eden on yıl içinde yedi yıl denetim yapabilme süresinin tekrar başlatılması,*
- *Bir şirkete art arda yedi yıl denetim hizmeti verilmesi halinde de yedi yıllık denetim süresinden hemen sonra denetime zorunlu olarak üç yıl kesintisiz ara verilmesi,*
- *2013 yılı öncesinde mevzuatında öngörülen süre kadar kesintisiz ara verildiği takdirde, müteakip rotasyon süresi hesaplanırken verilen aranın ve aradan önceki denetim süresinin hesaplama katılmaması, arayı takip eden on yıl içinde yedi yıl denetim yapabilme süresinin tekrar başlatılması,*
- *Araların kesintisiz olmadığı durumda geriye dönük on yıla bakılması, aynı şirkete toplam yedi yıl denetim hizmeti verilmişse üç yıl kesintisiz ara verilmesi,*
- *2013 yılı ve sonrasında ihtiyari denetimlerde geçen sürelerin de rotasyon süresinin hesaplanmasında dikkate alınması, gerektiği hususlarının, kamuoyuna duyurulmasına oybirliği ile karar verilmiştir (KGK Kararı, Karar No: 75935942, Karar Tarihi: 19.01.2017).*

Yukarıda yapılmış olan bu düzenlemeler ve içeriklerinin kronolojik olarak açıklaması Tablo 14'de sunulmaktadır.

Tablo 14

Türkiye’de 2006-2017 Yılları Arasında Zorunlu Rotasyona İlişkin Yapılmış Olan Düzenlemeler

Yıllar	İlgili Düzenleme	Düzenlemenin İçeriği
12/06/2006	Seri X, No 22 sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ	Bağımsız denetimlerde (özel bağımsız denetim dahil) en çok 7 yıl için aynı müşteri ile çalışılabilir. Bağımsız denetim kuruluşunun tekrar aynı müşteri ile bağımsız denetim sözleşmesi imzalayabilmesi için en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur. Aynı tebliğ ile denetçiler için uygulanacak süre beş hesap dönemi olarak sınırlandırılmıştır.
25/10/2009	Seri X, No: 25 Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ	Madde (10) - denetçi ve üzeri unvanlı denetim kadrosunun, 25 kişi sorumlu ortak baş denetçi olmak üzere en az 75 kişiden oluşması ve bu kadronun asgari sayısının faaliyet süresince muhafaza edilmesi, - kalite kontrol sisteminin gözetiminden sorumlu tam zamanlı görevlendirilecek en az 2 sorumlu ortak baş denetçi, 2 baş denetçi ve tam veya yarı zamanlı görevlendirilecek yeter sayıda denetçiden oluşan bir kalite kontrol güvence komitesi oluşturulması, - belirtilen asgari sayıda denetim kadrosunun, kalite kontrol sisteminin gözetiminden sorumlu komite üyesi sorumlu ortak baş denetçi, baş denetçi ve diğer denetçilerin ve kalite kontrol sisteminin çalışmasına ve gözetimine ilişkin esasların, bağımsız denetim sözleşmesinin imzalanma tarihinden en az 9 ay önce Sermaye Piyasası Kurul’una bildirilmiş olması. Yukarıda belirtilmiş olan koşullar yerine getirildiği takdirde denetim firması bazında değil fakat sorumlu ortak baş denetçi bazında rotasyona izin verilmiştir. Bir sorumlu ortak baş denetçi, bir müşteri şirket ile yapılan bağımsız denetim sözleşmesinde, her halükarda en çok 7 hesap dönemi görev alabilir. Sorumlu ortak baş denetçinin aynı müşteri şirketin denetim çalışmalarında görev alabilmesi için en az 2 hesap döneminin geçmesi zorunludur.
14/2/2011	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu	Madde (400) - Bir bağımsız denetleme kuruluşunun, bir şirketin denetlenmesi için görevlendirdiği denetçi yedi yıl arka arkaya o şirket için denetleme raporu vermişse, o denetçi en az iki yıl için değiştirilir.
26/06/2011	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu	(Değişik: 26/6/2012-6335/19 md.) On yıl içinde aynı şirket için toplam yedi yıl denetçi olarak seçilen denetçi üç yıl geçmedikçe denetçi olarak yeniden seçilemez.
26/12/2012	Bağımsız Denetim Yönetmeliği	Madde (26) Üç yıl geçmedikçe; denetim kuruluşları son on yılda yedi yıl, denetim kuruluşlarında çalışanlar da dahil olmak üzere denetçiler ise son yedi yılda beş yıl denetim çalışması yürüttükleri işletmelere ilişkin denetimleri üstlenemezler. Geçen sürelerin hesabında aynı denetim ağı içinde bulunan kuruluşlar ile ilişkili denetim kuruluşları tarafından yapılan denetimlerde geçen süreler topluca dikkate alınır. Çalıştığı denetim kuruluşuna bakılmaksızın, denetçinin aynı denetlenen işletmede geçirdiği süreler birlikte dikkate alınır.
28/03/2013	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu	(Değişik ikinci cümle: 28/3/2013-6455/81 md.) Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye ve bu fıkarda belirtilen süreleri kısaltmaya yetkilidir.

28/06/2013	Seri: X, No: 28 Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ	3. Kısım, 1. Bölüm, Madde (6), Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Yürürlüğü: 4.fıkra uyarınca Bir bağımsız denetim kuruluşunun, müşteriye vereceği denetim hizmetinin azami süresi ve kısıtlamaları hususlarında, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Kamu Gözetim, Muhasebe ve Denetim Kurumu düzenlemelerinde yer alan hükümler geçerlidir.
9/10/2013	Kamu Gözetimi ve Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Duyurusu	- Denetimde rotasyona ilişkin kanuni düzenleme TTK'nın 400'üncü maddesiyle hüküm altına alınmış olup, Kanunun denetime ilişkin hükümleri 01.01.2013 tarihinde yürürlüğe girdiğinden, bu tarihten önce çeşitli kurumların bu konuyla ilgili yürürlükteki idari düzenlemeleri bu tarihten itibaren geçerliliğini yitirmiştir. Kanun hükmüne göre, rotasyon sürelerinin hesaplanması on yıllık dönemler itibarıyla yapılacak olup her yıl için geriye dönük son on yıllık döneme bakılacak, toplam yedi yıl aynı işletmenin denetiminin üstlenilmiş olması durumunda denetime üç yıl ara verilecektir. - TTK'nın Geçici 6'ncı maddesi uyarınca, ilgili mevzuatına göre denetime tabi şirketlerce seçilmiş bağımsız denetim kuruluşlarının 01.01.2013 tarihinden önce denetimde geçen süreleri rotasyon sürelerinin hesaplanmasında dikkate alınacaktır.
18/01/2017	Kamu Gözetimi ve Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Kurul Kararı	- Son on yıl içerisinde yedi yıl bir şirketin denetimini üstlenen bağımsız denetim kuruluşunun, yedi yıllık denetim süresinin hemen ardından denetime zorunlu olarak üç yıl kesintisiz ara vermesi, sonraki rotasyon süresi hesaplanırken verilen aranın ve aradan önceki denetim süresinin hesaplamaya katılmaması ve üç yıllık kesintisiz arayı takip eden on yıl içinde yedi yıl denetim yapabilme süresinin tekrar başlatılması - Bir şirkete art arda yedi yıl denetim hizmeti verilmesi halinde de yedi yıllık denetim süresinden hemen sonra denetime zorunlu olarak üç yıl kesintisiz ara verilmesi, - 2013 yılı öncesinde mevzuatında öngörülen süre kadar kesintisiz ara verildiği takdirde, müteakip rotasyon süresi hesaplanırken verilen aranın ve aradan önceki denetim süresinin hesaplamaya katılmaması, arayı takip eden on yıl içinde yedi yıl denetim yapabilme süresinin tekrar başlatılması, - Araların kesintisiz olmadığı durumda geriye dönük on yıla bakılması, aynı şirkete toplam yedi yıl denetim hizmeti verilmişse üç yıl kesintisiz ara verilmesi, - 2013 yılı ve sonrasında ihtiyari denetimlerde geçen sürelerin de rotasyon süresinin hesaplanmasında dikkate alınması,

Kaynak: Umut, 2017, s. 673-675.

3.6.Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon Hakkında Görüşler

Bağımsız denetimde zorunlu rotasyon hakkında literatürde birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaların bazıları uygulamanın olumlu etkilerini tespit ederken bazıları ise sistemin olumsuz etkilerini ortaya koymuştur. Zorunlu denetim firması

rotasyonunu savunan ve karşı çıkan görüşler hakkında bilgilere Tablo 15’de yer verilmiştir.

Tablo 15

Zorunlu Rotasyon Hakkındaki Görüşler

Zorunlu Savunanlar	Denetçi Rotasyonunu	Görüşleri
Carey ve Simnett, 2006, s. 653		Zorunlu denetçi rotasyonu politikasıyla denetimin kalitesinin artırılması ve böylece finansal raporlamanın kalitesinin artması
Daugherty, Dickins, Hatfield ve Higgs, 2012, s. 98		Rotasyon ile göreve başlayacak denetçinin yeni bakış açısıyla denetimi yürütmesi ve böylece bağımsızlığının artırılması
Nagy, 2005, s. 51		Rotasyon uygulaması ile denetçilerin mesleki şüpheciliğini korunması
Şenyiğit ve Zeytinoğlu, 2014, s. 85		Yeni denetçi arayışı ile denetim firmaları arasında rekabetin artıracığı ve böylece denetim firmalarının daha kaliteli bağımsız denetim hizmeti sunabilecekleri
Raiborn, Schorg ve Massoud, 2006, s. 40		Zorunlu rotasyonla birlikte küçük denetim firmaları için de iş fırsatları artabilecek
Ewelt-Knauer vd., 2013, s. 6		Finansal tablo kullanıcıları, rotasyon uygulamasından sonra denetçinin bağımsızlığı konusundaki algılarını daha güçlü ifade edebilecek
Lennox, 2007, s. 95		Denetim firmalarının denetim ücretlerini azaltabileceği ve rekabet düzeylerini artıracığı
Raiborn, Schorg ve Massoud, 2006, s. 40		Muhasebe teknik ve prosedürlerini kabul etmek için yönetim baskısına yenik düşme potansiyelini azaltacağı
Zorunlu Rotasyona Karşı Çıkanlar		Görüşleri
Myers, Myers ve Omer, 2003, s. 782		Yeni denetime başlamanın maliyetinin yüksek olması ve müşteri işletme ile ilgili yeterince bilgi sahibi olunamamasının sonucu olarak finansal tablolarda önemli yanlışlıkların tespit edilememesi

Kwon, Lim ve Simnett, 2010, s. 6	Büyük işletmelerde bağımsız denetim hizmeti sunabilecek sayıda büyük denetim firması olmadığı için rotasyonu fiilen uygulanmasının zorlaşması
Ewelt-Knauer vd., 2013, s. 6	Denetim başarısızlık riskinin artacağı
Rainborn vd., 2006, s. 43	Rotasyon nedeniyle oluşacak maliyetlerin denetim ücretlerini artıracığı
Rainborn vd., 2006, s. 43	Denetim firması ile müşteri işletme hakkında iletişim sorunları yaratacağı

Zorunlu denetim firması rotasyonu ile ilgili yapılan bazı ampirik çalışmalara ilişkin bulgulara yer verilmiş ve Tablo 16’da özetlenmiştir.

Tablo 16

Zorunlu Denetim Firması Rotasyonunu Araştıran Bazı Çalışmalar

Yazar/Yıl	Örneklem	Yöntem	Sonuçlar	Zorunlu Denetim Firması Rotasyonunu Destekleme
Ruiz-Barbadillo ve diğ. (2009)	İspanya (1991-2000)	Lojistik regresyon	Zorunlu denetim firması rotasyonu ve denetim kalitesi arasında anlamlı ilişki olmadığı	HAYIR
Kim ve Yi (2009)	Kore (1991-2000)	Çoklu regresyon	Zorunlu denetim firması değişiklikleri olan şirketlerin daha düşük ihtiyari tahakkuk raporladıkları	EVET
Kwon ve diğ. (2011)	Güney Kore (2000-2007)	Çoklu regresyon	Zorunlu denetim firması rotasyonunun denetim kalitesi üzerinde dikkate değer bir etkisinin olmadığı, denetim firması ve işletme maliyetlerini arttırdığı	HAYIR
Harris ve Whisenant (2012)	İtalya, G.Kore, Brezilya (1991-2010)	Lojistik regresyon	Zorunlu denetim firması rotasyonu sonrasında daha az kâr yönetimi uygulandığı ve kâr kalitesinde artış olduğu	EVET
Firth ve diğ. (2012)	Çin (1997-2005)	Lojistik regresyon	Zorunlu denetim firması rotasyonunun denetim kalitesi üzerinde etkisinin bulunmadığı	HAYIR
Kwon ve diğ.	Güney Kore (2000-2009)	Çoklu regresyon	Zorunlu rotasyon politikasının getirilmesi sonrasında denetim	HAYIR

(2014)			kalitesinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişme olmadığı	
Cameran ve diğ. (2015)	İtalya (2006-2009)	Çoklu regresyon	Zorunlu denetim firması rotasyonunu izleyen ilk üç yıldaki denetlenen kâr kalitesinin, sonraki yıllara göre daha düşük olduğu	HAYIR
Corbella ve diğ. (2015)	İtalya (1998-2011)	Çoklu regresyon	4 Büyükler dışındakilerce denetlenen şirketler için, zorunlu denetim firması rotasyonunun denetim kalitesindeki artış ile ilişkili olduğu	EVET
Kim ve diğ. (2015)	Kore (2006-2010)	Lojistik regresyon	Zorunlu denetim firması rotasyonu halinde denetim kalitesinin, gönüllü denetim firması değişiklikleriyle karşılaştırıldığında daha fazla olduğu	EVET

Kaynak: Yaşar, 2016, s. 221.

BÖLÜM IV

GÖNÜLLÜ ROTASYON SONUCU BAĞIMSIZ DENETİM FİRMA DEĞİŞİKLİK NEDENLERİ

Bağımsız denetim firma değişiklikleri, işletmelerin denetim firmalarını yasal düzenlemeler sonucu değiştirmek zorunda oldukları zorunlu rotasyon (mandatory rotation) ve isteğe bağlı (çeşitli nedenlerle) olarak değiştirdikleri gönüllü rotasyon (voluntary rotation) olmak üzere iki şekilde ele alınmaktadır. Gönüllü rotasyon, bir önceki mali yılın denetimi tamamlandıktan sonra yeni mali yılın denetim işlerinin görülmesi için yeni bir denetim firması ile sözleşme yapılması şeklinde gerçekleşmektedir (Yaşar, 2016, s. 37). Literatürde, gönüllü rotasyon sonucu işletmelerin denetim firma değiştirme nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır: bağımsız denetim görüş türü, denetim ücreti, bağımsız denetim firmasının büyüklüğü, denetimin kalitesi, işletme tepe yönetimdeki değişim, denetim firmasındaki teknik yetersizlikler, müşteri işletmenin finansal durumu, denetim personelindeki değişiklik, işletme yönetiminin bağımsızlığı, işletme büyümesi, müşteri işletmede yaşanan birleşme/devralma, denetime ek hizmetler isteme, denetim ortakları ile yaşanan anlaşmazlıklar, denetim ortağının değişmesi, sermaye sahipleri ve borç verenlerin etkisi, denetim firmasının sektörel uzmanlığı vs. (Yaşar, 2016, s. 38; Kızılgöl ve İşgüden, 2007, s. 5-6).

Şirketleri denetim firması değişikliğine iten nedenler ne olursa olsun bu değişiklikleri kamuoyu ile paylaşmak, hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkesinin bir gerekliliğidir. Bu amaçla, ABD’de SEC’e kayıtlı şirketlerin, 1971’den beri herhangi bir denetçi/denetim firması değişikliğini 8-K formu ile bildirmeleri gerekmektedir (Kızılgöl ve İşgüden, 2007, s. 6). Söz konusu formda, daha önce verilen denetim raporlarına ait bilgiler, müşteri işletmelerin denetim firmalarını neden değiştirdiklerine dair açıklamalar ve önceki denetçiler ile aralarında yaşanan anlaşmazlıklar gibi diğer önemli konular hakkındaki görüşler yer almaktadır (SEC Matters Related to Accountants and Financial Statements, Section 4). Bu sayede, gerek müşteri işletmenin ortakları gerekse kamuoyu müşteri işletmenin faaliyetleri ve sonuçları hakkında bilgilendirilmiş olmaktadır. Bu beyan tek taraflı olmayıp, bağımsız denetim firması da aynı konuyla ilgili olarak görüşlerini veya itiraz ettiği noktaları ayrıntılı olarak ayrıca beyan etmektedir (Kızılgöl

ve İşgüden, 2007, s. 6).

ABD’ de bu tür bir uygulama olmasına rağmen, 2003 yılında denetim firması değişikliğine giden 905 şirketten 630’u (%69), 2004 yılında ise 1.609 şirketten 947’ si (%59)’u denetim firması değişikliği nedenini kamuoyu ile paylaşmamıştır (Turner vd., 2005, s. 12, Yaşar, 2016, s. 37).

Bu anlamda, müşteri işletme ve bağımsız denetim firması arasında ne tür anlaşmazlıklar olduğunun belirlenmesi açısından önem taşıyan bu husus, denetim firması değişikliğinin belirleyicilerinin araştırılmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişiklikleri üzerinde etkisi olduğu düşünülen faktörler açıklanmıştır.

4.1.Şirket Birleşmeleri

Bir veya birden çok ticari ortaklığın malvarlığının, tasfiyesiz bir şekilde, ortaklardan birine veya yeni bir ortaklığa, tüm aktif ve pasifleri ile birlikte geçmesi ve tek bir birlik haline gelmesi işlemine birleşme denilmektedir (Şahin, 2016, 231). Kısaca birleşme, iki şirketin kaynaşması ve tek bir şirket bünyesinde eritilmesidir. Literatürde şirket birleşmelerine ilişkin farklı birliktelik türleri görülebilmektedir. Örneğin, bazı birleşme türlerinde birleşen şirketlerin mal varlıkları sona erip fesih işlemleri yapılabilmektedir. Tablo 17’de hukuki olarak şirket birleşme türleri ve özellikleri gösterilmektedir.

Tablo 17

Şirket Birleşme Türleri ve Özellikleri

Türü	Sektör	Hukuki Yapı	Ekonomik Bağımsızlık
Tröst	Aynı Sektörden	Bozulmaz	İki Tarafın Sona Erer
Kartel	Aynı Sektörden	Bozulmaz	Bozulmaz
Centilmenlik Anlaşmaları	Aynı Sektörden	Bozulmaz	Bozulmaz
Devralma	Sektörler Farklı Olabilir	Bir Tarafın Sona Erer	Bir Tarafın Sona Erer
Satınalma	Sektörler Farklı Olabilir	Bozulmaz	Bir Tarafın Sona Erer
Konsolidasyon	Aynı Sektörden ya da Birbirini Tamamlayan Şirketler Arasında	İki Tarafın Sona Erer	İki Tarafın Sona Erer
Holding	Sektörler Farklı Olabilir	Bozulmaz	Bozulmaz
Konsorsiyum	Aynı Sektörden	Bozulmaz	Bozulmaz
Ele Geçirme	Sektörler Farklı Olabilir	Bir Tarafın Bozulmaz	Bir Tarafın Sona Erer
Ortak Girişim	Aynı Sektörden	Bozulmaz	Bozulmaz
Havuzlama	Aynı Sektörden	Bozulmaz	Bozulmaz
Çıkar Grupları	Sektörler Farklı Olabilir	Bozulmaz	Bozulmaz

Kaynak: Şahin, 2016, s. 232.

Küçük ve Orta Ölçekli işletmelerin uluslararası piyasalarda pazar payını artırarak rekabet edebilmesi çok zordur. Bu şirketlerin avantajlı konuma gelebilmesi birleşerek büyümesi ve rekabet gücünü artırması ile mümkündür. Bu nedenle birleşmeler, şirketler için bir büyüme aracı olarak görülmektedir (Konak ve Çıtak, 2018, s. 192).

Geçtiğimiz yüzyıla bakıldığında birleşme ve devralma hareketlerinde belli dönemlerde bir kümelenme olduğu görülmektedir. Bu kümelenme, nispi hareketsizlik ya da sürü halinde davranmaya iten olaylar sonucunda oluşmaktadır (Konak ve Çıtak, 2018, s. 193). Bu perspektifte, birleşme veya devralma faaliyetlerinde yaşanan kümelenme davranışı 7 farklı dalga halinde kendini göstermektedir.

Tablo 18

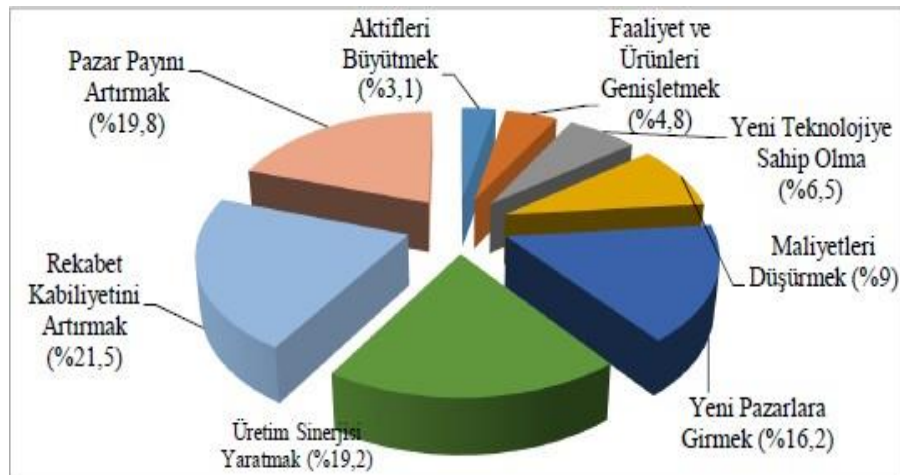
Birleşme ve Devralma Dalgaları

Birleşme ve Devralma Dalgaları	Dönem	Karakteristiği
Birinci Dalga	1893-1903	Yatay Birleşmeler
İkinci Dalga	1919-1929	Dikey Birleşmeler
Üçüncü Dalga	1955-1973	Çeşitlendirme İlkesi Temelinde Yapılan Birleşmeler
Dördüncü Dalga	1981-1989	Aynı Faaliyeti Yürüten İşletmelerin Birleşmesi
Beşinci Dalga	1993-2000	Uluslararası Büyük Birleşmeler
Altıncı Dalga	2003-2007	Küreselleşme
Yedinci Dalga	2011-	İyimserliğin Piyasalara Geri Dönmesi

Kaynak: Konak ve Çıtak, 2018, s. 193.

Yukardaki tabloda görüldüğü üzere, birleşme dalgaları genel itibariyle ekonomik durgunluk veya kriz nedeniyle sonlanmış olmasına karşın, ne kadar sürdüğü ve başlangıcı hakkında kesin bir ifade verilememektedir (Konak ve Çıtak, 2018, s. 194). Bu nedenle birleşme ve devralma dalgalarının başlangıcı ve bitişi hakkında ortalama bir tahmin yürütülmektedir.

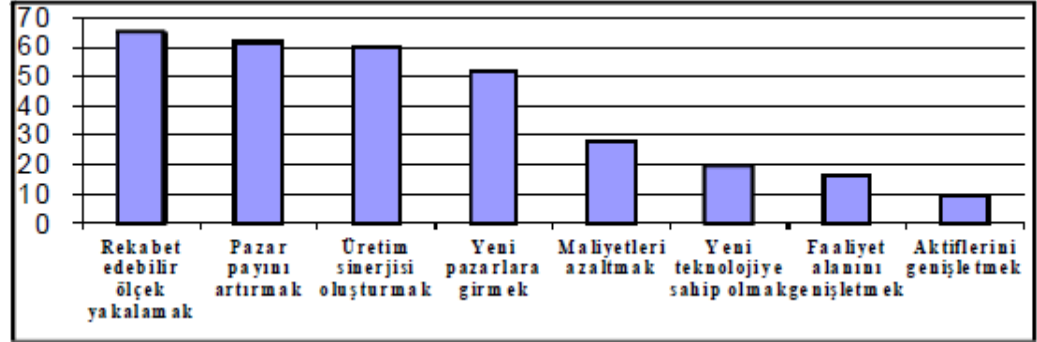
Birleşmelerin şirketler için büyüme aracı olması nedeniyle, şirketleri büyümeye iten her sebebin, şirket birleşmeleri içinde geçerli olduğu ifade edilmektedir. Bu nedenle Sherman (1998), büyümeye gereksinim duyan şirketlerin birleşme yolunu seçme sebebini şöyle sıralamaktadır: sinerji yaratmak, vergi avantajlarından yararlanmak, ölçek ekonomilerinden faydalanmak, rekabette üstünlük sağlamak, çeşitlendirme yapmak, psikolojik nedenler ve diğer nedenler (s. 13).

Şekil 5. Şirket Birleşme Nedenlerinin Oransal Dağılımı

Kaynak: Sherman, 1998, s. 13.

Watson (2000) yapmış olduğu araştırma sonucunda ise şirketleri birleşmeye iten en önemli faktörün pazarda rekabet edebilirliği yakalamak olduğu belirtilmiş ve önem sırasına göre şirket birleşme nedenleri aşağıdaki şekilde ölçeklendirilmiştir:

Şekil 6. Şirket Birleşme Nedenleri ile İlgili Watson Wyatt Araştırma Sonucu

Kaynak: Watson, 2000, s. 3.

Watson (2000)'un araştırma sonucuna göre şirket birleşme nedenleri, şirketlerin pazar payını artırmak, üretim sinerjisi oluşturmak, yeni pazarlara girmek, maliyetlerini azaltmak gibi büyümeyi tetikleyici faktörlere odaklanmak olarak sıralamıştır. Şirket birleşmelerinin alıcı (devralan şirket) ve satıcı (hedef şirket) perspektifinden değerlendirilmesi ile ilgili bilgiler ise Tablo 19'da verilmektedir:

Tablo 19

Alıcı (Devralan) ve Satıcı (Hedef) Şirketler Bazında Birleşme Nedenleri

Satıcı Şirketlerin Genel Sebepleri	Alıcı Şirketlerin Genel Sebepleri
Emekli Olma Düşüncesi	Büyüme Düşüncesi
Sektördeki Zorluklar	Kar Artırma Fırsatı
Rekabet Konusunda Yetersizlik	Çeşitlendirme Düşüncesi
Sermaye Artırmada Başarısızlık	Rakipleri Satın Alma
Yetersiz Pazarlama Sistemi	Atıl Duran Sermayeyi Kullanma
Çeşitlendirme Yeteneğinin Olmayışı	Yeni Ürün veya Coğrafi Pazarlara Girme
Şirket Sahipleri Arasında Yaşanan Çekişmeler	Gelişen Teknolojilere Girebilme
Müşteri Kayıpları	Yeni Dağıtım Kanalları Elde Etme

Kaynak: Şahin, 2016, s. 233.

Tüm bu sebepler dikkate alındığında, şirket birleşmelerinin işletmelerin varolan veya varolmasını planladıkları faaliyetlerini şekillendiren önemli bir ekonomik işbirliği çerçevesinde ortaya çıktığı görülmektedir.

İşletmelerin ekonomik faaliyet alanlarını genişletmek, rekabet edebilirliği artırmak ve ölçek ekonomilerinden faydalanmasını sağlamak için tercih ettiği birleşme işleminin, işletmelerin bağımsız denetim firma değişiklik kararı üzerinde de etkili bir faktör olduğuna dair pek çok araştırmacıyı bu konuya sevk ettirmiştir (Örneğin: Bedingfield ve Loeb, 1974; Anderson vd., 1993; Firth, 1999; Woo ve Koh, 2001; Branson ve Breesch, 2004). Yapılan çalışmalar, bağımsız denetim firma değişikliğinin önemli bir nedeni olarak şirket birleşmelerini temel almıştır. Örneğin, Anderson vd. (1993), devralan şirketin kendi denetim firmasını değiştirmenin altında yatan sebebi, tüm grup için aynı denetim firması ile çalışmanın maliyet tasarrufu sağlayacağı ve devralınan şirketi denetleyen denetim firmasının sahip olduğu denetim uzmanlığından faydalanmak şeklinde açıklamıştır. Böylece devralan işletme, denetim ücretlerinden tasarruf sağlayabilecektir. Firth (1999) de bu durumu destekleyecek şekilde, şirket birleşmesinden sonra denetim firması değiştirme sebepleri olarak maliyet tasarrufuna ve verimliliğe dikkati çekmiştir.

Ayrıca, (Johnson ve Lys, 1990; Anderson ve diğ., 1993; Firth, 1999) devralınan şirketin denetim firması, kendi bünyesindeki bağlı ortaklığın denetim firmasından daha büyük olduğu durumda, bağlı ortaklığın da kendi denetim firmasını değiştireceğini, bunun sonucunda farklı denetim firmalarının birbiriyle anlaşarak denetim maliyetlerini artıracaklarını savunmuştur. Anderson vd. (1993) ile Woo ve Koh (2001)' a göre genel olarak satın alınan, satın alınan yan kuruluştan daha büyük olması nedeniyle, satın alınan denetim firması ile çalışmanın daha uygun maliyetli olacağını ve dolayısıyla, denetim firması ile şirket birleşmeleri arasında olumlu bir ilişkinin olduğunu belirtmişlerdir. Böylece, devrolunan şirketlerin devralan şirketin denetim firmasına doğru denetim firmasını değiştirdiği varsayımı da doğrulanmaktadır (Anderson vd., 1993).

4.2.İşletme Büyüklüğü

Bağımsız denetim firma değişikliğini belirlemeye yönelik birçok çalışmada, işletme büyüklüğü (company size) ve denetim firma değişikliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Örneğin; Lin ve Liu, 2010, Nasser vd., 2006, Hudaib ve Cooke, 2005, Beatty ve Fearnly, 1998). Bu ilişki açıklanmadan önce, işletme büyüklükleri ve işletme büyüklüğünü tespit etmek için kullanılan genel kabul görmüş büyüklük göstergelerinden söz edilmesi yerinde olacaktır. Literatürde sıklıkla genel kabul görmüş işletme büyüklük göstergeleri olarak: aktif büyüklük, harcanan enerji miktarı, satış hacmi,

üretim miktarı, yıllık net kar, yatırım miktarı, çalışan sayısı, özsermaye gibi faktörler kullanılmaktadır (İskenderoğlu, 2008, s. 11). Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler stratejisi ve eylem planları çerçevesinde ise işletme büyüklükleri; çalışan sayısı, yıllık ciro ve mali bilançolarına göre şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

Tablo 20

İşletmelerin Büyüklüklerine Göre Sınıflandırılması

	Kriterler	Mikro İşletme	Küçük İşletme	Orta ve Büyük İşletme
AB	Çalışan Sayısı	< 10	10-49	50-249
	Yıllık Ciro	≤ 2 Milyon €	≤ 10 Milyon €	≤ 50 Milyon €
	Yıllık Bilanço	≤ 2 Milyon €	≤ 10 Milyon €	≤ 43 Milyon €
TÜRKİYE	Çalışan Sayısı	< 10	10-49	50-249
	Yıllık Ciro	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL
	Yıllık Bilanço	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL

Kaynak: 2015-2018 Kobi Stratejisi Eylem Planı, 2015, s. 9.

Birçok kaynakta işletme büyüklüğü ile çok çeşitli ölçütlere göre sınıflandırma yapılmaktadır. Ancak günümüzde yaygın olarak işletmeler: cüce işletmeler, küçük işletmeler, orta büyüklükteki işletmeler, büyük işletmeler ve dev işletmeler olmak üzere 5 gruba ayrılmaktadır (Akbulut, 2012, s. 9).

Cüce İşletmeler: Tam gün çalıştıracak tek bir elemanı dahi bulunmayan işletmelerdir. Küçük yerleşim yerlerinde bulunan terzi, berber, ayakkabıcı vs. (Akbulut, 2012, s. 9).

Küçük İşletmeler: İş gören sayısının 1-6 arasında değiştiği işletmelerdir. Genellikle işletme sahiplerinin eşleri ve çocukları ücretsiz veya belirli bir zaman diliminde çalışırlar. Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olan bu işletmeler sermayelerini arttırarak orta ölçekli işletmelere doğru büyüme eğilimi gösterirler (Tek, 2012, s. 7).

Orta Büyüklükte İşletmeler: Limited şirket şeklinde kurulan aile şirketleridir. 6-50 arası iş görenin çalıştığı, hızlı kararlar alabildikleri için sosyo-ekonomik koşullara daha kolay adapte olan işletmelerdir (Tek, 2012, s. 7). Rekabetin yoğun yaşandığı dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarının üretildiği sektörlerde daha başarılı oldukları söylenmektedir (Akbulut, 2012, s. 10).

Büyük İşletmeler: Anonim şirket olarak kurulan, çalışan sayısının 50-2000 arasında değiştiği, sanayi kolunda faaliyet gösteren büyük işletmelerdir (Örneğin, BIST 30-50-100 endeksinde işlem gören şirketler). Çalışmanın veri setini oluşturan tüm işletmeler büyük işletme olarak bu sınıfta yer almaktadır.

Dev İşletmeler: 2000'den fazla çalışana sahip, sermaye büyüklüğü ve hissedar sayısının çok olduğu, uluslararası pazarlarda büyük ticaret ağına sahip çok büyük şirketlerdir (Akbulut, 2012, s. 10). Genellikle teknoloji, silah, ilaç ve petrol ürünleri alanlarında faaliyet gösteren dev bütçeli kuruluşlardır (Örneğin, Apple Inc., Microsoft, Bayer, Amazon vb.).

Denetim firma değişikliği içinde önemli faktörlerden biri olan işletme büyüklüğü değişkeni ile ilgili Woo ve Koh (2001), firmaların büyümesi sonucunda işletmelerdeki ilişkilerin karmaşıklığının artarak şirket borçlularının firma sahiplerini izlemesinin daha zor hale geleceğini belirtmişlerdir. Bu durum, daha kaliteli denetim hizmeti veren denetim firmalarına olan talebi artırarak denetim firması değişikliğine yol açacağını belirtmiştir. Ayrıca, Woo ve Koh (2001), büyük ölçekte faaliyet gösteren işletmelerin, sahip oldukları karmaşık yapıları nedeniyle daha fazla denetlenmeye ihtiyaç duyacağını ve bu tarz şirketlerin piyasada küçük denetim firmaları yerine büyük denetim firmalarınca denetlenme eğilimine gireceklerini belirtmektedir. Bagherpour vd. (2009)' ne göre, büyük işletmelerin küçük işletmelere nazaran daha az denetim firma değişikliğine gittiğini ve küçük işletmelerin büyük denetim firmaları ile çalışma fırsatı yakalayamadığına işaret etmektedir.

Healy ve Lys (1986) ise, büyük işletmelerin satın alma veya birleşme sonrası denetim firması değiştirme eğilimine girmezken, küçük işletmelerin satın alındıktan sonra büyük denetim firmalarınca denetlenme eğilimine girdiklerini belirtmektedir. Bu durum, büyük işletmelerin, daha fazla hizmet talebini büyük denetim firmalarınca karşıladıklarına dair önemli bir gösterge olmuştur. Bu durumu destekleyici nitelikte Sriram (1990), Beattie ve Fearnley (1995), Bagherpour vd. (2009), işletme büyüklüğü ve denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi açıklarken küçük işletmelerin büyük işletmelere kıyasla denetim firma değiştirme ihtimalinin daha yüksek olduğunu savunmuşlardır.

4.3. Yönetim Değişimi

Bir işletmenin kurmuş olduğu amaçlara verimli bir şekilde ulaşmasını sağlayan en önemli kanal yönetimdir (Gökmen, 2010, s. 12). Yönetim işlevini gerçekleştiren ve amaçlara ulaşmada birinci derecede sorumlu olan kişi ise yöneticilerdir (Gökmen, 2010, s. 12). Yönetici, işletmenin belirlenmiş amaçlarına ulaşabilmesi için maddi ve beşeri sermayesinin planlanması, örgütlenmesi, yöneltilmesi, eşgüdümlemesi ve denetlenmesinden sorumlu kişidir (Koçel, 2003, s. 15). Bu yüzden yöneticilerin sahip olduğu otorite, yetki ve sorumluluk belli düzeylere ayrılarak sınıflandırılmaktadır. Tablo 21'de çeşitli yönetim seviyelerinde yer alan yöneticilerin yerine getirmiş oldukları görevlere ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

Tablo 21

Yönetim Seviyelerinde Yerine Getirilen Görevlerin Dağılımı

Üst Yönetim
İşletme için en önemli kararları alır.
Uzun dönemli planları hazırlarlar.
Ana bölümlerin çalışmalarını gözden geçirirler.
İşletme sahipleri ile örgüt arasında köprü görevi görürler.
Orta Yönetim
Aylık ve yıllık üretim ve satış raporları hazırlarlar.
İşletmenin teknik planlarını yaparlar.
Üst yönetimin kararlarını uygularlar.
Bölüm amaçlarını belirlerler.
Alt Yönetim
Günlük işleri yürütürler.
İşlerin teknik denetimini yaparlar.
Çalışanlarla yakın temas halindedirler.
Üretim ve satışların dönemsel sonuçlarını gözden geçirirler.

Kaynak: Özalp, 2005, s. 24.

Alt Düzey Yöneticiler: Bu düzeyde bulunan yöneticiler, günlük faaliyetlerin yürütülmesinden ve başarılmasından sorumlu olan kısım şefleri, usta başı, büro yöneticileri, baş kalfa gibi çeşitli çalışanlardan oluşan alt düzey yöneticilerdir (Arpacı, 2011, s. 11).

Orta Düzey Yöneticiler: Orta düzey yöneticiler, maliyetleri analiz eden, üst yönetim tarafından belirlenen amaçlara ulaşmak için gerekli faaliyet ve programları koordine eden kişilerden oluşan genel sekreter, bölüm başkanı, fabrika müdürü, bölge yöneticisi gibi unvanlara sahip kişilerdir (Özalp, 2005, s. 24).

Üst Düzey Yöneticiler: İşletmenin en üstünde yer alan ve tepe yönetici olarak ifade edilen yönetim kurulu başkanı, şirket CEO'su, icra kurulu başkanı, genel müdür gibi kişilerden oluşur (Özalp, 2005, s. 25). Üst yönetim işletmenin etkili bir stratejisini hazırlar ve stratejik yönetimi tatbik eder. Bu anlamda her işletme en yüksek dereceli yöneticisini CEO (üst yönetici) olarak belirler. CEO (Chief Executive Officer) bir şirketin veya acentanın en üst dereceli yöneticisidir (Arpacı, 2011, s. 11).

Başarılı bir şirket, doğru hedef koyan ve bu hedeflere nasıl ulaşabileceğini bilen başarılı bir üst yönetim ekibine ihtiyaç duymaktadır. Bu ekibin başında bulunan CEO ise, şirketin mali performansı, yatırım kararı ve piyasa algısı üzerinde negatif ya da pozitif etkiye sahip olan önemli faktörlerden biridir (Doğan ve Karayel, 2016, s. 367). Bu nedenle, şirketin geleceği açısından önemli bir yere sahip olan CEO değişiminin etkilerinin incelenmesi ve sonuçlarının ortaya konması büyük önem taşımaktadır. Bu itibarla, yapılan çoğu çalışmada (Beattie ve Fearnley, 1995; Beattie ve Fearnley, 1998; Woo ve Koh, 2001, Branson ve Breesch, 2004), CEO değişimi işletmeleri denetim firma değişikliğine iten önemli nedenlerden biri olarak görülmüştür. Örneğin, Schwartz ve Menon (1985), şirkete yeni bir yönetim atandığı zaman, yeni göreve gelen yönetimden, kurumsal iyileştirmeler yapması gerektiğinin beklendiği ve böylece yeni yönetimin, yeni iş ilişkileri, stratejileri, farklı ortaklıklar aramaya gireceğinden söz etmektedir. Bunun neticesinde, yeni yönetim kendinden önceki yönetim ile ilişkilendirilmek istemeyeceğinden eski denetim firmasını değiştireceğini öne sürmektedir. Ayrıca, Schwartz ve Menon'a (1985) göre, yeni yönetim şirket sonuçlarını iyileştirmek için yönetime baskı kurarak denetim firmasını değiştirme yoluna gidebileceğine işaret etmiştir. Dolayısıyla, yeni yönetimin yeni bir denetim firması ile anlaşarak şirkete yeni fikirler ve vizyon kazandırabileceğinden bahsedilemektedir (Williams, 1988).

Hudaib ve Cooke (2005), CEO değişikliği ile denetim firması değişikliği arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu ve bu ilişki neticesinde, CEO değişikliğinden sonra denetim firmasının değişiminin daha sık gerçekleşeceğini belirtmiştir. Bu nedenle, müşteri işletmenin yönetim anlayışı ile denetim firması arasındaki çalışma ilişkisi önem arz etmektedir. Yeni yönetim ile eski denetim firması arasında çalışma ilişkisinin olmaması veya geçmişte sağlanan hizmet kalitesinden memnun kalınmaması gibi durumlar denetim

firması değişikliğini başlatmaktadır (Eichenseher ve Shields, 1983).

4.4. Denetim Görüşü

Bağımsız denetim rapor türleri; olumlu, şartlı, olumsuz ve görüş bildirmekten kaçınma olmak üzere dört farklı şekilde sunulabilmektedir. Birincisi, olumlu görüştür. Bu görüşün vardığı sonuca göre finansal tablolar, şirketin gerçek performansını doğru ve adil bir biçimde vermekte olup mali tablolar genel kabul görmüş finansal raporlama standartlarına göre hazırlanmaktadır (Poels, 2011, s. 7). Şartlı görüş bildirme ise, denetçinin mali tablolar hakkında görüş bildirmesi mümkün olmayan durumlarda verdiği bir görüş türüdür. Bu görüş türünün verilmesi kapsamlı bir denetim yapmak için yeterli bilginin elde edilememesine bağlıdır. Denetçi, genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinin uygulanmasında yalnızca bir veya iki küçük hata ile karşılaştığı durumlarda şartlı görüş vermektedir (Poels, 2011, s. 7). Mali tabloların geri kalan kısmı uygun bir şekilde sunulduğundan, ciddi derecede değiştirilmenin en az olduğu rapordur (Poels, 2011, s. 7). Mali tabloların yanlış beyan edildiği veya genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırı durum olması durumunda olumsuz görüş bildirilir. Bu görüş, sunulan bilgilerin maddi olarak yanlış olduğunu ve şirketin fiili performansını doğru ve düzgün bir şekilde göstermediğini belirtmektedir. Görüş bildirmekten kaçınma ise, denetçi görüşüne dayanak teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edemediği durumda verilir (Poels, 2011, s. 7). Güredin (2007) bağımsız denetim rapor türlerini beşe ayırmaktadır. Bunlar; standart olumlu, açıklama paragrafı eklenen veya metin değişikliği gerektiren olumlu, şartlı, olumsuz ve görüş bildirmekten kaçınma şeklindedir. Bunlara ilişkin açıklayıcı bilgi Tablo 22'de sunulmaktadır:

Tablo 22

Bağımsız Denetim Rapor Türleri

Rapor Türü	Açıklama
Standart Olumlu Rapor	Finansal tablolar seti genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uyumlu olarak hazırlanıp sunulmuştur, finansal tablolarda gerekli açıklama ve dipnotlara yer verilmiştir, denetim çalışması herhangi bir kapsam sınırlaması olmadan genel kabul görmüş denetim standartları doğrultusunda tamamlanmıştır.
Açıklama Paragrafı Eklenen veya Metinde Değişiklik Gerektiren Olumlu Denetim Raporu	Tatmin edici sonuçlar sağlayan kaliteli bir denetim çalışması tamamlanarak finansal tabloların doğru ve dürüst hazırlanmalarına güven getirilmiştir, ancak, denetçi ek bilgi verilmesinin önemli ve gerekli olduğunu düşünmektedir.
Şartlı Denetim Raporu	Denetçi finansal tabloların bir bütün olarak doğru ve dürüst hazırlanmalarına güven getirmiştir, fakat denetimin kapsamı önemli ölçüde sınırlanmıştır, ya da finansal tabloların hazırlanmasında genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine aykırılıklar vardır.
Olumsuz Denetim Raporu	Denetçi finansal tabloların bir bütün olarak doğru ve dürüst hazırlanmadığı görüşüne ulaşmıştır.
Görüş Bildirmekten Kaçınma	Denetçi finansal tablolar ile ilgili olarak bir görüşe ulaşamamaktadır, ya da denetçi bağımsız değildir.

Kaynak: Güredin, 2007, s. 73.

Türkiye’de yayınlanan denetim raporları incelendiğinde, görüş türleri içerisinde olumlu görüş dışındaki diğer görüş türlerinin çok az verildiği tespit edilmektedir. Aşağıdaki tabloda, denetim firmalarının büyük bir kısmının şirketlere olumlu görüş verdiği, olumsuz görüş ve görüş bildirmekten kaçınma gibi denetim raporlarının ise neredeyse hiç verilmediği dikkati çekmektedir.

Tablo 23

Bağımsız Denetim Görüş Türlerinin Dağılımı (2010-2017)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Toplam
Olumlu	158	158	157	157	159	156	159	158	1262
Şartlı	8	9	7	10	6	9	7	9	65
Kaçınma	1	0	2	0	2	1	1	0	7
Olumsuz	0	0	1	0	0	1	0	0	2
Toplam*	167	167	167	167	167	167	167	167	1336

*Borsa İstanbul endeksi içerisinde yer alan 167 şirkete ait verilerden oluşmaktadır.

Kaynak: www.kap.gov.tr resmi sitesinden hazırlanmıştır.

Tablodan izleneceği üzere gerçekleştirilen 1336 denetimden 1262'si (%94'ü) olumlu görüş ile sonuçlanmıştır. Görüşlerin 65'i şartlı, 7'si görüş bildirmekten kaçınma ve 2'si ise olumsuz görüş olarak gerçekleşmiştir. Türel vd. (2017), olumlu görüşten sapmanın en önemli nedenini, işletmenin sürekliliği ile ilgili belirsizlik, finansal darboğaz, değer düşüklüğünü kaydetmeme ve alacak, stoklar ve borçlarla ilgili kapsam kısıtlaması olarak sıralamıştır. Tablo 24'de ise denetim görüş türlerinin denetim firmaları bazındaki dağılımı sunulmuştur:

Tablo 24

Bağımsız Denetim Görüş Türlerinin Denetim Firması Bazında Dağılımı (2010-2017)

	Olumlu	Şartlı	Kaçınma	Olumsuz	Toplam
EY (Güney)	239	17	2	0	258
Deloitte (DRT)	249	6	0	0	255
PwC (Başaran Nas)	248	5	0	0	253
KPMG (Akis)	83	5	0	0	88
Diğerleri	443	32	5	2	482
Toplam*	1262	65	7	2	1336

*Borsa İstanbul endeksi içerisinde yer alan 167 şirkete ait verilerden oluşmaktadır.

Kaynak: www.kap.gov.tr resmi sitesinden hazırlanmıştır.

Tablo 24'de denetim görüşlerinin denetim firmaları bazındaki dağılımı sunulmuştur. Dört büyüklerin 7 yıl içerisinde hiçbir şirkete olumsuz görüş vermemesi dikkat çekmektedir. Benzer şekilde görüş bildirmekten kaçınma ve şartlı görüş türlerinde çok nadir verildiği gözlenmektedir. Dört büyük denetim firmasının verdikleri görüşlerin %95'i olumlu iken bu oran dört büyük dışındaki denetim firmalarında %91'e düşmektedir. Bir başka ifadeyle, denetim firmalarının verdikleri görüşlerin %90'ından fazlası olumlu görüşten oluşmaktadır. Carey ve Simnett (2006) göre, olumlu görüşten sapmanın uluslararası denetim literatüründe denetim kalitesinin bir göstergesi olduğunu, bu durumun dört büyüklerin yaptığı denetimler için şüphe uyandırdığını belirtmektedir. Türel vd. (2017) ise bu durumu, dört büyük denetim firmasının iç kontrol sistemi oturmuş büyük ve kurumsal şirketleri müşteri olarak kabul etmesinden kaynaklandığını belirtmektedir.

Literatürde, olumlu görüş dışındaki herhangi bir görüşün denetim firması değişikliğine etki eden önemli bir faktör olduğuna dair pek çok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmaların (Chow ve Rice, 1982; Craswell, 1988; Archambeault ve DeZoort, 2001) ortak görüşü, şirket yönetiminin olumlu görüş dışındaki diğer görüşlerden kaçınmak için

denetim firmalarını değiştirme eğilimine girdiğidir. Bunun temel nedeni olarak, hissedarlar ve yöneticilerin servetlerini arttırmak için kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmeleri olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, şirket yönetiminin, şirket değerini üst seviyeye çıkarmak, şirketin hisse senetleri fiyatlarındaki kayıpları azaltmak ve kredi anlaşmaları yapmaktan kaçınmak için denetim firmalarının olumlu görüş dışında herhangi bir rapor türü vermesinin engellediği belirtilmektedir. Olumlu görüş dışında verilen herhangi bir denetim görüşünün işletmenin pay senedi üzerinde baskı oluşturacağı, şirketin gelecekteki fon artışlarını bozacağını, bu nedenle, şirketlerin denetim firmasını değiştirme eğilimine gireceği belirtilmektedir (Lin ve Liu, 2010). Benzer şekilde, Schwartz ve Menon (1985) da olumlu görüşten sapmanın, şirketlerin finansal kurumlardan borç alma imkanlarını azaltarak kredi faiz oranlarında bir artışa neden olacağını ne surmektedir. Olası negatif fiyat etkisi belirli maliyetler doğuracağı için, şirketlerin olumsuz bir denetim görüşü alma konusunda endişeli olabileceği, şirketler için olumlu görüş dışındaki görüşlerin fiyat endeksi ve pay senedi üzerinde negatif etki yaratacağı belirtilmektedir (Craswell, 1988). Bu durum neticesinde, bazı şirketlerin olumlu görüş dışındaki bir görüşten kaçınmak için yüksek kaliteli bir denetim firmasından daha düşük kalitede bir denetim firmasına geçmeyi tercih ettiği iddia edilmektedir (Aguilar ve Barbadillo, 2003). Böylece, şirket olumlu bir denetim görüşü isteğini takiben denetçiden daha elverişli bir rapor almayı beklemektedir. Bu durum literatürde, görüş alışverişi (opinion shopping) olarak adlandırılmaktadır (Yaşar, 2015, s. 86). Görüş alışverişi, işletmelerin olumlu görüş dışında bir denetim görüşü aldıktan sonra daha fazla denetçi değişimi ile karakterize edilir.

Olumlu görüş dışında denetim raporu alan şirketlerin, olumlu bir görüş arayışı ile denetim firmalarını değiştirme ihtimallerinin yüksek olduğu varsayılır. Ancak, şirketlerin aslında görüş alışverişinde başarılı bir sonuca ulaşamadığı da ifade edilmektedir. Yani, işletmelerin şartlı bir görüş aldıktan sonra olumlu görüş elde etme olasılıklarının azaldığı belirtilmektedir (Chow ve Rice, 1982). Lennox (2000) ise bu fikri rrterek şirketlerin görüş alışverişi yaparken başarılı olamadıkları yönündeki genel fikir birliğini reddeder ve şirketlerin gerçekten başarılı bir görüş alışverişinde bulduklarını savunur. Lennox'un İngiltere'de gerçekleştirdiği çalışmada, şirketin denetim görüşleri iyileşmemiş dahi olsa şirketlerin almış olduğu raporların önemli lde değişime uğradığı tespit edilmiştir. Bu anlamda, denetim firmasını değiştiren şirketlerin daha sonra olumlu görüş aldıklarını, yani, şirketlerin görüş alışverişini başarıyla gerçekleştirdiğini ifade etmektedir.

4.5. Denetim Kalitesi

Denetim kalitesi kavramı DeAngelo tarafından, denetlenen işletmenin muhasebe sistemindeki maddi hatalarının, yanlışlıklarının, eksikliklerinin veya düzensizliklerinin ortaya çıkarılması ve gerçeğe uygun bir şekilde raporlanması olarak tanımlanmaktadır (DeAngelo, 1981, s. 186). Dolayısıyla, denetimin temel amaçlarından biri olan finansal tablolara olan güvenilirliğin sağlanması, yürütülen denetimin kalitesi ile ilişkilendirilmektedir. Finansal tablo kullanıcıları açısından denetim kalitesi, finansal tablolarda önemli derecede yanıltıcı ve yanlış ifadelerin olmaması iken, denetimi yapan denetçi açısından ise denetim firmasının denetim sürecindeki tüm görevleri eksiksiz olarak yerine getirmesi ve kanun yapıcılar tarafından da birtakım kural ve standartlara uyulması şeklinde tanımlanmaktadır (Ada, 2017, s. 1734). Uyulması gereken bu standartlardan biri de KKS 1 (Kalite Kontrol Standardı 1) adı ile yayımlanan denetim firmalarının; finansal tabloların bağımsız denetimleri, diğer güvence denetimleri ve ilgili hizmetlere ilişkin kalite kontrol sistemleriyle ilgili sorumluluklarının düzenlendiği standartlardır (BDS 220 Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Kalite Kontrol Standardı, 07.12.2017, Sayı:30263).

Denetimin kalitesi ile ilgili bu standartın yanında bağımsız denetim faaliyetinde uygulanması amacıyla Avrupa Birliği tarafından da bir çalışma başlatılmış ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile Malta, Kıbrıs ve Türkiye gibi ülkelerdeki üst denetim kurulu başkanlarının da katılımıyla bir rapor hazırlanmıştır (Ada, 2017, s. 1734). 2004 yılında “Denetim Kalitesi İle İlgili Temel İlkeler (Guidelines on Audit Quality)” başlığı ile yayınlanan bu rapor dört bölümden oluşmaktadır (www.eca.europa.eu):

- Bölüm 1: Genel bilgiler ve tanımlar, temel ilkeler ve üst denetim kuruluş türlerinin uygulandığı denetimler
- Bölüm 2: Kalite Kontrol Sistemi ile ilgili bilgiler
- Bölüm 3: Kalite Güvence Sisteminin özellikleri
- Bölüm 4: Denetimde kalitenin artırılması için gereken ölçütler.

Görüldüğü üzere yapılan bu düzenlemelerle ulaşılmak istenen, denetimin mesleki standartlar ve mevzuat hükümlerine uygun olduğuna ilişkin makul güvence sağlayan bir kalite kontrol prosedürü oluşturmak ve uygulamaktır.

Bağımsız denetim kalitesini etkileyen faktörlerin tespit edilmesi için yapılan

çalışmalara bakıldığında, pekçok farklı nedenin ve sonucun ortaya konduğu görülmektedir. Örneğin bazı kaynaklarda, kaliteli bir denetimin anahtarı olarak, denetçilerin bağımsızlığı, denetim elemanlarının tecrübesi, denetim firmasının itibarı ve denetim komitesinin yapısı gibi faktörlerden bahsedilirken, kimi kaynaklarda ise müşteri işletmenin özellikleri, işletme tepe yönetiminin alacağı kararlar, bağımsız denetimin süresi, bağımsız denetim firmasının büyüklüğü gibi faktörlerden bahsedilmektedir (Acar vd., 2011, s. 276). Bunlara ilişkin bazı araştırma sonuçlarına aşağıda yer verilmektedir.

AICPA ve SEC gibi kuruluşlar, finansal raporların objektifliğini denetçi bağımsızlığı ile ilişkilendirerek, denetçi bağımsızlığını denetim kalitesinin bir fonksiyonu olarak kabul etmişlerdir (Acar vd., 2011, s. 277). Benzer şekilde Angelo (1981)'de denetim kalitesinin, denetçi bağımsızlığı ve denetim elemanının teknik yeterliliği ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Denetçinin yüksek denetim kalitesi sunması için teknik yeterliliğe sahip olması ve bağımsızlığını sürdürmesi gerektirdiğini savunmuştur. Ayrıca, Schroeder vd., (1986), denetim ekibi, denetim firmasının ünü, denetim firmasına açılan dava sayısı, Ye vd., (2014), denetçinin cinsiyet, eğitim, yaş gibi özelliklerini, Al-Khaddash vd., (2013) denetçinin uzmanlık ve bağımsızlığının denetim kalitesi ile olan ilişkisini açıklamaya çalışmışlardır.

Williams (1988), Beattie ve Fearnley (1995) denetim kalitesi ve memnuniyetsizliğin şirketlerin denetim firmasını değiştirme kararında kritik bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Şirket yöneticilerinin, mal sahipleri ve hissedarları tatmin etme gerekliliğinden dolayı, denetim kalitesine yönelik taleplerinin ortaya çıkabileceğine ve şirketlerin mevcut denetim kalitesinden memnun olmadığı durumlarda denetim firmalarını değiştirme eğilimine girebileceklerine işaret edilmektedir (Williams, 1988). Denetim kalitesi ile ilgili bir başka husus, denetim firması ile müşteri işletme arasındaki uzun süreli denetim sözleşmelerinin denetim kalitesi ile negatif yönlü ilişkide olduğudur. Bu anlamda, denetim firması ile uzun süreli anlaşma yapan işletmelerde denetim kalitesinin düştüğü, dolayısıyla, denetim firmasını değiştiren ve kısa süreli denetim anlaşması yapan işletmelerde denetim kalitesinin arttığı savunulmaktadır (Al-Thuneibat vd., 2010). Buna paralel olarak getirilen zorunlu denetim firması rotasyonu ile bağımsız denetimde kalitenin artacağı ileri sürülmektedir (Kwon vd., 2010).

Denetim kalitesini artıran bir diğer görüş ise müşteri işletmenin büyüklüğü arttıkça denetim ücretinin ve denetimin kalitesinin de artacağı anlayışıdır. İşletme büyüklük seviyesi arttıkça devlet denetiminin de paralelinde artacağı ve bu durumun denetim kalitesini arttıracığı belirtilmektedir (Sun, 2015; Eddine, 2015). Ayrıca,

DeAngelo (1981), büyük denetim firmalarının belirli bir müşteri kitlesine bağımlı olmaması nedeniyle küçük denetim firmalarına kıyasla daha yüksek denetim kalitesi sağladığını öne sürmektedir. DeAngelo' ya göre büyük denetim firmalarının müşteriye korumak adına hile yapma oranının az olması, daha yüksek denetim kalitesi ile sonuçlanmaktadır. Benzer şekilde Bewley vd. (2008), Hamilton vd. (2008), büyük denetim firmalarının küçük denetim firmalarına kıyasla daha yüksek denetim kalitesi sağladığına işaret etmektedir. Ayrıca, büyük denetim firmalarının daha doğru raporlar verdikleri ve şirketlerin mali problemlerine ilişkin bilgilendirmede daha aydınlatıcı oldukları belirtilmektedir (Niemi, 2004). Ancak, Tagesson ve Öhman (2011) bu görüşlere karşı çıkarak, dört büyük denetim firmasının daha yüksek denetim kalitesi sunacağı görüşüne katılmamıştır. Bunun nedeni olarak, Enron skandalını ve dünyanın en büyük mali müşavirlik şirketi Arthur Andersen'in yapmış olduğu faaliyetleri göstermektedir. Enron skandalı ile yaşananlar, dört büyük denetim firmasının her zaman daha kaliteli denetim hizmeti veremediğini ifade etmiştir (Tagesson ve Öhman, 2011). Bunlar haricinde, denetim ücret ve primlerinin denetim kalitesini pozitif yönde etkileyeceği, etkili bir kontrol mekanizması kurmanın mevcut denetim kalitesini arttıracağı da savunulmaktadır (Campa, 2013; Beisland vd., 2012).

4.6. Denetim Ücreti

Bağımsız denetim ücreti müşteri işletmenin denetimi için gerekli olan süre ile saat başına belirlenmiş ücret tutarının çarpılması sonucu ortaya çıkan tutardır (Yahyaoglu, 1991, s. 81). Denetim ücretlendirme mekanizmasında iki önemli değişken yer almaktadır. Birincisi, denetim için harcanan zaman (saat), ikincisi ise birim ücrettir (saat ücreti) (Öksüz, 2007 s. 231).

Bağımsız denetçi ilk değişken olan zamanı, yaptığı analiz ve değerlendirme sonucu hesaplar. Denetlenecek bu zaman hesaplanırken denetçinin göz önünde bulundurması gereken kriterler şu şekilde sıralanmaktadır: şirketin büyüklüğü, faaliyet hacmi, şirketin faaliyet gösterdiği sektör, daha önce yapılan denetimin sonuçları, şirketin riskli alanları ve derecesi, şirketin bilgi altyapısı ve raporlama sistemi (Öksüz, 2007 s. 231).

Denetim ücretlendirme mekanizmasında ikinci değişken ise ünvan bazında verilen saat ücretidir. Denetim firmaları saat ücretlerini belirlerken, maaş, eğitim, seyahat ve diğer genel giderler ile piyasa koşullarını da dikkate alarak belli bir kar marjı dahilinde

hesaplama yapar. Bu anlamda bağımsız denetim firmaları, kuruluş amaçları ve yapıları gereği kar elde etmek amacıyla faaliyet gösteren kuruluşlardır (Öksüz, 2007 s. 230). Bağımsız denetim firmalarının ana amacı, yüksek kalitede insan kaynağı istihdamı, eğitim ve seyahat giderleri, yüksek tutarlı sabit maliyetlerinden dolayı gelirlerini arttırıp büyüme, pazar payını yükseltmek ve kar elde etmektir. Ancak, bağımsız denetim firmalarının unutmaması gereken husus, tüm bu maddi amaçlara ulaşırken, görev bilinci ve iş ahlakı içerisinde hareket etmesi ve yasal otoritelerin yüklediği sorumluluğu taşıyarak "bağımsız" olduğunu göz ardı etmemesidir.

Bağımsız denetim firmasının yapacağı denetim sonucunda müşteri işletmeden bir ücret elde edilecek olması müşteri firma ile denetim firması arasındaki ilişkilerin ekonomik çıkarlar doğrultusunda hareketine neden olmaktadır (Yaşar, 2011, s. 70). Yapılan araştırmalarda, denetim ücretinin en önemli belirleyicisi olarak müşteri işletmenin büyüklüğü ifade edilmektedir (Akçay ve Bilen, 2018, s. 243). Bunun nedeni, müşteri işletme ne kadar büyük olursa bu firmayı denetlemek için gereken zaman ve emek de o ölçüde artacak ve denetim faaliyetleri zorlaşacaktır. Bu artış, doğal olarak denetim ücretlerinin de artmasına neden olacaktır (Akçay ve Bilen, 2018, s. 243). Palmrose (1986), denetim ücretini belirleyen bir başka unsur ise denetim riski olarak belirlemiştir. Denetim firmalarının denetim sözleşmelerindeki riski arttıkça daha yüksek denetim ücreti talep edeceklerini belirtmektedir. Burada, risk ölçütü olarak, müşteri işletmenin mali yapısının bozulması veya firma karlılığındaki düşüş gibi kriterlerin baz alınabileceğinden bahsetmektedir.

Literatürde yapılan diğer çalışmalara bakıldığında, bağımsız denetim ücretlerindeki artış veya azalışın denetim firması değişiklik nedenlerinden biri olduğu görülmektedir. İşletme yönetiminin, denetim ücretlerinden memnun kalmadığı durumlarda ya da tasarruf etme eğiliminden dolayı daha iyi teklifi veren başka bir denetim firması ile çalışma yoluna gidebilmektedir (Chedegani vd., 2011, s. 163). Bu anlamda, Johnson ve Lys (1990) şirketlerin taleplerine en uygun hizmeti sağlayan en ucuz denetim firmalarını aradıklarını ve denetim piyasasındaki rekabetin denetim firmalarını daha az ücret talep etmeye sevk edeceğini belirtmiştir. Özellikle, küçük denetim firmaları için denetim ücretlerinin toplam operasyonel gelir kalemleri içerisinde önemli bir bölümü oluşturması nedeniyle daha fazla etkiye neden olacağı ifade edilmektedir (Beattie ve Fearnley, 1995; Woo ve Koh, 2001). Bu anlamda, denetim firmalarının yeni müşterileri cezbetmek ve gelecekte buna bağlı olarak kazanacakları gelirleri garantilemek için denetim masraflarının altında ücret talep ettikleri belirtilmektedir (DeAngelo, 1981). Bu

uygulamayla, yeni ödenecek denetim ücretlerinin genellikle mevcut denetim ücretlerinden daha düşük olacağı öngörülmektedir. Böylece, rekabetçi bir piyasada fiyat kırmanın aslında yaygın bir biçimde uygulanan bir teknik olduğu belirtilmektedir (Elitzer ve Falk, 1996). Ayrıca, fiyat kırmanın denetim hizmetleri için etkin bir pazar geliştirdiği ve denetim verimliliğini artırdığı da tespit edilmiştir (Elitzer ve Falk, 1996). Bu durumda, denetim ücretlerindeki azalmanın denetim firması değişikliklerine yol açan temel faktörlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmaktadır (Turner vd., 2005).

Bu görüşün aksine, denetim firmasının itibarı ve kalitesi gibi unsurların denetim ücretinden daha önemli olduğu, özellikle büyük denetim firmaları ile çalışan işletmeler için denetim ücretlerinin ikinci plana atıldığı belirtilmektedir (Magri ve Baldacchino, 2004). Bu görüşü destekleyici nitelikte, denetim firmalarının düşük ücret talep etmesinin olumsuz etki yaratacağı, yatırımcılar tarafından düşük denetim kalitesi algısı uyandıracacağı ve denetçilerin dar bütçe karşısında bilgi toplamada kesintiye gidebileceği ifade edilmektedir. Benzer şekilde, Beattie ve Fearnley (1998)' de, yeni denetim firması seçiminde denetim ücretlerinin önemli rolü olmadığı, denetim ücretlerinin çoğu zaman birbirine çok yakın tutarlarda ve şirketlerin kararlarını diğer önemli faktörlere göre verdiği belirtilmiştir.

4.7. Finansal Başarısızlık

Finansal başarısızlık kavramı İngilizcede “Financial Distress” kavramı ile ifade edilmektedir. Bu kavramı bazı kaynaklar (Coşkun ve Sayılgan, 2008) “Finansal Sıkıntı” olarak da kullanmaktadır. Finansal başarısızlık teknik olarak, nakit sıkıntısı çekme, alacaklılara borçların ödenememesi, finansal yükümlülüklerin zamanında yerine getirilememesi, karşılıksız çek yazma, üç yıl üst üste zarar yazma, firmaya kayyum atanması gibi durumlar için kullanılmaktadır (İçerli ve Kaya, 2006, s. 414). Yapılan bu çalışmada ise, “iflas” kavramına göre daha esnek bir kavram olan “finansal başarısızlık” kavramı kullanılmıştır. Çünkü iflas, işletmenin borçlarının varlığını aşmış olması yani özsermayenin negatif olması durumunda ve işletmenin finansal yükümlülüklerini yerine getiremeyeceği durumlarda kullanılmaktadır (İçerli ve Kaya, 2006, s. 414).

Şirketlerin karşılaştığı finansal başarısızlık türleri genel anlamda üç kategoriye ayrılmaktadır (Dizgil, 2018, s. 250):

- Negatif veya düşük kar seviyesi,

- Şirketin teknik açıdan likiditesini kaybetmesi,
- İflas etmesi (özsermayenin negatife düşmesi).

Bu başarısızlık nedenleri ise iki grupta incelenmektedir. Bunlar, şirketin kendi iç yapısından kaynaklanan işletme içi nedenler ve ülke ekonomisinden kaynaklanan makro ekonomik nedenlerdir. Şirketin kendi iç yapısından kaynaklanan nedenler (Dizgil, 2018, s. 250):

- Etkin bir nakit yönetim politikasının izlenmemesi,
- Alacak, stok ve satış yönetiminin etkinliğinin sağlanmaması,
- Özsermaye yetersizliğine rağmen aşırı büyüme,
- Finansal planlama analizlerinin gerekli şekilde yapılmaması,
- Borçlanma düzeyinin yüksekliği iken,

Makro ekonomik nedenlerle yaşanan finansal başarısızlıklar ise:

- Finansal krizler,
- Uluslararası rekabet imkanının kalmaması,
- İhracat pazarının daralması,
- Yüksek maliyetle döviz üzerinden borçlanma,
- Siyasi bunalımlardır.

Şirketler yüz yüze kalabilecekleri tehlike yaratan bu durumlar için çeşitli yöntemler kullanarak önlem alabilmektedir. Bu önlemler sırasıyla: stratejik önlemler, masrafları düşürecek önlemler, nakit girişini hızlandıracak önlemler şeklinde sıralanmaktadır (Dizgil, 2018, s. 250):

Stratejik Önlemler: Orta ve uzun vadeli planlar yapmak, planlara uygun ürün grupları ve pazarlar belirlemek, SWOT analizi, Barter Sistemi.

Masrafları Düşürücü Önlemler: Stok fazlası ürün varsa üretim harcamalarının düşürülmesi, rakiplerine karşı zayıf olduğu noktalarda küçülme stratejisine gitme, hammadde ithalatında ikamesi olan ürünler için döviz kurundaki dalgalanmalardan korunma amacıyla yerli ürünlere yönelme, personel sayısını azaltma, seyahat giderleri ve otel masraflarını kısma, personelin prim vs. ücretlerinde kesintiye gitme gibi (Dizgil, 2018, s. 250).

Nakit Girişlerini Hızlandırıcı Önlemler: İç pazarda daralma varsa dış pazara

açılma, borçların yeniden yapılandırılması, stok maliyetlerini düşürme, alacakların tahsilat sürelerini kısaltma, duran varlık yatırımlarının azaltılması gibi.

Yapılan çalışmalarda, finansal oranlar kullanmak suretiyle çoğu işletmenin finansal anlamda başarılı/başarısız olduğunun önceden tahmin edilebilmesinin mümkün olduğu görülmüştür. Finansal başarısızlığın önceden tahmin edilmesi amacıyla kullanılan yöntemlerden bazıları şunlardır: Altman Modeli, Beaver Modeli, Springate Modeli, Weibel Modeli, Fulmer Modeli, CA-Skoru Kanada Modeli (Bozkurt, 2014, s. 170).

Altman Modeli: Altman Z Skor Modeli, işletmelerin mali başarısızlıklarının tahmin edilmesinde kullanılan, Edward Altman tarafından geliştirilen bir yöntemdir. Model, işletmenin iflas riskini tespit edebilmek amacıyla kullanılmakta olup beş finansal rasyonun yer aldığı bir diskriminant analizidir (Civan ve Dayı, 2014, s. 3). Altman Z skor modeli şirketlerin olası iflas hallerini bulmaya yönelik geliştirilmesine rağmen, şirketlerin finansal gücünü değerlendirme ve borç verenlerin yatırım kararlarını vermelerine yardımcı olabilecek bir yaklaşım olarak da kabul görmektedir (Hauschild, 2013, s. 7). Altman, belirlemiş olduğu modelde 22 finansal oranı ifade eden 5 adet mali oran belirlemiştir. Bu oranları; likidite, karlılık, kaldıraç, etkinlik ve faaliyet oranı olmak üzere beş sınıfa ayrılmıştır (Yıldız, 2014, s. 76). Altman'ın halka açık işletmeler için geliştirdiği denklem ve değişkenler şöyledir:

$$Z \text{ Skor} = (1,2X_1) + (1,4X_2) + (3,3X_3) + (0,6X_4) + (1X_5)$$

X_1 = Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar

X_2 = Dağıtılmamış Kar/Toplam Varlıklar

X_3 = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Varlıklar

X_4 = Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri/Borçların Defter Değeri

X_5 = Net Satışlar/Toplam Varlıklar

Springate Modeli: Gordon L.V. Springate tarafından geliştirilen bu modelde, yine Altman Z Modeli gibi çok değişkenli ayırım analizi kullanılmıştır. Springate, dört temel oran kullanarak başarılı ve başarısız işletmelere ilişkin bir S değeri hesaplamıştır. Bu hesaplama şu şekildedir (Sevil vd., 2013, s. 191):

$$S \text{ Skor} = (1,3X_1) + (3,07X_2) + (0,66X_3) + (0,4X_4)$$

X_1 = Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar

X_2 = Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Varlıklar

X_3 = Vergi Öncesi Kar/Kısa Vadeli Borçlar

X_4 = Net Satışlar/Toplam Varlıklar

Weibel Modeli: Weibel kötü ve iyi olan işletme çiftlerinin seçiminde kriter olarak iş kolu, işletme büyüklüğü, işletmenin yaşı, hukuki şekli, kuruluş yeri, konjonktür ve taşınmazların sahipliğinden faydalanarak Wilcoxon testi ile 42 oranı test etmiştir (Dizgil, 2018, s. 250).

Fulmer Modeli: John G. Fulmer tarafından geliştirilmiştir. Altman ve Springate modeli gibi çok değişkenli ayırım analizine dayanır. Onların modellerinden farklı olarak farklı oranlar kullanılmıştır (Bozkurt, 2014, s. 170):

$$F: 5,52X_1 + 0,212X_2 + 0,073X_3 + 1,27X_4 - 0,12X_5 + 2,34X_6 + 0,575X_7 + 1,083X_8 + 0,894X_9 - 6,075$$

X_1 =Dağıtılmamış Kar/T. Varlık

X_2 =Satış/T. Varlık

X_3 =Vergi Öncesi Kar/Özsermaye

X_4 =Nakit/Toplam Borç

X_5 =Toplam Borç/T. Varlık

X_6 =Kısa Vadeli Borç/T. Varlık

X_7 =Log (Maddi Duran Varlık)

X_8 =Çalışma Sermayesi/Toplam Borç

X_9 =Log (Faiz ve Vergi Öncesi K./Faiz)

CA-Skoru Kanada Modeli: John Legault ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir.

Çok değişkenli ayırım analizine dayanır (Bozkurt, 2014, s. 170):

$$C: 4,59 * X_1 + 4,51 * X_2 + 0,3936 * X_3 - 2,76$$

X_1 =Ortak Payları/T. Varlık _(t-1)

X_2 =Faiz ve Vergi Öncesi Kar + Finansman Gideri _(t-1)/T. Varlık _(t-1)

X_3 =Satış Geliri _(t-2)/T. Varlık _(t-2)

Bu tür yöntemlerle finansal başarısızlığın önceden tahmin edilebilmesi ve bunlar için gereken önlemlerin zamanında alınması şirketlerin geleceği için kilit önem taşımaktadır. Bir başka önemli husus ise, şirketlerin finansal başarısızlığının, denetim firması-müşteri ilişkisini etkileyen ve denetim firması değişikliğine yol açan önemli bir faktör olmasıdır. Şirket ile ilgili olumsuz bilginin ortaya çıkmasını önleyemeyen finansal başarısız şirketler, yeni denetim firmasıyla birlikte bu olumsuz bilginin yayılmasını önlemede başarılı olacakları ümidiyle denetim firması değişikliğine gitmektedir. Bu duruma, “bilgiyi baskılama” (information suppression) adı verilmektedir (Yaşar, 2016, s. 41). Bu durum, finansal başarısız olan şirketlerin daha fazla denetim firması değişikliğine gittiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bu sonuca göre, şirketlerin finansal açıdan iyi performans sergileyemediği durumlarda daha düşük bir denetim ücreti arzu ettiklerini ve finansal başarısız şirketlerin olumlu görüş dışı rapor almalarının daha muhtemel olması nedeniyle görüş alışverişine daha sık başvurabileceklerini

göstermektedir (Menon ve Schwartz, 1985).

Şirketlerin finansal açıdan sıkıntılı olduğu dönemlerde, ödenecek denetim ücretini azaltmak için daha küçük denetim firmasına geçtiği ve başka bir denetim firmasına geçilmesinin denetim ücretinde de önemli bir tasarrufa neden olacağına değinilmektedir. Bu durum, büyük denetim firmalarının yüksek ücret talep ettiği varsayımını da doğrulamaktadır (Hamilton vd., 2008). Ayrıca, finansal durumu zayıf veya bozuk şirketlerde denetim firması ile olan anlaşmazlıkların daha sık yaşandığı, şirket ekonomik durumundaki bozulma ile denetim firma değişikliği arasında pozitif ilişkinin oluşabileceği de belirtilmektedir (Dhaliwal vd., 2007; Hudaib ve Cooke, 2005). Bu anlaşmazlıklara bir çözüm önerisi getirme anlamında, Beattie ve Fearnley (1998), finansal başarısız şirketlerin yalnızca ücret anlaşmazlığı yüzünden denetim firmasını hemen değiştirmek yerine, her iki tarafın da bir bedel üzerinden pazarlık etmesinin daha düşük maliyetli olacağını ileri sürmektedir.

4.8. Denetim Firmasının Büyüklüğü

İşletmelerin büyümesi sonucu denetim hizmetinin sayısı artmakta ve şirketler büyük denetim firmalarına geçiş yapma ihtiyacı hissetmektedir. Çünkü, şirketler endüstri hakkında belirli bilgileri olan, piyasa hakkında tecrübeli, şirketlerinin mevcut büyüklüğüne daha iyi uyan bir denetim firması ile çalışmak istemektedir. Bu durum, küçük ve orta ölçekli işletme statüsünden büyük ölçekli işletme statüsüne geçen işletmelerde meydana gelen denetim firması değişikliğini de açıklamaktadır (Poels, 2011, s. 9).

Literatürde genellikle, dört büyük denetim firmasının, diğer denetim firmalarından daha yüksek kalitede denetimler gerçekleştirdiği varsayılmaktadır (Lin ve Liu, 2010, s. 118). Bu durum, büyük denetim firmalarının geniş bir müşteri potansiyeline sahip olmaları, dava açılma risklerinin daha az olması, daha fazla kaynağa sahip olmaları, itibarlarını daha fazla artırmak istemeleri ve denetim raporlarını daha doğru ve eksiksiz olarak hazırlama eğiliminde olmaları gibi nedenlerle ilişkilendirilmektedir (Akçay ve Bilen, 2018, s. 240). Dolayısıyla, büyük denetim firmaları küçük denetim firmaları ile karşılaştırıldığında, denetim kalitesini belirli bir seviyede sürdürmek için daha fazla çaba harcadığı ve şirketlerin bu hizmeti alabilmek için büyük denetim firmalarına doğru geçiş yapabileceği belirtilmektedir. DeAngelo (1981), büyük denetim firmalarının yüksek kalitede denetim hizmeti sunmasını ise şu şekilde açıklamaktadır: büyük denetim

firmaları müşterilerine belli bir düzeyin altında denetim hizmeti sunması durumunda diğer müşterilerinin tamamını kaybetme riski ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bunu göze alamayan denetim firması, sahip olduğu ünü kaybetmemek için daha iyi denetim hizmeti sunmaktadır. Bu sonuçlar, şirketlerin büyük denetim firması tercihinin altında yatan nedeni de daha kaliteli denetim hizmeti arayışı şeklinde açıklamaktadır.

Küçük denetim firmalarınca denetlenen işletmelerin, büyük denetim firmalarınca (dört büyükler) denetlenen işletmelere göre daha sık denetim firması değişikliğine gittiğine dair pek çok görüş yer almaktadır (Krishan vd., 1996; Woo ve Koh, 2001; Nasser vd., 2006; Healy ve Lys, 1986). Bu görüşlere göre büyük işletmelerin dört büyük denetim firmasını, küçük ölçekli ve yavaş büyüyen işletmelerin ise küçük denetim firmalarını tercih ettiği belirtilmektedir. Bunun nedeni, büyük işletmelerin çoğunun amacının halka arz sürecinde finansal tablolara olan güveni kazanmak olduğu, bunu sağlamak için ise finansal tablolarının dört büyük denetim firması tarafından denetlenmesinin bu güvenin teminini sağlayan önemli bir faktör olabileceğini düşünmesidir (Carpenter ve Strawser, 1971). Dolayısıyla, büyük işletmeler büyük denetim firmaları ile çalışmayı sürdürürken, küçük işletme statüsünden büyük işletme statüsüne geçen işletmelerin, küçük denetim firmalarını değiştirerek dört büyük denetim firmasına doğru geçiş yaptığı belirtilmektedir.

4.9.Şirket Büyümesi

Yabancı literatürde bu faktör, client growth (şirket-müşteri büyümesi) şeklinde ifade edilmektedir. Büyüme ve büyüklük kavramları birbirlerinden türetilmiş olsalar da yapısal olarak birbirlerinden farklıdırlar. Büyüme, dinamik bir süreci ifade ederken büyüklük sürece bağlı olmayan statik bir kavramı ifade etmektedir (İskenderoğlu, 2008, s. 5). Başka bir ifadeyle, büyüme iki farklı zaman dilimi arasında işletmenin ilgili büyüklük faktöründeki değişim ile ifade edilirken, büyüklük tek bir zamana ait değeri ifade etmektedir (İskenderoğlu, 2008, s. 5).

Günümüzde küresel rekabet, uluslararası ekonomik bütünleşmeler ve hızlı gelişen bilgi teknolojileri, başarılı bir şekilde büyümek isteyen işletmelerin sürekli bir dinamizm içinde olmasını zorunlu hale getirmektedir (Özgener, 2003, s. 139). Gelişen bir ekonomide büyüme, sağlıklı ve başarılı işletmeler için normal bir süreçtir. Bu süreçte işletmelerin çoğu küçük boy işletme olarak faaliyete başlamakta ve zaman içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek belli bir büyüklüğe ulaşmaktadır (Koçel, 1993, s. 9). Belli bir büyüklüğe ulaşan bu işletmelerin: satış miktarı/tutarı, üretim miktarı, çalışan sayısı,

harcanan enerji miktarı, hammadde miktarı, yatırım toplamı, özkaynak toplamı gibi faktörlerinde nicelik artışlarının yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu işletmelerin büyüme durumlarının tespitinde (Özgener, 2003, s. 139):

- İşletmenin satışlarındaki büyüme,
- İşletme net karlarında büyüme,
- İşletmenin aktiflerinde büyüme,
- İşletmenin özsermayesinde büyüme gibi oranların kullanıldığı belirtilmektedir.

İskenderoğlu (2008)'de büyümenin tanımını yaparken niceliksel artışlara değinerek, şirket büyümesini en yalın anlamda, işletmenin belli bir ölçekten başlayarak yapısını oluşturan maddi ve beşeri unsurlarında meydana gelen niceliksel ve niteliksel gelişmeler olarak tanımlamıştır (s. 3). Bu anlamda şirket büyümesi beraberinde, daha fazla çalışana, yeni bağlı ortaklıkları, yeni iş sözleşmelerini ve yeni bir yönetim mekanizmasını gerekli kılmaktadır (Nazri vd., 2012, s. 228). Bu durumun bir sonucu olarak sürekli yeni bağlı ortaklıklar edinen ve yeni pazarlara açılan şirketler, işletme içi kontrol mekanizmasının karmaşık hale gelmesinden dolayı, denetim hizmeti sağlamada daha etkili olan denetim firmalarına ihtiyaç duyarlar (Nazri vd., 2012, s. 228). Bu anlamda, Williams (1988), hızlı büyümenin, müşteri işletme ve denetim firması arasındaki ana sözleşmede değişikliğe neden olacağını belirtmektedir. DeAngelo (1981)'ya göre, şirketler büyüdükçe, denetim firmalarını değiştirerek, denetim hizmetini büyük denetim firmasından birinden almaya çalıştığını ifade etmektedir. Danos ve Eichenseher (1986) da, büyüyen şirketlerin, büyük denetim firmasından birine geçtiğine dair önemli ipuçları elde etmiştir.

Şirket büyümesi, işletmenin toplam hacmi ve muhasebe işlemlerinde önemli artışlara neden olmaktadır. Bu artışlar zamanla, mali kontrol sisteminin belli uzmanlığa sahip daha büyük denetim firmalarınca yapılması gerekliliğini doğurmaktadır. Böylece şirketler, mevcut denetim firmalarını değiştirerek, denetim hizmetini sağlamada uzmanlaşmış büyük denetim firmalarını tercih eder hale gelmektedir. Şirket büyümesi ve denetim firması değişikliği arasındaki bu olumlu ilişki, hızlı büyümenin bir sonucu olarak açıklanmaktadır. Bu anlamda, yüksek büyüme oranlı şirketlerin denetim firma değiştirme olasılıklarının düşük büyüme oranlı şirketlerden daha fazla olduğuna dair bulgulara rastlanılmaktadır (Haskins ve Williams, 1990; Johnson, 1990; Huson vd.,

2000; İsmail vd., 2008; Landsman vd., 2009). Özellikle bu geçişlerin, küçük denetim firmalarından büyük denetim firmalarına doğru olduğu görülmektedir (Woo ve Koh, 2001). Ancak, bu durumun aksine, şirket büyümesindeki değişim ile denetim firma değişikliği arasında herhangi bir ampirik destek bulamayan çalışmalar da yer almaktadır (Krishnan vd., 1996; Hudaib ve Cooke, 2005; Nasser vd., 2006)

4.10. Borç Verenlerin Etkisi

Literatürde sıklıkla incelenen ve denetim firma değişikliğine etkide bulunan bir başka faktör ise borç veren kurum veya kuruluşların etkisidir. Bu kurumlar genellikle, bankalar, banka dışı özel kredi veren kurumlar ve faktöring şirketleri gibi kuruluşlar olabilmektedir. Bu kuruluşların, işletmenin denetim firması değişimine ne derece etkide bulunduğuna dair yapılan çalışmalarda, ölçüm tekniği olarak finansal borçluluk oranı (finansal kaldıraç-financial leverage) kullanılmaktadır. Kaldıraç oranı olarak ifade edilen bu rasyo, varlıkların ne kadarının yabancı kaynaklarla karşılandığını ortaya koymaktadır. Bu faktöre göre, şirketlerin sermaye yapısındaki borç oranı ne kadar yüksekse, bu şirkete borç sağlayan kuruluşların da karar alma mekanizmasında (denetim firma seçimi, ek denetlenme hizmeti vs.) o kadar fazla söz sahibi olacağı temeline dayanmaktadır. Bu durumu açıklayıcı nitelikte Woo ve Koh (2001), borç miktarı ve denetim firması değişikliği arasında olumlu bir ilişkiden bahsetmektedir. Woo ve Koh (2001), yüksek borçlanma oranına sahip işletmelerin, denetim firmasını değiştirme eğiliminde olacağına dikkati çekmektedir. Bunun nedeni olarak, borç sahiplerine kredi sağlayan finansal kuruluşların, borçlu işletmelere güvenilir finansal yapıya sahip olduğuna dair görüş veren denetim firmaları ile çalışması hususunda baskı kurmalarınıdır. Böylece, güven ortamı oluşturup borç alan şirketlerin borçlarını zamanında kredi sağlayan kuruluşlara geri ödenmesi sağlanmaktadır. Tauringana ve Clarke (2000)' de benzer bir sonuç bularak, özsermayesine oranla yüksek borca sahip şirketlere kredi veren kuruluşların, ilgili şirkete borç verme kararı almadan önce, bir çeşit güvence sağlamak adına, denetim firması seçiminde veya farklı denetim firmalarından denetlenme hizmeti alma konusunda baskı kurabileceğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Seow (2001), yüksek borca sahip şirketlere borç verenlerin, herhangi bir krediyi onaylamak için önkoşul olarak şirketin denetim faaliyetlerine müdahale edebileceğinden bahsetmektedir. Bu bulguları destekler nitelikte Minnis (2011), borç veren kuruluşların belirlediği denetim firmalarınca denetlenen şirketlerin, daha düşük faiz oranları ile borç

verenlerden kredi sağladığını ifade etmiştir. Böylece ulaşılmak istenen temel amaç, şirket borçluluk seviyesindeki artışın kredi sağlayıcılar için risk teşkil etmesinin önüne geçilmesidir. Bu nedenle, finansal kuruluşlar (borç verenler); daha kaliteli denetim hizmeti talebi, dört büyük denetim firmasından herhangi birine geçilmesi veya dört büyükler dışından herhangi bir denetim firmasına geçilmesi yönünde şirket yönetimine baskı kurabilmektedir.

Literatürde, borçlanma seviyesi ve denetim firma değişikliği arasında ilişki bulan çalışmalara ait sonuçlar Tablo 25’de özetlenmektedir. Farklı ülkelerde gerçekleştirilen bu çalışmalara göre, borçlanma seviyesindeki artışa paralel olarak denetim firma değişikliği sayısında artış veya azalış görülebilmektedir.

Tablo 25

Denetim Firma Değişikliği ve Borçluluk İlişkisine Ait Önceki Çalışma Sonuçları

Yazar	Önemli Bulunan Faktörler	Ülke
Tauringana ve Clarke (2000)	Mülkiyet yapısı (en büyük ortağın hissesi), borçluluk, likidite, işletme büyüklüğü	UK
Seow (2001)	Mülkiyet yapısı, borçluluk	UK
Dedman vd. (2014)	Mülkiyet yapısı, borçluluk, likidite, işletme büyüklüğü, karlılık, riskli varlıklar, işletme yaşı	UK
Collis (2010)	İşletme büyüklüğü	UK and Denmark
Carey vd. (2000)	Mülkiyet yapısı, borçluluk, işletme büyüklüğü	Australia
Haw vd. (2008)	Borçluluk, işletme büyüklüğü, karlılık	China
Niskanen vd. (2010)	Mülkiyet yapısı, borçluluk, işletme büyüklüğü, karlılık, yatırımcı etkisi, işletme yaşı, endüstri kolu	Finland
Niemi vd. (2012)	Borçluluk, işletme büyüklüğü, finansal başarısızlık	Finland

Kaynak: Bulatovic vd., 2016, s. 9.

Bu çalışmaların aksine, şirkete borç veren finansal kurumların şirketin denetim firmasını değiştirme kararı üzerinde hafif etkisi olduğu veya denetim kararı ile borçluluk seviyesi arasında yalnızca zayıf kanıtlar bulunabileceği de savunulmaktadır (Bedingfield ve Loeb, 1974; Dedman vd., 2014).

4.11. Diğer Faktörler

Zorunlu rotasyon dışındaki bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkili olan diğer faktörler aşağıda verilmiştir:

- **Denetim dışı hizmet talebi:** Denetim firmalarının müşterilerine ek hizmet (danışmanlık) sağlanması uzun süredir devam etmekte olan bir konudur (Wallgren ve Olofson, 2011, s. 29). Pek çok büyük işletme denetimin tamamlayıcısı olarak denetim dışı hizmet talep etmektedir. Bu nedenle, denetim firmalarının müşterilerine ek hizmet sunması gittikçe artan bir şekilde gündeme gelmektedir (Wallgren ve Olofson, 2011, s. 29). DDH (denetim dışı hizmetlerin) denetçi bağımsızlığını etkileyeceğine ilişkin tartışma ABD kongre üyeleri tarafından 1970'lerin sonlarına kadar tartışılmıştır (Wallgren ve Olofson, 2011, s. 29). O dönemde DDH için verilen hükmün denetçi objektifliğini kaybedeceğine inanılıyordu (Wallgren ve Olofson, 2011, s. 29). Bu durumu test etmek ve şirketlerin denetim firmalarını değiştirme kararının DDH talebine bağlı olup olmadığını araştırmak adına Deberg vd. (1991) bir çalışma yürütmüştür. Araştırma sonucunda, denetim firması değişikliği ve denetim dışı hizmet arasında herhangi bir ilişki olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunamamıştır.
- **Borsaya kote olma:** Şirketler borsaya kote olacağı zaman, gelecek kazançları hakkında yatırımcıları cezbetmek amacıyla güvenilir mali tablolar yayınlama ihtiyacı hissetmektedir (Menon ve Williams, 1991, s. 234). Dolayısıyla şirketler, güvenilir ve saygın bir denetim firması uygulaması sayesinde böyle bir sinyali oluşturabilmektedir. Borsada işlem gören şirketlerin en temel problemi pay sahiplerinin (yatırımcıların) işletmeye olan güvenlerinin sağlanması ve mali tablolarının güvenilirliğinden emin olmalarıdır (Menon ve Williams, 1991, s. 234). Bu durum, güvenilir denetim firmalarına yönelik talebin artması ve denetim firması değişikliği ile sonuçlanmaktadır.
- **Ticari bankaların etkisi:** Menon ve Williams'a (1991) göre, yatırım bankacıları şirket değerini artırmak için güvenilir bir denetim firması talep etmektedir. Buna göre, daha az güvenilir denetim firmasına sahip şirketlerin yatırım bankacıları tarafından daha yüksek bir fiyat ile ücretlendirileceği iddia edilmektedir. Balvers vd. (2008) benzer bir iddiada bulunarak, yatırım bankacılarının yanlış

fiyatlandırmadan kaçınarak itibarlarını korumak istediğini bu nedenle güvenilir bir denetim firması tercih ettiğini belirtmektedir.

- **Denetim firmaları arasında yaşanan rekabet:** Khasharmeh'e (2015) göre, denetim firmaları arasında yaşanan rekabetin ve piyasaya yeni giren denetim firmalarının, denetim ücret ve denetim hizmet kalitesini etkilediğini, böylece, müşteri işletmelerin daha kaliteli denetim hizmetini daha uygun ücret karşılığında temin edebilme olanağı yakaladığını savunmaktadır. Bu durumun, işletmeleri mevcut denetim firmalarını değiştirmeye sevk ettiğini savunmaktadır. Sterling (1973) de benzer şekilde, yoğun rekabet ortamında müşteri işletmelerin kolaylıkla denetim firmalarını değiştirdiklerini ve denetim ücretleri hususunda daha hassas davrandıklarına işaret etmektedir. Bu uygulama çoğu kez (fiyat kırma) tekniği olarak anılmaktadır.
- **Şirket yaşı:** Literatürde, şirket yaşı ile denetim firma değişiklik talebi arasında olumsuz bir ilişkinin olduğuna dair kimi çalışma sonuçları yer almaktadır. Örneğin, Dedman vd. (2014)' nin, şirket yaşı ve denetim firma kararına etkisi konulu çalışmalarında, genç şirketlerin eski şirketlere göre daha fazla denetim firma değişiklik talebinde bulunduğuna dair sonuçlar tespit etmişlerdir. Bu durumu şu nedenlere bağlamaktadır: eski şirketlerin kurumsallaşmış yapıları nedeniyle bağımsız denetim firmasının vereceği güvenceye daha az ihtiyaç duyması, denetim firma değişikliğinin kamuoyu nezdinde belli bir üne kavuşmuş şirketler için olumsuz bir durum olarak algılanabilmesi ve eski şirket yöneticilerinin sahip oldukları tecrübe ve deneyimin, daha az dış tavsiye gerektirecek düzeyde olması gibi nedenlerle mevcut denetim firmasını değiştirme eğilimine daha az ihtiyaç duyduklarını belirtmektedir. Ayrıca, eski (uzun yıllar faaliyet gösteren) şirketlerin denetim firması tercihi yaparken büyük denetim firmaları ile çalışma eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Picconi (2014), genç şirketlerin muhasebe işlerinde denetim hizmetine daha sık ihtiyaç duyduğunu, çünkü, genç şirketlerin kendileri ile ilgili olan mali bilgileri muhasebecilerinden daha zor edindiklerini belirtmektedir. Ayrıca, bilgi asimetrisi nedeniyle, genç şirketlerin daha riskli olduğunu, gerekli likiditeyi elde etmekte daha büyük zorluklar yaşayabileceklerini ve bu nedenle nakit ve nakit benzeri varlıklara daha sık ihtiyaç duyduklarını ileri sürmektedir. Bu durumun kaçınılmaz bir sonucu olarak, finansal yapılarının bozulma ihtimalinin eski şirketlere göre daha yüksek olduğunu savunmaktadır. Bunların bir sonucu

olarak, genç şirketlerin kırılğan finansal yapılarını gizlemek adına denetim firma değişikliğine daha sık başvurabileceklerini belirtmektedir. Öte yandan, Niskanen vd. (2010), farklı bir sonuç ortaya koyarak, yüksek denetim kalitesine olan talebin şirket yaşı ile birlikte arttığını, böylece, eski şirketlerin daha sık denetim firma değişikliğine gittiğini bildirmiştir.

- **Sektörel özellikler:** Kim vd. (2011), denetim firma değişikliğinin hangi sektörlerde daha fazla yaşandığı ile ilgili yürütmüş oldukları çalışmada, denetim firma değişikliğinden kaçınan şirketlerin ağırlıklı olarak inşaat, imalat ve makine sektörlerinde yoğunlaştığını, en fazla değişikliğin ise hizmet ve teknoloji sektörlerinde yaşandığını belirtmiştir. Bu durumu, bazı sektörlerde yaşanan üst düzey rekabet, farklı denetim firması ile çalışma hususunda muhafazakar davranılması ve şirketlerin kendilerine özgü bir takım özel bilgileri açıklama konusunda isteksiz olmaları ile ilişkilendirmektedir. Bu durumun paralelinde Dedman vd. (2014), denetim firma değişikliğinin sektörel etkilerini tespit amacıyla kontrol değişkenleri oluşturmuştur. Ancak, denetim firma değişikliğinin hangi sektörlerde daha yaygın olduğuna dair yeterli kanıt bulunamamıştır.

Bunların haricinde, literatürde sınırlı da olsa bahsedilen diğer faktörler: denetim personeli ile yaşanan sorunlar, denetim elemanlarının yetersizliği, rasyonel çalışan denetim ekibine duyulan ihtiyaç, ilave denetim hizmeti ihtiyacı, muhasebe politikalarında yaşanan anlaşmazlıklar, denetim ortağının değişmesi, sigortacıların etkisi, denetim firmasının sektörel uzmanlığı, sorumlu ortak başdenetçi ile denetim personeli arasındaki zayıf ilişkiler, yasal mevzuattaki düzenlemelerin etkisi, mülkiyet yoğunlaşması (en büyük ortağın hissesi), denetim piyasasındaki rekabet, denetim firmasının imajı, denetim firması dönüşümünün benimsenmesi gibi (Beattie ve Fearnley, 1995; Beattie ve Fearnley, 1998).

4.12. Denetim Firma Değişikliğinin Belirlenmesine Yönelik Teoriler

Şirketlerin denetim firma değişikliğine gitme nedenlerini açıklamak amacıyla hem davranışsal faktörlerden hem de ekonomik teorilerden yararlanılmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar (Bedingfield ve Loeb, 1974; Beattie ve Fearnley, 1995; Magri ve Baldacchino, 2004) denetim firma değişikliğinin arkasından yatan nedenleri, anket yöntemi kullanarak davranışsal bir bakış açısıyla incelemektedir. Ancak, davranışsal

faktörlerin mali raporlar ile ölçülmesinin zorluğu ve bu faktörlerin arkasında yatan nedenlerin birden fazla öznel yargı barındırabilebilmesi, çoğu araştırmacıyı, davranışsal perspektifi bırakarak yalnızca mali raporlarla ölçülebilen ekonomik verilere odaklanmaya sevk ettirmektedir (Wallgren ve Olofsson, 2011, s. 16). Dolayısıyla, denetim firma değişiklik nedenlerinin davranışsal faktörlerden (örn. denetim personeli ile yaşanan sorunlar, sorumlu ortak başdenetçi ile denetim personeli arasındaki zayıf ilişkiler gibi) ziyade ekonomik faktörlerle ilişkilendirilmesinin daha uygun olacağı görülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde ve yerleşik piyasalarda faaliyet gösteren şirketlerin denetim firma değişikliğini açıklamak üzere yaptığı çalışmalarda, değişimin arkasındaki nedenler beş farklı teori ile açıklamaktadır. Bunlar, *aracılık teorisi (agency theory)*, *sinyal teorisi (signaling theory)*, *sigorta teorisi (insurance theory)*, *güven teorisi (confidence theory)* ve *temsil teorisi (stewardship theory)* şeklindedir (Wallgren ve Olofsson, 2011, s. 16-19).

4.12.1. Aracılık Teorisi (Agency Theory)

Aracılık teorisi, ilk kez 1970'lerin başında Stephen Ross ve Barry Mitnick tarafından geliştirilmiştir. Daha sonraları, Armen Alchian, Harold Demsetz, Michael Jensen ve William Meckling gibi akademisyenler tarafından da kullanılmıştır. Aracılık teorisi, en belirgin ve yaygın olarak kullanılan denetim teorisi olarak bilinir (Ittonen, 2010, s. 4). Bu teori, denetçi değişikliğinin tanımlanmasında önemli bir ekonomik hesap verebilirlik teorisi olarak ortaya çıkmıştır (Nazri vd., 2012, s. 22). Teori, işletme ile ilgili taraflar (sermaye sahipleri/borç finansmanı ve aracı/yönetici) arasında bilgi akışını sağlayan bir aracılık ilişkisinin var olduğunu savunur. Teoriye göre, aracılık ilişkisi “*işletmenin sahibi konumunda olan kişi ya da kişilerin (principals) kendi nam ve hesabına işlerini yürütmeleri için aracı konumunda olan birey (agent) ile düzenledikleri sözleşme olarak*” tanımlanmıştır (Çürük, 2004, s. 151). Teori, mülkiyet (sahiplik) ve kontrol arasındaki ayrım nedeniyle ortaya çıkan maliyetleri açıklar. *Aracılık ilişkisindeki taraflardan her birinin kendi çıkarlarını koruyacaklarını ve sermaye sahipleri (işletme sahipleri/principals) ile aracılardan (yönetici/agent) çıkarlarının çoğunlukla çatıştığını varsayar* (Çürük, 2004, s. 151). Sermaye sahipleri ile aracılardan arasındaki mevcut çıkar çatışması, özellikle işletme sahipliği ile yöneticiliğin farklı kişiler olması halinde “*aracılık maliyetini/aracıyı kontrol etmenin maliyetini*” ortaya çıkarır. Bu maliyet, işletme sahiplerinin, kendilerinden daha fazla bilgiye sahip olan ve bu bilgileri kendi çıkarları doğrultusunda kullanma eğiliminde olan aracılardan kontrol etmek veya

denetlemek istemelerinden kaynaklanmaktadır (Çürük, 2004, s. 152). Aracılık teorisinden çıkarılan varsayımlardan biri de, yöneticilerin denetim nedeniyle oluşan aracılık maliyetini en aza indirerek kendi ekonomik faydalarını maksimize etme eğiliminde olmalarıdır. Literatürde, denetim nedeni ile oluşacak maliyetleri düşürmenin yolu, işletme sahiplerinin, aracılardan maaşlarını düşürmesi ve mali raporlarda açıklanan bilgi düzeyini artırmak olarak belirlenmektedir (Çürük, 2004, s. 152). Teoriye göre, kendi faydasını maksimize etmek isteyen yönetici, denetim nedeni ile oluşacak maliyetleri minimize etmek amacıyla, işletme sahiplerine doğru ve ayrıntılı bilgi açıklar. Bu durumdan, hem kendi hem de işletme sahipleri (ortaklar) fayda sağlar. Çünkü bu işlev, yöneticinin, işletme sahibinin çıkarları doğrultusunda çalıştığını garantiler ve paralelinde işletme sahibi tarafından ödüllendirilir. Sonuç olarak bu teori, denetim ile işletmelerin açıkladıkları bilgi arasında bir ilişkinin olduğuna işaret etmektedir. Buna ilaveten, bu teori, işletme sahipleri ile borç finansmanı (tahvil sahipleri) arasında herhangi bir sözleşmenin olmadığı durumları da açıklamaktadır. İşletme sahiplerinin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi, tahvil sahipleri (kredi sağlayan) için daha yüksek riskleri beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla, yüksek risk, tahvil faiz oranlarını artırarak, tahvil değerlerinde bir artışa neden olmaktadır. Nihayetinde, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etme isteği, mal sahibi için daha yüksek maliyeti beraberinde getirir ve mal sahibi bu durumu engellemek için yeni denetim anlaşmaları yapma yoluna gider (Wallgren, 2011, s. 17). Bu duruma artık (kalıntı) zarar (residual loss) denir (Wallgren, 2011, s. 17).

Yapılan önceki çalışmalarda, (Jensen ve Meckling, 1976; Francis ve Wilson, 1988; DeFond, 1992; Craswell, 1995; Bagherpour vd, 2009) şirketlerin denetim firması değişiklik nedenlerini tespit etmede ve denetim firması seçiminin denetim maliyetlerini nasıl düşürdüğünü açıklamada aracılık teorisine sıkça başvurduğu görülmüştür. Denetim literatüründe, bir denetçinin aracı ile ilgili sorunları azaltmasını sağlayacak üç ilişkiden bahsedilir: mal sahiplerinin aracıları olarak yöneticiler, yatırımcıların aracıları olarak mal sahipleri, yöneticilerin aracıları olarak diğer çalışanlar. Bu ilişkiler, yönetici-mal sahibi, mal sahibi-kredi sağlayan ilişkisinden, çalışan-yönetici ilişkisine kadar çeşitlilik göstermektedir (Wallgren, 2011, s. 17). Çalışmalarda, şirketlerin, kişisel çıkarları engelleme, yönetici-malsahibi-kredi sağlayan arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları azaltma gibi amaçlarla denetim firmalarını değiştirme hareketlerinde bulunduğu dair açıklamalar yer almaktadır (Wallgren, 2011, s. 17). Francis ve Wilson (1988), denetim firma değişikliği nedenlerini aracılık teorisi ile ilişkilendirmektedir. İşletme sahiplerinin yeni bir denetim firması veya denetçi ile anlaşmasının, aracı/yönetici menfaatlerini

sınırlandırdığını ifade etmiştir. Özellikle, küçük denetim firmaları ile çalışan şirketlerde yaşanan aracılık problemlerinin, denetim firma değişikliğine neden olacağı belirtilmiştir. Bunun neticesinde, işletme sahiplerinin, küçük denetim firmalarından büyük denetim firmalarına geçiş yaptığı ve dört büyük denetim firması ile çalışmanın aracılık maliyetlerini düşürdüğü belirtilmektedir (Francis ve Wilson, 1988).

4.12.2. Sinyal Teorisi (Signaling Theory)

Dünyanın en gelişmiş mali piyasalarına sahip ekonomilerinde bile piyasaların aksaksız işlemlerini pratikte engelleyen çeşitli unsurların varlığı tespit edilmiştir. Bu nedenle, piyasalar çoğu kez asimetrik bilgiyle karşı karşıya kalmaktadır. Yöneticiler ve piyasada var olan yatırımcılar arasında asimetrik bilginin var olduğu durumlarda, işletmelerin borçlanma araçları veya yeni pay senedi ilanları çıkarmasının yatırımcılar tarafından olumlu bir işaret (sinyal) olarak değerlendirildiği bilinmektedir (Gürsoy, 2007, s. 594). Bu durum, piyasada ki yatırımcılar tarafından, işletmenin borç ödeme kapasitesi ve işletmenin geleceğinin güvenilir olduğu yargısına dair olumlu bir sinyal niteliği taşımaktadır. Bu sebeple, yatırımcılar işletmelerin borçlanma aracı ihracı ilanlarını olumlu haber olarak görmektedir ve bu durum, işletmelerin piyasadaki hisse senetlerinin piyasa değerinin yükselmesine neden olmaktadır (Gürsoy, 2007, s. 594). Finans literatüründe bu durum “sinyal teorisi” olarak adlandırılmaktadır.

Yöneticilerin mal sahiplerine ve hissedarlara kıyasla şirketin mali durumu hakkında daha fazla bilgiye sahip olduğunu, bu anlamda, sinyal teorisi ve asimetrik bilgi yaklaşımının birbirinden çok uzak hipotezler olmadığını belirtmektedir (Bar-Yosef ve Livnat, 1984). Beatty (1989), pay senetlerindeki fiyat hareketleri ve denetim firması değişikliği arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmek için sinyal teorisinden faydalanmıştır. Denetim firma değişikliğinin yatırımcılar tarafından olumlu bir sinyal olarak algılanarak, şirketin hisse değerini artırdığını belirtmiştir. Yine benzer çalışmalar da (Kluger ve Shields, 1991; Joher vd. 2000; Bewley vd. 2008), denetim firması değişikliğine etki eden kimi değişkenleri açıklamak için sinyal teorisinden faydalanmıştır. Bu çalışmalarda, şirketlerin denetim firmalarını daha kaliteli ve güvenilir olma sinyali vermek için değiştirdikleri öne sürülmektedir. Şöyle ki, yöneticiler şirketi daha güvenilir göstermek istediklerinde daha büyük bir denetim firması ile anlaşma yoluna gitmektedir. Daha büyük bir denetim firması ile anlaşmanın ise şirkete gelecekte daha yüksek bir nakit girişi sağlanacağına sinyalini vermektedir. Böyle bir sinyal, şirketin hisse değerini hızlı

bir şekilde yukarıya çıkarmaktadır. Bar-Yosef ve Livnat (1984), büyük denetim firmalarının riskli şirketleri denetlemekten kaçındığını ve bu firmaların özellikle, pozitif beklentileri olan müşterilerle denetim sözleşmesi yaptığını belirtmiştir. Bu durum, büyük denetim firmaları ile anlaşma yapan şirketlerin piyasada olumlu bir imaj oluşturduğu sinyalini vermektedir. Özetle bu teori, denetim firma değişikliğine gidilmesinin (özellikle dört büyük denetim firmasından birine geçilmesi) yatırımcılara, şirketin gelecekteki kazançları ve nakit akışları ile ilgili olumlu sinyaller gönderdiği varsayımına dayanmaktadır.

4.12.3. Temsil Teorisi (Stewardship Theory)

Donaldson ve Davis tarafından 1991 yılında ortaya atılan bu teori, temelinde sosyoloji ve psikolojiye dayanan bir teoridir (Aroh ve Odum, 2017, s. 30). Temsil teorisinde, örgüt yapısının yeni baştan bir düzenlemeye tabi tutulduğu ve sorumlulukların yeniden oluşturulduğu bir hukuki-ekonomik düzenleme söz konusudur (Akın, 2004, s. 133). Bu durumun, vizyoner liderlik anlayışının daha ötesinde reformist anlayışa sahip olduğunu ifade eden Block'a göre temsil yaklaşımı, sahiplerin ilgi ve birikimlerini uygun yönde ve tarzda harekete geçirmek için motive olan yöneticilerin durumlarını açıklayan, bireycilikten çok faydacı bir karakterle kollektif ve örgütsel davranışları tercih eden bir yönetici modelinin varlığını benimser (Akın, 2004, s. 133). Temsilci davranışların, örgüt çıkarlarına aykırı olmaması ve işbirliğine önem veren yönüyle, yalnızca kendi çıkarlarını önceleyen davranışlara endeksli bir boyuta sahip olmadığı da görülür (Akın, 2004, s. 133). Yaklaşımın temelinde, yöneticilerin, sahiplerin kazançlarını koruma çabaları önem kazanmaktadır.

Bu teoriye göre, yöneticiler, hissedarların güvenini artırmak ve yatırımlarının güvende olduğunu göstermek için uygun denetim firması arayışına girerler (Wallgren ve Olofson, 2011, s. 19). Hissedarlar, kanun ve yönetmeliklere uygun şekilde denetimler yapan ve maddi yanlışlıkları tespit eden, dolayısıyla, kaliteli denetim hizmeti veren denetim firmalarını talep ederler (Aroh ve Odum, 2017, s. 30). Bu durumu bilen yöneticiler, hissedarlarının menfaatlerinin yanı sıra işletme sahiplerinin beklentilerini de karşılamak üzere denetim firması değişikliğine gitmektedir (Wallgren ve Olofson, 2011, s. 19).

4.12.4. Sigorta Teorisi (Insurance Theory)

Sigorta teorisine göre bazı şirketler, piyasa risklerini paylaşmak ve yatırımcılarını hatalı mali tablo sonuçlarına karşı korumak “sigortalamak” amacıyla belli bir büyüklüğe ve itibara sahip denetim firmalarına yönelirler (Nyakuwanika, 2014, s. 173). Teoride, mali tablo kullanıcılarının önemli yanlışlıklar nedeniyle zarara uğrayabileceği, dolayısıyla, şirketlerin bu zararı telafi edebilecek finansal servete ve itibar sermayesine sahip büyük denetim firmalarına yöneleceği belirtilmektedir (Simunic ve Stein, 1995, s. 103). Teoriye göre, finansal bilgi kullanıcıları hatalı mali tablo sonuçlarına karşı bir çeşit güvence “sigortalama” hizmeti talep etmektedir. Bu sigortalamanın maliyeti ise denetim firmasının itibarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Nyakuwanika, 2014, s. 173). Belli bir büyüklüğe sahip denetim firmasının daha kaliteli denetim hizmeti vermek adına riskli müşterileri denetlemekten kaçınması ve bunu sağlamak için denetim ücretini müşterinin riskine göre ayarladığı belirtilir (Nyakuwanika, 2014, s. 173). Böylece denetim firması, risk primi yüksek olan şirketlere yüksek denetim ücreti sunarak müşteriyi caydırma yoluna gitmektedir. Sigorta teorisindeki bu yaklaşım, denetim firması büyüklüğü ve değişikliği hususunda sinyal teorisinin vardığı tahminle benzerlik taşımaktadır. Her iki teoride de denetim firma değişikliği, daha kaliteli denetim hizmeti verdiği iddia edilen büyük denetim firmalarına doğrudur.

4.12.5. Güven Teorisi (Confidence Theory)

Güven teorisi, Limperg teorisi olarak da geçmektedir. Limperg 1926 yılında yayınladığı makaleler serisinde, toplumun güvenilir bilgi ihtiyacı ile bu ihtiyacı karşılayabilecek bağımsız denetim yöntemleri arasında ilişki kuran bir teori ortaya atmıştır (Soltani, 2007, s. 9). Limperg, teorisini işletme ekonomisine dayandırarak bağımsız denetimdeki gelişmeleri ekonomik açıdan incelemiştir. Daha sonra bu teori 1985 yılında Hollanda’ daki Limperg Enstitüsü tarafından geliştirilmiştir (Aroh ve Odum, 2017, s. 30). Teoride, denetçinin denetim sürecini rasyonel beklentiler doğrultusunda bağımsız değerlendirme yöntemleri, tarafsızlık ve gizlilik esasına uygun olarak yürütmekle görevli olduğu belirtilmektedir (Aroh ve Odum, 2017, s. 30). Bir başka ifadeyle denetçi, beklentileri hayal kırıklığına uğratmadan yerine getirmelidir. Bunun anlamı, denetim sürecinin varlığını belirleyecek en önemli unsurun denetçiye olan güvenin olmasıdır. Bu güven, kamuoyu tarafından denetim sürecinin

başarısı ile yakından ilişkilidir. Öyle ki, finansal tablo kullanıcıları ile bağımsız denetçi arasındaki ilişkide, denetçinin toplum için güvenilir vekil rolü üstlendiği vurgulanmaktadır (Soltani, 2007, s. 9). Güvene yönelik herhangi bir ihanet, müşteri tarafından denetim sürecinin sonlandırılması ve farklı denetim firmasına geçiş ile sonuçlanmaktadır (Aroh ve Odum, 2017, s. 30).

BÖLÜM V

BAĞIMSIZ DENETİM FIRMA DEĞİŞİKLİĞİNİ İNCELEYEN ARAŞTIRMALAR

Şirketleri bağımsız denetim firma değişikliğine iten nedenler iki ana başlıkta sınıflandırılmaktadır. Bunlar, yasal düzenlemeler/zorunlu rotasyon (mandatory rotation) ve isteğe bağlı/gönüllü rotasyon (voluntary rotation) sonucu gerçekleşen değişiklikler şeklindedir. Bağımsız denetimde gönüllü rotasyonda önemli olan husus, değişikliğin nedenidir. Yapılan çalışmalar, bağımsız denetimde gönüllü rotasyonun birden çok nedeni olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmacılar, aynı denetim firması ile çalışmanın süresi uzadıkça denetçi bağımsızlığının zarar göreceğini, kimi araştırmacılar ise denetim kalitesinin ve denetçi uzmanlığının daha uzun süre görev yapan denetçi birlikteliği ile artacağını savunmaktadır (Arslan, 2010, s. 205; Hoyle, 1978, s. 70; Lennox, 2010, s. 96; Chen vd., 2008, s. 416). Uzun süre aynı denetim firması ile çalışmanın beraberinde denetim kalitesini getireceğini savunanların temel gerekçeleri: müşteri işletmenin muhasebe sistemleri, dahili kontrol yapısı gibi maddi hataları ve yanıltıcı bilgileri tespit etmeye yönelik büyük önem taşıyan unsurlara ilişkin denetçinin daha fazla bilgiye sahip olacağını öne sürmeleridir. Dolayısıyla, müşteri işletmelerin bağımsız denetim firmalarını değiştirmesinin hem işletme genel yapısı hem de potansiyel mali tablo kullanıcıları açısından fayda getirmeyeceğini savunmaktadırlar (Chen vd., 2008, s. 416; Lennox, 2010, s. 96). Aynı denetim firması ile uzun yıllar çalışmanın denetçinin bağımsızlığına zarar vereceğini savunanlar ise bu birlikteliğin, denetçi-müşteri ilişkisini pekiştirebileceğini, bunun sonucunda, bağımsız, tarafsız ve şeffaf bir denetimin sunulamayacağını savunmaktadır (Arslan, 2010, s. 205; Hoyle, 1978, s. 70). Bu görüşler, bağımsız denetim firma değişikliğinin potansiyel etkilerinin tam anlamıyla netlik kazanmadığını göstermektedir. Bu anlamda, şirketlerin denetim firma değişikliğine gitme nedenlerinin ve değişikliğin muhtemel sonuçlarının kamuoyu tarafından incelenmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla bu bölümde, farklı ülkelerde gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkili olan faktörler ve çalışma sonuçları sunulmaktadır.

5.1. Bağımsız Denetim Firma Değişikliğini Etkileyen Faktörlerle İlgili Literatür

Bağımsız denetim firması değişikliklerini ele alan araştırmalar incelendiğinde, değişikliği etkileyen faktörlerin genel olarak; denetim personeli ile yaşanan sorunlar, denetim elemanlarının yetersizliği, rasyonel çalışan denetim ekibine duyulan ihtiyaç, ilave denetim hizmeti ihtiyacı, muhasebe politikalarında yaşanan anlaşmazlıklar, denetim ortağının değişmesi, sigortacıların etkisi, denetim firmasının sektörel uzmanlığı, sorumlu ortak başdenetçi ile denetim personeli arasındaki zayıf ilişkiler, yasal mevzuattaki düzenlemelerin etkisi, mülkiyet yoğunlaşması şeklinde olduğu görülmektedir. Ancak, çalışmaların büyük bir çoğunluğunun ortak paydası; önceki denetim görüşü, bağımsız denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, denetimin kalitesi, işletme büyümesi, bağımsız denetim ücreti, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi gibi faktörlerin diğer faktörlere nispeten değişikliğe daha fazla neden olduğu yönündedir. Bu çerçevede, bağımsız denetim firma değişikliklerini etkileyen bu faktörlere ilişkin çalışma sonuçlarına yer verilmektedir.

Kenneth ve Krishnagopal (1985), finansal başarısız işletmelerin denetim firması değiştirme nedenlerini inceleyen bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada, değişikliği etkileyen en önemli unsurların; denetim raporlamadaki anlaşmazlıklar, yönetim değişiklikleri, denetim ücretleri ve sigorta ihtiyaçları olduğunu tespit edilmiştir. Bulgular, finansal başarı gösteremeyen işletmelerin sağlıklı işletmelere kıyasla daha fazla denetim firması değiştirme eğiliminde olduğunu desteklemiştir. Diğer bulgular ise, finansal başarısız firmalardaki yönetim değişikliklerinin denetim firması değişikliğiyle istatistiksel olarak ilişkilendirilemediğini ortaya koymuştur. Ayrıca, finansal başarı gösteremeyen büyük şirketler ile denetim firması değişikliği arasında önemli bir ilişki olmadığı da görülmüştür. Çalışmanın sonucunda, denetim firması değişikliğine giden işletmelerin mali sıkıntılarının varlığını tespit etmeye yönelik bir kontrol mekanizması ihtiyacı ortaya konmuştur.

Schwartz ve Menon (1985), finansal başarısız işletmelerin denetim firması değiştirme nedenlerini ele almıştır. ABD’ de 1974-1982 dönemi finansal başarısız 132 şirket ile finansal olarak başarılı 132 şirket ki-kare analizi kullanılarak mukayese edilmiştir. Çalışma bulguları, finansal başarısız şirketlerin başarılı şirketlere nispeten denetim firması değişikliğine yönelme ihtimallerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Çalışmada, olumlu görüş dışındaki denetim görüşü ve yönetimdeki

değişikliklerin finansal başarısız işletmelerdeki denetim firması değişikliği ile ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Williams (1988), denetim firması değişikliklerini açıklamak üzere teorik bir model geliştirmiş ve kullanmıştır. Modelde, şu değişkenleri kullanmıştır: denetim firmasının sektörel uzmanlığı, denetçi verimliliği, müşteri işletmenin itibarı. Bu kapsamda 372 şirket örneğinde gerçekleştirilen araştırmada 10 bağımsız değişken lojistik regresyon yöntemi ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda, modele dahil edilen üç değişkenin (denetim firması sektörel uzmanlığı, denetçi verimliliği, müşteri işletmenin itibarı) 0,05 anlamlılık düzeyinde önemli olduğu ortaya konmuştur.

Schwartz ve Menon (1988), New York Borsasında mali sıkıntıda olan şirketler üzerinde bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, finansal sıkıntının denetim firması değişikliğini önemli ölçüde etkilediği bulunmuştur.

Johnson ve Lys (1990), müşteri işletmenin mali yapısındaki ve faaliyet konusundaki değişiminin denetim firması değişikliği ile ilişkisi üzerine ABD' de 1973-1982 yılları arasında faaliyet gösteren 603 denetim firmasını ele almıştır. Çalışma sonuçlarına göre, şirket büyümesi ve mali aktivitelerinin artması sonucu büyük denetim firmalarına geçiş yaşandığı gözlenmiştir.

Sriram (1990), 1985-1986 dönemi ABD' de denetim firma değişikliği olan 100 şirket ile denetim firma değişikliği olmayan 100 adet şirket olmak üzere toplam 200 adet borsada işlem gören işletme üzerinde ki-kare testi uygulanarak denetim firması değişikliği ile ilgili faktörler araştırılmıştır. Araştırmanın sonucunda; denetim görüşü, şirket büyüklüğü, işlem görülen borsanın ve denetim firmasının büyüklüğü gibi değişkenlerin denetim firması değişikliğini etkilediği saptanmıştır.

Haskins ve Williams (1990), bağımsız denetim firma değişikliğini etkileyen faktörlere ilişkin bir model geliştirmişlerdir. Araştırmalarında, denetim firma değişikliğini en çok etkileyen faktörlere ilişkin bir sınıflandırma yapmışlardır. Çalışma, ABD' de 1984-1985 dönemine ilişkin 5154 halka açık şirket üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda, değişikliği etkileyen en önemli faktörlerin; finansal başarısızlık, işletme büyüklüğü, şirket büyüme oranı ve sektörel hakimiyet olduğu bulunmuştur. Denetim firmasının itibarı, denetim görüş türü ve şirketin ilk halk'a arz olma süresi ise nispeten önemsiz faktörler olarak tespit edilmiştir.

Teoh (1992) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, yatırımcıların denetim firması değişikliğine tepkisinin ölçülmesi planlanmıştır. Denetim firması değişikliği öncesinde verilen denetim görüşü, denetim firmasının değiştirilebileceği haberine bir tepki olarak

borsada hisse fiyatını etkilemektedir. Olumsuz denetim görüşü sonrası denetim firması değiştirme olasılığı şirketin hisse fiyatını negatif yönde etkilerken, olumlu görüş durumunda ise hisse fiyatı pozitif bir tepki ile karşılaşmaktadır. Bu durumu, yatırımcıların denetim firmasının değişikliğini olumsuz görüş olarak algıladığını belirtmiştir. Bu nedenle, işletmeler olumsuz görüş sonrası denetim firması değiştirme eğilimine girmemeyi tercih etmektedir.

Takiyah ve Ghazali (1993), olumsuz denetim görüşü ve denetim firması değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiş, olumsuz denetim görüşü ve denetim firması değişikliği arasında kayda değer bir ilişki bulunamamıştır.

Krishnan (1994) çalışmasında, denetim firması değişikliğine giden ve gitmeyen işletmelerin bir önceki yıl almış oldukları denetçi görüş türü üzerine çalışmıştır. Denetim firması değişikliklerinin olumsuz görüş alınmasından değil denetim firmasının kimi müşteriler için tutucu kararlar almasından kaynaklandığı tespit etmiştir. Ayrıca çalışmada, denetçi görüşlerinin denetim firması değişikliğinden sonra değişmediği ve bağlı şirketlerin ana şirketle birlikte denetim firması değişikliğine gittiğini tespit etmiştir.

Beattie ve Fearnley (1995), denetim firma değişikliklerini etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışma, 210 İngiliz şirketinden alınan anket cevaplarına dayandırılmıştır. Veriler t-testi analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Bulunan sonuçlara göre denetçi ücretlerinin denetçi değişiminin asıl sebebi olduğu ortaya konmuştur. Denetim firmasının yapısındaki değişiklikler, denetim ekibindeki değişiklikler ve denetlenen kurumun yönetimindeki değişiklikler istikrar bozucu unsurlar olarak tanımlanmıştır.

Krishnan ve Stephens (1995), işletmenin ekonomik kararları ve denetim firma değişiklikleri arasında bir ilişki olup olmadığını incelemiştir. Çalışmada, denetim firmasını değiştiren ve değiştirmeyen işletmelere önceki ve sonraki denetçilerin vermiş oldukları denetim görüşleri karşılaştırılmıştır. Örneklem olarak 4208 adet ABD firması seçilmiş ve probit yöntemi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin belirlenirken önceki çalışmalarda kullanılan değişkenlerden faydalanılmıştır. Sonuç olarak, bağımsız denetim firmasını değiştiren işletmelerin ekonomik kararlarında, denetim firmasını değiştirmeyen işletmelere kıyasla herhangi bir farklılık bulunamamıştır.

Krishan vd. (1996), denetim firması değiştirme ve denetim görüşü arasındaki çift yönlü ilişkiyi ele almıştır. 1986-1988 arası ABD' de 1878 şirkete ait veriler kullanılmıştır. Olumsuz görüş alan işletmelerin denetim firması değiştirmesinin daha muhtemel olduğu ortaya konmuştur.

Becker ve DeFond (1998) tarafından yürütülen çalışmada denetim firma değişikliklerinin, denetçilerin tutucu muhasebe tercihlerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığı test edilmiştir. Çalışmada, ABD’de denetim firmasını değiştiren 503 işletme ele alınmıştır. İşletmelerin verilerini test etmeye yönelik regresyon modeli geliştirilmiştir. Çalışma sonucunda, işletmelerin finansal sıkıntısını kontrol altına almasından sonra daha az denetim firması değişikliğine gittiği tespit edilmiştir.

Lennox (1999), finansal başarısızlık ve denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, finansal başarısızlık denetim firması değişikliği için zayıf bir göstere çıkmıştır.

Vanstraelen (2000)’de, olumlu denetçi görüşünün hem denetim firma değişikliği hem de müşteri işletmenin iflası üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Belçika’ da 784 işletme üzerinde gerçekleştirilen çalışma sonucunda, denetim firma değişikliğinin olumlu denetim görüşü ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Lennox (2000), denetçi görüş türü ve denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 949 İngiliz şirketi araştırmaya dahil edilmiş toplamda 5441 gözlem incelenmiştir. Probit analiz yöntemi uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda, müşteri işletmelerin, denetim firmalarını vermiş oldukları denetim görüş türüne göre seçtikleri ortaya çıkmıştır.

Woo ve Koh (2001), 1986-1995 dönemi Singapur borsasında işlem gören 108 şirket üzerinde, denetim firma değişikliğine neden olan 16 adet değişkeni analiz etmiştir. Logit analizi kullanmıştır. Çalışmanın sonucunda, bağımsız denetim görüş türü, denetim kalitesi, yönetimdeki değişiklikler, kar planlaması, şirket büyümesi, borç seviyesi, şirket birleşmesi, işletme mülkiyetinin dağılımı gibi faktörler denetim firma değişikliğini etkileyen en önemli faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Küçük denetim firmaları ile çalışan, yönetim yapısı sık değişen, yüksek finansal borca sahip işletmelerde denetim firma değişikliği ihtimalinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Carcello ve Neal (2003), denetim komitesi özellikleri ve denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 6 Büyük denetim şirketinin 1988-1999 yılları arasında vermiş olduğu denetim raporları ve denetim firmalarının işten çıkarılma sayıları analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, denetim komitesinin şirket hakkında söz sahibi olması durumunda, müşteri işletmelerin denetim firmasını değiştirme olasılığının arttığı bulunmuştur.

Branson ve Breesch (2004), denetim firma değişikliklerini incelemek amacıyla Belçika’ da faaliyet gösteren şirketlere anket uygulamıştır. Çalışma sonucunda, ana

şirket denetim firması değiştirme kararı aldığında, bağlı şirketlerin de buna uyduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Asthana vd. (2004), denetim firma değişikliğinin arkasındaki ana sebebin denetim ücretleri olduğunu bulmuşlardır. Özellikle küçük işletmelerde, denetim ücretlerine bağlı denetim firması değişikliğinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Hudaib ve Cooke (2005), işletme yönetimdeki değişimin ve finansal sıkıntıların denetim firması değişikliği üzerindeki etkilerini ele alan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, denetim ücretleri, uzun vadeli borçlar, işletme büyüklüğü, denetim firması türü ve denetçi görüşü gibi kontrol değişkenlerini kullanmıştır. Örneklem seçimi, İngiltere borsasında işlem gören 297 şirkete ait verilerin lojistik regresyon analizi uygulanması ile elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, işletmelerin olumlu görüş dışında bir denetim raporu aldıktan sonra denetim firması değiştirme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Ayrıca, olumlu görüş dışında rapor alan, finansal başarısız ve CEO değişikliğine giden işletmelerin, finansal sıkıntısı olmayan ve CEO değişikliğine gitmeyen işletmelere nazaran daha fazla denetim firması değişikliği yaptığı tespit edilmiştir.

Dhaliwal vd. (2007), müşteri işletmenin mali durumu ve denetim firması değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, zayıf mali performans sergileyen işletme yönetiminin, işletmenin mali durumunu daha iyi gösteren bir denetim firmasını tercih edeceğini öne sürmüşlerdir. Ancak, bu tür bir tercihten dolayı denetim firmasının itibar kaybı yaşayacağını belirtmişlerdir. Bu kapsamda, işletmenin karını artıran veya şişiren muhasebe uygulamasına, denetim firması izin vermediğinde oluşacak anlaşmazlık, müşteri işletmenin denetim firmasını değiştirme kararı ile çözüme kavuşabileceği öne sürülmüştür.

Chen vd. (2008), finansal başarısızlık ve denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi test etmek üzere deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma neticesinde, finansal başarısızlık ile denetim firma değişikliği arasında olumlu anlamda ilişki olduğu bulunmuştur.

Sriram (2006), çalışmasında bir grup işletmenin belirli müşteri özelliklerini incelemiş ve bu özelliklerin bazılarının işletmenin denetim firmasını değiştirmesiyle daha yakından ilişkili olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Sonuçlar, olumsuz görüş alan işletmelerin, küçük ölçekli işletmelerin ve tezgahüstü piyasada işlem gören işletmelerin denetim firması değiştirmesinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Daha

büyük denetim firmaları tarafından denetlenen işletmelerin ise denetim firması değiştirme olasılığının daha az olduğu görülmüştür.

Nasser vd. (2006), aynı müşteri işletme ile çalışma süresi ve denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Aradaki ilişkiyi etkileyen faktörler, Malezya Borsasında 1990-2000 döneminde işlem gören 297 şirket örneğinde, lojistik regresyon yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, toplam aktiflerdeki değişim, finansal risk ve işletme büyüklüğünün denetim firması değişiklikleri ile anlamlı bir ilişkide olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, şirket büyümesi, kardaki değişim ve özkaynak yapısının denetim firması değişikliği ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca, büyük bir denetim firması tarafından denetlenen işletmelerin değişiklik yapma olasılığı, küçük denetim firmaları tarafından denetlenen işletmelere kıyasla daha küçük çıkmıştır.

Boon vd. (2007), 1993-2002 yılları arasında Avustralya'da faaliyet gösteren 125 adet işletmedeki denetim firma değişikliklerini incelemiştir. Veriler, Avustralya yerel hükümetinden ve yıllık raporlardan elde edilmiştir. Sonuç olarak, küçük çapta faaliyetini sürdüren işletmelerde denetim firması değişikliğinin daha yoğun yaşandığı tespit edilmiştir.

Ming (2007), tarafından yürütülen araştırmada, şirket yönetim mekanizması ve denetim firması tercihi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışmanın örnekleme, 2001-2004 yılları arasında Shanghai ve Shenzhen Borsalarında listelenen 1.387 şirketten oluşmaktadır. Veriler, CSMA Mali Veri Tabanından alınmıştır. Araştırma sonucunda, şirketteki yönetim değişimi ve denetim firması değişikliği arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Bagherpour (2007), İran'da gerçekleştirmiş olduğu araştırmasında işletme yönetimi ile denetim firması değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Veriler, 784 adet işletmenin 1999-2003 yılları arasındaki mali tablolarına erişilerek elde edilmiştir. Araştırma neticesinde, denetim firması değişikliği ile işletme yönetiminin değişimi arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Wan Mohamed vd. (2007), denetim firmasını değiştiren işletmelerin özellikleri üzerine Malezya'da bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmada, 1996-2004 yılları arasında denetim firma değişikliği yapan halka açık şirketler ele alınmıştır. Veriler, şirketlerin internet adreslerinde yer alan yıllık faaliyet raporlarından elde edilmiştir. Bulgular, denetim firması değişikliği ile ilgili en önemli faktörün denetim ücreti olduğunu göstermiştir.

Ettredge vd. (2007), denetim ücretleri ile denetim firması değişiklikleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmada, yüksek tutarda denetim ücreti veren işletmelerde denetim firması değişikliğine gitme olasılığı araştırılmıştır. ABD’de 2001-2003 döneminde denetim firmasını değiştiren 428 işletme ve denetim firmasını değiştirmeyen 4516 adet işletmeye ait verilere lojistik regresyon yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda, yüksek denetim ücreti ödeyen işletmelerin denetim firması değiştirme ihtimallerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, denetim firma değişikliğine giden ve dört büyükler dışındaki denetim firması ile çalışan şirketlerin, denetim firmasını değiştirmeyen şirketlere göre izleyen yılda daha az denetim ücreti verdiği görülmüştür.

Knechel vd. (2007), 2000-2003 dönemleri arasında 159 adet tecrübeli denetim firması ile tecrübesi olmayan 159 denetim firması baz alınarak denetim firması değişikliğine yatırımcıların tepkisi araştırılmıştır. Çalışma sonucunda, tecrübeli denetim firması ile çalışan şirketlere karşı yatırımcıların istekli olduğu anlaşılmıştır.

Ismail vd. (2008), yapmış oldukları çalışmada, denetim firma değişikliğinin tespiti için müşteri sözleşme ortamı, müşteri firma itibarı ve denetçi verimliliği olmak üzere 3 kategori kullanmıştır. Çalışma sonucunda, borç seviyesinin, büyüme hızının, finansman faaliyetlerinin, denetime katılımının süresinin ve denetim ücretinin Malezya’da denetim firması değişikliğinin en önemli belirleyici unsurları olduğu ortaya konmuştur.

Calderon ve Ofobike (2008) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ABD’deki denetim firma değişikliklerini en iyi tahmin eden unsurlar incelenmiştir. Çalışmada, 6.510 adet denetim firması değişimi incelenmiştir. Veriler, sınıflandırma ve regresyon ağaçları (CART) kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, denetim ücretinin denetim firması değiştirme kararında etkili olmadığı ortaya konmuştur.

Jackson vd. (2008), 1995-2003 yılları arasında, Avustralya’ da denetim firma değişikliklerini incelenmiş ve 772 denetim firması değişikliği tespit edilmiştir. Veriler, ”Crawsell Who Audit Australia” veri tabanından elde edilmiştir. Bulgular, denetim firması görev süresinin uzunluğunun daha başarılı denetçi görüşü verme eğilimi ile birlikte denetim kalitesini arttırdığını göstermiştir. Bu nedenle, Avustralya’ da denetim firma değişikliklerinde azalma yaşandığı belirtilmiştir.

Knechel vd. (2008) yapmış olduğu çalışmada, finansal kuruluşlar (borç verenler) tarafından oluşturulan baskı sonucu dört büyük denetim firmasına geçiş yapan işletmelere daha düşük oranda kredi faizi verildiğini tespit etmiştir.

Bagherpour vd. (2009), artan denetçi rekabetinin, şirket hedeflerindeki değişikliklerin ve işletme maliyetlerinin İran'daki denetim firma değişimini ne derece artırdığı araştırılmıştır. Araştırma sonucuna göre, denetim kalitesi, yönetimdeki değişiklik ve denetim ücreti gibi faktörlerin denetim firma değişikliği üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Lin ve Liu (2010), 2001-2004 yılları arasında Çin'deki işletmelerin, şirket yönetim mekanizmaları ve denetim firması değiştirme kararları arasındaki ilişki üzerine çalışma yürütmüşlerdir. Denetim firma değişikliklerini lojistik regresyon yöntemi ile analiz etmişlerdir. Çalışmada, büyük denetim firmaları ve küçük denetim firmaları olmak üzere iki tür denetim firması değişikliği belirlenmiştir. Değişken olarak ise şirketteki mülkiyet yoğunluğu (şirketteki en büyük ortağın hissesi), denetim kurulunun etkinliği ve yönetim kurulu olmak üzere üç değişken kullanılmıştır. Bulgular, zayıf bir şirket yönetim mekanizmasına sahip işletmelerin daha küçük denetim firmalarına geçme eğiliminde olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, hissedarların sahiplik yüzdesi yüksek olan işletmelerin, denetim firması değişikliğini, küçük denetim firmalarına doğru yaptığı bulunmuştur. Yine çalışmada, Hong Kong borsasında işlem gören işletmelerin Çinli denetçileri neden tercih ettikleri ve denetim firma değişikliğine piyasanın verdiği tepki ölçülmüştür. Çinli denetçilere geçen işletmelerin Dört Büyük denetim firması tarafından denetlenme olasılıklarının daha düşük olduğu ve toplam satışlara oranla daha az ihracat yaptığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Çinli denetçileri tercih eden işletmelere Hong Kong piyasasının negatif tepki verdiği tespit edilmiştir.

Chadegani vd. (2011), İran Tahran Borsası'nda işlem gören şirketlerin denetim firma değişikliklerini belirlemek amacıyla 2003-2007 dönemi 182 şirketi incelemiştir. Verilere, şirket mali tabloları ve toplantı tutanakları aracılığıyla ulaşılmıştır. Çalışmada, yönetimdeki değişiklikler, finansal başarısızlık, olumsuz denetim raporu, denetim ücretleri, müşteri boyutu (işletme büyüklüğü), denetim firması büyüklüğü gibi faktörler lojistik regresyon yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, bu faktörlerden sadece denetim firması büyüklüğü değişkeni denetim firması değişimi ile anlamlı şekilde ilişkili çıkmıştır. Ayrıca çalışmada, büyük işletmelerin daha karmaşık faaliyet yapısına sahip olması nedeniyle daha büyük denetim firmaları ile çalışmaya ihtiyaç duyacağına değinilmiştir.

Kwak vd. (2011), finansal başarısızlık değişkenleri ile bağımsız denetim firması değişikliklerini tahmin etmişlerdir. Çalışmada, ABD' de 2007-2008 dönemi için denetim firması değişikliği olan 790 ve denetim firması değişikliği olmayan 1132 adet

işletme için veri madenciliği yöntemi uygulanmıştır. Denetim firmasını değiştiren şirketlerde; Net Çalışma Sermayesi/Toplam Aktif, Kısa Vadeli Borçlar/Dönen Varlıklar, Kar Payı Ödemesi, Faiz ve Vergi Öncesi Kar/Toplam Aktif değişkenlerinin denetim firmasını değiştirmeyen işletmelere göre anlamlı şekilde farklı olduğu görülmüştür.

Fontaine ve Letaifa (2012), tarafından Kanada'da gerçekleştirilen çalışmada denetim hizmetinin kalitesi ile denetim firması değiştirme arasındaki sebepler incelenmiştir. Çalışma sonucunda ekonomik konuların, özellikle denetim ücretinin, denetim firması değişikliğinde en önemli sebep olduğu ortaya konmuştur.

Nazri vd. (2012), Malezya'daki halka açık şirketler içerisinde denetim firmalarını değiştiren işletmelerin özelliklerini incelemek üzere bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Anket çalışmalarının bulguları lojistik regresyon yöntem kullanılarak analiz edilmiştir. Malezya'daki 400 şirket incelenmiştir. Veriler, şirketlerin internet sitesinden ve Malezya Şirketler Komisyonundan elde edilmiştir. Değişkenler; yönetimdeki değişiklik, olumsuz denetim raporu, işletme büyüklüğü, denetim kalitesi, finansal yapı, denetim ücreti gibi unsurlardan oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda, borçluluk seviyesindeki artışın müşteri işletmenin denetim firmasını değiştirme olasılığını artırdığını, yönetimdeki değişim ve işletme büyüklüğü gibi unsurların denetim firması değişimi üzerinde etkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca, büyük işletmelerin denetim firması değişikliğine daha sık gittiği sonucuna varılmıştır.

Black vd. (2012), denetim firması değişikliğini incelemek amacıyla lojistik regresyon yöntemi kullanmışlardır. Denetim firmasını değiştiren ve değiştirmeyen şirketlerin mali oranları (döner sermaye/toplam varlıklar, varlık getirisi, hisse senedi piyasa değeri/toplam borç defter değeri, satışlar/toplam varlıklar) incelenmiştir. Denetim firmasını değiştiren şirketler içerisinde %92'lik bir kısmında mali performansın iyi gitmediği görülmüştür.

Huang ve Scholz (2012), şirketlerin mali performansları ile denetim firma değişikliği arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmışlardır. Çalışmalarında, finansal verilerde sahtecilik yapılmasının (karı zarara çevirme vs.) denetçi istifasını büyük oranda artırdığını tespit etmişlerdir. Ayrıca, sahtecilik yapan işletmelerin denetçi istifasından sonra daha büyük denetim firmaları ile anlaşmaya çalıştıkları görülmüştür.

Weiner (2012) çalışmasında, denetim firmasını değiştirmenin arkasında yatan ana sebepleri incelemiştir. Pek çok durumda, şirketlerinin dört büyük denetim firmasından birine geçmeye karar verdiğini, bazı durumlardaysa şirketlerinin eski denetçisi ile devam ettiğini saptamıştır. Araştırmada, dört büyük denetim firmalarından

biri ile çalışan büyük işletmelerin, denetim firma değişikliğini, yine dört büyük denetim firmasından biri ile yaptığını, küçük bir denetim firması ile anlaşılan işletmelerin ise büyük denetim firmasına geçmek istediği bilgisine ulaşılmıştır.

Fontaine ve Letaifa (2012), 1989-1997 dönemi Belçika piyasasında yapmış oldukları araştırmada denetim firması değişikliği ile denetçi ücretleri arasında pozitif bir korelasyon bulmuşlardır.

Eldridge vd. (2012), 2007-2008 dönemi ABD' de denetim firması değişikliğini 13 finansal başarısızlık değişkenine bağlı olarak tahminlemeye çalışmışlardır. Yöntem olarak diskriminant analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, denetim firması değişikliklerinin tahmininde etkili olan değişkenler; kar payı, zarar, dağıtılmamış kar/toplam aktif, faiz ve vergi öncesi kar/ toplam aktif olarak bulunmuştur.

Suyono vd. (2013), Endonezya Borsasında işlem gören imalat işletmelerinin mali durumları ile denetim firması değişikliği arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Soru formları dağıtılmasıyla elde edilen anket yöntemi kullanılmıştır. 136 işletme içerisinde 45' inden geri dönüş sağlamıştır. Bulgular neticesinde, müşterinin finansal durumu ve denetim firması değişikliği arasında anlamlı ve pozitif şekilde ilişki ortaya çıkmıştır. En önemli göstergeler; finansal performans, denetim firmaları arasındaki rekabet ve denetim kalitesi olmuştur. Sonuçlara göre, denetçi ücreti ve denetim firma büyüklüğü faktörleri anlamlı çıkmamıştır.

Black vd. (2013), Yunanistan' da 2008-2009 dönemi borsada işlem gören ve denetim firmasını değiştiren şirketlere Altman'ın belirlemiş olduğu 4 finansal oran (Net İşletme Sermayesi/Toplam Aktif, Aktif Getirisi, Özkaynak/Toplam Borç, Satışlar/Toplam Aktif) yardımıyla lojistik regresyon ve diskriminant analizi uygulamıştır. Araştırma sonucunda, denetim firma değişikliğini açıklamada söz konusu 4 oranın etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca, lojistik regresyon yönteminin denetim firma değişikliğini doğru sınıflandırma başarısı (%92,3) iken diskriminant analizinin (%47,6) olduğu tespit edilmiştir.

Han (2013), çalışmasında Kazakistan Borsasında halka açık şirketlere yönelik denetim firma değişikliği nedenleri üzerinde durmuştur. Çalışma sonucunda, müşteri işletmenin denetim firmasını değiştirme nedenleri; denetimin kalitesi ve denetim firmasının itibarı olduğu tespit edilmiştir.

Yaman vd. (2013), Çin Shanghai ve Shenzhen borsasındaki halka açık şirketlerin denetim firma değişikliğinin sebeplerini şirket yönetimi unsurları çerçevesinde incelemiştir. 15 adet şirket yönetim unsuru belirlenerek, denetim firma değişikliğini

nasıl etkilediğini ortaya çıkarmak amacıyla istatistik testi ve lojistik regresyon analizi yöntemi kullanmışlardır. Sonuçlar, yönetimi temsil eden en büyük hissedarın payı, şirketin bağımsız yöneticileri (üyeleri) ve kurul toplantılarının denetim firması değişikliği ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Nyakuwanika (2014), Zimbabwe'deki şirketlerin denetim firması değiştirmesinin altında yatan nedenleri araştırmıştır. Çalışmada, denetim firması değişikliği ile olumsuz görüş, denetim dışı hizmetler, denetim kalitesi, CEO değişikliği ve işletme büyüklüğü gibi değişkenler incelenmiştir. Araştırmacı, birincil veri toplama aracı olarak anketleri, ikincil verileri elde etmek için ise çeşitli yayınları kullanmıştır. Çalışmanın sonuçları, denetçi ücretlerinin, denetim dışı hizmetlerin, denetim kalitesinin, yönetim değişikliğinin ve işletme büyüklüğünün, şirketlerin bir denetim firmasından başka bir denetim firmasına geçmesinde önemli bir role sahip olduğunu göstermiştir.

Cheng Won Theng vd. (2014), Malezya'da halka açık şirketlerin ele alındığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulguları; risk düzeyinin, yönetim kadrosunun ve denetim ücretlerindeki değişikliklerin denetim firması değişikliğiyle anlamlı bir ilişkiye sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Çalışma aynı zamanda, işletme faaliyetlerinin karmaşıklığının denetim firması değişikliğiyle anlamlı bir ilişkisi olmadığını göstermiştir.

Al-Koury vd. (2015), Ürdün'de denetçi bağımsızlığı ve denetim firma değişikliğine ilişkin bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, denetçi bağımsızlığı, denetçi ve müşteri arasındaki ilişki ve denetim firma değişikliği arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Denetçi ve müşteri arasındaki ilişki seviyesi arttıkça, şirketlerin aynı denetim firması ile çalışmayı sürdürdükleri görülmüştür.

Görüldüğü üzere Dünya'da bağımsız denetim firma değişikliği ve bu değişiklik üzerinde etkili olan faktörlere yönelik pekçok çalışma yer almaktadır. Ancak, Türkiye'de gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğini araştıran çalışma sayısının son derece kısıtlı olduğu görülmüştür. Yapılan literatür taraması neticesinde, Yaşar (2016)'nın çalışması tespit edilmiştir. Çalışma, 2012-2015 yılları arasında BIST Sınai işletmeleri kategorisinde yer alan 160 şirketin verilerinden oluşmuştur. Araştırma sonucunda, bağımsız denetim firma değişikliğini etkileyen 8 faktör içerisinden önceki denetim görüşü ve bağımsız denetim firmasının büyüklüğü değişkenlerinin anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmanın haricinde, Kızılgöl ve İşgüden (2007)'in '*Halef ve Selef Denetçiler Arasındaki İletişim*' başlıklı çalışmasının

sınırlı bir kısmında yalnızca işletmelerin *denetçi* değiştirme nedenlerinden bahsedilmektedir.

5.2. Literatür İle İlgili Genel Bir Değerlendirme

Ülke uygulamalarındaki farklılıklar, yasal düzenlemeler ve piyasa koşulları dikkate alındığında bağımsız denetim firma değişikliğinin yalnızca belirli faktörlerden etkilendiğini veya ülkeden ülkeye benzerlik gösterdiğini söylemek doğru olmayacaktır. Çünkü, literatürdeki bazı çalışmalar, denetim firması değişikliği ile bazı değişkenler arasında pozitif bir korelasyon bulurken, diğer çalışmalarda bu faktörlerle denetim firma değişikliği arasında anlamlı bir ilişki tespit edememiştir.

Bu nedenle, çalışmanın uygulama bölümünü teşkil eden değişkenler belirlenirken, literatürde denetim firma değişikliği üzerinde en kullanılan değişkenler ele alınmıştır. Bu değişkenler; önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi olmak üzere 8 farklı şekilde tanımlanmıştır.

BÖLÜM VI

BAĞIMSIZ DENETİMDE GÖNÜLLÜ ROTASYONU ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ

Bağımsız denetim firma değişikliğinin tespitinde önemli olan husus, söz konusu değişikliklerin müşteri işletme ya da denetim firması arasındaki uyumsuzluktan mı, yasal mevzuattan mı, yoksa diğer nedenlerden mi kaynaklandığının belirlenmesidir. Bu durum, yatırımcılar ve düzenleyici kuruluşlar gibi bilgi kullanıcıları açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle ABD, SEC'e kayıtlı şirketlerde denetim firma değişiklik nedenlerini 1971 yılından itibaren Form 8-K ile kamuoyu ile paylaşma zorunluluğu getirmiştir (Kızılgöl ve İşgüden, 2007, s. 6). Böylelikle, denetim firması değişiklik nedenleri ile ilgili gelişmelerin sürekli güncellenmesi ve raporlama gerekliliklerinin oluşturulması istenmektedir. Türkiye' de ise böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Dolayısıyla, halka açık şirketlerin bağımsız denetim firma değişikliklerini hangi nedenlere bağlı olarak gerçekleştirdiğine ilişkin kamuoyu ile bir bilgi paylaşımı söz konusu olmamaktadır. Bu eksiklik nedeniyle çalışmada, Türkiye' de faaliyet gösteren BIST'e kayıtlı şirketlerin 2011-2017 dönemi için gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliklerinde hangi faktörlerin etkili olduğu değerlendirilmiştir.

6.1. Araştırma Hipotezleri

Literatür araştırması sonucunda, bağımsız denetim firma değişiklik nedenleri arasında sıklıkla öne sürülen faktörler çalışmaya dahil edilmiştir. Bunlar; önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi şeklinde tespit edilmiştir (DeAngelo, 1981, Chow ve Rice, 1982, Schwartz ve Menon, 1985, Craswell, 1988, Haskins ve Williams, 1990, Anderson vd., 1993, Battie ve Fearnley, 1995, Woo ve Koh, 2001, Hudaib ve Cooke, 2005, Nasser vd., 2006, Lin ve Liu, 2010, Chadegani vd., 2011, Black vd., 2013, Yaşar, 2016).

Önceki Denetim Görüşü: Daha önce yapılan pek çok çalışmada, bağımsız

denetimden geçmiş şirketlere olumlu görüş dışında verilen herhangi bir görüş türünün (olumsuz, görüş bildirmekten kaçınma, şartlı görüş) şirketleri denetim firma değişikliğine yönelik karar almaya sevk ettiği görülmüştür (Örn. Nazri vd., 2012; Chadegani vd., 2011, Jackson vd., 2008; Ettredge vd., 2007; Hudaib ve Cooke, 2005; Woo ve Koh, 2001; Vanstraelen, 2000; Krishan vd., 1996; Krishnan, 1994; Takiyah ve Ghazali 1993; Teoh, 1992; Sriram, 1990). Bu çalışmaların tespit ettiği ortak sonuç, denetim firma değişikliği öncesinde verilen denetim görüşü ile denetim firma değişikliği arasında pozitif bir ilişki olduğudur.

Bu kapsamda çalışmada, önceki denetim görüşünün bağımsız denetim firması değişikliği üzerindeki etkisi, önceki denetim görüşünün olumlu veya olumlu görüş dışında herhangi bir denetim görüşü alması durumu dikkate alınarak analiz edilmiştir.

Denetim Firması Büyüklüğü: Yapılan çalışmalarda, denetim firma değişikliğinin önemli göstergelerinden biri de bağımsız denetim firmasının büyüklüğü olarak tespit edilmiştir (Örn. Nazri vd., 2012; Weiner, 2012; Huang ve Scholz, 2012; Chedegani vd., 2011; Lin ve Liu, 2010; Knechel vd., 2007; Ettredge vd., 2007; Boon vd., 2007; Nasser vd., 2006; Sriram, 2006; Asthana vd., 2004; Sriram, 1990). Önceki çalışma sonuçlarına göre, özellikle büyük denetim firmaları (4 büyükler) tarafından denetlenen şirketlerin bağımsız denetim firma değişikliğine gitme ihtimalinin diğer denetim firmalarınınca denetlenen (4 büyükler dışında) şirketlere göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Tablo 26’da, bağımsız denetim, vergi, danışmanlık ve kurumsal finansman hizmetleri konusunda dünya çapında Big 4 (KPMG, PwC, Deloitte ve Ernst&Young) dört büyükler olarak tanınan denetim firmaları ve Türkiye’ de ilişkili olduğu denetim firmalarına yer verilmiştir.

Tablo 26

Dört Büyük (Big 4) Denetim Firması

PricewaterhouseCoopers (PWC) - Başaran Nas Bağımsız Denetim ve SMM A.Ş.

Ernst&Young – Güney Bağımsız Denetim ve SMM A.Ş.

Deloitte Touche Tohmatsu – DRT Bağımsız Denetim ve SMM A.Ş.

KPMG – Akis Bağımsız Denetim ve SMM A.Ş.

Çalışmada, denetim firması büyüklüğü değişkeni 4 büyük denetim firması tarafından ve diğer denetim firmaları tarafından denetlenen şirketler şeklinde sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

İşletme Büyüklüğü: Bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkili olan bir başka faktör ise müşteri işletmenin büyüklüğü olarak literatürde yer almaktadır (Nyakuwanika, 2014; Nazri vd., 2012; Chedegani vd., 2011; Boon vd., 2007; Nasser vd., 2006; Sriram, 2006; Asthana vd., 2004). Bazı çalışmalar, özellikle küçük ölçekli işletmelerin, artan aracılık maliyetleri ve denetim ücretlerine olan hassasiyeti nedeniyle, denetim firmalarını daha sık değiştirdiğini belirtmektedir (Asthana vd., 2004; Sriram, 2006; Hudaib ve Cooke, 2005). Ayrıca, ana şirket pozisyonunda olan büyük şirketin denetim firması değişikliği kararına, bağlı şirket olarak faaliyet gösteren şirketlerin de uyduğu görülmektedir (Branson ve Breesch, 2004). Bununla birlikte, Cheng Won Theng vd., (2014) ile Knechel vd., (2007), yapmış oldukları çalışmada, işletme büyüklük seviyesi ile denetim firma değişikliği arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

İşletme büyüklüğünü belirlemede çeşitli kriterlerden yararlanılmaktadır. Bunlar, kantitatif (niceliksel) ölçüler olabildiği gibi kalitatif (niteliksel) ölçüler de olabilmektedir. Kantitatif ölçüler daha çok sayısal verilere dayalı, somut ve pratik ölçülerdir (Tutar, 2016, s. 17). Kantitatif ölçülerin tek başına işletme büyüklüğünü belirlemede yeterli olmadığı durumda kalitatif (niteliksel) ölçülerden de faydalanılmaktadır. Bu anlamda, işletme büyüklüğünün tespitinde hangi ölçünün esas alınacağı, değerlemeye tabi tutulan işletmelerin çeşidine göre farklılık göstermektedir (Tutar, 2016, s. 17). Örneğin, sanayi ve ticaret işletmelerinde: net satışlar, toplam varlıklar, öz sermaye, net kar, harcanan enerji miktarı, üretim miktarı, toplam yatırım miktarı, turizm konaklama tesislerinde: yatak sayısı, ulaştırma işletmelerinde: koltuk sayısı, tarım işletmelerinde: arazi genişliği, hizmet işletmelerinde ise: çalışan sayısı, makine ve teçhizat sayısı gibi kriterlerin baz alındığı görülmektedir (Tutar, 2016, s. 17).

Bu ölçütlerden hangisinin kullanılması gerektiği ile ilgili herhangi bir görüş birliği olmamasına karşın sanayi ve ticaret işletmeleri için yapılan çoğu çalışmada (Goddard vd., 2002, Geroski vd., 2003, Goddard vd., 2006, Chu vd., 2008) işletme büyüklüğünün ölçütü olarak toplam aktiflerin kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmada, hem sanayi ve ticaret işletmelerinin yoğunluk göstermesi hemde bağımsız denetim firma değişikliği ve işletme büyüklüğü arasındaki ilişkiyi açıklamada en fazla kullanılan değişkenin toplam aktif büyüklüğü olması sebebiyle, işletme büyüklüğü faktörü şirketlerin Toplam Varlıklarının (Toplam Aktiflerinin) doğal logaritması hesaplanarak analiz edilmiştir. İlgili değişkenin doğal logaritmasının alınma nedeni; verilerin doğal logaritması alınmadan önceki hallerinin normal dağılıma uymadığının görülmesi, değişkenin aralığını (range) büyük ölçüde düşürerek tahmin edicilerin aşırı uç değerlerden fazla

etkilenmemesinin sağlanması, çarpık dağılımı azaltmak ve varyanstaki değişmeyi yumuşatmaktır. Bu nedenle literatürde ücret, gelir, nüfus, satışlar gibi pozitif sayıların analize logaritmik olarak alınmasının daha uygun olduğu belirtilmektedir (Wooldridge, 2012, s. 184-190).

Finansal Başarısızlık: Bağımsız denetim firma değişikliklerinin nedenlerini belirlemeye yönelik çalışmalarda kullanılan değişkenlerden biri de finansal başarısızlık değişkenidir. Yapılan araştırmalar, finansal stres (sıkıntı) içerisinde faaliyet gösteren şirketlerin finansal başarılı şirketlere nispeten daha fazla denetim firması değişikliğine gittiğini göstermektedir (Black vd., 2013; Suyono vd., 2013; Eldridge vd., 2012; Huang ve Scholz, 2012; Black vd., 2012; Kwak vd., 2011; Nasser vd., 2006; Chen vd., 2008; Woo ve Koh, 2001; Becker ve Defond, 1998; Teoh, 1992). Bu anlamda, finansal başarısızlığı kontrol altına alan işletmelerin denetim firma değişikliğine gitme olasılığının daha az olduğu tespit edilmektedir (Becker ve Defond, 1998).

Finansal başarısızlığın ölçümünde kullanılan kriterlere bakıldığında; üst üste üç yıl zarar etme, geçmiş yıl zararlarının toplam işletme sermayesinin yarısını aşması vs. gibi kriterler kullanmak suretiyle ölçüldüğü bilinmektedir (Yaşar, 2016, s. 67). Ancak, literatürde finansal başarısızlığın belirlenmesinde araştırmacıların en çok kullandıkları yöntem, bir model geliştirip şirket başarısızlığını tespit etmektir (Örn. Altman, 1968; Deakin, 1972; Shirita, 1998; Altaş ve Giray, 2005; İçerli ve Akkaya, 2006; Chung vd., 2008; Yang vd., 2009; Sori ve Jalil, 2009; Wong ve Ng, 2010). Yapılan çalışmalarda, finansal başarısızlık tahmin modeli olarak Altman Z skor modelinin oldukça iyi sonuçlar verdiği ifade edilmektedir (Huo, 2006; Jayadev, 2006, Jacobs, 2007; Pranowo vd., 2010, Sanobar, 2012).

Bu anlamda çalışmada, finansal başarısızlığı tahminlemede literatürde en çok kullanılan ve Edward Altman tarafından halka açık şirketler için geliştirdiği beş finansal rasyonun yer aldığı Altman Z skor modeli formülünden yararlanılmıştır. Şirketler başarılı/başarısız şeklinde tasnif edilmiş ve denetim firma değişikliğinin finansal anlamda başarılı veya başarısız şirketlerde mi görüldüğü ortaya konmuştur.

Altman Z skor modeli, şirketlerin finansal gücünü değerlendirmede ve iflas hallerini tespit etmede, beş adet mali oranın çeşitli katsayılar ile çarpılmasından oluşmaktadır. Altman Z skor denkleminin ilişkin finansal oranlar şu şekildedir (Hauschild, 2013, s. 7):

Altman Z Skor denklemi:

$$Z \text{ Skor} = (1,2X_1) + (1,4X_2) + (3,3X_3) + (0,6X_4) + (1X_5)$$

X_1 = Net İşletme Sermayesi/Toplam Varlıklar

(Net İşletme Sermayesi: Dönen Varlıklar- Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar)

X_2 = Dağıtılmamış Kar/Toplam Varlıklar

(Dağıtılmamış Kar: Geçmiş Yıllar Karı)

X_3 = Faiz ve Vergi Öncesi Kar-Zarar/Toplam Varlıklar

(Faiz ve Vergi Öncesi K/Z: Sürdürülen Faaliyetler Vergi Öncesi K/Z)

X_4 = Hisse Senetlerinin Piyasa Değeri/Borçların Defter Değeri

X_5 = Net Satışlar/Toplam Varlıklar

(Net Satışlar: Hasılat)

Z Skor BİST İşletmeleri için sınır değerler:

$Z < 1.8$ iflas olasılıklı bölge

$1.8 < Z < 2.99$ belirsiz bölge

$Z > 2.99$ güvenli bölge

Çalışmada, araştırmaya dahil edilen şirketlerin X_1 , X_2 , X_3 , X_4 , X_5 oranları, ilgili şirketlerin finansal tablolarındaki hesap kalemleri kullanılmak suretiyle hesaplanmıştır.

Yukarıda yer verilen formül sonucunda ortaya çıkan değerler, Altman'ın belirlediği sınır değerler ile karşılaştırılmaktadır. Z-Skoru, "1,81" in daha altında ise işletme iflas profiline uymaktadır, Z değeri, "2,99" den büyük ise; işletmenin hiçbir finansal güçlüğü bulunmamaktadır. Z değeri bu iki değer arasında ise Altman'a göre gri (belirsiz) bir alan söz konusudur ve şirketin profilini ortaya koymak oldukça zordur. Analistlere göre gri bölgede yer alan değerlerin finansal belirsizlik içermesi sebebiyle şirket başarısız atfedilmektedir (Hayes vd., 2010, s. 126). Dolayısıyla, BİST işletmeleri için ortaya çıkan Z değerleri iflas ve belirsiz bölge içerisinde sayısal değer almışsa o şirketler başarısız atfedilmiş, Z değeri güvenli bölge içerisinde değer alan şirketler ise finansal açıdan başarılı olarak değerlendirilmiştir.

Yönetim Değişikliği: Önceki çalışmalar (Nyakuwanika, 2014; Nazri vd., 2012; Lin ve Liu, 2010; Bagherpour vd., 2009; Hudaib ve Cooke, 2005; Branson ve Breesch, 2004; Woo ve Koh, 2001; Beattie ve Fearnley, 1995; Kenneth ve Krishnagopal, 1985) yönetim değişikliği (CEO değişikliği) ile denetim firması değişikliği arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Çalışmalar, şirketlerin denetim firmasını değiştirmesinin altında yatan nedeni; yönetimin geçmişteki denetim firmasından memnun olmaması, yeni yönetimin önceki yönetimin politika ve stratejilerini terketmek istemesi veya önceki yönetimin politikalarına bağlı bir denetim firması ile çalışmak istememesi şeklinde açıklamaktadır (Yaşar, 2016, s. 68). Bu anlamda çalışmada,

kullanılan yönetim değişikliğine ilişkin veriler Kamuyu Aydınlatma Platformunun (KAP) resmi internet sitesinin şirket haberleri menüsünden elde edilmiştir.

İşletme Birleşmesi: İşletme birleşme ve devralmalarının (company merger) bağımsız denetim firma değişikliğine etki ettiğine dair pekçok çalışma yapılmıştır (Bedingfield ve Loeb, 1974; Anderson vd., 1993; Firth, 1999; Woo ve Koh, 2001; Branson ve Breesch, 2004). Yapılan çalışmalarda, denetim ücreti ve denetim hizmetinden memnun olmamadan sonra en sık görülen değişiklik nedenlerinden birisinin işletme birleşmesi olduğu belirtilmiştir (Yaşar, 2016, s. 69). Bununla birlikte, Healy ve Lys (1986) ile Chow ve Rice (1982) işletme birleşmesi ve denetim firma değişikliği üzerine yapmış oldukları çalışmada, büyük şirketlerin satın alma veya birleşme sonrası denetim firmalarını değiştirme eğilimine gitmediğini bulmuştur. Ancak çoğu çalışmada, (Anderson vd., 1993; Woo ve Koh, 2001; Landsman vd., 2009) birleşme sonrasında, şirket yönetimini devralan işletmenin, devralınan işletmenin daha önce çalıştığı denetim firmasını değiştirerek kendinin belirlediği başka bir denetim firması ile çalışma yoluna gittiği tespit edilmiştir. Dolayısıyla çalışmada, işletme birleşmesinin gerçekleşip gerçekleşmediği Kamuyu Aydınlatma Platformunun (KAP) resmi internet sitesinden elde edilen veriler doğrultusunda analiz edilmiştir.

İşletme Yönetiminin Bağımsızlığı: İşletme yönetiminin mevcut denetim kalitesinden memnun olmadığı durumlarda, denetim firması değişikliğine gidebileceğine dair bazı çalışma (DeAngelo, 1981, Bewley vd., 2008, Hamilton vd., 2008) sonuçları yer almaktadır. Burada önemli olan husus, denetim kalitesinin müşteri işletmenin beklentilerini karşılayacak düzeyde olup olmadığının tespit edilmesidir. Nitekim, yapılan çalışmalara bakıldığında, denetim kalitesini belirlemeye yönelik pekçok faktör öne sürülmesine karşın, ağırlıklı olarak hepsinin ortak noktası, hangi denetim firması ile ne kadar süreyle çalışılacağına netlik kazanmamasıdır. Bu anlamda, işletme stratejisini planlayıp uygulamakla yükümlü üst yönetiminin bu konuda alacağı kararlar büyük önem arz etmektedir. Özellikle, üst yönetim içerisinde önemli bir yere sahip olan bağımsız üyelerin gerek şirketteki pozisyonları, gerekse görevlerini hiçbir etki altında kalmadan yapabilme niteliğine sahip kişiler olarak tanımlanması, şirketin iç denetimde etkinliğini artırarak dolaylı yoldan bağımsız denetim kalitesini de yükselteceği düşünülmektedir. Nitekim, yapılan çalışmalara bakıldığında, üst yönetim içerisinde yer alan bağımsız üyelerin, daha kaliteli bağımsız denetim hizmeti sunan denetim firmaları ile çalışılması yönünde üst yönetimi teşvik ettiği görülmektedir. Örneğin, Abdullah vd. (2008), yönetim kurulundaki bağımsızlık düzeyindeki artışın denetim kalitesini artırdığını ve bu artışın

şirketleri dört büyük denetim firması ile çalışmaya sevk ettiğini belirtmiştir. Weisbach (1988), yönetim kurulu kararlarına bağımsız yönetim kurulu üyelerinin daha fazla itiraz ettiği ve iç denetimde daha başarılı olduklarını bulmuştur. Perry (2000), bağımsız yönetim kurulu üyeleri ile yönetimin etkin denetimi arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Fama (1980), şirket ortaklarının paylarının yöneticiler tarafından suiistimal ihtimalinin bağımsız yönetim kurulu üye oranıyla ters orantılı olduğunu bulmuştur. Fama ve Jensen (1983), bağımsız yönetim kurulu üyelerinin sektörde kendi isimlerini duyurmak ve pozitif bir imaj oluşturmak amacıyla iç denetimi daha iyi yaptıklarını belirtmektedir. Terzi vd. (2014), ‘‘Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Denetim Kalitesine Etkisi: Borsa İstanbul’da Bir Uygulama’’ adlı çalışmalarında lojistik regresyon yöntemini kullanarak, denetim kalitesi değişkenini bağımsız üye sayısı ile açıklamışlardır. Araştırma sonucunda, bağımsız üye oranı ile denetim kalitesi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgulardan hareketle, denetim kalitesi değişkeni bağımsız üye sayısı (yüzdesi) ile ilişkilendirilip, denetim kalitesi ve bağımsız denetim firma değişikliği arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılmıştır.

Borç Verenlerin Etkisi: Denetim firma değişikliğine etkide bulunan bir başka faktör ise borç veren kurum ya da kuruluşların etkisidir. Borç veren kurumların denetim firması değişikliğine ne ölçüde etkide bulunduğu dair yapılan çalışmalar (Francis and Wilson, 1988, Woo and Koh, 2001, Mansi vd., 2004, Crabtree vd., 2006, Lin and Liu, 2009), şirketlerin borçluluk seviyesindeki artış ile denetim firması değişikliği arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğuna dair sonuçlar elde etmiştir. Bu çalışma sonuçlarına göre, borç veren kuruluşlar, kredilerini risk teşkil etmeden zamanında tahsil edebilmek adına, şirket finansallarına olumlu/güvenilir görüş veren denetim firmalarının anlaşma yapılması yönünde şirketlere baskı kurmaktadır. Bir başka ifadeyle, şirkete kredi sağlayanlar, borçluluk seviyesindeki artışa paralel olarak, denetim firması değiştirme kararı üzerinde şirkette daha fazla söz sahibi olmaktadır.

Bu nedenle, çalışmanın ilgili değişkene ait veriler daha önceki çalışmalarda kullanıldığı üzere (Örn. Mutchler, 1985, Woo and Koh, 2001, Ming, 2007, Haw vd., 2008, Landsman, 2009, Wallgren ve Olofsson, 2011, Carson vd., 2012), uzun vadeli borçlar (yükümlülükler)/toplam varlıklar (aktifler) oranının bir önceki yıla göre değişimi hesaplanarak elde edilmiştir.

Tüm bu açıklamalar çerçevesinde, ilgili değişkenlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişiklikleri üzerinde etkili olup olmadığı Tablo 27’de verilen sıfır (*null*) hipotezleri şeklinde oluşturulmuştur.

Tablo 27

Araştırmanın Hipotezleri

<i>Bağımsız Değişken Simgesi</i>	<i>Sıfır (Null) Hipotezleri</i>
ÖDG	<i>H₀: Önceki denetim görüşünün bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
DFB	<i>H₀: Denetim firma büyüklüğünün bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
İB	<i>H₀: İşletme büyüklüğünün bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
FB	<i>H₀: Finansal başarısızlığın bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
ŞB	<i>H₀: Şirket/işletme birleşmesinin bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
CD	<i>H₀: CEO değişikliğinin bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
İYB	<i>H₀: İşletme/şirket yönetiminin bağımsızlığının bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>
BVE	<i>H₀: Borç verenlerin etkisinin bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkisi yoktur.</i>

6.2. Araştırma Yöntemi

2011-2017 dönemi Türkiye’de halka açık şirketlerde gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğini etkileyen faktörlerin analiz edildiği bu çalışmada, 8 farklı sektöre ait toplam 1169 (167şirket x 7yıl) şirket verisi ele alınmıştır. Analizde, SPSS programı ile veri analizi gerçekleştirilmiş olup, değişkenler “enter” ve adımsal (stepwise) yöntemler olan “Backward: LR ve Forward: LR” kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi ile incelenmiştir.

6.2.1. Lojistik Regresyon Analizi

Regresyon sözlük anlamıyla bağlanım veya bir şeyi başka bir şeye bağlama işi ve biçimidir (Baş, 2010, s. 86). Bilimsel anlamıyla ise regresyon, bir değişkenle başka bir veya birden çok değişken arasındaki ilişkiyi anlatır (Baş, 2010, s. 86). Regresyon

analizi, biri bağımlı diğeri bağımsız değişken olmak üzere en az iki değişken arasındaki ortalama ilişkinin matematiksel bir fonksiyonla yazılmasıdır (Şıklar, 2000, s. 1). Bu fonksiyona regresyon denklemi adı verilmektedir. Regresyon denklemi yardımıyla, bağımsız değişkenlerin çeşitli değerlerine karşılık, bağımlı değişkenin ulaşacağı değerler tahmin edilir (Çömlekçi, 1998, s.423). İki değişken arasındaki ilişkinin en uygun matematiksel fonksiyonla gösterilebilmesinin araştırılması çok önemlidir. Çünkü söz konusu regresyon denklemi, iki değişken arasındaki ilişkinin fonksiyonel biçimini göstermekle kalmaz, tahmin yapılmasını da sağlar (Çömlekçi, 1998, s.423). Bu sebeple, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerinin ve bu değişkenler arasındaki ilişkinin matematiksel bir fonksiyon biçiminde belirlenmesinde, regresyon analizi teknikleri üstün bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır (Baş, 2010, s. 86). Regresyon analizinde, farklı ilişkileri ortaya koyabilmek için değişik türde modeller oluşturulabilmektedir. Bu modeller, bağımsız değişken sayısı, fonksiyon tipi ve verilerin kaynağı dikkate alınarak üç ana grupta toplanabilmektedir (Orhunbilge, 2002, s. 10). Bunlar:

- Bağımsız Değişken Sayısına Göre: basit regresyon analizi, çoklu regresyon analizi"
- Fonksiyon Tipine Göre: doğrusal regresyon analizi, doğrusal olmayan regresyon analizi"
- Verilerin Kaynağına Göre: ana kütle verileri ile regresyon analizi, örnek veriler ile regresyon analizi, zaman serilerinde regresyon analizi

Tablo 28'de iki bağımlı değişken kategorisi ölçek türüne göre regresyon modelleri gösterilmektedir:

Tablo 28

Regresyon Modellerinin Sınıflandırılması

Bağımlı Değişken Türleri	Regresyon Model Türleri
	Kesikli (Discrete)
İki Değerli	Lojistik/Probit Regresyon
Ordinal (Sıralı)	Sıralı Lojistik/ Probit Regresyon
Nominal	Multinomial/Çok Terimli Lojistik Regresyon
Sayma (Count)	Poisson/Negatif Binomial Regresyon
	Sınırlı (Limited)
Sansürlü (Censored)	Tobit Regresyon
Kesilmiş (Truncated)	Kesilmiş Regresyon
Seçilmiş Örneklem	Seçilmiş Örneklem Regresyon

Kaynak: Baş, 2010, s. 93.

Lojistik regresyon analizi konusundaki ilk çalışmalar 1950' li yıllarda Berkson tarafından daha çok sosyo-ekonomik verilerin açıklanmasında kullanılmıştır (Çokluk, 2010, s. 1359-1361). Bu analiz yönteminin temel hedefi, bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişkiyi en az değişkenle ve en iyi uyuma sahip olacak şekilde açıklayan bir model kurmaktır (Çokluk, 2010, s. 1359-1361). Böylece, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini olasılık olarak hesaplayarak, uygun sınıflama ve atama yapma imkanı vermektedir. Lojistik regresyon analizinin ilk kullanım alanları başta nüfus, göç, toplumsal veriler olsa da son yıllarda eğitim, tıp, biyoloji, ekonomi, askeri, meteoroloji vb. alanlarda da kullanıldığı görülmektedir (Çokluk, 2010, s. 1359- 1361). Özellikle, tıp alanında tedavi gören hastaların hastalıklarına göre tasnif edilmesinde ve bankacılık alanındaki kredi skorlamada sıkça kullanılmaktadır.

Değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemede en sık kullanılan istatistikî yöntemlerden olan lojistik regresyon analizi, özellikle bağımlı değişkenin kategorik olduğu durumlarda kullanılan nitel tercih modelidir (Kocabaş, 2014, s. 7). Lojistik

regresyon analizi çeşitli varsayımların bozulmaları durumunda diskriminant, çoklu regresyon ve kümeleme analiz tekniklerine alternatif olmaktadır. Bağımlı değişkenin 0–1 gibi ikili veya ikiden çok düzey içeren kesikli değişken olması durumunda normallik varsayımının kısıt olmaması sebebiyle kullanım rahatlığının yanı sıra çözümlenmeden elde edilen modelin matematik olarak çok esnek olması ve kolay yorumlanabilir olması tekniğin daha uygulanabilir olmasını sağlamaktadır. Lojistik Regresyon Modelleri, bağımlı değişkenin yapısına göre üçe ayrılmaktadır: Bağımlı değişkenin iki kategorili olması durumunda; İkili (Binary) Lojistik Regresyon Analizi, bağımlı değişkenin ikiden fazla kategorik değer aldığı durumlarda; Çok Terimli (Multinomial) Lojistik Regresyon Analizi, ikiden fazla kategorik yapı sıralı ise Sıralı (Ordinal) Lojistik Regresyon Analizi kullanılmaktadır (Kocabaş, 2014, s. 7). Aşağıda sırası ile bu analizlerden bahsedilmektedir.

6.2.1.1. İkili (Binary) Lojistik Regresyon Analizi

Bağımlı değişkenin iki kategorili (şıklı) olduğu durumda kullanılır. Bağımlı değişkenlere 0 ve 1 şeklinde kod verilerek bu kodlara birer özellik atanır (Kocabaş, 2014, s. 7). Kategorinin ikili cevap içermesi yeterlidir (evet-hayır, var-yok)."Bu modelde genellikle incelenen olayın gerçekleşmesi "1", gerçekleşmemesi ise "0" ile ifade edilir. İkili (Binary) Lojistik Modeli (Schüppert, 2009, s. 6):

$$P(Y=1) = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 x}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 x}} = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 x}}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 x)}} \quad \text{veya} \quad P(\Pi) = P(Y=1/X=x) = P(Y=0) = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 x}}{1 + e^{\beta_0 + \beta_1 x}} = \frac{e^{\beta_0 + \beta_1 x}}{1 + e^{-(\beta_0 + \beta_1 x)}}$$

Bu formüle göre; X bağımsız değişkeni bilindiğinde Y'nin 1 olma olasılığı Π (P_i)'dir. Lojit modelinde, olasılıklar 0 ile 1 arasında değer alırken, x'in değerlerine bağlı olarak lojit $-\infty$ ile $+\infty$ arasında değerler alabilmektedir. Lojistik modelde β_1 bağımsız değişken x' deki 1 birim değişimin lojit'te ne kadarlık bir değişime neden olduğunu göstermektedir (Karabulut ve Alpar, 2013, s. 646). İki değişkenli (Binary) lojistik regresyon analizinin temel hedefi, en az değişken kullanarak en iyi uyuma sahip olacak şekilde sonuç değişkeni (bağımlı değişken) ile açıklayıcı değişken (bağımsız değişken) arasındaki ilişkiyi tanımlayabilen bir model kurmaktır. Analize başlamadan önce yapılması gereken değişkenlerin niteliklerinin bilinmesi ve bağımlı-bağımsız değişkenin en iyi şekilde tayin edilmesidir (Coşkun vd., 2004, s. 42).

6.2.1.2.Sıralı (Ordinal) Lojistik Regresyon Analizi

Bağımlı değişkenin sıralı ölçekte ölçüldüğü durumda ve doğal bir sıralama söz konusu olduğunda bu model kullanılır (Kocabaş, 2014, s. 7). Örneğin, küçükten büyüğe sıralama varsa veya hiç katılmıyorum-katılmıyorum-kararsızım şeklinde bir sıralama olduğu durumlarda uygundur (Kocabaş, 2014, s. 7).

Sıralı (Ordinal) Lojistik Modeli, kategorik bağımlı Y değişkeni altında gözlenemeyen bir Y* gizli değişkeni varlığına dayandırılır. Bu gizli Y* değişkeni (Yakut vd., 2015, s. 174):

$Q_{s-1} < Y^* < Q_s$, $s=1, \dots, j$ aralığında ve $Q_0 = -\infty$ ve $Q_j = +\infty$ olmak üzere,

$$Y^* = \sum_{k=1}^k \beta_k x_k + \varepsilon$$

Burada Q eşik değerini, x_k bağımsız değişkenler vektörünü, β_k parametre vektörünü, ε ise hata terimini göstermektedir.

6.2.1.3.Çok Terimli (Multinomial) Lojistik Regresyon Analizi

Bağımlı değişkenin en az üç ve daha fazla kategori içerdiği ve kategorileri birbirinden ayrık ve nominal özelliğe sahip olan; ancak, kategoriler arasında herhangi bir sıralama bulunmayan durumlarda bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki neden-sonuç ilişkilerini açıklamak için kullanılmaktadır (Arı, 2013, s. 187).

6.2.2. Lojistik Regresyon Analizinde Parametrelerin Tahmini

Lojistik regresyon analizinde, oluşturulan lojistik modellere göre parametre tahminleri yapılmaya çalışılır (Baş, 2010, s. 101). Parametrelerin tahmini yapılırken, P_i 'nin sadece X ile değil aynı zamanda ana kütle parametreleri olan β 'larla olan ilişkisi de doğrusal olmadığından, en küçük kareler yöntemiyle parametrelerin tahmini yapılamayacaktır (Gujarati, 2005, s. 554). Önce, ilişkideki parametrelerin üzerinde bazı işlemler yapılarak doğrusal bir ilişki elde edilmeye çalışılır. Parametrelerin tahmininde doğrusal bir ilişki işlemi görebilecek yarı logaritmik bir fonksiyon olan "L_i" üzerinde işlemler yapılır (Ertek, 2000, s. 299). Bu işlemlere göre lojistik regresyon fonksiyonunda parametreler en çok olabilirlik yöntemiyle tahmin edilebilir. İki değişkenli lojistik

regresyon modelinin parametre tahmininde, en çok olabilirlik (Maximum Likelihood), yeniden ağırlıklandırılmış iteratif (tekrarlamalı) en küçük kareler (Reweighted Iterative Least Square) ve tekrarlı veri durumunda kullanılan minimum logit ki-kare (Minimum Logit Chi-Square) yöntemleri kullanılmaktadır (Gujarati, 2005, s. 556; Tatlıdil, 1996, s. 295). Ancak, bu yöntemlerden en yaygın olarak kullanılanı, yukarı paragrafta açıklandığı üzere en çok olabilirlik yöntemidir. Çünkü, en çok olabilirlik yöntemi (maximum likelihood), mevcut parametre tahminleri arasından gözlemlenen değerleri elde etmenin olasılığını olabildiğince en yükseğe çıkarabilenleri seçmektedir (Baş, 2010, s. 101).

6.2.3. Lojistik Regresyon Analizinde Uyum İyiliği İstatistikleri

Bir modelden elde edilen sonuçlar istatistiksel anlamda modelin geçerliliğine bağlıdır (Baş, 2010, s. 103). İncelenen veriler için çeşitli regresyon modelleri mevcut olduğundan, verileri en iyi açıklayan modele karar vermek gerekmektedir (Özmen ve Tatlıdil, 1998, s. 363). Bu sebeple, incelenen verilerle model arasındaki uygunluğun testi, istatistik olarak modellemenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu amaçla, kullanılan regresyon modellerinde normallik varsayımının sağlanamaması sebebiyle X^2 (ki-kare) ve G^2 (sapma istatistiği) gibi uyum iyiliği ölçütlerinden yararlanılmaktadır (Özmen ve Tatlıdil, 1998, s. 363). Lojistik regresyon analizinde parametreler tahmin edildikten sonra elde edilen modelin aşağıda verilen koşullara karşı uyum iyiliğinin test edilmesi gerekmektedir (Baş, 2010, s. 104):

- Logaritmik dönüşüm yerine bir başka dönüşüm daha uygun olabilir.
- Logaritmik dönüşüm uygun olsa bile modeldeki açıklayıcı değişkenlerin bir kısmı uygun olmayabilir veya bazı etkileşim terimlerinin de modele katılması gerekebilir.
- Değişkenlerin modelde bulunması uygundur, ancak ölçek yanlış olabilir.
- Veriler arasında aykırı değer olabilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere, lojistik regresyon analizinde normallik varsayımı kısıt olmadığı için, uyum iyiliği testlerinde öteki çok değişkenli testlerin birçoğunda olduğu gibi “t” ve “F” tablo değerleri karşılaştırma amacı ile kullanılamamakta, bunların yerine X^2 (ki-kare) gibi parametrik olmayan ölçütlerden yararlanılmaktadır (Baş, 2010, s. 104). X^2 (ki-kare) en basit parametrik olmayan ölçüttür (Baş, 2010, s. 104). Olabilirlik oranı olarak da isimlendirilir. Burada uygun

model; sadece önemli olduğu düşünölen değişkenleri içeren model, doğgun model ise; değişken sayısı kadar parametre içeren model olarak ele alınmaktadır (Özmen ve Tatlıdil, 1998, s. 364).

Lojistik regresyon analizinde parametrelerin tahmini yapıldıktan sonra modelin genel geçerliliğini test eden sıfır ve karşıt hipotezler belirlenir (Baş, 2010, s. 105): Bu hipotezlerin en çok olabilirlik yöntemine dayanarak yapılan hesaplamaları sonrasında, modelin geçerli olabilmesi için sıfır hipotezinin kabul edilmesi gerekmektedir (Menard, 1995, s. 19). Sıfır ve alternatif hipotezlerin sınanmasında “L” olabilirlik fonksiyonunun dönüştürölmüş biçimi olan -2LogL istatistiği kullanılmaktadır (Menard, 1995, s. 19). Burada ikiyle çarpılmasının sebebi, log olabilirliğin yaklaşık olarak çarpımdan sonra X^2 dağılımına sahip olmasıdır (Menard, 1995, s. 19). Genel de “L” istatistiği birden küçük olarak elde edildiğinden -2LogL istatistiğine dönüştürölmektedir. -2LogL istatistiği de, “k” modeldeki parametre sayısını göstermek üzere, (n-k) serbestlik derecesiyle X^2 dağılımına uymaktadır (Baş, 2010, s. 105).

-2LogL istatistiği, modele eklenen bağımsız değişkenlerin modele olan katkılarının araştırılmasında da kullanılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, -2LogL istatistiği lojistik regresyon katsayılarının anlamlılıklarının sınanmasında kullanılmaktadır (Baş, 2010, s. 105).

Regresyon katsayılarına ait standart hatalar “t” değerlerinin hesaplanmasında kullanılmaktadır (Albayrak, 2006, s. 451-452). Sabit terim ve bağımsız değişkenlerin anlamlılığını test eden Wald X^2 istatistiği “t” değerlerinin karesine eşittir (Albayrak, 2006, s. 451-452). Ancak, Wald istatistiğinde, lojistik regresyon katsayısı mutlak değer olarak büyödükçe tahmin edilen standart hatalar çok farklı bir düzeyde büyömektedir. Bu durum, Wald istatistiğinin küçük çıkmasına ve gerçekte sıfır hipotezinin reddedilmesi gerekirken kabul edilmesine yol açmaktadır (Albayrak, 2006, s. 451-452). Bu yüzden, katsayılar mutlak olarak büyödükçe hipotez testlerinin sınanmasında Wald istatistiğinin kullanılması önerilmemektedir. Bunun yerine, ilgili değişken modele eklenip çıkarılarak -2LogL istatistiğindeki değişimler değerlendirilerek test edilmektedir (Albayrak, 2006, s. 451-452).

6.2.4. Lojistik Regresyon Analizi Tercih Nedenleri

Lojistik regresyon yönteminin son yıllarda giderek artan şekilde kullanılma nedenleri kısaca açıklanacak olursa (Çokluk, 2010, s. 1363):

- Bağımlı değişkenin süreksiz veya kesikli (kategorik) olması durumuyla, bağımsız değişkenlere sürekli ya da süreksiz olmasına yönelik sınırlama getirmemesi.
- Bağımsız değişkenlerin olasılık fonksiyonları dağılımı üzerinde bir kısıt olmaması.
- Lojistik regresyon modelinin analizlerini yapmayı sağlayan çok sayıda paket programının olması (SPSS vb.).
- Bu modele ait parametrelerin kolayca yorumlanabilmesi.
- Lojistik regresyon analizinde negatif olasılıkla karşılaşma sorunu bulunmamaktadır.

6.2.5. Lojistik Regresyon Analizi İle İlgili Yapılan Farklı Çalışmalar

Cox ve Snell (1989), açıklayıcı değişken sayısı fazla olan ve iki aşamalı cevap değişkeni içeren modeller üzerinde lojistik regresyon analizi kullanmıştır.

Hosmer ve Lemeshow (1989), açıklayıcı değişken sayısı fazla olan modeller için en uygun değişken kombinasyonu üzerinde durmuştur. Ayrıca, çoklu lojistik regresyon modeli, model katsayıları, basit lojistik regresyon modeli, uygun model kurma seviyeleri için lojistik regresyon modeli üzerine açıklamalarda bulunmuşlardır.

Dobson (1990), lojistik regresyon modeli üzerine temel varsayımlar, olasılık dağılımları ve en küçük kareler tahminleri üzerinde durmuştur.

O'Neil ve Barry (1995), lojistik regresyon yöntemi kullanarak, trafik kazalarını kazalarda ölüme sebep olan yaş, cinsiyet, hız gibi bağımsız değişkenlerle açıklamaya çalışmışlardır.

Coşkun vd. (2004), diş hekimliğinde protez kullanımının araştırılmasında, Bircan (2004), yeni doğan bebeklerin ağırlığını etkileyen faktörlerin tespit edilmesinde, Kaya vd. (2007), tıp fakültesi öğrencilerinde stresi etkileyen faktörlerin analizinde lojistik regresyon yönteminden faydalanmışlardır.

Girginer ve Cankuş (2008), tramvay yolcularının memnuniyetini tespit etmede, Kitiş vd. (2009), yirmi yaş üzeri kadınların metabolik sendrom sıklığını etkileyen faktörlerin analizinde, Hazman (2009), vergi bilincini etkileyen dışsal etkenlerin belirlenmesinde, Ege vd. (2009), BIST şirketlerinin hisse senedi getiri başarılarının tespitinde, Çokluk (2010), lojistik regresyona ait temel kavramların açıklanmasında, Baydemir (2014), sigara içme durumunu tetikleyen faktörlerin analizinde, Yılmaz (2014),

sahte hasar kaydı tutan sigorta şirketlerinin araba sigorta poliçelerine ait hasar verilerinin tespitinde, Yakut vd. (2015), insani kalkınmışlık düzeyinin sınıflandırılmasında, lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

6.2.6. Lojistik Regresyonda Model Seçimi

İkili lojistik regresyon modelinin çözümünde değişkenlerin modele dahil edilmesi açısından üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlar: enter (direkt, tam, standart), stepwise (adımsal, aşamalı) yaklaşımlardan ileriye doğru (forward) ve geriye doğru (backward) yöntemleridir (Aydın ve Arı, 2016, s. 83).

Enter (direkt, tam, standart) yönteminde, tüm ortak değişkenler (covariates) bir blok olarak regresyon modeline dahil edilir ve her blok için parametreler hesaplanır (Çokluk, 2010, s. 1374). Enter yönteminde, adımsal bir işlem yapılmaz, bütün değişkenlere ait katsayıların önemliliği tek adımda istatistiksel olarak değerlendirilmektedir (Karagöz ve diğ, 2010, s. 349). Bazı araştırmacılar bu yöntemi daha çok bir teorinin test edilmesinde ve önsel çalışmaların olmadığı durumda sıkça tercih edebilmektedir. Bunun nedeni, adımsal (stepwise) yöntemlerin verilerdeki tesadüfi (random) değişimlerden etkilenmesi ve modelin aynı örneklerle tekrar edilmesi durumunda bile, nadiren aynı sonuçların elde edilebilmesidir (Çokluk, 2010, s. 1374).

İleriye doğru (forward) yönteminde, önce sabit terim belirlenir ve sonra modele en çok katkı sağlayan bağımsız değişkenler sırasıyla katkı derecesine göre modele dahil edilir (Aydın ve Arı, 2016, s. 83). Böylece, modelden çıkarıldığında model üzerine anlamlı bir etki oluşturmayan değişkenler model dışında kalır. Başka bir ifadeyle, regresyon denkleminde hiçbir değişken bulunmazken, bağımlı değişkenle yüksek ilişkisi olan değişkenden başlanarak her adımda denkleme önemli değişkenlerin birer birer eklenmesi temeline dayanır (Karagöz vd, 2010, s. 349). Burada temel ölçüt, puan istatistikleridir(score statistics). En önemli puan istatistiğine sahip olan değişken ilk önce modele girer. Gerçekleşen işlem, anlamlı puan istatistiği olan değişken kalmayıncaya kadar devam etmektedir. Burada kesme noktası $\alpha=0.05$ 'tir. Her bir adımda analiz dışı bırakılması gereken değişken olup olmadığı incelenir. Bu üç yolla gerçekleşir. İlk yol Forward Likelihood Ratio-Forward:LR (Olabilirlik Oranı ile İleriye Doğru), ikinci yol Condition Index (Durum İndeksi ile İleriye Doğru) ve üçüncü yol ise Forward: Wald (Wald İstatistiği ile İleriye Doğru) şeklindedir (Çokluk, 2010, s. 1374).

Geriyeye doğru (backward) yönteminde ise, ileriye doğru yöntemin aksine önce sabit terim alınmaz, tüm yordayıcı değişkenler alınarak başlanır. Daha sonra, modelden çıkarıldığında model üzerinde etkiye sahip olmayan veya en az sahip olan değişkenler etki derecesine göre modelden çıkarılır ve nihai model elde edilmiş olur (Aydın ve Arı, 2016, s. 83). Diğer bir ifade ile, değişkenlerin seçilmesi veya modelden çıkartılması değişkenlerin önemliliğini kontrol eden bir istatistiksel işleme göre yapılmaktadır. Bir değişkenin önemli olması, değişken için katsayının istatistiksel olarak önemliliğinin gösterilmesi ile tanımlanır (Karagöz ve diğ., 2010, s. 349).

Bazı çalışmalarda, baskılayıcı etkiye (suppressor effect) sahip değişkenlerin model dışında kalabilmesi ve böylece ikinci tip hatanın artma riski nedeniyle ileriye doğru (forward) seçim tekniği geriyeye doğru (backward) seçim tekniğine göre daha az tercih edilebilmektedir (Çokluk, 2010, s. 1374). Ancak, ileriye doğru yöntemlerin bazı dezavantajları bulunmakla birlikte, Todman ve Dugard (2007), az sayıda parametre ile çalışıldığında ileriye doğru yöntemlerin daha güvenilir sonuçlar verdiğini belirtmiş ve uygulanan yöntemler ne kadar farklı seçim ölçütlerini kullansalar da benzer sonuçlar verdiğini vurgulamıştır. Bu nedenle çalışmadaki veriler, hem “enter” hem de adimsal yöntemler “Backward: LR ve Forward: LR” kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi ile test edilmiştir.

6.3.Örneklem Seçimi

Çalışmanın uygulama bölümünde sırasıyla aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- 2011-2017 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST) Endeksi içerisinde: madencilik, imalat, elektrik, gaz ve su, inşaat ve bayındırlık, toptan ve perakende ticaret, otel ve lokanta, ulaştırma, haberleşme ve depolama, teknoloji ve bilişim, eğitim, sağlık, spor ve diğer sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren şirketler örnekleme alınarak bunların yıllık faaliyet raporları, finansal tabloları, şirket haberleri ve bağımsız denetim raporları incelenmiştir.
- 2011-2017 yılları arasında faaliyetleri kesintiye uğrayanlar, iflas edenler vb. durumlardan dolayı varlığı sonlanan şirketler örneklemeden çıkarılmıştır. Böylece her bir yıl için 167 şirkete ait veriler incelenmiştir.
- Bankalar, faktöring kuruluşları, finansal kiralama şirketleri, yatırım ortaklıkları gibi şirketlerin faaliyet konuları ve finansal tablo formatlarının farklılık arz

etmesi, ayrıca, varlık yapılarının büyük ölçüde nakit ve nakit benzeri değerlerden oluşması nedeniyle çalışma dışı tutulmuştur.

- İlgili yıllarda şirketlerin bağımsız denetim firma değişiklik nedeni zorunlu rotasyon sonucu olan şirketlerle, değişiklik nedeni gönüllü rotasyon sonucu olan şirketler ayrıştırılmıştır.
- Denetim firma değişiklik nedeni gönüllü rotasyon sonucu olan şirketler belirlendikten sonra, denetim firma değişikliğini açıklamada diğer ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalarda da sıklıkla kullanılan (önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi) değişkenlerden/faktörlerden hangisinin değişikliği en fazla etkilediği analiz edilmiştir.

Bunlar neticesinde, 2011-2017 yılları arasında Borsa İstanbul (BIST) endeksinde kesintisiz işlem gören 8 farklı sektöre ait toplam 1169 (167şirket x 7yıl) şirket incelenmiştir. Analize dahil edilen nitel-nicel veri sayısı yaklaşık olarak 20158 adet civarındadır. Sektörel dağılıma ilişkin açıklayıcı bilgi Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29

Sektörel Dağılıma İlişkin Tanımlayıcı Bilgi

Sektörler	Şirket Sayısı (N)	Yüzde (%)
İmalat Sanayi	115	69
Toptan ve Perakende Ticaret, Otel ve Lokantalar	20	12
Teknoloji ve Bilişim	13	7,7
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	6	3,5
Elektrik, Gaz ve Su	5	3,3
İnşaat ve Bayındırlık	4	2,3
Madencilik	3	1,7
Eğitim, Sağlık, Spor ve Diğer Sosyal Hizmetler	1	0,5
Toplam*	167	100

Kaynak: www.imkb.gov.tr, www.kap.gov.tr resmi sitelerinden hazırlanmıştır.

*Her bir yıla isabet eden şirket sayısı.

Tablo 30

İmalat Sektöründeki Şirketlerin Alt Sektörlere Dağılımı

BİST İmalat Alt Sektörleri	Şirket Sayısı (N)	Yüzde (%)
Gıda, İçki ve Tütün	15	13,10
Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri	12	10,40
Orman Ürünleri ve Mobilya	2	1,8
Kimya, Petrol Kauçuk ve Plastik Ürünler	16	13,90
Metal Ana Sanayi	12	10,40
Kağıt ve Kağıt Ürünleri Basım ve Yayın	9	7,90
Taş ve Toprağa Dayalı	24	20,80
Metal Eşya, Makine ve Gereç Yapımı	20	17,40
Diğer İmalat Sanayi	5	4,30

Kaynak: www.imkb.gov.tr, www.kap.gov.tr resmi sitelerinden hazırlanmıştır.

Yukarıda sektörlerde faaliyet gösteren şirketler, gerek toplam varlık büyüklükleri gerekse piyasa değeri açısından BIST Endeksi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Şirketlere ilişkin bilgilere çalışmanın sonunda *EK 2* ve *EK 3*'e ait kısımda yer verilmektedir. Araştırmaya ilişkin örneklem seçimi Tablo 31'de yer almaktadır.

Tablo 31

Örneklem Seçimine İlişkin Tanımlayıcı Bilgi

Örneklem Seçimi	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Top
Araştırmada İncelenen Şirket Sayısı	167	167	167	167	167	167	167	1169
Denetim Firması Değiştiren Şirket Sayısı	19	23	60	37	26	50	72	287
Denetim Firması Değiştirmeyen Şirket Sayısı	148	144	107	130	141	117	95	882
Zorunlu Rotasyon Sonucu Denetim Firma Değişikliği	5	3	31	5	7	9	52	109
Gönüllü Rotasyon Sonucu Denetim Firma Değişikliği	14	20	29	32	19	41	23	178

Araştırmada toplam 1169 (167şirket x 7yıl) şirket verisi incelenmiştir. Bu inceleme neticesinde, 2011-2017 yılları arasında toplam 287 şirkette denetim firma değişikliği tespit edilmiştir. Denetim firma değişikliğine uğrayan 287 şirketten 109 adedi zorunlu rotasyon sonucu denetim firmasını değiştirirken, 178 adet şirket ise gönüllü rotasyon sonucu denetim firma değişikliğine gitmiştir. Bu kapsamda, 2011-2017 yılları arasında gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firmasını değiştiren 178 ve

örneklemeden rassal seçilen ve bağımsız denetim firma değişikliğine uğramayan 178 olmak üzere toplam 356 şirket verisi analize girmiştir. Bu anlamda, eşit sayıda birim içeren gruplar oluşturularak, her bir gruptan değişen sayı kadar örnek birim seçilmiştir. Evren içindeki her bir grubun örnekleme anlamlı bir büyüklükte temsil edilmesinin gerekli olması nedeniyle, grupların örnekleme içindeki temsil oranı göz ardı edilerek eşit sayıda ve rassal olarak seçilmiştir. Bernard (2011) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: Örneğin, bir araştırma evreninin 1000 kişiden oluştuğu ve bu evrenin %10'unun kadınlar, %90'ını erkeklerin oluşturduğu varsayıldığında, orantısız örneklemede örneklemin yarısı kadınlardan ve diğer yarısı da erkeklerden oluşturulacaktır. Böylesi bir evrenden 100 kişilik bir örnekleme seçilecekse, kadınların oluşturduğu tabakadan 50 örnek ve erkek tabakasından 50 örnek seçilmelidir. *Orantısız tabakalı örnekleme* olarak belirtilen bu durum, çalışmada, evrenin 1169 şirketten oluştuğu ve bu şirketler içerisinde 178 şirkette gönüllü rotasyon sonucu denetim firma değişikliği olan, 882 şirkette ise denetim firma değişikliği olmayan şekilde tespit edilmiştir. Böyle bir evrenden, örneklemin yarısı denetim firma değişikliği olan diğer yarısı ise denetim firma değişikliği olmayan şekilde 356 adet şirketten oluşan bir örnekleme alınmıştır. Böylece, denetim firma değişikliği olan gruptan 178, denetim firma değişikliği olmayan gruptan ise rastgele seçim yöntemiyle 178 şirket seçilmiştir. Benzer şekilde, Chadegani vd., (2011), Yaşar (2016)'nın denetim firma değişikliği ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarında da eşit sayıda grup aldığı görülmektedir. Analizde yer alan şirketlere ait tüm veriler Kamuyu Aydınlatma Platformu (KAP) resmi internet sitesinden alınmıştır.

6.4. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç verenlerin etkisi değişkenlerinin bağımsız denetim firma değişikliği ile ilişkisi olup olmadığı hem enter hem de adimsal (stepwise) yöntemleri kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi ile test edilmiştir. Çalışmanın modeli literatürde bu konuda yapılan çalışmalarda (Ming, 2007, Dhaliwal vd., 2007, Landsman vd., 2009, Lin ve Liu, 2010, Eshagniya ve Salehi, 2018) olduğu gibi aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

$$DFD_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{ÖDG}_{it-1} + \beta_2 \text{FB}_{it-1} + \beta_3 \text{İB}_{it-1} + \beta_4 \text{DFB}_{it-1} + \beta_5 \text{CD}_{it-1} + \beta_6 \text{ŞB}_{it-1} + \beta_7 \text{İYB}_{it-1} + \beta_8 \text{BVE}_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

DFD=bağımsız denetim firma değişikliği için; 1 diğer; 0

ÖDG=önceki denetim görüşü olumlu görüş dışı denetim görüşü ise; 1 diğer; 0

FB=finansal başarısız şirketler için; 1 diğer; 0

İB=toplam varlıkların (toplam aktiflerin) doğal logaritması: $\ln(TA)$

DFB=dört büyük denetim firması tarafından denetlenen şirketler için; 1 diğer; 0

CD=CEO (yönetim kurulu başkanı) değişikliği için; 1 diğer; 0

ŞB=şirket birleşmesi varsa; 1 diğer; 0

İYB=işletme yönetim kurulundaki bağımsız üye yüzdesi

BVE= Uzun Vadeli Yükümlülükler/Toplam Aktiflerin bir önceki yıla göre oransal değişimi

i=müşteri işletme

t=cari yıl

Araştırmanın uygulama kısmı 2011-2017 yılları arasında yürütülmüş olmasına karşın, çalışmanın değişkenlerinin kendinden önceki yıl verisini de gerektirmesinden dolayı geçmişe (2003-2010) ait verilerden de yararlanılmıştır. Denetim firma değişikliğinin gerçekleştiği cari yıl "*t*" şeklinde belirlenerek, ilgili bağımsız değişkenlere ilişkin veriler literatürde yapılan diğer çalışmalarda (Dhaliwal vd., 2007, Landsman vd., 2009, Eshagniya ve Salehi, 2018) olduğu gibi "*t-1*" zaman periyodu dikkate alınarak hesaplanmıştır. Zorunlu denetim firması rotasyon sürelerinin hesaplanarak, ilgili şirketlerin belirlenebilmesi için (geriye doğru periyotların incelenebilmesi) 2003 yılı başlangıç yılı olarak belirlenmiştir. Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ (Seri: X, No: 22) ile 2010 yılından geriye doğru yedi yıla bakılmak suretiyle; üst üste yedi kez aynı bağımsız denetim firması tarafından denetlenmiş şirketlerin sekizinci kez aynı bağımsız denetim firması ile denetim sözleşmesi yapamayacakları şartı getirilmiştir. 2011 yılında yeniden revize edilen Türk Ticaret Kanunu ile içinde bulunulan mali yıldan geriye dönük olarak on yıllık süre zarfında, üst üste olmasına bakılmaksızın toplam yedi kez aynı bağımsız denetim firması tarafından denetlendiği anlaşılan şirketlerin, denetim firmalarını zorunlu olarak değiştirmesi şartı getirilmiştir. Bu düzenlemenin uygulanmasına ise 2013 yılında başlanmıştır. Çalışmanın, sözü edilen her iki yasal düzenlemeyi de içermesi sebebiyle, bu durum dikkate alınarak zorunlu rotasyona uğrayan şirketler tespit edilmiştir.

6.5. Araştırmanın Değişkenleri

Gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğine neden olan değişkenler ve bu değişkenlere ilişkin açıklayıcı bilgiler Tablo 32’de sunulmaktadır.

Tablo 32

Değişkenler ve Tanımları

Değişkenler	Değişken Simgesi	Değişken Açıklaması
Bağımlı Değişken		
Denetim Firma Değişikliği	DFD	Gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliği durumunda:1; diğer:0
Bağımsız Değişkenler		
Denetim Firma Büyüklüğü	DFB	Dört büyük denetim firmaları tarafından denetlenen şirketler için:1; diğer:0
Önceki Denetim Görüşü	ÖDG	Önceki denetim görüşü olumlu görüş dışı denetim görüşü ise:1; diğer:0
İşletme Büyüklüğü	İB	Toplam varlıkların (Toplam aktiflerin) doğal logaritması: $\ln(TA)$
Finansal Başarısızlık	FB	Finansal başarısız şirketler:1; diğer:0
CEO Değişikliği	CD	Yönetim kurulu başkanı değişen şirketler için:1; diğer:0
Şirket/işletme Birleşmesi	ŞB	Şirket birleşmeleri var ise:1; diğer:0
İşletme/şirket Yönetiminin Bağımsızlığı	İYB	İşletme yönetim kurulundaki bağımsız üye yüzdesi
Borç Verenlerin Etkisi	BVE	Uzun Vade Yük. / Top. Aktiflerin bir önceki yıla göre oransal değişimi: $(UVY_t / TA_t) - (UVY_{t-1} / TA_{t-1})$

Kategorik değişkenler; DFB, ÖDG, FB, CD, ŞB olarak belirlenmiştir.
Sürekli değişkenler; İB, İYB, BVE olarak belirlenmiştir.

Bu bağımsız değişkenlere ilişkin veriler aşağıdaki şekilde elde edilmiştir:

Önceki Denetim Görüşü, bu değişken KAP (Kamuyu Aydınlatma Platformu) resmi internet sitesinden ilgili yılları ilgilendiren her bir işletmeye ait denetim raporlarının incelenmesi ve verilen görüş türlerinin sınıflandırılması şeklinde oluşturulmuştur.

Denetim Firmasının Büyüklüğü, bu değişken işletmelerin denetimin faaliyetini sürdüren denetim firmalarının isimlerinin tek tek kaydedilerek, dört büyükler (Ernst and Young-Güney Bağımsız Denetim, PWC-Başaran Nas Bağımsız Denetim, Deloitte-DRT Bağımsız Denetim, KPMG-Akis Bağımsız Denetim) ve dört büyükler dışındakiler (diğer denetim firmaları) şeklinde belirlenmesi ile meydana gelmiştir.

Finansal Başarısızlık, örnekleme dahil olan işletmelerin her birine her yıl için ayrı ayrı olmak üzere Altman Z skor modeli uygulanmış ve finansal başarı düzeyleri

ölçülmüştür. Halka açık işletmeler için geliştirilen Altman Z denklemine ait değişkenler ilgili işletmelerin finansal tablolarına ait bilanço kalemlerinden elde edilmiştir.

İşletme Büyüklüğü, bu değişken, analize dahil olan tüm işletmelere ait mali tabloların incelenerek toplam aktif büyüklüklerinin hesaplanmasından oluşmuştur.

Yönetimdeki Değişiklik, Kamuyu Aydınlatma Platformu resmi internet sitesinin yıl bazında şirket haberleri menüsünden işletmelerin ilgili yıllara ait gerçekleşen tüm haber akışları ve yönetim kurulu başkanlığı değişimlerinin incelenmesi ile elde edilmiştir.

Şirket Birleşmesi, bu değişkene ilişkin veriler, şirketlerin özel durum açıklamaları kısmında birleşmeye ilişkin tescil işlemleri kısmının incelenmesi ile elde edilmiştir.

İşletme Yönetiminin Bağımsızlığı, ilgili değişkene ait veriler, şirketlerin bağımsız üye sayısının toplam üye sayısına oranlanması ile bulunmuştur. Böylece, denetim firma değişikliğini üzerinde etkili olduğu belirtilen denetim kalitesi değişkeni, işletmenin yönetim kurulu içerisindeki bağımsız üye yüzdesi ile ilişkilendirilmiştir. Bu bilgilere, şirketlerin şirket üyeliği ile ilgili kısımlarının ve şirket genel bilgi formunun incelenip, formdaki toplam üye sayısı, ortaklıkta üstlenilen görevleri ve üyeliğin durumu belirlenerek ulaşılmıştır.

Borç Verenlerin Etkisi, bu değişken araştırmaya dahil edilen şirketlerin uzun vade yükümlülükler (borçlar)/toplam aktifler (varlıklar) kalemlerinin oranlanması ile elde edilmiştir. Literatürde finansal kaldıraç oranı (financial leverage) olarak ifade edilen bu oran ile bir şirketin toplam varlıklarının (aktiflerinin) ne kadarlık bir kısmının uzun vade yabancı kaynak (borç) ile karşılandığı tespit edilmiştir. Böylece, şirkete borç veren finansal kurumların denetim firma değişikliği üzerindeki etki düzeyi incelenmiştir.

6.6. Araştırmanın Bulguları

Lojistik regresyon analizi kullanılarak bağımsız denetim firma değişikliklerini etkileyen faktörlerin araştırıldığı bu çalışmada, çalışmanın tanımlayıcı istatistikleri, tek değişkenli analiz sonuçları ve lojistik regresyon analiz sonuçları sunulmuştur.

6.6.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 33’de bağımsız denetim firmasını değiştiren şirketlerin değişikliğin gerçekleştiği yıllarda geçiş yaptıkları denetim firmaları verilmiştir. Her bir yıl için 167 şirket olmak üzere toplam 1169 (167şirket x 7yıl) şirketin denetim firma tercihleri gösterilmektedir. Bu tercihler, dört büyük denetim firmasından (PwC, Deloitte, KPMG, Ernst&Young) dört büyük denetim firmasına, dört büyük denetim firmasından diğer denetim firmalarına, diğer denetim firmalarından dört büyük denetim firmasına, diğer denetim firmalarından diğer denetim firmalarına şeklinde 4’lü bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur.

Tablo 33

*Bağımsız Denetim Firma Değişikliği Yapan Şirketlerde Denetim Firma Tercihleri**

Yıl	4 Büyükten 4 Büyüğe Geçiş Yapan Şirket Sayısı	4 Büyükten Diğerlerine Geçiş Yapan Şirket Sayısı	Diğerlerinden 4 Büyüklere Geçiş Yapan Şirket Sayısı	Diğerlerinden Diğerlerine Geçiş Yapan Şirket Sayısı	Denetim Firmasını Değiştiren Şirket Sayısı**	Denetim Firmasını Değiştirmeyen Şirket Sayısı
2011	10	0	0	9	19	148
2012	4	0	8	11	23	144
2013	25	10	8	17	60	107
2014	11	9	3	14	37	130
2015	10	2	3	11	26	141
2016	20	3	12	15	50	117
2017	29	5	16	22	72	95
Toplam	109	29	50	99	287	882

Bağımsız Denetim Firma Değişikliklerinin Yüzdesele Dağılımı

Yıl	4 Büyükten 4 Büyüğe (%)	4 Büyükten Diğerlerine (%)	Diğerlerinden 4 Büyüklere (%)	Diğerlerinden Diğerlerine (%)	Yüzde (%)
2011	52,60	0	0	47,40	100
2012	17,40	0	34,80	47,80	100
2013	41,60	16,80	13,30	28,30	100
2014	29,70	24,30	8,10	37,90	100
2015	38,50	7,70	11,50	42,30	100
2016	40	6	24	30	100
2017	40,20	6,90	22,20	30,70	100

*Her bir yıl için 167 şirket incelenmiştir.

**Zorunlu rotasyon sonucu denetim firmasını değiştiren şirket sayıları da dahil edilmiştir.

Tablo 33'e ait veriler incelendiğinde, denetim firma değişikliklerinin gerçekleştiği yıllarda, dört büyük denetim firması ile çalışan şirketlerin yine dört büyük denetim firmasından biriyle çalışmayı sürdürdüğü, dört büyük denetim firması dışından bir denetim firması ile anlaşılan şirketlerin ise denetim firması değişimine gitse dahi yine dört büyük denetim firması dışından başka bir denetim firması ile çalışma eğilimine girdiği gözlenmiştir. Yüzdesel dağılıma bakıldığında, bu durumun istisnasının sadece 2012 yılında yaşandığını söylemek mümkündür. Bir başka dikkat çekici husus, özellikle 2013 ve 2017 yılında yaşanan denetim firma değişikliğindeki artışın en büyük sayıya ulaşmış olmasıdır. Bu durumun temel nedeni, ilgili yıllarda KGK tarafından 26/12/2012 tarihinde yayımlanan "Bağımsız Denetim Yönetmeliği" ile TTK'ya atıfta bulunarak bağımsız denetimde rotasyon koşulları hakkında birtakım düzenlemelerin yapılmış olacağı düşünülmektedir. Zorunlu rotasyon uygulaması ile ilgili olarak KGK tarafından ikinci açıklamanın ise, *19/01/2017 tarihli Rotasyon Uygulaması Hakkında Karar Duyurusu ve Cari Yıl Denetimlerinin Yanı sıra Geçmiş Hesap Dönemlerine İlişkin Yapılan Denetimlerin Rotasyon Süresinin Hesaplanmasında Dikkate Alınmaması Hakkında 27/07/2017 tarihli Kurul Kararları* ile gerçekleşmiş olmasıdır. Dolayısıyla, denetim firma değişikliğinin 2013 ve 2017 yıllarında artış göstermesi KGK tarafından gerçekleştirilen zorunlu rotasyon uygulamasının bir sonucu şeklinde açıklanmaktadır. Tablo 34'de ise zorunlu rotasyon sonucu denetim firmasını değiştiren şirketler elimine edildikten sonraki durum ortaya konmuştur.

Tablo 34

Gönüllü Rotasyon Sonucu Bağımsız Denetim Firma Değişikliği Yapan Şirketlerde Denetim Firma Tercihleri*

Yıl	4 Büyükten 4 Büyüğe Geçiş Yapan Şirket Sayısı	4 Büyükten Diğerlerine Geçiş Yapan Şirket Sayısı	Diğerlerinden 4 Büyüklere Geçiş Yapan Şirket Sayısı	Diğerlerinden Diğerlerine Geçiş Yapan Şirket Sayısı	Gönüllü Rotasyon Sonucu Denetim Firmasını Değiştiren Şirket Sayısı	Zorunlu Rotasyon Sonucu Denetim Firmasını Değiştiren Şirket Sayısı
2011	7	0	5	2	14	5
2012	3	0	5	12	20	3
2013	13	4	4	8	29	31
2014	9	6	3	14	32	5
2015	4	3	3	9	19	7
2016	13	2	11	15	41	9
2017	8	2	1	12	23	49
Toplam	57	17	32	72	178	109

Zorunlu Rotasyon Dışı Bağımsız Denetim Firma Değişikliklerinin Yüzdesele Dağılımı

Yıl	4 Büyükten 4 Büyüğe (%)	4 Büyükten Diğerlerine (%)	Diğerlerinden 4 Büyüklere (%)	Diğerlerinden Diğerlerine (%)	Yüzde (%)
2011	50	0	35,70	14,30	100
2012	15	0	25	60	100
2013	44,80	13,80	13,80	27,60	100
2014	28,10	18,75	9,40	43,75	100
2015	21,05	15,75	15,75	47,45	100
2016	31,70	4,85	26,80	36,65	100
2017	34,80	8,70	4,30	52,20	100

* Her bir yıl için 167 şirket incelenmiştir.

Denetim firma değişikliklerinden zorunlu rotasyon sonucu denetim firmasını değiştiren şirketler çıkarıldıktan sonraki durumun yansıtıldığı Tablo 34'deki verilere göre, gönüllü rotasyon sonucu denetim firma değişikliklerinde en fazla değişimin 2013, 2014 ve 2016 yıllarında yaşandığı görülmüştür. Ayrıca, Tablo'ya göre, en fazla değişimin dört büyük denetim firması dışındaki denetim firmalarında gerçekleştiği de tespit edilmiştir. Yani, gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliği, yoğunlukla diğer denetim firmaları (dört büyükler dışındaki) arasında gerçekleşmektedir. Bu durum, dört büyük denetim firması dışındaki denetim firmalarınca denetlenen şirketlerin daha fazla denetim firması değiştirdiği varsayımında

desteklemektedir (Bknz. Nazri vd., 2012, Weiner, 2012, Huang ve Scholz, 2012, Chedegani vd., 2011, Lin ve Liu, 2010, Knechel vd., 2007, Ettredge vd., 2007, Boon vd., 2007, Nasser vd., 2006, Sriram, 2006, Asthana vd., 2004).

6.6.2. Tek Değişkenli Analiz Sonuçları

T-testi: t-testi hipotez testlerinde en yaygın olarak kullanılan, parametrik testlerdendir. İki grubun ortalamaları karşılaştırılarak, aralarında oluşan farkın rastlantısal mı yoksa istatistiksel olarak anlamlı mı olduğuna karar verilir. Örneklemenin daha az olduğu durumlarda dahi çalışmaya imkan verdiği geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. Üç tür t-testi bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla; tek grup t-testi (*one-sample t-test*), bağımsız iki grup arası farkın t-testi (*independent two sample t-test*) ve eşleştirilmiş iki grup arasındaki farkın t-testi (*paired-samples t-test*) (Akçıl, 2018, s. 8-10). *Tek grup t-testinde*; bir değişkenin bir gruba ait ortalama değerinin öngörülen değerden farklı olup olmadığı bulunur. *Bağımsız iki grup arası farkın t-testinde*, bir değişken açısından bağımsız iki grup arasında fark olup olmadığına bakılır. Genellikle sosyal bilimlerde kullanılmakta olup, yapılan sosyal veya fiziki deneyin gruba etkilerinin ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılıklar oluşturup oluşturmadığı ile ilgilenilir. Örn. KPSS’de kız ve erkek öğrencilerin başarılarında anlamlı farklılıklar var mıdır? Evli ve bekar kişilerin su tüketimi arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır? *Eşleştirilmiş iki grup t-testinde*, bir değişken açısından bir grubun farklı koşullarda verdiği tepkilerde bir farklılık olup olmadığının araştırılmasına yönelik hipotezleri test etmeye dayanır (Akçıl, 2018, s. 8-10). Çalışmada, bağımsız iki grup arasındaki farkın t-testi (*independent two sample t-test*) analizi yapılmış olup ilgili değişkenler için ortalama değerler yönünden denetim firması değişen ve değişmeyen gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir.

Ki-kare testi: İlk defa Pearson tarafından 1900’ lü yıllarda ortaya atılmıştır. İki ya da daha fazla veri seti arasında önemli farkın olup olmadığını belirlemede kullanılan bir istatistiksel analiz yöntemidir (MEGEP, 2012, s. 29). Gözlenen frekanslarla beklenen frekanslar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığı temeline dayanmaktadır. Ki-kare testi; bağımsızlık, uygunluk, homojenlik, varyans ve bağımlı grupların testinde oldukça sık kullanılır. Kullanım yerleri: iki ya da daha çok grup arasında fark olup olmadığı, iki değişken arasında bağ olup olmadığı, değişkenler arası homojenlik, örneklemden alınan dağılımın herhangi bir teorik dağılıma uyup uymadığının testinde kullanılmaktadır

(Karagöz, 2010, s. 28). Ki-kare testinin doğru kullanılması için temel varsayım grupların birbirinden bağımsız olması gerekir. Bağımlı gruplara normal Ki-kare testi uygulanmaz. Ki-kare analizi için değişkenlerin kategorik olması gerekir ve normallik varsayımına bakılmaz (MEGEP, 2012, s. 29; Karagöz, 2010, s. 28). Uygulama amacına ve durumuna göre ki-kare testleri Tablo 35’te sunulmuştur.

Tablo 35

Ki-Kare Testleri

Ki-Kare Testleri		
İyi Uyum Testi	Homojenlik Testi	Bağımsızlık Testi
Varsayımları	Varsayımları	Varsayımları
1.Çok değerli kategorik veri,	1. Tek bir kategorik değişken,	1.İki kategorik değişken
2.Tek bir örnek, birden çok ilgilenilen oran,	2. Her gruptan alınan ayrı birer örnek,	2.Sadece tek örnek, oranlarla ilgili varsayım yok
3.Örnek oranları hakkında varsayılan oranların test edilmesi.	3. Varsayılan oran yok, 4. Bir grup için oranın diğer veya gruplar için de aynı olup olmadığının test edilmesi.	3. Bir kategorik değişkenin diğerleriyle ilişkili olup olmadığının test edilmesi.

Kaynak: Aksaraylı, 2016, s. 2.

Bağımsız denetim firmasını değiştiren deney grubu ile bağımsız denetim firmasını değiştirmeyen kontrol grubu şirketler arasında bağımsız değişkenler yönünden farklılıkların karşılaştırıldığı tek değişkenli analiz sonuçları Tablo 36’da gösterilmektedir. Tablo 36’da parametrik t-testi (independent two sample t-test) ve kategorik değişkenler için Ki-kare bağımsızlık testi (chi-square test of independence) sonuçlarına yer verilmiştir. Böylece, iki bağımsız grup arasında (denetim firmasını değiştiren=1 ve değiştirmeyen=0) ortalamalar yönünden istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın bulunup bulunmadığı ve değişken grubu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı incelenmiş olacaktır. t-testi uygulamadan önce gözlem sayısı yüksek değilse

($n < 50$), t-testinden önce normallik testi yapılmaktadır. Ancak, çalışmanın gözlem sayısının yeterli düzeyde olması sebebiyle t-testinden önce normallik testi yapılmamıştır. Ayrıca, normal dağılım gösterse dahi 20' den az gözlem içeren değişkenler için Mann-Whitney veya Wilcoxon Signed Rank test gibi parametrik olmayan (non-parametrik) alternatif yardımcı testler kullanılabilir. Ancak, bu testler genellikle parametrik olan t-testinin gerekli varsayımlarından şüphe edildiği durumlarda kullanılmaktadır (Karagöz, 2010, s. 23; MEGEP, 2012, s. 26).

Tablo 36

*Tek Değişkenli Test Sonuçları***Panel 1: Ortalama Farkı için t-testi (independent sample t-test)**

					Levene'nin varyansların eşitliği testi	
Denetim Firma Değişimi (DFD)		Ortalama	t	Anlamlılık	F	Anlamlılık
İB	0	19,318	-,532	,595	2,095	,149
	1	19,424				
İYB	0	,306	,122	,903	1,071	,301
	1	,305				
BVE	0	,139	-2,824	,005***	5,065	,025*
	1	,194				

Panel 2: Kategorik Değişkenler için ki-kare bağımsızlık testi (chi-square test of independence)

	DFD=1	DFD=0	Ki-kare	Anlamlılık
DFB	52	95	11,467	,001***
ÖDG	97	105	6,485	,011**
FB	66	155	27,700	,000***
CD	13	168	,418	,518
ŞB	17	158	,271	,602

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 36'da değişkenlere ilişkin t-testi ve ki-kare testi sonuçları gösterilmektedir. Panel (1) parametrik t-testi sonuçlarına göre: işletme büyüklüğü (İB) ve işletme yönetiminin bağımsızlığı (İYB) değişkenlerinin, ortalama değerleri

yönünden, denetim firması değişen ve denetim firması değişmeyen gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Buna karşın, borç verenlerin etkisi (BVE) değişkeni 0,01 önemlilik düzeyinde anlamlı çıkmıştır.

Panel (2) kategorik değişkenler için ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre ise: CEO değişikliği (CD) ve şirket birleşmesi (ŞB) değişkenlerinin istatistiki olarak anlamlı bir etki yaratmadığı görülmüştür. Denetim firma büyüklüğü (DFB) ve finansal başarısızlık (FB) değişkenlerinin 0,01 önemlilik düzeyinde, önceki denetim görüşüne (ÖDG) ait değişkenin ise 0,05 önemlilik düzeyinde her iki grup (denetim firmasını değiştiren ve değiştirmeyen) arasında anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür. Bu anlamda tek değişkenli analiz sonuçlarına göre, İB, İYB, CD ve ŞB değişkenlerine ait sıfır (null) hipotezleri desteklenirken, DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenlerine ait H_0 hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 37’de ise bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon tablosu verilmiştir. Bağımsız değişkenler arasında doğrusal ilişki olup olmadığı ve varsa bu ilişkinin derecesi korelasyon katsayısı “r” ile hesaplanmaktadır. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonu gösteren Tablo 37’ye bakıldığında, ilgili değişkenler arasında sıkı bir ilişki olmadığı (çoklu bağlantı sorunu: korelasyon katsayısı r’nin 1 değerine yakın olması) ve korelasyon katsayısı r’ ye ait değerlerin genel olarak 0,2’ den düşük olduğu gözlenmektedir.

Tablo 37

Bağımsız Değişkenler Arasındaki Korelasyon Matrisi

N: 356		DFB	ÖDG	İB	FB	CD	ŞB	İYB	BVE
DFB	Spearman	1	-,017	-,013	-,037	,054	,094	-,030	-,071
	Korelasyonu								
	Anlamlılık		,749	,805	,489	,313	,076	,574	,184
ÖDG	Spearman	-,017	1	-,063	-,045	,092	-,068	,052	,056
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,749		,237	,393	,083	,203	,328	,292
İB	Pearson	-,036	-,066	1	,030	-,074	,077	-,068	-,074
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,495	,216		,576	,164	,148	,201	,163
FB	Spearman	-,037	-,045	-,017	1	,033	,058	-,053	-,012
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,489	,393	,754		,535	,271	,316	,823
CD	Spearman	,054	,092	-,043	,033	1	-,052	,062	-,015
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,313	,083	,417	,535		,327	,243	,781
ŞB	Spearman	,094	-,068	,113**	,058	-,052	1	-,024	-,032
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,076	,203	,033	,271	,327		,650	,550
İYB	Pearson	-,017	,009	-,068	-,074	,062	,000	1	-,066
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,749	,867	,201	,163	,245	,996		,217
BVE	Pearson	-,070	,079	-,074	-,001	-,028	-,022	-,066	1
	Korelasyonu								
	Anlamlılık	,188	,138	,163	,984	,604	,682	,217	

** %5 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Not: Sürekli değişkenlerde (İB, İYB, BVE) Pearson, kategorik değişkenlerde (DFB, ÖDG, FB, CD, ŞB) Spearman-Sıra korelasyonu katsayıları sunulmuştur.

6.6.3. Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları

Çalışmada, gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliklerine etki eden değişkenlere ait veriler “enter” ve adımsal (stepwise) yöntemi “Forward:LR ve Backward:LR” kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi ile test edilmiştir.

Oluşturulan modelin uyum iyiliğini değerlendirmek için genellikle parametrelerin anlamlılığının sınanmasında; Omnibus ve Wald istatistikleri, Hosmer-Lemeshow testi,

doğru sınıflama oranları gibi yöntemler kullanılmaktadır. Bu çalışmada, modelin uyumluluğu, en sık kullanılan Omnibus ve Hosmer-Lemeshow testi yardımıyla ölçülmüştür.

6.6.3.1. Enter Yöntemi

SPSS istatistiksel analiz programı yardımıyla, enter yöntemi ile elde edilen sonuçlara ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur. Araştırmada, 1169 (167şirket x 7yıl) şirket ve bu şirketlere ait veriler incelenmiştir. Her bir şirkete ait 8 adet bağımsız değişken ve bu değişkenlere ilişkin veriler tespit edilmiştir. Tablo 38’de başlangıç modeline alınan ve alınmayan bağımsız değişkenler gösterilmektedir.

Tablo 38

Başlangıç Modelinde Yer Alan ve Alınmayan Değişkenler

	Değişkenler	Puan	df	Anlamlılık
Adım 0	DFB	11,467	1	,001***
	ÖDG	6,485	1	,011**
	İB	,285	1	,594
	FB	27,700	1	,000***
	CD	,418	1	,518
	ŞB	,271	1	,602
	İYB	,015	1	,903
	BVE	7,846	1	,005***
Toplam İstatistik		51,952	9	,000***

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenleri modele girmeye aday değişkenlerken, İB, CD, ŞB, İYB değişkenlerinin anlamlı bir etki yaratmadığı ve modele bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Analizde, bağımlı değişken olan DFD (Denetim Firma Değişikliği) var ise “1” yok ise “0” değeri verilerek kodlama yoluna gidilmiştir.

DFD= gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliği varsa; 1, yoksa; 0

Kategorik değişkenlere ilişkin SPSS' deki kodlanma durumu ise Tablo 39'da verilmiştir.

Tablo 39

Kategorik Değişken Kodları

		Sıklık	Parametre Kodlaması (1)
ŞB	0	319	1,000
	1	37	,000
ÖDG	0	286	1,000
	1	70	,000
FB	0	267	1,000
	1	89	,000
CD	0	333	1,000
	1	23	,000
DFB	0	135	1,000
	1	221	,000

Tablo 39'a göre:

ŞB=şirket birleşmesi varsa;1 diğer;0,

ÖDG=önceki denetim görüşü olumlu görüş dışı denetim görüşü ise;1 diğer;0,

FB=finansal başarısız şirketler için;1 diğer;0,

CD=CEO değişikliği için;1 diğer;0,

DFB=dört büyük denetim firmaları tarafından denetlenen şirketler için;1 diğer;0.

Tablo 40

Çok Amaçlı Test (Omnibus Tests) Sonuçları

		Ki-kare	df	Anlamlılık
Adım 1	Adım	55,813	9	,000
	Blok	55,813	9	,000
	Model	55,813	9	,000

Tablo 40, beta katsayıları için modelin anlamlılığına ilişkin gerçekleştirilen çok maddeli test sonuçlarını göstermektedir. Modelin parametrelerinin ki-kare anlamlılık

düzeyinin 0,05' den küçük olması, $p=0,00<0,05$ sebebiyle ki-kare değeri anlamlıdır. Buna göre, bağımsız değişkenler bağımlı değişkenin tahminine katkı sağlamaktadır.

Tablo 41

Cox & Snell R² ve Nagelkerke R² Sonuçları

Adım 1	-2 Log Olabilirlik	Cox & Snell R ²	Nagelkerke R ²
	437,714	,145	,193 ¹

¹ Nagelkerke R² değeri benzer çalışmalarda: Nasser vd. (2006) %24,1, Lin ve Liu (2010) %18,6, Yaşar (2016) %16,1 bulunmuştur.

Tablo 41'de gözlenen değerler ile tahmin edilen değerlerin karşılaştırılmasının yapılması için -2LL (-2Log likelihood) ölçüsü ve uyum istatistikleri kullanılmıştır. -2LL bir model uyum indeksidir. (Çokluk, 2010, s. 1380). Çalışmada, -2LL (-2LogL) değeri 437,714 olarak bulunmuştur. Bağımlı değişken ile bağımsız değişken arasındaki ilişki R² istatistikleriyle ölçülmektedir. (Alpar, 2011, s. 666). Cox ve Snell R² değeri, %14,5' tir. Nagelkerke R² istatistiğine göre ise bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasında %19,3' lük bir ilişkinin olduğu, yani bağımsız değişkenin bağımlı değişkenin %19,3' nü açıkladığı görülmektedir. Nitel bağımlı değişkenli modellerin R² değeri hesaplandığında bu değer düşük çıkabilmektedir. Bu durum, modelin zayıf olduğunun bir göstergesi değil, modelin özelliğinden kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni, nitel bağımlı değişkenli modellerin (logit, probit) hesaplanan R² değerinin açıklanan varyanslara değil, benzerlik oranlarına dayanmasıdır (Çağlayan ve Astar, 2010, s. 9-10).

Tablo 42

Hosmer ve Lemeshow Testi için Gözlenen ve Beklenen Frekans Değerleri

		DFD = 0		DFD = 1		Toplam
		Gözlenen	Beklenen	Gözlenen	Beklenen	
Adım 1	1	29	28,790	7	7,210	36
	2	27	25,469	9	10,531	36
	3	24	23,357	12	12,643	36
	4	15	21,270	21	14,730	36
	5	17	19,538	19	16,462	36
	6	23	17,597	13	18,403	36
	7	18	14,883	18	21,117	36
	8	9	12,905	27	23,095	36
	9	11	9,265	25	26,735	36
	10	5	4,928	27	27,072	32

Tablo 42’de, Hosmer ve Lemeshow uyum iyiliği testi için, uygulanan her adıma ilişkin (DFD=Denetim Firma Değişikliği değişkenine göre) beklenen ve gözlenen değerler gösterilmektedir.

Tablo 43

Hosmer ve Lemeshow Testi Sonuçları

Adım 1	Ki-kare	df	Anlamlılık
	10,827	8	.212

Tablo 43’de, Hosmer ve Lemeshow test sonucu gösterilmektedir. Ki-kare uyum iyiliği testi olarak da bilinen bu test, lojistik regresyon modelinin bir bütün olarak uyumunu değerlendirir (Ferdiano, 2015, s. 5267; Çokluk, 2010, s. 1386). Tablo 43’deki sonuçlara göre; ki-kare değeri 10,827, serbestlik derecesi 8 ve anlamlılık 0,212 olarak bulunmuştur. Hosmer-Lemeshow testine göre ki-kare değeri anlamlılık düzeyi $0,212 > 0,05$ yani $p > 0,05$ olduğundan model-veri uyumu yeterli düzeydedir.

Tablo 44

Sınıflandırma Tablosu¹

Gözlenen		Beklenen		
		DFD		Yüzde (%)
		0	1	
Adım 1	DFD 0	121	57	68,0
	1	70	108	60,7
Toplam %				64,3

¹ Kesim noktası (cut value) 0.50' dir.

Tablo 44'de, lojistik regresyon modeline ilişkin sınıflandırma oranları ve sınıflandırılan birimlerin sayısı gösterilmektedir. Gözlenen değerlere karşılık, tahmin edilen değerler matrisinden modelin genel başarı oranına ulaşılmaktadır. Tablo 44'e göre modelin doğru sınıflama oranı %64,3 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 45

İkili Lojistik (Enter Yöntemi) Regresyon Sonuçları

		B	Standart Hata	Wald	df	Anlamlılık	Exp (B)
Adım 1 ^a	DFB	-,734	,241	9,317	1	,002***	2,084
	ÖDG	,618	,233	7,017	1	,008***	,539
	İB	,047	,063	,550	1	,458	1,048
	FB	1,491	,287	17,071	1	,000***	,225
	CD	-,284	,488	,338	1	,561	,753
	ŞB	,126	,392	,104	1	,748	1,135
	İYB	,708	,728	,168	1	,682	2,029
	BVE	1,706	,570	6,488	1	,011**	4,509
	Sabit	1,239	,516	6,025	1	,086*	,777

^aAdım 1'de analize dahil olan değişkenler: DFB, ÖDG, İB, FB, CD, ŞB, İYB, BVE.

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 45'de logit modelde yer alan değişkenlere ilişkin katsayı tahminleri, standart hataları, Wald testi sonuçları ve Exp (B) değerleri verilmiştir. Buna göre modelde, İB, CD, ŞB, İYB değişkenleri istatistiksel olarak anlamsız bulunurken (anılan faktörler H_0 hipotezini desteklemektedir), DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenleri ise

anamlı bulunmuştur. Değişkenlerin önemlilik düzeyinde anlamlılığı sıralanacak olursa; ÖDG (önceki denetim görüşü), DFB (denetim firma büyüklüğü) ve FB (finansal başarısızlık) değişkenleri 0,01 önemlilik düzeyinde, BVE (borç verenlerin etkisi) değişkeni ise 0,05 önemlilik düzeyinde anlamlı çıkmıştır.

DFB (denetim firma büyüklüğü) değişkenine ait negatif işaret, dört büyük denetim firması dışında denetlenen halka açık işletmelerin denetim firması değişikliğine gitme ihtimalinin diğerlerine nispeten daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu durum, literatürde yapılan önceki çalışmaları (Healy ve Lys 1986, Sriram, 1990, Woo ve Koh, 2001, Nasser vd., 2006, Knechel vd., 2007, Lin ve Liu, 2010, Chedegani vd., 2011, Nazri vd., 2012, Weiner, 2012, Huang ve Scholz, 2012, Yaşar, 2016) destekleyici nitelikte çıkmıştır. Bu sonuç, dört büyük denetim firması dışındaki denetim firmalarınca denetlenen halka açık işletmelerin, denetim firması değişikliğine daha sık gitme nedenini, daha iyi denetim hizmeti arayışı ve yatırımcıların işletmeye olan güvenilirliğini artırma şeklinde yorumlanmaktadır.

ÖDG (önceki denetim görüşü) değişkenine ait sonuçlar incelendiğinde, değişkene ait değer pozitif ve %1 önemlilik düzeyinde anlamlı çıktığı görülmüştür. Bu durum literatürde, halka açık işletmelerin olumlu görüş dışında (olumsuz, şartlı, görüş bildirmekten kaçınma) bir denetim raporu aldığı anda, olumlu rapor almaya yönelik görüş alışverişine (opinion shopping) gidebileceğine ve denetim firmasını değiştirebileceğine işaret etmektedir. Önceki çalışma sonuçları da bu durumu destekler nitelikte sonuçlar bulmuştur (Craswell, 1988, Citron ve Tafler, 1992, Vanstraelen, 2000, Aguilar ve Barbadillo 2003, Hudaib ve Cooke, 2005, Chadegani vd., 2011, Yaşar, 2016).

FB (finansal başarısızlık) değişkeni pozitif işaretli ve %1 önemlilik düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Önceki çalışma sonuçları (Menon ve Schewartz, 1985, Haskins ve Williams, 1990, Hudaib ve Cooke, 2005, Hamilton vd., 2008) ile tutarlı olan bu sonuç, halka açık şirketlerin finansal açıdan iyi performans sergileyemediği durumlarda, daha düşük denetim ücreti talep eden bir denetim firması ile çalışma arzusunda olabileceği ve finansal anlamda olumsuz durumun ortaya çıkmasını önlemede, mevcut denetim firmasını değiştirmenin çözüm olabileceğine inanması şeklinde ifade edilmektedir.

BVE (borç verenlerin etkisi) değişkenine ait sonuçlar incelendiğinde, değişkene ait değer pozitif ve %5 önemlilik düzeyinde anlamlı çıktığı görülmüştür. Böyle bir sonuç literatürde, şirketin uzun vadede borçlanma seviyesindeki artışına paralel olarak finansal yapısının bozulduğuna, firmanın spekülatif tarzda finanse edilebileceğine, kredi verenler açısından firmanın emniyet marjının daralacağına ve işletmeye kredi sağlayan

finans kuruluşlarının işletme üzerinde daha fazla söz sahibi olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır. Yapılan önceki çalışmalarda (Tauringana ve Clarke, 2000, Carey vd. 2000, Woo ve Koh, 2001; Knechel vd. 2008, Minnis, 2011) bu durum şöyle açıklanmaktadır: işletmeye borç veren aracı kurumlar, kreditorler ve çeşitli finans kurumları, işletmeden alacakları kredileri zamanında tahsil edebilmek adına işletmeye güvenilir finansal tablolar sunmalarını konusunda baskı yapmaktadır. Böylece, borç veren kurumların baskısı altında kalan işletme, güven ortamını tekrar sağlamak adına olumlu denetim görüşü almaya yönelik olarak mevcut denetim firmasını değiştirme eğilimine girmektedir. Ayrıca, BVE ve FB değişkenlerini birlikte değerlendirmek gerekirse, her iki değişkene ait veriler, şirketlerin mali durumları bozulduğunda veya borçluluk düzeyinde artış yaşandığında mevcut denetim firmasını değiştirmenin soruna çözüm olabileceğine inandıkları fikrini de desteklemektedir.

Özetle modelde, İB, İYB, CD ve ŞB değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı görülmüştür. Ortaya çıkan bu netice; bazı çalışma sonuçlarını desteklerken (Chow ve Rice, 1982, Schwartz ve Menon, 1985, Craswell, 1988, Krishan ve diğerleri, 1996, Woo ve Koh, 2001, Ettredge ve diğerleri, 2007, Knechel vd., 2007, Chadegani vd., 2011, Cheng Won Theng vd., 2014, Yaşar, 2016) kimi çalışma sonuçları ile (Bedingfield ve Loeb, 1974, Firth, 1999, O'Sullivan, 2000, Beasley ve Petroni, 2001, Salleh vd., 2006, Boon vd., 2007) ise farklılık arz etmiştir. Dolayısıyla, enter yöntemi sonuçlarına göre BIST endeksinde işlem gören şirketlerde: işletme büyüklüğü, işletme yönetiminin bağımsızlığı, CEO değişikliği ve şirket birleşmesi değişkenlerinin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadığını göstermiştir. Bu durumda, enter yöntemi sonucuna göre, dört büyük denetim firması dışındakiler tarafından denetlenen, önceki yıl olumlu görüş dışında bir denetim raporu almış ve finansal anlamda sıkıntılı ve borçluluğu yüksek halka açık işletmelerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğine gitme ihtimalinin daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

6.6.3.2. Backward LR Yöntemi

İkili lojistik (binary) regresyon modelinin çözümünde değişkenlerin modele dahil edilmesi açısından üç temel yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki zorunlu giriş (enter) tekniği ve diğer ikisi de adımsal (stepwise) yaklaşımlardan olan ileriye doğru (forward) ve geriye doğru (backward) regresyon teknikleridir (Aydın ve Arı, 2016, s.

83). Çalışmada, adımsal (stepwise) yaklaşımların kullanılma nedeni, modele en az katkı sağlayan değişkenlerin modelden çıkarılarak modeli en anlamlı etkileyen değişkenlerin tespit edilmesidir. Böylelikle, belli bir öneme sahip olmayan değişkenler ortadan kaldırılmış ve gerekli katsayıların bulunduğu bir model yaratılmış olacaktır (Field, 2009, s. 213). Çalışmanın bu kısmında aynı veri seti 8 bağımsız değişkenden hareketle SPSS programı adımsal (stepwise) yöntemi olan geriye doğru eleme “Backward:LR” ile analiz edilmiş ve Tablo 46’daki sonuçlar elde edilmiştir:

Tablo 46

İkili Lojistik (Backward:LR) Regresyon Sonuçları

Nagelkerke R ² %19		B	Standart Hata	Wald	df	Anlamlılık	Exp (B)
Adım 5 ^b	DFB	-,745	,239	9,553	1	,002***	2,025
	ÖDG	,620	,232	7,270	1	,007***	,533
	FB	1,483	,285	15,695	1	,000***	,228
	BVE	1,641	,562	6,161	1	,014**	4,158
	Sabit	,718	,335	4,606	1	,032**	2,451

^bAdım 5’de analiz edilen değişkenler: DFB, ÖDG, FB, BVE.

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 46’da geriye doğru seçim yöntemi (Backward:LR) 5 adımda gerçekleşmiştir. Logit modele ilişkin tutarlı parametre tahminlerinin elde edilebilmesi için öncelikle model yeterliliğinin saptanmasında da kullanılan etkili, uzak ve aykırı gözlemlerin var olup olmadığının artıkların (hata terimlerinin) incelenmesi aracılığıyla araştırılması gerekmektedir (Aydın ve Arı, 2016, s. 83). Analiz sonucunda bu tür gözlemlerle karşılaşılması halinde, ilgili gözlemler veri setinden çıkarılarak analiz yeniden yapılmalıdır. Bu doğrultuda, 8 bağımsız değişkenden hareketle geriye doğru eleme (backward LR) yöntemi kullanılarak ikili logit analizi yapılmıştır. Analiz neticesinde, İB, CD, İYB ve ŞB değişkenlerinin bağımlı değişken olan denetim firma değişikliği üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığı belirlenmiş ve bu nedenle bu değişkenler model dışında kalmıştır. Nagelkerke değeri %19 çıkmıştır. Bu değere göre bağımsız değişken bağımlı değişkenin %19’ unu açıklamaktadır. DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenleri ile ilgili katsayı tahminlerine bakıldığında, enter yöntemi kullanılarak elde edilen lojit analiz sonuçları ile uyumlu şekilde anlamlı çıkmıştır.

Backward LR yöntemi sonuçlarına göre; İB, CD, İYB ve ŞB değişkenleri H_0

hipotezlerini desteklediğinden, denetim firma değişikliği ile bu değişkenler arasında önemli bir etki olmadığı görülmüştür.

DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenlerine ait anlamlılık düzeylerine bakılacak olursa; DFB (denetim firma büyüklüğü) ait değişken negatif işaretli ve 0,01 önemlilik düzeyinde anlamlı, ÖDG (önceki denetim görüşü) değişkeni 0,01 anlamlılık düzeyinde ve pozitif işaretli, FB (finansal başarısızlık) değişkeni 0,01 anlamlılık düzeyinde ve pozitif işaretli, BVE (borç verenlerin etkisi) değişkeni ise 0,05 önemlilik düzeyinde ve pozitif çıkararak H_0 hipotezlerini reddetmiştir.

Bu anlamda, Backward LR yöntemi regresyon sonuçları ile enter yöntemi kullanılarak elde edilen sonuçlar birbiriyle uyumlu şekilde anlamlı çıkmıştır. Backward LR yöntemi regresyon sonuçlarına göre; İB, CD, İYB ve ŞB değişkenleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken, DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenleri enter yönteminde olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı çıkmıştır. Bu durumda, Backward LR yöntemi kullanarak elde edilen sonuçlara ilişkin yapılacak yorumlar, enter yöntemi neticesinde elde edilen sonuçlara ilişkin yapılan yorumlarla benzerlik taşımaktadır.

Bu sonuç, DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenlerinden birinin ya da birkaçının bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde etkiye sahip olduğunu bulan diğer çalışma sonuçlarını (Menon ve Schewartz, 1985, Healy ve Lys 1986, Craswell, 1988, Sriram, 1990, Citron ve Tafler, 1992, Vanstraelen, 2000, Tauringana ve Clarke, 2000, Carey vd. 2000, Woo ve Koh, 2001, Aguilar ve Barbadillo 2003, Hudaib ve Cooke, 2005, Nasser vd., 2006, Knechel vd., 2007, Lin ve Liu, 2010, Chadegani vd., 2011, Nazri vd., 2012, Weiner, 2012, Huang ve Scholz, 2012, Yaşar, 2016) desteklemektedir.

6.6.3.3. Forward LR Yöntemi

Çalışmaya ait değişkenler ilk olarak enter yöntemi ile test edilmiş, daha sonra Backward: LR yöntemi kullanılarak ikinci bir analize tabi tutulmuştur. Üçüncü analiz için ise adımsal (stepwise) yöntemlerinden biri olan “Forward: LR” yöntemi uygulanarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tablo 47

İkili Lojistik (Forward:LR) Regresyon Sonuçları

		B	Standart Hata	Wald	df	Anlamlılık	Exp (B)
Nagelkerke R ² %19							
Adım 4 ^c	DFB	-,740	,231	9,671	1	,002***	2,087
	ÖDG	,624	,226	7,143	1	,007***	,537
	FB	1,386	,281	16,008	1	,001***	,223
	BVE	1,511	,564	6,071	1	,013**	5,008
	Sabit	,712	,331	4,304	1	,030**	2,011

^cAdım 4'de analiz edilen değişkenler: DFB, ÖDG, FB, BVE.

***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önemlilik düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 47'de ileriye doğru seçim yöntemi (Forward:LR) 4 adımda gerçekleşmiştir. Nagelkerke değeri %19 çıkmıştır. Bu değere göre bağımsız değişken bağımlı değişkenin %19' unu açıklamaktadır. Söz konusu değer enter yönteminde %19,3, backward: LR yönteminde de %19 bulunmuştur. Stepwise (adımsal) yöntemlerden Forward LR yöntemi ile elde edilen sonuçları ile Backward LR yöntemi sonucu elde edilen sonuçlar benzer çıkmıştır. Aralarındaki tek fark, bağımsız değişkenlerin analizi Backward LR yöntemin 5 adımda gerçekleşirken, Forward LR yönteminde 4 adımda gerçekleşmiştir. Bunun nedeni, Forward LR yönteminde, önce sabit terim belirlenir ve sonra modele en çok katkı sağlayan bağımsız değişkenler sırasıyla katkı derecesine göre modele dahil edilir. Backward LR yönteminde ise, ileriye doğru yöntemin aksine önce sabit terim alınmaz, tüm yordayıcı değişkenler alınarak başlanır. Daha sonra, modelden çıkarıldığında model üzerinde etkiye sahip olmayan veya en az sahip olan değişkenler etki derecesine göre modelden çıkarılır ve nihai model elde edilmiş olur. Bu nedenle Forward LR yöntemi, Backward LR yöntemine kıyasla daha az adımda sonuca ulaşabilmektedir. Ancak, Todman ve Dugard (2007)'nin de belirttiği gibi uygulanan yöntemler ne kadar farklı seçim ölçütlerini kullansalar da benzer sonuçlar verdiği bu çalışmada da görülmüştür.

Stepwise (adımsal) yöntemlerden Forward LR yöntemi ile elde edilen sonuçlar, Enter ve Backward LR yöntemi kullanarak elde edilen lojit analiz sonuçları ile uyumlu çıkmıştır. İB (işletme büyüklüğü), İYB (işletme yönetiminin bağımsızlığı) ŞB (şirket birleşmesi) ve CD (CEO değişikliği) değişkenleri hem enter hem de Forward LR ve Backward LR yönteminde, halka açık şirketlerin bağımsız denetim firmalarını

değiştirmesinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı (H_0 hipotezlerinin desteklendiği) belirlenmiştir. DFB (denetim firma büyüklüğü), ÖDG (önceki denetim görüşü), FB (finansal başarısızlık) ve BVE (borç verenlerin etkisi) değişkenleri ise üç yöntemde de (enter, backward LR, forward LR) bağımsız denetim firma değişikliği üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkide bulunduğu görülmüştür.

Değişkenlere lojistik regresyonun üç yöntemi ile de analizi yapılmış ve üç yöntemde benzer sonuçlar verdiği görülmüştür. Hangi yöntemin tercih edileceği araştırmacının kararına göre değişiklik taşıyabilmektedir. Enter yöntemi, değişkenlerin etkilerinin birlikte gözlenmek istenmesi durumlarında kullanışlı iken, model kurma çalışmalarında ise adımsal (stepwise) yöntemler (LR, conditional ve wald) daha iyi sonuçlar vermektedir. Çoğu çalışmada özellikle, model uyumunu dikkate alan LR tercih edilmektedir (Baydemir, 2014, s. 39). Araştırmaların genelinde en iyi açıklayıcı değişkenler kümesini ortaya koyabilmek için adımsal yöntemlerin kullanılma nedeni, bir süre bağımlı değişkeni tanıtarak ve her defasında denkleme giren değişkenin gerekli olup olmadığı kareler toplamı ESS (Explained Sum of Squares) ya da F testi temelinde yapmasıdır (Gujarati, 2005, s. 378). Ayrıca, elde edilecek regresyon denkleminde adımsal yöntemin kullanılması, modele girecek bağımsız değişkenleri tek tek belirlemesinin yanı sıra çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) sorununa da çözüm getirmektedir (Orhunbilge, 2002, s. 202). Bu kapsamda, enter yönteminde tüm bağımsız değişkenler birlikte modele dahil edilip tahminler yapılmış, geriye doğru (backward) ve ileriye doğru (forward) eleme yöntemlerinde ise modelden çıkan değişkenler sırasıyla İB, İYB, CD ve ŞB olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla, bu değişkenlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğini açıklamada herhangi anlamlı bir etkisi olmadığı (H_0 hipotezlerinin desteklendiği) görülmüştür. Gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğinde DFB, ÖDG, FB ve BVE değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ve bu faktörlere ilişkin H_0 hipotezleri reddedilmiştir. Bu durumda, dört büyük denetim firması dışındakiler tarafından denetlenen, önceki yıl olumlu görüş dışında bir denetim raporu almış, finansal anlamda sıkıntılı ve borçluluğu yüksek halka açık şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğine gitme ihtimalinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

“Bağımsız Denetimde Gönüllü Rotasyonu Etkileyen Faktörler: BIST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma” başlığını taşıyan bu çalışma, Türkiye’ de BIST’e kayıtlı şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firmalarını değiştirmelerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla seçilmiştir. Halka açık şirketlerin bağımsız denetim firmalarını hangi faktörlere göre değiştirdiğine dair kamuoyu ile paylaşılan herhangi bir bilgi, belge veya platformun olmaması çalışmanın hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu durum, şirket performansı, yapılan denetimin kalitesi gibi hususlar hakkında fikir sahibi olmak isteyen kreditorler, yatırımcılar ve aracı kurumlar gibi bilgi kullanıcıları için önemli bir eksiklik oluşturmaktadır. Türkiye’ de bağımsız denetim firma değişikliğini kamuoyu ile paylaşma hususunda henüz yapılan yasal düzenleme bulunmazken, Amerika Birleşik Devletleri’ de halka açık şirketlerin bağımsız denetim firması değişiklik nedenlerini gerekçeleri ile birlikte Form 8-K ile Amerika Birleşik Devletleri Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Security and Exchange Commission)’na bildirme zorunluluğu 1971 yılından itibaren uygulanmaktadır. Form 8-K’ da, bağımsız denetim firması değişikliği nedenleri, denetim sürecinde yaşanan sorunlar veya denetçi-müşteri işletme anlaşmazlıklarının açıklanma zorunluluğu, ABD’deki otoritenin bu tür anlaşmazlıklarla ilgili bilgiye verdiği önemi açıkça göstermektedir. Bu anlamda çalışma, Türkiye’ de yasal otoritedeki bu boşluğu doldurulması ve Borsa İstanbul’ da işlem gören şirketlerin, zorunlu rotasyon dışında, bağımsız denetim firmalarını niçin ve hangi nedenlerden dolayı değiştirdikleri ve bu değişiklikte hangi faktörlerin etkili olduğu hususunda fikir vermesi nedeniyle önemli görülmektedir.

Çalışmada, gönüllü rotasyon sonucu halka açık şirketlerde bağımsız denetim firma değişiklikleri üzerinde etkili olduğu düşünülen: önceki denetim görüşü, denetim firmasının büyüklüğü, işletmenin finansal durumu, işletmenin büyüklüğü, işletme yönetimindeki değişim, işletme birleşmesi, işletme yönetiminin bağımsızlığı ve borç

verenlerin etkisi olmak üzere 8 adet faktör belirlenmiştir. Bu faktörlerin her biri çalışmanın analiz kısmını oluşturan bağımsız değişkenler olarak tanımlanmıştır.

Bu değişkenlere ilişkin veriler sınıflandırılıp analiz edilebilecek duruma getirildikten sonra, ilk önce “enter yöntemi” daha sonra adımsal (stepwise) yöntemleri olan “Backward: LR ve Forward: LR” kullanılmak suretiyle ikili (binary) lojistik regresyon analizi uygulanmıştır. Üç yöntem neticesinde (enter, backward LR, forward LR) elde edilen sonuçlar birbirine benzer nitelikte uyumlu çıkmıştır. Sonuçlara göre; İB (işletme büyüklüğü), İYB (işletme yönetiminin bağımsızlığı), ŞB (şirket birleşmesi) ve CD (CEO değişikliği) değişkenlerinin halka açık şirketlerin bağımsız denetim firmalarını değiştirmesinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunurken, DFB (denetim firması büyüklüğü), ÖDG (önceki denetim görüşü), FB (finansal başarısızlık) ve BVE (borç verenlerin etkisi) değişkenlerinin bağımsız denetim firma değişiklikleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Bu tespit neticesinde, Türkiye’de BIST endeksinde işlem gören şirketlerin, gönüllü rotasyon sonucunda, bağımsız denetim firma değişikliklerini etkileyen en önemli faktörlerin sırasıyla: denetim firmasının büyüklüğü, önceki denetim görüşü, finansal başarısızlık ve borç verenlerin etkisi olduğu tespit edilmiştir. Yani, dört büyük denetim firması dışındakiler tarafından denetlenen, önceki yıl olumlu görüş dışında bir denetim raporu almış, finansal anlamda sıkıntılı ve borçluluğu yüksek halka açık şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğine gitme ihtimalinin daha yüksek olduğu yargısına ulaşılmıştır.

Gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğinin nedenlerinin araştırıldığı bu çalışmadaki ampirik bulgular, Türkiye’de halka açık şirketlerin denetim firmalarını değiştirmesinde hangi faktörlerden etkilendiğinin tespit edilmesi açısından önem taşımaktadır. Elde edilen bulgular literatüre uyumlu bir şekilde aşağıda yorumlanmaktadır:

- Gönüllü rotasyon sonucu gerçekleşen bağımsız denetim firma değişikliklerin en fazla dört büyük denetim firması dışındaki diğer denetim firmaları ile anlaşılan şirketlerde görülmüştür. Yani şirketler, büyük denetim firmalarını küçük denetim firmalarına kıyasla daha az değiştirme eğilimine girmiştir. Bu sonucu destekleyici nitelikte, enter yöntemi regresyon sonuçlarında, DFB (denetim firma büyüklüğü) değişkenine ait değer ($B: -,734$) negatif işaretli çıkmıştır. Bu sonuç, dört büyük denetim firması dışındaki denetim firmalarınca denetlenen şirketlerin daha fazla denetim firması değiştirdiği varsayımını da

desteklemektedir (Nazri vd., 2012, Weiner, 2012, Huang ve Scholz, 2012, Chedegani vd., 2011, Lin ve Liu, 2010, Knechel vd., 2007, Ettredge vd., 2007, Boon vd., 2007, Nasser vd., 2006, Sriram, 2006, Asthana vd., 2004). Literatürde, şirketlerin büyük denetim firmalarını daha az değiştirmesi şu şekilde açıklanmaktadır: Büyük denetim firmalarının piyasadaki imajından yararlanmak istenmesi, büyük denetim firmalarının daha yüksek kalitede denetim hizmeti sunacağını düşünmek ve büyük denetim firmaların denetim kalitesini belirli bir seviyede sürdürmek için daha fazla çaba gösteren kurumsal firmalar olduğuna inanmak.

- Araştırma neticesinde tespit edilen bir başka bulgu, gönüllü rotasyon sonucu gerçekleşen bağımsız denetim firma değişikliklerinde, şirketler olumlu görüş dışındaki diğer görüşlerden kaçınmak için denetim firmalarını değiştirme eğilimine girebileceğidir. Bu durum yapılan çalışmalarda, olumlu görüş dışında verilen herhangi bir denetim görüşünün, şirketin pay senedi ve piyasa değeri üzerinde yaratacağı kayıpları önlemek üzere şirketlerin denetim firmalarını değiştirme yoluna başvuracağı şeklinde açıklanmaktadır.
- Çalışmanın bir başka sonucu, finansal anlamda sıkıntılı şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu bağımsız denetim firma değişikliğine gittiği yönündedir. Şirketlerin finansal durumunun bozulması neticesinde bağımsız denetim firma değişikliğine gitmesi: şirketlerin aldıkları bağımsız denetim hizmeti karşılığında ödeyecekleri denetim ücretlerini azaltmak veya şirketle ilgili bu olumsuz durumun ortaya çıkmasını engellemek şeklinde yorumlanmaktadır.
- Son olarak, borçluluk seviyesindeki artış ile bağımsız denetim firma değişikliği arasında ilişki bulunmuştur. Bu ilişki, literatürdeki benzer çalışmalarda şu şekilde ifade edilmektedir: şirket borçlanma seviyesindeki artışa bağlı olarak şirkete kredi sağlayan (borç veren) kuruluşlar şirket yönetiminde ve bağımsız denetim firma seçiminde daha fazla söz sahibi olmaktadır. Bunun sonucunda, borç veren kuruluşlar alacaklarını zamanında ve sorunsuz tahsil edebilmek adına borçlu şirketlere güvenilir finansal yapıya sahip olduklarına dair görüş veren denetim firmaları ile çalışması yönünde baskı kurmaktadır. Bu baskı neticesinde, borç veren kuruluşların belirleyeceği denetim firmalarına doğru denetim firma değişikliğinin gerçekleştiği belirtilmektedir.

7.2.Öneriler

Bağımsız denetim firması değişiklik nedeni her ne olursa olsun şirketler yaptıkları bu değişikliğe ilişkin açıklamaları kamuoyuna duyurmakla mükelleftirler. Bu görev, saydam ve hesap verilebilir bir kurumsal yapının oluşturulması ve işletilmesinin yanı sıra etkin bir denetim sisteminin kurulması için de şart gözükmektedir. Nitekim, hesap verebilirlik, bir kişi veya bir kurumun yaptıkları faaliyetlerden dolayı başka bir otoriteye açıklamalarda bulunması anlamına gelmektedir (Karkacıer vd., 2017, s. 541). Bu bağlamda, saydam ve hesap verilebilir bir kurumsal yapının terkedilmesinin denetimde kaliteyi düşürdüğü yönünde pek çok çalışma ortaya konmuştur. Özellikle, üretilen mali bilgi ve raporlamanın şeffaf ve güvenilir olmayışının, işletmeler ve ilgili taraflar için itibar ve varlıklarını yok edici sonuçlarının olması, saydamlığa ulaşmada denetimin rolünü ve sorumluluklarını önemli kılmaktadır. Bu nedenle, şirketlerin isteğe bağlı/gönüllü olarak gerçekleştirdikleri bağımsız denetim firma değişiklik nedenlerini kamuoyu ile paylaşması ve bu değişikliğin nelerden kaynaklandığı ile ilgili ABD örneğinde (United States Securities and Exchange Commission Form 8-K Current Report, Section 4, Item: 4.01) olduğu gibi birtakım açıklama zorunluluklarının getirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu yeni uygulamayla, bağımsız denetim firması ve müşteri işletme arasında yaşanan denetim anlaşmazlıklarının nedenleri ve içeriği hakkında kamuoyu bilgilendirilerek denetim sisteminin şeffaf ve hesap verebilir bir yapıya dönüşmesine katkı sağlanacaktır. Ayrıca, yasal düzenlemeler (zorunlu rotasyon) dışında gerçekleşen (gönüllü rotasyon) bağımsız denetim firma değişiklik nedenlerinin yazılı bir şekilde ortaya konması, yeni bir bağımsız denetim anlaşması yapmak üzere biraraya gelen bağımsız denetim firması ve müşteri işletmenin birbirleri hakkında önceden bilgi sahibi olmasına da yardımcı olacaktır.

7.3. Araştırmanın Kısıtları

Literatürdeki tüm araştırmalarda olduğu gibi bu araştırmanın da bazı kısıtları bulunmaktadır. Bunlar:

- Araştırmada, yeterli sayıda veri olmaması sebebiyle bağımsız denetim firma değişikliğinde etkili olduğu düşünülen 8 adet faktör (bağımsız değişken) kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarının geçerliliğinin test edilmesi noktasında, değişikliğe etkide bulunabilecek diğer faktörlerin de araştırmaya dahil edilmesi

sonuçlarının daha kapsayıcı nitelik taşımaya yardımcı olacaktır. Bu anlamda, bağımsız denetim firma değişikliğinde literatürde (Turner vd., 2005, Ettredge vd., 2007, Chedegani vd., 2011) önemli bir faktör olarak görülen denetim ücreti değişkeni araştırmaya dahil edilememiştir. Denetim ücretine ilişkin verilere KGK (Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu) resmi internet sitesinde “Şeffaflık Raporlarına İlişkin Açıklamalar” kısmında yer verilmektedir. Ancak ilgili veriler; denetim firmalarının sadece o yılın toplam denetiminden elde ettiği geliri göstermesi, müşteri işletme bazında denetim ücretinin yansıtılmaması ve şeffaflık raporuna ilişkin verilere 2013 yılından itibaren ulaşılması nedeniyle denetim ücreti değişkeni ele alınamamıştır.

- Borsa İstanbul Endeksi içerisinde faaliyet gösteren: madencilik, imalat, elektrik, gaz ve su, inşaat ve bayındırlık, toptan ve parakende ticaret, otel ve lokanta, ulaştırma, haberleşme ve depolama, teknoloji ve bilişim, eğitim, sağlık, spor ve diğer sosyal hizmetler alanında faaliyet gösteren 8 farklı sektöre ait şirketler araştırmaya dahil edilmiştir. Ancak, factoring şirketleri, finansal kiralama ve yatırım şirketleri, yatırım ortaklıkları, bankalar ve özel finans kurumları gibi kuruluşlar kendi iç dinamikleri ölçüsünde dikkate alınıp değerlendirilmesi yapıldığında farklı sonuçların ortaya çıkacağı düşünülmektedir.
- Ayrıca, araştırmaya konu halka açık şirketlerin, finansal durumlarını tespit etmek amacıyla Altman Z-skor denklemi kullanılmış olup, ortaya çıkan değerler, Altman’ın daha önceden belirlediği sınır değerler ile karşılaştırılmıştır. Ancak, bu sınır değerler yabancı şirketlerin mali durumuna göre hesaplanmış olup, bu değerlerin Türkiye’de faaliyet gösteren şirketlerin bilanço yapıları dikkate alınarak uyumlu hale getirilmesi sonuçların geçerliliğinin test edilmesi noktasında daha sağlıklı veriler ortaya koyacaktır.

7.4. Geleceğe Yönelik Araştırma Konuları

Bu çalışma, Türkiye’de halka açık şirketlerin gönüllü rotasyon sonucu gerçekleştirdikleri bağımsız denetim firma değişiklik nedenleri üzerine ele alınmıştır. Araştırmaya farklı perspektiften bakabilmek adına geleceğe dair şu şekilde bir çalışma planı izlenebilir:

- Çalışmanın uygulama kısmını teşkil eden şirket sayıları belirlenirken, herhangi bir sektör ayırımına gitmeksizin, Borsa İstanbul'a kayıtlı tüm şirketler örnekleme alınarak farklı istatistiki analiz ve modellerle çalışma yoluna gidilebilir.
- İlgili konu bir başka ülkenin borsasına kayıtlı halka açık şirketlere de uygulanarak, elde edilen sonuçların benzerlik ve farklılıklarının Borsa İstanbul'a kayıtlı şirketler ile karşılaştırılması yapıp uygulama sonuçları ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, W. Z. W., İsmail, S., Jamaluddin, N. (2008). “The impact of board composition, ownership and CEO duality on audit quality: The Malaysian evidence. *Malaysian Accounting Review*, 7(2), p. 17-28.
- Acar, D., Senal, S., Usul, H. (2011). “Bağımsız Denetim Kalitesi: Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma”, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 22, s. 273-306.
- Akbulut, G. (2012). İşletme Büyüklüğü ile İşletme Büyümesi Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *Yüksek Lisans Tezi*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Akçay, A., Bilen, A. (2018). Denetim Kalitesi ve Göstergeleri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, *The Journal of Social Sciences Institute*, Sayı: 40, s. 227-256.
- Akçıl, M. (2018). “Parametrik Testler”, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri, Yüksek Lisans, Sunum Notları.
- Akın, A. (2004). “Mülkiyet Sahipliğinden Kaynaklanan Yönetim Hakkının Devri Açısından Post- Modern Yönetimsel Kontrol Yaklaşımları ve Stratejileri”, *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:22, Ocak-Haziran, s. 127-148.
- Aksaraylı, M. (2016). Ki-Kare Analizi, <http://docplayer.biz.tr/32794424-Ki-kare-analizi-doc-dr-mehmet-aksarayli-ki-kare-analizleri.html>.
- Albayrak, A. S. (2006). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Birinci Baskı, Ankara.
- Alias, M. G. (2013). Elektronik Ticaretin Bağımsız Denetim Sürecine Etkisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe Bilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Al-Khaddash, H. A. Nawas, R., Ramadan A. (2013). “Factors Affecting the Quality of Auditing: The Case of Jordanian Commercial Banks”, *International Journal of Business and Social Science*, 4(11), p. 56-81
- Al-Khoury, A. F., Ali, A., Al-Sharif, M., Hanania, J., Al-Malki, I., and Jallad, M. (2015). “Auditor independence and mandatory auditor rotation in Jordan”, *International Business Research*, Vol. 8, No. 4, p.73-82.

- Al-Thuneibat, A. A., Al-Issa, R. T., Baker, R. A. (2011). “Do Audit Tenure and Firm Size Contribute to Audit Quality? Empirical Evidence from Jordan, *Managerial Auditing Journal*, p. 317-334.
- Alpar, R. (2011). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*, Üçüncü Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Altaş, D. Ve Giray, S. (2005). “Mali Başarısızlığın Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlerle Belirlenmesi: Tekstil Sektörü Örneği”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), s. 13-28.
- Altman, E. I. (1968). “Financial Ratios, Discriminant Analysis and Prediction of Corporate Bankruptcy”, *The Journal of Finance*, 23(4), p. 588-610.
- Anderson, D., Stokes, D., and Zimmer, I. (1993). Corporate Takeovers and Auditor Switching. *Auditing: A journal of practice and theory*, 12 (1), p.65-73.
- Archambeault, D. and DeZoort, F. T. (2001). Auditor Opinion Shopping and the Audit Committee: An Analysis of Suspicious Auditor Switches. *International Journal of Auditing*, 5, p.33-52.
- Arens, A. A., Elder, R. J., Beasley, M. S. (2005). *Auditing and Assurance Services. An Integrated Approach*, 10 th Edition, Prentice Hall, USA.
- Arı, E. (2013). “Bireylerin Umut Düzeyleri İle Gelecek Hakkındaki Düşünceleri Arasındaki İlişkinin Multinomial Lojistik Regresyon Analizi İle İncelenmesi”, *Dumlupınar Üni. Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütayhya.
- Aroh, J., Odum, A. N. (2017). “Determinants of Auditor Switch: Evidence from Quoted Companies in Nigeria”, *International Journal of Management Research and Business Strategy*, Vol.6, No.4, October.
- Arpacı, A. (2011). *Yönetim ve Yöneticilik*, 1. Baskı, İstanbul.
- Arslan, E. (2010). “Bağımsız Denetimde Rotasyon Karmaşası”, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:99, s.201-228.
- Asthana, S., Balsam S. and Kim S. (2004). “The effect of Enron, Andersen, and Sarbanes-Oxley on the market for audit services”, Working Paper, June.
- Aydın, N., Arı, E. (2016). “Hanehalkı Otomobil Talebini Belirleyen Etkenlerin İkili Lojistik Regresyon Yöntemiyle Analizi: Türkiye Örneği”, *Kastamonu Üni. İİBF Dergisi*, Sayı: 12, Kastamonu.
- Bagherpour, M. A. (2007). *Investigating the Factors Associated with Auditor Switches in Iran*. Unpublised manuscript, Australian National University, Canberra, Australia.

- Bagherpour, M., Monroe, G. S., and Shailer, G. (2009). Auditor Switching in an Increasingly Competitive Audit Market. *Unpublished paper*.
- Balvers, R. J., McDonald, B., and Miller, R. E. (2008). Underpricing of new issues and the choice of auditor as a signal of investment banker reputation, *The Accounting Review*, 63 (4), p.605-622.
- Banker, R. D., Hsuhui, C., Reba, C. (2003). The Public Accounting Industry Production Function. *Journal of Accounting and Economics*, Vol.35, Issue:2, p.255-281.
- Bar-Yosef, S. ve Livnat, J. (1984). Auditor Selection: An Incentive-Signalling Approach, *Accounting and Business Research*, 14, p. 301-309.
- Baş, M. (2010). “İşletmelerde Finansal Başarısızlığın Öngörülmesinde Gri İlişkisel Analiz Tekniği: Tekstil ve Deri Sektöründe Bir Uygulama”, *Doktora Tezi*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Kütahya.
- Bayazıtlı, E. (2015). Uluslararası Bağımsız Dış Denetim Standartlarının Türkiye Uygulaması. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 46, Ankara.
- Baydemir, M. B. (2014). Lojistik Regresyon Analizi Üzerine Bir İnceleme, *Yüksek Lisans Tezi*, İnönü Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Anabilim Dalı, Malatya.
- Beasley, M. S. and Petroni, K. R. (2001). Board independence and audit-firm type. *Auditing*, 20, p.97-114.
- Beattie, V. and Fearnley, S. (1995). The Importance of Audit Firm Characteristics and the Drivers of Auditor Change in UK Listed Companies. *Accounting and business research*, 25 (100), p.227-239.
- Beattie, V. and Fearnley, S. (1998). Audit market competition: Auditor changes and the impact on tendering. *British Accounting Review*, 30, p.261–289.
- Beattie, R. P. (1989). Auditor Reputation and the Pricing of Initial Public Offerings, *The Accounting Review*, 64(4), p. 693-709.
- Becker, C., DeFond, M., Jiambalvo, J., and Subramanyam, K. (1998). The effect of audit quality on earnings management. *Contemporary Accounting Research*, 15, p.1-24.
- Bedingfield, J. P., and Loeb, S. E. (1974). Auditor changes an examination. *The Journal of accountancy*, 137 (3), p.64-69.

- Beisland, L.A., Mersland, R., and Strom, R.O. (2012). Audit quality and corporate governance: evidence from the microfinance industry.
- Bernard, H. R. (2011). *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. New York, Rowman Altamira.
- Bewley, K., Chung, J., and McCracken, S. (2008). An Examination of Auditor Choice using Evidence from Andersen's Demise. *International Journal of Auditing*, 12, p.89–110.
- Black, E. L., Burton, F. G. and Maggina, A. (2012). "Auditor switching in the economic crisis: The case of Greece", world-finance-conference.com/papers_wfc2/279.
- Black, E. L., Burton, F. G. And Maggina, A. G. (2013). "Auditor Switching in the Economic Crisis: The Case in Greece", *International Journal of Accounting and Economic Studies*, Vol:1, No:2, p.39-46.
- Branson, J., and Breesch, D. (2004). Referral as a determining factor for changing auditors in the Belgian auditing market: An empirical study. *The International Journal of Accounting*, 39, p.307-326.
- Boon, K., McKinnon, J., and Ross, P. (2007). Factors Associated with the Choice of a Quality Auditor when Audit Tendering is Compulsory. *Accounting and Business Research*, 31(2), p.133-144.
- Bozkurt, İ. (2014). İflas Olasılığı ile Sistematik Risk İlişkisinin İncelenmesi ve Etkin İflas Göstergesi Modellerinin Tespiti: BİST'de Ampirik Bir Uygulama, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(4), s. 127-142.
- Bozkurt, N. (2012). *Muhasebe Denetimi*. İstanbul Alfa Basım Yayın.
- Bulatovic, M. and Treis, O. (2016). *The Impact of Firm Characteristics on Voluntary Auditing in Sweden*. Master's Thesis 30 credits, Department of Business Studies, Uppsala University.
- Burton, J. C., Roberts, W. (1967). "A Study of Auditor Changes.", *Journal of Accountancy*, April, Vol:123, No:4, p. 31-36.
- Cahan, S.F., Sun, J. (2015). "The Effect of Audit Experience on Audit Fees and Audit Quality", *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, 30(1), p. 78-100.
- Calderon, T. G. and Ofobike, E. (2008). Determinants of client-initiated and auditor-initiated auditor changes. *Managerial Auditing Journal*, 23(1), p.4-25.
- Campa, D. (2013). "Big 4 Fee Premium and Audit Quality: Latest Evidence from UK Listed Companies. *Managerial Auditing Journal*, p. 680-707.

- Carcello, J. V. and Neal, T. L. (2003). Audit Committee Characteristics and Auditor Dismissals following New Going-Concern Reports. *The Accounting Review*, 78, p.95-117.
- Carey, P. and Simnett, R. (2006). *Audit Partner Tenure and Audit Quality*, The Accounting Review, Vol:81, No:3, p.653-676.
- Carey, P., Simnett, R. Tanewski, G. (2000). “Voluntary Demand for Internal and External Auditing by Family Businesses”, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol:19, No:1, p.37-51.
- Carpenter, C.G. and Strawser, R.H. (1971). ‘Displacement of auditors when clients go public’. *Journal of Accountancy*, 55-5.
- Carson, E., Fargher, N., Geiger, M., Lennox, C., Raghunandan, K., Willekens, M. (2012). “Auditor Reporting on Going-Concern Uncertainty: A Research Synthesis”, SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2000496>.
- Chadegani, A. A., Mohamed, Z. M. And Jari, A. (2011). “The Determinant Factors of Auditor Switch among Companies Listed on Tehran Stock Exchange”, *International Research Journal of Finance and Economics*, Vol:80, p.158-168.
- Chen, C. L., Chang F. H. and Yen G. (2008). “The information contents of auditor change in financial distress prediction-empirical findings from the TALEX-listed firms”, Draft of paper retrieved from www.google.com, at January 12.
- Cheng, W. T. (2014). “Determinants affecting auditor switching: A Malaysian study”, A research submitted in partial fulfillment of the requirement for the degree of Bachelor of Commerce (Hons) Accounting, Universiti Tunku Abdu Rahman, Faculty of Business and Finance.
- Chi, W. (2011). An overlooked effect of mandatory audit-firm rotation on investigation strategies. *OR Spectrum*, 33 (2): p.265-285.
- Chow, C. W. (1982). The Demand for External Auditing: Size, Debt and Ownership Influences. *The Accounting Review*, 57 (2), p.272-291.
- Chung, K. C., Tan, S. S., Holdsworth, D. K. (2008). “Insolvency Prediction Model Using Multivariate Discriminant Analysis and Artificial Neural Network for the Finance Industry in New Zealand”, *International Journal of Business and Management*, 3(11), p. 45-66.
- Civan, E., Dayı, F. (2014). Altman Z Skoru ve Yapay Sinir Ağı Modeli İle Sağlık İşletmelerinde Finansal Başarısızlık Tahmini, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı:41.

- Collis, J. (2010). “Audit Exemption and The Demand for Voluntary Audit: A Comparative study of the UK and Denmark”, *International Journal of Auditing*, Vol. 14, p. 211-231.
- Coşkun, S., Coşkun, A., Kartal, M., Bircan, H. (2004). Lojistik Regresyon Analizinin İncelenmesi ve Dişhekimliğinde Bir Uygulaması, *Cumhuriye Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi Dergisi*, Cilt:7, Sayı:1.
- Crabtree, A. D., Brandon, D. M., Maher, J. J. (2006). “The Impact of Auditor Tenure on Inital Bond Rating”, *Advances in Accounting*, 22, p. 97-121.
- Craswell, A. (1988). The association between qualified opinion and auditor switches. *Accounting an busniess research*, 19 (73), p.23-31.
- Çağlayan, E. ve Astar, M. (2010). Lojit ve Probit Modellerinde Uyum İyiliği Ölçüleri, Trakya Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, Aralık.
- Çevik, O. (2004). Lojistik Regresyon Analizi ile Tokat Sanayi Sitesi İşletmelerinde Bir Uygulama, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:18, Sayı:3-4, Eylül.
- Çokluk, Ö. (2010). Lojistik Regresyon Analizi: Kavram ve Uygulama, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), s.1357-1407.
- Çömlekçi, N. (1998). *Temel İstatistik İlke ve Teknikleri*, Bilim Teknik Yayınevi, Gözden Geçirilmiş Üçüncü Baskı, İstanbul.
- Çömlekçi, F., Yılandı, M., Erdoğan, N., Önce, S., Kardeş, S., Kaya, E. (2010). *Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz*. Eskişehir Anadolu Üniversitesi.
- Çürük, T. (2004). Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, Aralık, s. 149-165.
- Danos, P. Ve Eichenseher, J. (1986). Long-term Trends Toward Seller Concentration in the US Audit Market, *The Accounting Review*, Vol. 61, No.4, p. 633-650.
- Daugherty, B. E., Dickins, D., Hatfield, R. C., Higgs, J. L. (2012). An Examination of Partner Perceptions of Partner Rotation: Direct and Indirect Consequences to Audit Quality, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Vol:31, No:1, p.97-114.
- Deakin, E. B. (1972). “A Discriminant Analysis of Predictors of Business Failure”, *Journal of Accounting Research*, 10(1), p. 45-66.
- DeAngelo, L. E. (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3, p.183-199.

- DeBerg, C. L., Kaplan, S. E. and Pany, K. (1991). An Examination of Some Relationships Between Non-Audit Services and Auditor Change, *Accounting Horizons*.
- Dedman, E., Kausar, A., Lennox, C. (2014). “The Demand for Audit in Private Firms: Recent Large-Sample Evidence from UK”, *European Accounting Review*, Vol. 23, No. 1, p. 1-23.
- Dhaliwal, D. S., Gleason, C. A., Heitzman, S., Melendrez, K. D. (2007), “Audit Fees and Cost of Debt”, *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, 23(1) p.1-22.
- Directive of the European Parliament And of The Council (17 May 2006). No: 2006/43/EC).
- Dizgil, E. (2018). Bist Ticaret Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Springate Finansal Başarısızlık Modeli ile İncelenmesi, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, Aralık.
- Doğan, A. (2016). Bağımsız Denetimde Zorunlu Rotasyon. *Muhasebe ve Denetim Dünyası*, Yıl:1, Sayı:1, Haziran.
- Doğan, M., Karayel, M. (2016). Yönetim Kurulu Sahiplik Yapısının CEO Değişimi Üzerindeki Etkisi: BIST İmalat Endeksi’nde Faaliyet Gösteren Firmalar Üzerine Bir Araştırma. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:8, Sayı:14.
- Eddine, C. O. H. (2015). “Audit Quality Influencing Factors: Comparative Study Between Islamic and Conventional Banks in Malaysia”, *Middle East Journal of Business*, 10(1), p. 17-26.
- Eichenseher, J. W. and Shields, D. (1983). The correlates of CPA-firm change for publicity-held corporations. *Auditing: A journal of practice and theory*, 2, p.23-37.
- Eldridge, S., Kwak, W., Venkatesh, R., Shi, Y. And Kou, G. (2012). “Predicting Auditor Changes with Financial Distress Variables: Discriminant Analysis and Problems with Data Mining Approaches”, *The Journal of Applied Business Reserach*, Vol:28, No:6, p.1357-1372.
- Elitzer, R.R. and Falk, H. (1996). Auctions for audit services and low-balling. *Auditing, a Journal of Practice and Theory*, Vol 15, Supplement.

- Erdoğan, S., Solak, B. (2016). “Türkiye’de Şeffaflık Raporları ve Bağımsız Denetim Sektörüne Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:6, Sayı:2, s. 175-195.
- Ertek, T. (2000). *Ekonometriye Giriş*, Beta Basım Dağıtım, Genişletilmiş İkinci Baskı, İstanbul.
- Ettredge, M. L., Li, C., Scholz, S. (2007). “Audit Fees and Auditor Dismissals in the Sarbanes-Oxley Era”, *Accounting Horizons*, Vol: 21, No:4, p.371-386.
- Eshagniya, A., Salehi, M. (2017). “The Impact of Financial Restatement on Auditor Changes: Iranian Evidence”, *Asia Pacific Journal of Innovation and Entrepreneurship*, Vol. 11, No. 3, p. 366-390.
- European Commission (2007). The EU Single Market, Internal Market, Auditing, Docs. Oxera Report. “Ownership Rules of Audit Firms and their Consequences for Audit Market Concentration”. http://ec.europa.eu/internal_market/auditing/docs/market/oxera_report_en.pdf.
- Ewelt-Kauner, C., Gold, A., Pott, C., (2012). What do we know about mandatory audit firm rotation? Research Report, Edinburgh: Institute of Chartered Accountants of Scotland (ICAS).
- Fama, E. F. (1980). Agency Problems and the Theory of the Firm. *Journal of Political Economy*, Vol. 88, No. 2, p. 288-307.
- Fama, E. F., Jensen, M. C. (1983). Separation of Ownership and Control. *Journal of Law and Economics*, Vol. 26, No. 2, p. 301-325.
- Ferdino, E., Restuningdiah, N., Achadiyah, B. N. (2015). “The Effect of Accounting Firm Size, Customer’s Company Size, Management Switching, Financial Distress and Fee Audit on Voluntary Auditor Switching”, *Ijaber*, Vol. 13, No. 7, p. 5259-5276.
- Fırat, A., Şahin, M. (2016). “Türkiye’de Bağımsız Denetimin Gözetimi ve Denetim Faaliyetlerinin Gelişimi ve Tarihçesi”, *Muhasebe ve Denetim Dünyası Dergisi*.
- Field, E. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS*, London: Sage.
- Firth, M. (1999). Company Takeovers and the Auditor Choice Decision. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 8 (2), p.197–214.

- Fontain, R. and Letaifa S. B. (2012). "The reasons clients change audit firms and the client's perceived value of the audit service: A qualitative study", Unpublished Manuscript, University du Quebec a Montreal.
- Francis, J. R., Wilson, E. R. (1988). Auditor Changes: A Joint Test of Theories Relating to Agency Costs and Auditor. *The Accounting Review*, 63(4), p. 663-682.
- Gujarati, D. N. (2005). *Temel Ekonometri*, Çev. Ümit Şenesen-Gülay Şenesen, Literatür Yayıncılık, Üçüncü Baskı, İstanbul.
- Güredin, E. (2007). *Denetim ve Güvence Hizmetleri SMMM ve YMM'lere Yönelik İlkeler ve Teknikler*. Arıkan Basım Yayın, 11. Baskı, İstanbul.
- Güredin, E. (2008). *Denetim ve Güvence Hizmetleri*. Arıkan Basım Yayın, 12. Baskı, İstanbul.
- Güredin, E. (2010). *Denetim ve Güvence Hizmetleri*. İstanbul Türkmen Kitabevi.
- Gürsoy, C. T. *Finansal Yönetim İlkeleri*, Doğuş Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1, İstanbul.
- Gomez-Aguilar, N. and Ruiz-Barbadillo, E. (2003). Do Spanish firms change auditor to avoid qualified audit report? *International Journal of Auditing*, 7, p.37-53.
- Gökmen, A. (2010). Yönetici Değişiminin İşletme Performansına Etkisi, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, s. 11-17.
- Halilov, E. (2006). *Bağımsız Dış Denetim ve Azerbaycan' da Denetim Sistemi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Hamilton, J., Lib, Y., and Stokes, D. (2008). Is the audit services market competitive following Arthur Andersen's collapse? *Accounting and Finance*, 48, p.233-258.
- Han, J. and Camber, M. (2013). *Data Mining Concepts and Techniques*, Morgan Kaufman, San Diego, USA.
- Haskins, M. E. and Williams, D. D. (1990). A contingent model of intra-big eight auditor changes, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol:9, No:3, p.55-75.
- Hauschild, D. (2013). *Altman Z-Score: Not just for Bankruptcy: From Z-Score to Green Zone*, Amros Corporation.

- Haw, I., Qi, D., Wu, W. (2008). "The Economic Consequence of Voluntary Auditing", *Journal of Accounting Auditing and Finance*, Vol. 23, No. 1, p. 63-93.
- Hayes, S. K., Hodge, K. A., Hughes, L. W. (2010). A study of the efficacy of Altman's Z to predict bankruptcy of specialty retail firms doing business in contemporary times. *Economics & Business Journal: Inquiries & Perspectives*, 3(1).
- Healy, P. and Lys, T. (1986). Auditor changes following bigeight mergers with non-big eight audit firms. *Journal of accounting and public policy*, 5, p.251-265.
- Huang, Y. and Scholz, S. (2012). "Evidence of the association between financial restatement and auditor resignations", *Accounting Horizon*, Vol. 26, No. 3, p.439-464.
- Hauschild, D. (2013). "Altman Z-Score: Not Just for Bankruptcy: From Z-Score to Green Zone", Survivability, Amros Corporation.
- Haw, I., Qi, D., Wu, W. (2008). "The Economic Consequence of Voluntary Auditing", *Journal of Accounting, Auditing and Finance*, Vol. 23, p. 63-93.
- Holmes, A. W. (1962). *Basic Auditing Principles*, Homewood, Illinois: Richard D. Irwin Inc.
- Hoyle, J. (1978). "Mandatory Auditor Rotation: The Arguments and an Alternative", *Journal of Accountancy*, Vol:145, No:5, p.69-78.
- Hudaib, M. And Cooke, T. E. (2005). "The Impact of Managing Director Changes and Financial Distrees on Audit Oualification and Auditor Switching", *Journal of Business Finance and Accounting*, Vol. 32, No. 9-10, p. 1073-1739.
- Huo, Y. H. (2006). "Bankruptcy Situation Model in Small Business: The Case of Restaurant Firms", *Hospital Review*, 24(2), p. 49-58.
- Huson, J., Shamsheer, M., Mohd, A. and Annuar, M. N. (2000). "Audit Switch Decisions of Malaysian Listed Firms: Test of Determinants of Wealth Effect", *Capital Market Review*, Vol. 8, p. 1-24.
- Ittonen, K. (2010). A theoretical examination of the role of auditing and the relevance of audit reports. Unpublished manuscript, Vaasan Yliopiston Julkaisuja, Vaasa.

- İçerli, M. Y. Ve Akkaya, G. C. (2006). “Finansal Açıdan Başarılı Olan İşletmelerle Başarısız Olan İşletmeler Arasında Finansal Oranlar Yardımıyla Farklılıkların Tespiti”, *Atatürk Üni. İİBF Dergisi*, 20(1), s. 413-421.
- İskenderoğlu, Ö. (2008). *İşletmelerin Büyümesinde Büyüklüğün Etkisi: Türkiye İçin Bir İnceleme*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
- Ismail, S. H., Aliahmed H., Nassir, A., Hamid, M. A. (2008), “Why Malaysian second board companies switch auditors: Evidence of Bursa Malaysia”, *International Research Journal of Finance and Economics*, Issue 13, p.123-130.
- Jackson, A. B., Moldrich, M., and Roebuck, P. (2008). Mandatory audit firm rotation and audit quality. *Managerial Auditing Journal*, 23(5), p.420-437.
- Jacobs, J. J. (2007). “The Application of Failure Prediction Models on non-listed Companies”, *Tshwane University of Technology*, Business School.
- Jayadev, M. (2006). “Predictive Power of Financial Risk Factors: An Empirical Analysis of Default Companies”, *The Journal for Decision Makers*, 31(3), p. 45-56.
- Joher, H., Ali, M., Shamsheer, M., Annuar, M., Ariff, M. (2000). Auditor Switch Decision of Malaysian Listed Firms: Test of Determinants and Wealth Effect, *Pertanika J. Soc. Sic. Hum.*, 8(2), p. 77-90.
- Johnson, B. W. and Lys, T. (1990). The market for audit services Evidence from voluntary auditor changes. *Journal of Accounting and Economics*, 12, p.281-308.
- Kandemir, T., Akbulut, H. (2014). Bağımsız Denetimin Etkinliğinde Denetimden Sorumlu Komitenin Rolü: Türkiye’deki Bağımsız Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma, Bülent Ecevit Üniversitesi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt:9, Sayı:20, s. 37-56.
- Karabulut, E., Alpar, R. (2013). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler*. Ankara Detay Yayıncılık.
- Karagöz, Y. (2010). “Nonparametrik Tekniklerin Güç ve Etkinlikleri-The Power and Effectiveness of Nonparametric Techniques”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:9, Sayı:33.
- Karagöz, Y., Kınır, S., Yıldız, M. S. (2010). “İş Tatminini Etkileyen Faktörlerin Kriz Ortamındaki Etkisinin Lojistik Regresyon Analizi İle Belirlenmesi”, *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:10, Sayı:19.

- Karkacıer, A., Güven, A., Aslan, E. (2017). Şeffaf Yönetim Anlayışı İçerisinde Denetimin Rolü, 13. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri, s. 539-548.
- Kaval, H. (2008). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi*, 3. Baskı, Gazi Kitabevi.
- Kavut, L., Oktay, T., Şavlı, T. (2009). *Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim*, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Yayın No: 130, İstanbul.
- Kenneth, S. B., Krishnagopal M. (1985). “Auditor switches by failing firms”, *Accounting Review*; April, Vol. 60, Issue 2, p.248-261.
- Kepekçi, C. (2000). *Bağımsız Denetim*, Siyasal Kitabevi, 4. Baskı, Ankara.
- Kesimli, İ. (2015). *Türk Bağımsız Denetim Firmalarının Uluslararası Kalite Kontrol Standardı Açısından İncelenmesi*. T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Trakya.
- Kızılgöl, Ö. ve İşgüden, B. (2007). “Halef ve Selef Denetçiler Arasındaki İletişim”, *Akademik Fener*, Sayı:8.
- Khasharmeh, H. A. (2015). “Determinants of Auditor Switching in Bahraini’s Listed Companies- An Empirical Study”, *European Journal of Accounting Auditing and Finance Research*, Vol.3, No.11, p. 73-99.
- Kluger, B. D., Shields, D. (1991). Managerial Moral Hazard and Auditor Changes, *Critical Perspectives on Accounting*, 2, p. 255-272.
- Knechel, W. R., Salterio, S. E., Ballou, B. (2007). *Auditing: Assurance and Risk*, Thomson South-Western, USA.
- Knechel, W. R., Naiker, V. And Pacheco, G. (2007). Does Auditor Industry Specialization Matter? Evidence from Market Reaction to Auditor Switches. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, Vol:26, No:1, p.19-45.
- Knechel, R. W., Niemi, L., and Sundgren, S. (2008). Determinants of Auditor Choice: Evidence from a small client market. *International Journal of Auditing*, 12, p.65-88.
- Knechel, W., Robert, G. V., Krishan, M. P., Lori, B. S., Uma, K. V. (2013). “Audit Quality: Insights from the Academic Literature” *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32, p. 385-421.
- Kobi Stratejisi ve Eylem Planı (2015). KSEP, Temmuz, Ankara.

- Kocabaş, E. (2014). *Lojistik Regresyon ve Bankacılık Verileri Üzerine Bir Uygulama*, T.C. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Koçel, T. (1993). *Büyüyen İşletmelerde Karşılaşılan Yönetim ve Organizasyon Sorunları*, İTO Yayınları No:32, İstanbul.
- Koçel, T. (2003). *İşletme Yöneticiliği*, Beta, İstanbul.
- Konak, F., Çıtak, L. (2018). “Şirket Birleşme ve Devralmalarının Firma Performansına Etkisi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Karşılaştırmalı Analiz”, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:8, Sayı:16, Aralık.
- Krishan, J., Krishan, J. And Stephens, R. G. (1996). The Simultaneous Relation Between Auditor Switching and Audit Opinion: An Empricial Analysis, *Accounting and Business Research*, Vol:26, No:3, p.224-236.
- Kurt, O. (2015). Bağımsız Denetim Firmalarının Organizasyonu ve Bir Uygulama, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Kwak, W., Eldridge, S., Shi, Y. And Kou, G. (2011), “Predicting Auditor Changes Using Financial Distress Variables and the Multiple Criteria Linear Programming (MCLP) and other Data Mining Approaches”, *The Journal of Applied Business Research*, Vol:27, No:5, p.73-84.
- Kwon, S. Y., Lim, Y. D., Simnett, R. (2010). Mandatory Audit Firm Rotation and Audit Quality: Evidence from the Korean Audit Market, Unpublished paper, Korea University, p.1-61.
- Landsman, W. R., Nelson, K. K. And Rountree, B. R. (2009). “Auditor Switches in the Pre-and Post-Enron Eras: Risk or Realignment?”, *The Accounting Review*, Vol:84, No:2, p.531-560.
- Lennox, C. (2000). Do companies successfully engage in opinion-shopping? Evidence from UK. *Journal of Accounting and Economics*, 29, p.321-337.
- Lin, Z. J. And Liu, M. (2010). “The determinants of auditor switching from the perspective of corporate governance in China”, *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, Vol:26, No:1, p.117-127.
- Magri, J. and Baldacchino, P. J. (2004). Factors contributing to auditor-change decisions in Malta. *Managerial Auditing Journal*, 19 (7), p.956-968.

- Mansi, S. A., Maxwell, W. F., Miller, D. P. (2004). Does Auditor Quality and Tenure Matter to Investors? Evidence from the Bond Market, *Journal of Accounting Research*, 42(4), p. 755-793.
- Mazars Denge Sirküleri, (28.05.2018). *Bağımsız Denetime Tabi Olacak Şirketlerin Belirlenmesine Dair Hadler ve Diğer Şartlar Yeniden Belirlenmiştir*. Praxity Member Global Alliance of Independent Firms, Sayı: 2018/104, Ref: 4/104, İstanbul.
- Menard, S. W. (1995). *Applied Logistic Regression Analysis*, Sage University Papers Series, Quantitative Applications in the Social Sciences, Series No. 07-106, Sage Publications Inc, USA.
- Menon, K. and Williams, D. D. (1991). Auditor credibility and initial public offerings. *The Accounting review*, 66 (2), p.313-332.
- Messier, William F., Steven M. Glover, Douglas F. Prawitt (2006). *Auditing and Assurance Services*. Mc-Hill Inc., New York.
- Ming, L. (2007). *Corporate Governance, Auditor Choice and Auditor Switch: Evidence from China*. Unpublished master's thesis, Hong Kong Baptist University, Hong Kong.
- Minnis, M. (2011). "The Value of Financial Statement Verification in Debt Financing: Evidence from Private U.S. Firms", *Journal of Accounting Research*, Vol.49, p. 457-506.
- Mutchler, J. F. (1985). "A Multivariate Analysis of the Auditor's Going-Concern Opinion Decision", *Journal of Accounting Research*, Vol. 23, No. 2, p. 668-682.
- Myers, J. N., Myers, L. A., Omer, T. C. (2003). Exploring the Term of the Auditor-Client Relationship and the Quality of Earnings: A case for Mandatory Auditor Rotation? *The Accounting Review*, Vol:78, No:3, p.779-799.
- Nagy, A., Albert, L. (2005). Mandatory Audit Firm Turnover, Financial Reporting Quality and Client Bargaining Power: The Case of Arthur Andersen, *Accounting Horizons*, Vol:19, No:2, p.51-68.
- Nasser, A. T., Wahid, E. A., Nazri, S. N. And Hudaib, M. (2006). "Auditor Client Relationship: The Case of Audit Tenure and Auditor Switching in Malaysia", *Managerial Auditing Journal*, Vol:21, No:7, p.724-737.
- Nazri, S. N., Smith, M., Ismail, Z. (2012). Factors influencing auditor change: Evidence from Malaysia, *Asian Review of Accounting*, 20 (3), p.22-44.

- Niemi, L. (2004). Auditor size and auditing pricing: Evidence from small audit firms. *European Accounting Review*, 13 (3), p.541-560.
- Niemi, L., Kinnunen, J., Ojala, H., Troberg, P. (2012). “Drivers of Voluntary Audit in Finland: to be or not to be audited?”, *Accounting and Business Research*, Vol. 42, No. 2, p. 169-196.
- Niskanen, M. Karjalainen, J., Niskanen, J. (2010). “The Role of Auditing in Small Private Family Firms: Is it about quality and credibility?”, *Family Business Review*, Vol. 23, No. 3, p. 230-245.
- Nyakuwanika, M. (2014). “Why companies change auditors in Zimbabwe?”, *Research Journal of Finance and Accounting*, Vol. 5, No. 5, p.171-181.
- O’connor, T. (2006). Fraud Auditing and Forensic Accounting. North Carolina Wesleyan College Lecture Notes, p.1-3.
- Orhan, S. (2007). *Bankacılık İşlemleri ve Bankaların Bağımsız Denetimi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, İstanbul.
- Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı Regresyon ve Korelasyon Analizi*, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, No.267, İstanbul.
- Öksüz, F. (2007). Denetimin Ücretlendirilmesi, *II. Uluslararası Muhasebe Denetimi Sempozyumu ve VII. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu*.
- Özalp, İ. (2005). *İşletme Yönetimi*, Nisan Kitabevi Yayınları, Birlik Ofset.
- Özgener, Ş. (2003). Büyüme Sürecindeki KOBİ’lerin Yönetim ve Organizasyon Sorunları: Nevşehir Un Sanayii Örneği, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı:20, Ocak-Haziran, s. 137-161.
- Özmen, İ., Tatlıdil, H. (1998). Yarı Olabilirlik/Moment Parametre Kestirim Yöntemi ile Caretta Caretta Yavrularının Ölüm Hızlarının Modellenmesi, *İstatistik Konferansı Bildiriler Kitabı*, DİE Matbaası, Gazi Üniversitesi, s. 353-371.
- Palmrose, Z. V. (1986). “Audit Fees and Auditor Size: Further Evidence”, *Journal of Accounting Research*, 24(1), s. 97-110.
- Perry, T. (2000). *Incentive Compensation for Outside Directors and CEO Turnover*. Working Paper, Arizona State University.
- Picconi, M. P., Oler, D. K. (2014). “Implications for Insufficient and Excess Cash for Future Performance”, *Contemporary Accounting Research*, Vol. 31, No. 1, p. 253-283.

- Poels, L. (2011). Auditor Switching Behavior in Medium Sized Companies in the Netherlands, *Master Thesis*, Tilburg University, Faculty of Economics and Business Studies, Accounting Department.
- Porter, B., Simon, J., Hatherley, D. (2009). *Principles of External Auditing*, (Third Edition), England: Wiley.
- Pranowa, K., Noer, A. A., Manurung, A. H., Nunug, N. (2010). “Determinant of Corporate Financial Distress in an Emerging Market Economy: Empirical Evidence from the Indonesian Stock Exchange”, *International Research Journal of Finance and Economics*.
- Raiborn, C., Schorg, C. A., Massoud, M. (2006). Should Auditor Rotation be Mandatory? *Journal of Corporate Accounting & Finance*, Vol:17, No:4, p.37-49.
- Regulation of the European Parliament And of The Council (16 April 2014. No: 537/2014).
- Sağlar, J., Tuan, K. (2009). İşletmelerde İç Denetim Fonksiyonunun Bağımsız Dış Denetim Maliyeti Üzerine Etkileri, *ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:18, Sayı:1, s. 343-358.
- Salleh, K. and Hazlina, J. (2014). Audit rotation and audit report: empirical evidence from Malaysian PLCs over the period of ten years. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 145, p.40-50.
- Sanobar, A. (2012). “Business Bankruptcy Prediction Models: A Significant Study of the Altman’s Z-Score Model”, *Asian Journal of Management Research*, 3(1).
- Saygılı, E. E. (2011). Finansal Bilginin Güvenilirliği ile İlgili Bağımsız Denetimin Amacı ve Bağımsız Denetim Süreci ile İlgili Son Gelişmeler, *Journal of Yaşar University*, 23(6), s. 3890-3903.
- Sayyar, H., Basiruddin, R., Rasid, Sza, Sayyar, L. (2014) “Mandatory Audit Firm and Audit Partner Rotation”, *European Journal of Business and Management*, p.81-91.
- Schwartz, K. B. and Menon, K. (1985). Auditor Switches by failing firms. *The Accounting Review*, 60 (2), p.248-261.
- Schroeder, M. S., Solomon, I., Vykrey, D. (1986). “Auditing Quality Perceptions of Audit-Committee Chairpersons and Audit Partners”, *Auditing: A Journal of Practise and Theory*, 5(2).

- Schüppert, A. (2009). ‘‘Binomial or Binary Logistic Regression’’, Statistics Seminar, Spring, a.schueppert@rug.nl.
- Selimoğlu, S. K., Özbirecikli, M., Uzay, Ő., Kurt, G., Alagöz, A. ve Yanık, S. (2014). *Muhasebe Denetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Senal, S. (2011). *Bağımsız Denetim Kalitesinin Arttırılmasında Kamu Gözetim Kurulu’nun Rolü: Bağımsız Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seow, J. L. (2001). ‘‘The Demand for the UK Small Company Audit-An Agency Perspective’’, *International Small Business Journal*, Vol. 19, No. 2, p. 61-79.
- Sevil, G., Başar, M., Coşkun, M. (2013). *Finansal Yönetim-II*, Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Sherman, J. A. (1998). *Mergers and Acquisitions from A to Z: Strategic and Practical Guidance for Small and Middle-Market Buyers and Sellers*, Amacom, USA.
- Shirita, M., Abedini, B. (2009). ‘‘Financial Distress Prediction in Emerging Market: Empirical Evidences from Iran’’, *Business Intelligence Journal*, 2(2), s. 398-409.
- Silvoso, J. A. (1972). Report of the Committee on Basic Auditing Concepts. *The Accounting Review*, Vol.47, Committee Reports: Supplement to Volume XLVII of the Accounting Review, p.15-74.
- Simunic, D., Stein, M. M. (1995). *Research into Markets for Auditing Services*, Working Paper Presented on the Advanced Course in Audit Research, October.
- Solak, B. (2016). *Bağımsız Denetçilerin İş Yükü İş Performansı ve Denetim Kalitesi*, Gazi Kitabevi, Haziran.
- Soltani, B. (2007). *Auditing: An International Approach*, Prentice Hall, England.
- Sori, Z. M., Jalil, H. A. (2009), ‘‘Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Distress’’, *Journal of Money, Investment and Banking*, 11, p. 5-15.
- Sriram, R. S. (1990). Changing Auditors and the Influence of Client Specific Attributes: An Analysis, *The Journal of Applied Business Research*, Vol:6, No:4, p.104-108.
- Sriram, R. S. (2006). ‘‘Changing auditors and the influence of client specific attributes: An analysis’’, *The Journal of Applied Business Research*, Vol. 6, No. 4, p.104-108.

- Sterling, R. R. (1973). “Accounting research, education and practice”, *Journal of Accountancy*, September, p.44-52.
- Suyono, E., Feng, Y. and Riswan, M. (2013). “Determinants factors affecting the auditor switching: An Indonesian case”, *Global Review of Accounting and Finance*, Vol. 4, No. 2, September, p.103-116.
- Şahin, O. N. (2016). “Türkiye’deki Şirket Birleşmeleri Verilerinin Yıllar İtibariyle Analizi ve Dünya Geneli ABD, AB ve Asya-Pasifik Verileri İle Karşılaştırması”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:15.
- Şenyiğit, Y. ve Zeytinoğlu, E. (2014). “Zorunlu Denetçi Rotasyonunun Denetim Kalitesi Üzerindeki Etkileri: Literatür Araştırması”, *İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi*, Sayı:25, Aralık.
- Şıklar, E. (2000). *Regresyon Analizine Giriş*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No.1255, Eskişehir.
- Tagesson, T. and Öhman, P. (2011). Auditors' ability and willingness to signal going concern problems: a study of bankrupt companies in Sweden. *Unpublished paper, Presented at European Accounting Association 34rd annual meeting in Rome.*
- Takiah, M. I. and Ghazali, S.M. (1993). “Incidence of Qualified Opinions and the Effects on Auditor Switching: a n empirical study in Malaysia”, *Management Journal (December)*, p.53-63.
- Tatlıdil, H. (1996). *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*, Akademi Matbaası, Ankara.
- Tauringana, V. and Clarke, S. (2000). “The demand for external auditing: Managerial share ownership, size, gearing and liquidity influences”, *Managerial Auditing Journal*, vol.15, no.4, p.160-168.
- T.C. Resmi Gazete (2.11.2002). Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik, Sayı:24924.
- T.C. Resmi Gazete (31.01.2002). Bankalarda Bağımsız Denetim Yapacak Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Yetkilerinin Geçici veya Sürekli Olarak Kaldırılması Hakkında Yönetmelik, Sayı:24657.
- T.C. Resmi Gazete (3.10.2003). Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında

Yönetmelik, Sayı:25248.

T.C. Resmi Gazete (16.01.2005). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile Uyumlu TMS, Sayı:25702.

T.C. Resmi Gazete (01.11.2006). Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, Sayı:26333.

T.C. Resmi Gazete (12.07.2006). İç Denetçilerin Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik. Sayı:26226.

T.C. Resmi Gazete (12.07.2008). Sigorta ve Reasürans ile Emeklilik Şirketlerinde Bağımsız Denetim Yapılmasına İlişkin Yönetmelik, Sayı:26934.

T.C. Resmi Gazete (6.09.2008). Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Sayı:26989.

T.C. Resmi Gazete (25.10.2009). Seri: X, No:25 Sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Sayı:27387.

T.C. Resmi Gazete (26.03.2011). Seri: X, No:27 Sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğ, Sayı:27886.

T.C. Resmi Gazete (28.06.2013). Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ, Sayı:28691.

T.C. Resmi Gazete (25.03.2015). Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik, Sayı:29306.

T.C. Resmi Gazete (17.12.2017). BDS 220 Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Kalite Kontrol Standartları, Sayı:30263.

T.C. Resmi Gazete (22.03.2018). Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerin Belirlenmesine Dair Karar, Sayı:11597.

T.C. Resmi Gazete (26.05.2018). Bağımsız Denetime Tabi Şirketlerin Belirlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı, Sayı:30432.

T.C. Resmi Gazete (23.11.2018). Bağımsız Denetim Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, Sayı:28509.

T.C. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (09.10.2014). Rotasyon Sürelerinin Hesaplanmasına İlişkin Duyuru.

- T.C. Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Kurul Kararı (19.01.2017). Rotasyon Uygulaması Hakkında Kurul Kararı, Karar No: 75935942.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2012). *İstatistik Testler*, Ankara.
- Tek, D. Z. (2012). İşletme Büyüklüğünün ve Sektörel Farklılıkların Finansal Oranlar Üzerine Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Ankara.
- Teoh S. H. (1992). “Auditor independence, dismissal threats and the market reaction to auditor switches”, *Journal of Accounting Research*, Vol. 30, p.1-23.
- Terzi, S. (2011). Finansal Rasyolar Yardımıyla Finansal Başarısızlık Tahmini: Gıda Sektöründe Ampirik Bir Araştırma, *ÇÜ İİBF Dergisi*, 15(1), s. 1-18.
- Terzi, S., Kıymetli Şen, İ., Solak, B., (2014). Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Denetim Kalitesine Etkisi: Borsa İstanbul’da Ampirik Bir Araştırma, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 23.
- Tuan, K. (2015). “Bağımsız Denetimde Rotasyon Uygulaması: Sistemin Artıları-Eksileri Üzerine Tartışmalar”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl:3, Sayı:16, Eylül, s.291-309.
- Turner, L. E., Williams, J. P. And Weirich, T. R. (2005), An Inside Look at Auditor Changes, *The CPA Journal*, Innovations Supplement, p.12-21.
- Tutar, H. (2016). *İşletme Bilimlerine Giriş*, Atatürk Üniversitesi, Ata-Aöf Yayıncılık.
- Türel, A., Türel, A., Çiftçi, H. N. (2017). Ülkemizde Bağımsız Denetim: Son On Yıla Bakış, www.researchgate.net/publication/323150078.
- Umut, E. İ. (2017). “Yatırım Fonlarının Mali Tablolarına İlişkin Denetçi Görüşleri ile Denetçi Rotasyonu Arasındaki İlişki.” *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 19(3), s. 671-695.
- United States Government Accountability Office, (2006). *Report to Congressional Addresses*. Audit of Public Companies Continued Concentration in Audit Market for Large Public Companies Does Not Call for Immediate Action.
- Uzay, Ş., Tanç, A., Erciyas, M. (2008). “Türkiye’de Muhasebe Denetimi: Geçmişten Geleceğe-1”, 12. Dünya Muhasebe Tarihçileri Kongresi, *Mali Çözüm Dergisi*, Sayı:95, s. 125-140.
- Vanstraelen, A. (2000). Going-Concern Opinions, Auditor Switching, and the Self-Fulfilling Prophecy Effect Examined in the Regulatory Context of Belgium. *Journal of Accounting*, p.231-235.

- Wallgren, L.H. and Olofsson, C. (2011). Why do Swedish limited companies' switch audit-firm? Lund University School of Economics and Management, *Master thesis*, Spring.
- Wan Mohamed, W. A., Hussain. W. S., Mohd Rodzi. N. K. (2007). *Characteristics' of companies that change and do not change and do notchange auditor- an empirical investigation of Malaysian public listedcompanies*. Unpublished manuscript, University of Teknologi MARA, Shah Alam, Malaysia.
- Weiner, J. (2012). "Auditor size vs. Auditor quality: An analysis of auditor switches", Thesis of Honors College, University of Houston. www.albany.edu/honorscollege/files/weiner_Thesis.
- Weisbach, M. S. (1988). Outside Directors and CEO Turnover. *Journal of Financial Economics*, Vol. 20, p. 431-460.
- Williams, D. D. (1988). The potential determinants of auditor change. *Journal of Business Finance and Accounting*, 15 (2), p.243-261.
- Wong, J. M. W., Ng, S. T. (2010), "Company Failure in the Construction Industry: A Critical Review and a Future Research Agenda", *XXIV FIG International Congress*, 11-16 April 2010, Sydney, Australia,
- Wooldridge, J. M. (2012). *Introductory Econometrics A Modern Approach*, 5th edition, South-Western, USA.
- Woo, E. S. and Koh, H. C. (2001). Factors associated with auditor changes: a Singapore study. *Accounting and Business Research*, 31 (2), p.133-144.
- Yahyaoglu, G. (1991). Bağımsız Dış Denetimin Yapısı ve İşlevi, *Maliye Yazıları: Maliye, İktisat, Hukuk*, s. 81-104.
- Yakut, E., Gündüz, M., Demirci, A. (2015). "İnsani Kalkınmışlık Düzeyinin Sınıflandırma Başarılarının Karşılaştırılmasında Sıralı Lojistik Regresyon Analizi ve Yapay Sinir Ağları Yöntemlerinin Kullanılması", *Journal of Business Research Turk*, Sayı: 7/4, s. 172-199.
- Yaman, Z., Wen, C., and Jinzheng (2013). "Auditor switching by corporate governance: Empirical analysis from the listed company in China", *Journal of Modern Accounting and Auditing*, Vol. 9, No. 2, p.230-238.
- Yang, C. H. (2009), "Constructing Financial Distress Prediction Model Using Group Method of Data Handling Technique", *Proceedings of the Eighth International Conference on Machine Learning and Cybernetics*, 12-15 July, Taiwan.

- Yaşar, A. (2011). “Bağımsız Dış Denetim Kalitesinin Kar Yönetimi Üzerine Etkisi: İmkb’de Kayıtlı İşletmeler Üzerine Bir Uygulama”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Doktora Tezi*, Adana.
- Yaşar, A. (2015). “Olumsuz Denetim Görüşü ve Bağımsız Denetçi Değişikliği Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Sanayi Şirketleri Üzerine Bir Uygulama”, *The Journal of Accounting and Finance*, Ocak, s.81-96.
- Yaşar, A. (2016). *Bağımsız Denetim Kuruluşu Değişikliklerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma*, Akademisyen Kitabevi, Sonçağ Matbaacılık, Ankara.
- Yaşar, A. (2016). “Zorunlu Bağımsız Denetim Firması ve Sorumlu Ortak Başdenetçi Rotasyonu Üzerine Uluslararası Tartışmalar: Literatür Değerlendirmesi”, *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, sayı:2/3, www.jafas.org, s.200-231.
- Ye, K., Cheng, Y. Ve Gao, J. (2014). “How Individual Auditor Characteristics Impact The Likelihood of Audit Failure: Evidence from China”, *Advances in Accounting*, 30(2), p. 394-401.
- Yıldız, A. (2014). Kurumsal Yönetim Endeksi ve Altman Z Skoruna Dayalı Lojistik Regresyon Yöntemiyle Şirketlerin Kredi Derecelendirmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 19(3), s. 71-89.

WEB KAYNAKLARI

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0043>.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri>.
<http://www.watsonwyatt.com/homepage/eu/res/surveys/mergersandAquistions/2000>
www.ifac.org/sites/default/files/publications/files/2013-IESBAHandbook.pdf.
www.tdk.gov.tr.
www.sec.gov/fast-answers/answersform8khtm.html.
www.isader.org.
www.gao.gov/new.items/d08163.pdf.
www.iasplus.com/iosco/0909transparency.pdf.
www.iosco.org.
www.frc.org.uk.
www.aicpa.org.
www.pcaobus.org.
www.thefreedictionary.com.
www.oxfordlearnersdictionaries.com.
www.kgk.gov.tr.
<http://www.icaew.com/index.cfm/route/139481/icaew/pdf>
www.kpmg.com.tr.
www.pwc.com.tr.
www.deloitte.com.tr.
www.ey.com.tr.
www.eca.europa.eu

EK 1. FORM 8-K

**UNITED STATES
SECURITIES AND EXCHANGE COMMISSION
Washington, D.C. 20549**

OMB APPROVAL	
OMB Number:	3235-0060
Expires:	December 31, 2020
Estimated average burden hours per response	5.71

FORM 8-K

**CURRENT REPORT
Pursuant to Section 13 OR 15(d) of The Securities Exchange Act of 1934**

Date of Report (Date of earliest event reported) _____

(Exact name of registrant as specified in its charter)

(State or other jurisdiction of incorporation)	(Commission File Number)	(IRS Employer Identification No.)

(Address of principal executive offices) _____ (Zip Code)

Registrant's telephone number, including area code _____

(Former name or former address, if changed since last report.)

Check the appropriate box below if the Form 8-K filing is intended to simultaneously satisfy the filing obligation of the registrant under any of the following provisions (see General Instruction A.2. below):

[ ] Written communications pursuant to Rule 425 under the Securities Act (17 CFR 230.425) [ ] Soliciting material pursuant to Rule 14a-12 under the Exchange Act (17 CFR 240.14a-12)

[ ] Pre-commencement communications pursuant to Rule 14d-2(b) under the Exchange Act (17 CFR 240.14d-2(b)) [ ] Pre-commencement communications pursuant to Rule 13e-4(c) under the Exchange Act (17 CFR 240.13e-4(c))

Indicate by check mark whether the registrant is an emerging growth company as defined in Rule 405 of the Securities Act of 1933 (§230.405 of this chapter) or Rule 12b-2 of the Securities Exchange Act of 1934 (§240.12b-2 of this chapter).

Emerging growth company

If an emerging growth company, indicate by check mark if the registrant has elected not to use the extended transition period for complying with any new or revised financial accounting standards provided pursuant to Section 13(a) of the Exchange Act.

GENERAL INSTRUCTIONS

A. Rule as to Use of Form 8-K.

1. Form 8-K shall be used for current reports under Section 13 or 15(d) of the Securities Exchange Act of 1934, filed pursuant to Rule 13a-11 or Rule 15d-11 and for reports of nonpublic information required to be disclosed by Regulation FD (17 CFR 243.100 and 243.101).

2. Form 8-K may be used by a registrant to satisfy its filing obligations pursuant to Rule 425 under the Securities Act, regarding written communications related to business combination transactions, or Rules 14a-12(b) or Rule 14d-2(b) under the Exchange Act, relating to soliciting materials and pre-commencement communications pursuant to tender offers, respectively, provided that the Form 8-K filing satisfies all the substantive requirements of those rules (other than the Rule 425(c) requirement to include certain specified information in any prospectus filed pursuant to such rule). Such filing is also deemed to be filed pursuant to any rule for which the box is checked. A registrant is not required to check the box in connection with Rule 14a-12(b) or Rule 14d-2(b) if the communication is filed pursuant to Rule 425. Communications filed pursuant to Rule 425 are deemed filed under the other applicable sections. See Note 2 to Rule 425, Rule 14a-12(b) and Instruction 2 to Rule 14d-2(b)(2).

B. Events to be Reported and Time for Filing of Reports.

1. A report on this form is required to be filed or furnished, as applicable, upon the occurrence of any one or more of the events specified in the items in Sections 1 - 6 and 9 of this form. Unless otherwise specified, a report is to be filed or furnished within four business days after occurrence of the event. If the event occurs on a Saturday, Sunday or holiday on which the Commission is not open for business, then the four business day period shall begin to run on, and include, the first business day thereafter. A registrant either furnishing a report on this form under Item 7.01 (Regulation FD Disclosure) or electing to file a report on this form under Item 8.01 (Other Events) solely to satisfy its obligations under Regulation FD (17 CFR 243.100 and 243.101) must furnish such report or make such filing, as applicable, in accordance with the requirements of Rule 100(a) of Regulation FD (17 CFR 243.100(a)), including the deadline for furnishing or filing such report. A report pursuant to Item 5.08 is to be filed within four business days after the registrant determines the anticipated meeting date.

2. The information in a report furnished pursuant to Item 2.02 (Results of Operations and Financial Condition) or Item 7.01 (Regulation FD Disclosure) shall not be deemed to be "filed" for purposes of Section 18 of the Exchange Act or otherwise subject to the liabilities of that section, unless the registrant specifically states that the information is to be considered "filed" under the Exchange Act or incorporates it by reference into a filing under the Securities Act or the Exchange Act. If a report on Form 8-K contains disclosures under Item 2.02 or Item 7.01, whether or not the report contains disclosures regarding other items, all exhibits to such report relating to Item 2.02 or Item 7.01 will be deemed furnished, and not filed, unless the registrant specifies, under Item 9.01 (Financial Statements and Exhibits), which exhibits, or portions of exhibits, are intended to be deemed filed rather than furnished pursuant to this instruction.

3. If the registrant previously has reported substantially the same information as required by this form, the registrant need not make an additional report of the information on this form. To the extent that an item calls for disclosure of developments concerning a previously reported event or transaction, any information required in the new report or amendment about the previously reported event or transaction may be provided by incorporation by reference to the previously filed report. The term previously reported is defined in Rule 12b-2 (17 CFR 240.12b-2).

4. Copies of agreements, amendments or other documents or instruments required to be filed pursuant to Form 8-K are not required to be filed or furnished as exhibits to the Form 8-K unless specifically required to be filed or furnished by the applicable Item. This instruction does not affect the requirement to otherwise file such agreements, amendments or other documents or instruments, including as exhibits to registration statements and periodic reports pursuant to the requirements of Item 601 of Regulation S-K.

5. When considering current reporting on this form, particularly of other events of material importance pursuant to Item 7.01 (Regulation FD Disclosure) and Item 8.01 (Other Events), registrants should have due regard for the accuracy, completeness and currency of the information in registration statements filed under the Securities Act which incorporate by reference information in reports filed pursuant to the Exchange Act, including reports on this form.

6. A registrant's report under Item 7.01 (Regulation FD Disclosure) or Item 8.01 (Other Events) will not be deemed an admission as to the materiality of any information in the report that is required to be disclosed solely by Regulation FD.

C. Application of General Rules and Regulations.

1. The General Rules and Regulations under the Act (17 CFR Part 240) contain certain general requirements which are applicable to reports on any form. These general requirements should be carefully read and observed in the preparation and filing of reports on this form.
2. Particular attention is directed to Regulation 12B (17 CFR 240.12b-1 et seq.) which contains general requirements regarding matters such as the kind and size of paper to be used, the legibility of the report, the information to be given whenever the title of securities is required to be stated, and the filing of the report. The definitions contained in Rule 12b-2 should be especially noted. See also Regulations 13A (17 CFR 240.13a-1 et seq.) and 15D (17 CFR 240.15d-1 et seq.).

D. Preparation of Report.

This form is not to be used as a blank form to be filled in, but only as a guide in the preparation of the report on paper meeting the requirements of Rule 12b-12 (17 CFR 240.12b-12). The report shall contain the number and caption of the applicable item, but the text of such item may be omitted, provided the answers thereto are prepared in the manner specified in Rule 12b-13 (17 CFR 240.12b-13). To the extent that Item 1.01 and one or more other items of the form are applicable, registrants need not provide the number and caption of Item 1.01 so long as the substantive disclosure required by Item 1.01 is disclosed in the report and the number and caption of the other applicable item(s) are provided. All items that are not required to be answered in a particular report may be omitted and no reference thereto need be made in the report. All instructions should also be omitted.

E. Signature and Filing of Report.

Three complete copies of the report, including any financial statements, exhibits or other papers or documents filed as a part thereof, and five additional copies which need not include exhibits, shall be filed with the Commission. At least one complete copy of the report, including any financial statements, exhibits or other papers or documents filed as a part thereof, shall be filed, with each exchange on which any class of securities of the registrant is registered. At least one complete copy of the report filed with the Commission and one such copy filed with each exchange shall be manually signed. Copies not manually signed shall bear typed or printed signatures.

F. Incorporation by Reference.

If the registrant makes available to its stockholders or otherwise publishes, within the period prescribed for filing the report, a press release or other document or statement containing information meeting some or all of the requirements of this form, the information called for may be incorporated by reference to such published document or statement, in answer or partial answer to any item or items of this form, provided copies thereof are filed as an exhibit to the report on this form.

G. Use of this Form by Asset-Backed Issuers.

The following applies to registrants that are asset-backed issuers. Terms used in this General Instruction G. have the same meaning as in Item 1101 of Regulation AB (17 CFR 229.1101).

1. Reportable Events That May Be Omitted.

The registrant need not file a report on this Form upon the occurrence of any one or more of the events specified in the following:

- (a) Item 2.01, Completion of Acquisition or Disposition of Assets;
- (b) Item 2.02, Results of Operations and Financial Condition;
- (c) Item 2.03, Creation of a Direct Financial Obligation or an Obligation under an Off-Balance Sheet Arrangement of a Registrant;
- (d) Item 2.05, Costs Associated with Exit or Disposal Activities;
- (e) Item 2.06, Material Impairments;

- (f) Item 3.01, Notice of Delisting or Failure to Satisfy a Continued Listing Rule or Standard; Transfer of Listing;
- (g) Item 3.02, Unregistered Sales of Equity Securities;
- (h) Item 4.01, Changes in Registrant's Certifying Accountant;
- (i) Item 4.02, Non-Reliance on Previously Issued Financial Statements or a Related Audit Report or Completed Interim Review;
- (j) Item 5.01, Changes in Control of Registrant;
- (k) Item 5.02, Departure of Directors or Principal Officers; Election of Directors; Appointment of Principal Officers;
- (l) Item 5.04, Temporary Suspension of Trading Under Registrant's Employee Benefit Plans; and
- (m) Item 5.05, Amendments to the Registrant's Code of Ethics, or Waiver of a Provision of the Code of Ethics.

2. Additional Disclosure for the Form 8-K Cover Page.

Immediately after the name of the issuing entity on the cover page of the Form 8-K, as separate line items, identify the exact name of the depositor as specified in its charter and the exact name of the sponsor as specified in its charter. Include a Central Index Key number for the depositor and the issuing entity, and if available, the sponsor.

3. Signatures.

The Form 8-K must be signed by the depositor. In the alternative, the Form 8-K may be signed on behalf of the issuing entity by a duly authorized representative of the servicer. If multiple servicers are involved in servicing the pool assets, a duly authorized representative of the master servicer (or entity performing the equivalent function) must sign if a representative of the servicer is to sign the report on behalf of the issuing entity.

INFORMATION TO BE INCLUDED IN THE REPORT

Section 1 - Registrant's Business and Operations

Item 1.01 Entry into a Material Definitive

Agreement.

(a) If the registrant has entered into a material definitive agreement not made in the ordinary course of business of the registrant, or into any amendment of such agreement that is material to the registrant, disclose the following information:

(1) the date on which the agreement was entered into or amended, the identity of the parties to the agreement or amendment and a brief description of any material relationship between the registrant or its affiliates and any of the parties, other than in respect of the material definitive agreement or amendment; and

(2) a brief description of the terms and conditions of the agreement or amendment that are material to the registrant.

(b) For purposes of this Item 1.01, a material definitive agreement means an agreement that provides for obligations that are material to and enforceable against the registrant, or rights that are material to the registrant and enforceable by the registrant against one or more other parties to the agreement, in each case whether or not subject to conditions.

Instructions.

1. Any material definitive agreement of the registrant not made in the ordinary course of the registrant's business must be disclosed under this Item 1.01. An agreement is deemed to be not made in the ordinary course of a registrant's business even if the agreement is such as ordinarily accompanies the kind of business conducted by the registrant if it involves the subject matter identified in Item 601(b)(10)(ii)(A) - (D) of Regulation S-K (17 CFR 229.601(b)(10)(ii)(A) - (D)). An agreement involving the subject matter identified in Item 601(b)(10)(iii)(A) or (B) need not be disclosed under this Item.
2. A registrant must provide disclosure under this Item 1.01 if the registrant succeeds as a party to the agreement or amendment to

the agreement by assumption or assignment (other than in connection with a merger or acquisition or similar transaction).

3. With respect to asset-backed securities, as defined in Item 1101 of Regulation AB (17 CFR 229.1101), disclosure is required under this Item 1.01 regarding the entry into or an amendment to a definitive agreement that is material to the asset-backed securities transaction, even if the registrant is not a party to such agreement (*e.g.*, a servicing agreement with a servicer contemplated by Item 1108(a)(3) of Regulation AB (17 CFR 229.1108(a)(3))).

Item 1.02 Termination of a Material Definitive Agreement.

(a) If a material definitive agreement which was not made in the ordinary course of business of the registrant and to which the registrant is a party is terminated otherwise than by expiration of the agreement on its stated termination date, or as a result of all parties completing their obligations under such agreement, and such termination of the agreement is material to the registrant, disclose the following information:

- (1) the date of the termination of the material definitive agreement, the identity of the parties to the agreement and a brief description of any material relationship between the registrant or its affiliates and any of the parties other than in respect of the material definitive agreement;
- (2) a brief description of the terms and conditions of the agreement that are material to the registrant;
- (3) a brief description of the material circumstances surrounding the termination; and
- (4) any material early termination penalties incurred by the registrant.

(b) For purposes of this Item 1.02, the term material definitive agreement shall have the same meaning as set forth in Item 1.01(b).

Instructions.

1. No disclosure is required solely by reason of this Item 1.02 during negotiations or discussions regarding termination of a material definitive agreement unless and until the agreement has been terminated.
2. No disclosure is required solely by reason of this Item 1.02 if the registrant believes in good faith that the material definitive agreement has not been terminated, unless the registrant has received a notice of termination pursuant to the terms of agreement.
3. With respect to asset-backed securities, as defined in Item 1101 of Regulation AB (17 CFR 229.1101), disclosure is required under this Item 1.02 regarding the termination of a definitive agreement that is material to the asset-backed securities transaction (otherwise than by expiration of the agreement on its stated termination date or as a result of all parties completing their obligations under such agreement), even if the registrant is not a party to such agreement (*e.g.*, a servicing agreement with a servicer contemplated by Item 1108(a)(3) of Regulation AB (17 CFR 229.1108(a)(3))).

Item 1.03 Bankruptcy or Receivership.

(a) If a receiver, fiscal agent or similar officer has been appointed for a registrant or its parent, in a proceeding under the U.S. Bankruptcy Code or in any other proceeding under state or federal law in which a court or governmental authority has assumed jurisdiction over substantially all of the assets or business of the registrant or its parent, or if such jurisdiction has been assumed by leaving the existing directors and officers in possession but subject to the supervision and orders of a court or governmental authority, disclose the following information:

- (1) the name or other identification of the proceeding;
- (2) the identity of the court or governmental authority;
- (3) the date that jurisdiction was assumed; and
- (4) the identity of the receiver, fiscal agent or similar officer and the date of his or her appointment.

(b) If an order confirming a plan of reorganization, arrangement or liquidation has been entered by a court or governmental authority having supervision or jurisdiction over substantially all of the assets or business of the registrant or its parent, disclose the following:

- (1) the identity of the court or governmental authority;
- (2) the date that the order confirming the plan was entered by the court or governmental authority;
- (3) a summary of the material features of the plan and, pursuant to Item 9.01 (Financial Statements and Exhibits), a copy of the plan as confirmed;

- (4) the number of shares or other units of the registrant or its parent issued and outstanding, the number reserved for future issuance in respect of claims and interests filed and allowed under the plan, and the aggregate total of such numbers; and
- (5) information as to the assets and liabilities of the registrant or its parent as of the date that the order confirming the plan was entered, or a date as close thereto as practicable.

Instructions.

1. The information called for in paragraph (b)(5) of this Item 1.03 may be presented in the form in which it was furnished to the court or governmental authority.
2. With respect to asset-backed securities, disclosure also is required under this Item 1.03 if the depositor (or servicer if the servicer signs the report on Form 10-K (17 CFR 249.310) of the issuing entity) becomes aware of any instances described in paragraph (a) or (b) of this Item with respect to the sponsor, depositor, servicer contemplated by Item 1108(a)(3) of Regulation AB (17 CFR 229.1108(a) (3)), trustee, significant obligor, enhancement or support provider contemplated by Items 1114(b) or 1115 of Regulation AB (17 CFR 229.1114(b) or 229.1115) or other material party contemplated by Item 1101(d)(1) of Regulation AB (17 CFR 1101(d)(1)). Terms used in this Instruction 2 have the same meaning as in Item 1101 of Regulation AB (17 CFR 229.1101).

Item 1.04 Mine Safety – Reporting of Shutdowns and Patterns of Violations.

- (a) If the registrant or a subsidiary of the registrant has received, with respect to a coal or other mine of which the registrant or a subsidiary of the registrant is an operator
- an imminent danger order issued under section 107(a) of the Federal Mine Safety and Health Act of 1977 (30 U.S.C. 817(a));
  - a written notice from the Mine Safety and Health Administration that the coal or other mine has a pattern of violations of mandatory health or safety standards that are of such nature as could have significantly and substantially contributed to the cause and effect of coal or other mine health or safety hazards under section 104(e) of such Act (30 U.S.C. 814(e)); or
  - a written notice from the Mine Safety and Health Administration that the coal or other mine has the potential to have such a pattern, disclose the following information:
    - (1) The date of receipt by the issuer or a subsidiary of such order or notice.
    - (2) The category of the order or notice.
    - (3) The name and location of the mine involved.

Instructions to Item 1.04.

1. The term “coal or other mine” means a coal or other mine, as defined in section 3 of the Federal Mine Safety and Health Act of 1977 (30 U.S.C. 802), that is subject to the provisions of such Act (30 U.S.C. 801 et seq).
2. The term “operator” has the meaning given the term in section 3 of the Federal Mine Safety and Health Act of 1977 (30 U.S.C. 802).

Section 2 - Financial Information

Item 2.01 Completion of Acquisition or Disposition of Assets.

If the registrant or any of its majority-owned subsidiaries has completed the acquisition or disposition of a significant amount of assets, otherwise than in the ordinary course of business, disclose the following information:

- (a) the date of completion of the transaction;
- (b) a brief description of the assets involved;
- (c) the identity of the person(s) from whom the assets were acquired or to whom they were sold and the nature of any material relationship, other than in respect of the transaction, between such person(s) and the registrant or any of its affiliates, or any director or officer of the registrant, or any associate of any such director or officer;
- (d) the nature and amount of consideration given or received for the assets and, if any material relationship is disclosed pursuant to paragraph (c) of this Item 2.01, the formula or principle followed in determining the amount of such consideration;
- (e) if the transaction being reported is an acquisition and if a material relationship exists between the registrant or any of its affiliates and the source(s) of the funds used in the acquisition, the identity of the source(s) of the funds unless all or any part of the consideration used is a loan made in the ordinary course of business by a bank as defined by Section 3(a)(6) of the Act, in which case the identity of such bank may be omitted provided the registrant:

- (1) has made a request for confidentiality pursuant to Section 13(d)(1)(B) of the Act; and
- (2) states in the report that the identity of the bank has been so omitted and filed separately with the Commission; and

(f) if the registrant was a shell company, other than a business combination related shell company, as those terms are defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), immediately before the transaction, the information that would be required if the registrant were filing a general form for registration of securities on Form 10 under the Exchange Act reflecting all classes of the registrant's securities subject to the reporting requirements of Section 13 (15 U.S.C. 78m) or Section 15(d) (15 U.S.C. 78o(d)) of such Act upon consummation of the transaction. Notwithstanding General Instruction B.3. to Form 8-K, if any disclosure required by this Item 2.01(f) is previously reported, as that term is defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), the registrant may identify the filing in which that disclosure is included instead of including that disclosure in this report.

Instructions.

1. No information need be given as to:

(i) any transaction between any person and any wholly-owned subsidiary of such person;

(ii) any transaction between two or more wholly-owned subsidiaries of any person; or

(iii) the redemption or other acquisition of securities from the public, or the sale or other disposition of securities to the public, by the issuer of such securities or by a wholly-owned subsidiary of that issuer.

2. The term acquisition includes every purchase, acquisition by lease, exchange, merger, consolidation, succession or other acquisition, except that the term does not include the construction or development of property by or for the registrant or its subsidiaries or the acquisition of materials for such purpose. The term disposition includes every sale, disposition by lease, exchange, merger, consolidation, mortgage, assignment or hypothecation of assets, whether for the benefit of creditors or otherwise, abandonment, destruction, or other disposition.

3. The information called for by this Item 2.01 is to be given as to each transaction or series of related transactions of the size indicated. The acquisition or disposition of securities is deemed the indirect acquisition or disposition of the assets represented by such securities if it results in the acquisition or disposition of control of such assets.

4. An acquisition or disposition shall be deemed to involve a significant amount of assets:

(i) if the registrant's and its other subsidiaries' equity in the net book value of such assets or the amount paid or received for the assets upon such acquisition or disposition exceeded 10% of the total assets of the registrant and its consolidated subsidiaries; or

(ii) if it involved a business (see 17 CFR 210.11-01(d)) that is significant (see 17 CFR 210.11-01(b)).

Acquisitions of individually insignificant businesses are not required to be reported pursuant to this Item 2.01 unless they are related businesses (see 17 CFR 210.3-05(a)(3)) and are significant in the aggregate.

5. Attention is directed to the requirements in Item 9.01 (Financial Statements and Exhibits) with respect to the filing of:

(i) financial statements of businesses

acquired;

(ii) pro forma financial information; and

(iii) copies of the plans of acquisition or disposition as exhibits to the report.

Item 2.02 Results of Operations and Financial Condition.

(a) If a registrant, or any person acting on its behalf, makes any public announcement or release (including any update of an earlier announcement or release) disclosing material non-public information regarding the registrant's results of operations or financial condition for a completed quarterly or annual fiscal period, the registrant shall disclose the date of the announcement or release, briefly

identify the announcement or release and include the text of that announcement or release as an exhibit.

(b) A Form 8-K is not required to be furnished to the Commission under this Item 2.02 in the case of disclosure of material non-public information that is disclosed orally, telephonically, by webcast, by broadcast, or by similar means if:

- (1) the information is provided as part of a presentation that is complementary to, and initially occurs within 48 hours after, a related, written announcement or release that has been furnished on Form 8-K pursuant to this Item 2.02 prior to the presentation;
- (2) the presentation is broadly accessible to the public by dial-in conference call, by webcast, by broadcast or by similar means;
- (3) the financial and other statistical information contained in the presentation is provided on the registrant's website, together with any information that would be required under 17 CFR 244.100; and
- (4) the presentation was announced by a widely disseminated press release, that included instructions as to when and how to access the presentation and the location on the registrant's website where the information would be available.

Instructions.

1. The requirements of this Item 2.02 are triggered by the disclosure of material non-public information regarding a completed fiscal year or quarter. Release of additional or updated material non-public information regarding a completed fiscal year or quarter would trigger an additional Item 2.02 requirement.
2. The requirements of paragraph (e)(1)(i) of Item 10 of Regulation S-K (17 CFR 229.10(e)(1)(i)) shall apply to disclosures under this Item 2.02.
3. Issuers that make earnings announcements or other disclosures of material non-public information regarding a completed fiscal year or quarter in an interim or annual report to shareholders are permitted to specify which portion of the report contains the information required to be furnished under this Item 2.02.
4. This Item 2.02 does not apply in the case of a disclosure that is made in a quarterly report filed with the Commission on Form 10-Q (17 CFR 249.308a) or an annual report filed with the Commission on Form 10-K (17 CFR 249.310).

Item 2.03 Creation of a Direct Financial Obligation or an Obligation under an Off-Balance Sheet Arrangement of a Registrant.

- (a) If the registrant becomes obligated on a direct financial obligation that is material to the registrant, disclose the following information:
- (1) the date on which the registrant becomes obligated on the direct financial obligation and a brief description of the transaction or agreement creating the obligation;
  - (2) the amount of the obligation, including the terms of its payment and, if applicable, a brief description of the material terms under which it may be accelerated or increased and the nature of any recourse provisions that would enable the registrant to recover from third parties; and
  - (3) a brief description of the other terms and conditions of the transaction or agreement that are material to the registrant.
- (b) If the registrant becomes directly or contingently liable for an obligation that is material to the registrant arising out of an off-balance sheet arrangement, disclose the following information:
- (1) the date on which the registrant becomes directly or contingently liable on the obligation and a brief description of the transaction or agreement creating the arrangement and obligation;
  - (2) a brief description of the nature and amount of the obligation of the registrant under the arrangement, including the material terms whereby it may become a direct obligation, if applicable, or may be accelerated or increased and the nature of any recourse provisions that would enable the registrant to recover from third parties;
  - (3) the maximum potential amount of future payments (undiscounted) that the registrant may be required to make, if different; and
  - (4) a brief description of the other terms and conditions of the obligation or arrangement that are material to the registrant.
- (c) For purposes of this Item 2.03, direct financial obligation means any of the following:
- (1) a long-term debt obligation, as defined in Item 303(a)(5)(ii)(A) of Regulation S-K (17 CFR 229.303(a)(5)(ii)(A));

- (2) a capital lease obligation, as defined in Item 303(a)(5)(ii)(B) of Regulation S-K (17 CFR 229.303(a)(5)(ii)(B));
  - (3) an operating lease obligation, as defined in Item 303(a)(5)(ii)(C) of Regulation S-K (17 CFR 229.303(a)(5)(ii)(C)); or
  - (4) a short-term debt obligation that arises other than in the ordinary course of business.
- (d) For purposes of this Item 2.03, off-balance sheet arrangement has the meaning set forth in Item 303(a)(4)(ii) of Regulation S-K (17 CFR 229.303(a)(4)(ii)).
- (e) For purposes of this Item 2.03, short-term debt obligation means a payment obligation under a borrowing arrangement that is scheduled to mature within one year, or, for those registrants that use the operating cycle concept of working capital, within a registrant's operating cycle that is longer than one year, as discussed in FASB ASC paragraph 210-10-45-3 (Balance Sheet Topic).

Instructions.

1. A registrant has no obligation to disclose information under this Item 2.03 until the registrant enters into an agreement enforceable against the registrant, whether or not subject to conditions, under which the direct financial obligation will arise or be created or issued. If there is no such agreement, the registrant must provide the disclosure within four business days after the occurrence of the closing or settlement of the transaction or arrangement under which the direct financial obligation arises or is created.
2. A registrant must provide the disclosure required by paragraph (b) of this Item 2.03 whether or not the registrant is also a party to the transaction or agreement creating the contingent obligation arising under the off-balance sheet arrangement. In the event that neither the registrant nor any affiliate of the registrant is also a party to the transaction or agreement creating the contingent obligation arising under the off-balance sheet arrangement in question, the four business day period for reporting the event under this Item 2.03 shall begin on the earlier of (i) the fourth business day after the contingent obligation is created or arises, and (ii) the day on which an executive officer, as defined in 17 CFR 240.3b-7, of the registrant becomes aware of the contingent obligation.
3. In the event that an agreement, transaction or arrangement requiring disclosure under this Item 2.03 comprises a facility, program or similar arrangement that creates or may give rise to direct financial obligations of the registrant in connection with multiple transactions, the registrant shall:
  - (i) disclose the entering into of the facility, program or similar arrangement if the entering into of the facility is material to the registrant; and
  - (ii) as direct financial obligations arise or are created under the facility or program, disclose the required information under this Item 2.03 to the extent that the obligations are material to the registrant (including when a series of previously undisclosed individually immaterial obligations become material in the aggregate).
4. For purposes of Item 2.03(b)(3), the maximum amount of future payments shall not be reduced by the effect of any amounts that may possibly be recovered by the registrant under recourse or collateralization provisions in any guarantee agreement, transaction or arrangement.
5. If the obligation required to be disclosed under this Item 2.03 is a security, or a term of a security, that has been or will be sold pursuant to an effective registration statement of the registrant, the registrant is not required to file a Form 8-K pursuant to this Item 2.03, provided that the prospectus relating to that sale contains the information required by this Item 2.03 and is filed within the required time period under Securities Act Rule 424 (§230.424 of this chapter).

Item 2.04 Triggering Events That Accelerate or Increase a Direct Financial Obligation or an Obligation under an Off-Balance Sheet Arrangement.

(a) If a triggering event causing the increase or acceleration of a direct financial obligation of the registrant occurs and the consequences of the event, taking into account those described in paragraph (a)(4) of this Item 2.04, are material to the registrant, disclose the following information:

- (1) the date of the triggering event and a brief description of the agreement or transaction under which the direct financial obligation was created and is increased or accelerated;
- (2) a brief description of the triggering event;
- (3) the amount of the direct financial obligation, as increased if applicable, and the terms of payment or acceleration that apply; and
- (4) any other material obligations of the registrant that may arise, increase, be accelerated or become direct financial

obligations as a result of the triggering event or the increase or acceleration of the direct financial obligation.

- (b) If a triggering event occurs causing an obligation of the registrant under an off-balance sheet arrangement to increase or be

accelerated, or causing a contingent obligation of the registrant under an off-balance sheet arrangement to become a direct financial obligation of the registrant, and the consequences of the event, taking into account those described in paragraph (b)(4) of this Item 2.04, are material to the registrant, disclose the following information:

- (1) the date of the triggering event and a brief description of the off-balance sheet arrangement;
- (2) a brief description of the triggering event;
- (3) the nature and amount of the obligation, as increased if applicable, and the terms of payment or acceleration that apply; and
- (4) any other material obligations of the registrant that may arise, increase, be accelerated or become direct financial obligations as a result of the triggering event or the increase or acceleration of the obligation under the off-balance sheet arrangement or its becoming a direct financial obligation of the registrant.

(c) For purposes of this Item 2.04, the term direct financial obligation has the meaning provided in Item 2.03 of this form, but shall also include an obligation arising out of an off-balance sheet arrangement that is accrued under FASB ASC Section 450-20-25, Contingencies - Loss Contingencies - Recognition.

(d) For purposes of this Item 2.04, the term off-balance sheet arrangement has the meaning provided in Item 2.03 of this form.

(e) For purposes of this Item 2.04, a triggering event is an event, including an event of default, event of acceleration or similar event, as a result of which a direct financial obligation of the registrant or an obligation of the registrant arising under an off-balance sheet arrangement is increased or becomes accelerated or as a result of which a contingent obligation of the registrant arising out of an off-balance sheet arrangement becomes a direct financial obligation of the registrant.

Instructions.

1. Disclosure is required if a triggering event occurs in respect of an obligation of the registrant under an off-balance sheet arrangement and the consequences are material to the registrant, whether or not the registrant is also a party to the transaction or agreement under which the triggering event occurs.
2. No disclosure is required under this Item 2.04 unless and until a triggering event has occurred in accordance with the terms of the relevant agreement, transaction or arrangement, including, if required, the sending to the registrant of notice of the occurrence of a triggering event pursuant to the terms of the agreement, transaction or arrangement and the satisfaction of all conditions to such occurrence, except the passage of time.
3. No disclosure is required solely by reason of this Item 2.04 if the registrant believes in good faith that no triggering event has occurred, unless the registrant has received a notice described in Instruction 2 to this Item 2.04.
4. Where a registrant is subject to an obligation arising out of an off-balance sheet arrangement, whether or not disclosed pursuant to Item 2.03 of this form, if a triggering event occurs as a result of which under that obligation an accrual for a probable loss is required under FASB ASC Section 450-20-25, the obligation arising out of the off-balance sheet arrangement becomes a direct financial obligation as defined in this Item 2.04. In that situation, if the consequences as determined under Item 2.04(b) are material to the registrant, disclosure is required under this Item 2.04.
5. With respect to asset-backed securities, as defined in 17 CFR 229.1101, disclosure also is required under this Item 2.04 if an early amortization, performance trigger or other event, including an event of default, has occurred under the transaction agreements for the asset-backed securities that would materially alter the payment priority or distribution of cash flows regarding the asset-backed securities or the amortization schedule for the asset-backed securities. In providing the disclosure required by this Item, identify the changes to the payment priorities, flow of funds or asset-backed securities as a result. Disclosure is required under this Item whether or not the registrant is a party to the transaction agreement that results in the occurrence identified.

Item 2.05 Costs Associated with Exit or Disposal Activities.

If the registrant's board of directors, a committee of the board of directors or the officer or officers of the registrant authorized to take such action if board action is not required, commits the registrant to an exit or disposal plan, or otherwise disposes of a long-lived asset or terminates employees under a plan of termination described in FASB ASC paragraph 420-10-25-4 (Exit or Disposal Cost Obligations Topic), under which material charges will be incurred under generally accepted accounting principles applicable to

the registrant, disclose the following information:

(a) the date of the commitment to the course of action and a description of the course of action, including the facts and circumstances leading to the expected action and the expected completion date;

(b) for each major type of cost associated with the course of action (for example, one-time termination benefits, contract termination costs and other associated costs), an estimate of the total amount or range of amounts expected to be incurred in connection with the action;

(c) an estimate of the total amount or range of amounts expected to be incurred in connection with the action; and

(d) the registrant's estimate of the amount or range of amounts of the charge that will result in future cash expenditures, provided, however, that if the registrant determines that at the time of filing it is unable in good faith to make a determination of an estimate required by paragraphs (b), (c) or (d) of this Item 2.05, no disclosure of such estimate shall be required; provided further, however, that in any such event, the registrant shall file an amended report on Form 8-K under this Item 2.05 within four business days after it makes a determination of such an estimate or range of estimates.

Item 2.06 Material Impairments.

If the registrant's board of directors, a committee of the board of directors or the officer or officers of the registrant authorized to take such action if board action is not required, concludes that a material charge for impairment to one or more of its assets, including, without limitation, impairments of securities or goodwill, is required under generally accepted accounting principles applicable to the registrant, disclose the following information:

(a) the date of the conclusion that a material charge is required and a description of the impaired asset or assets and the facts and circumstances leading to the conclusion that the charge for impairment is required;

(b) the registrant's estimate of the amount or range of amounts of the impairment charge; and

(c) the registrant's estimate of the amount or range of amounts of the impairment charge that will result in future cash expenditures, provided, however, that if the registrant determines that at the time of filing it is unable in good faith to make a determination of an estimate required by paragraphs (b) or (c) of this Item 2.06, no disclosure of such estimate shall be required; provided further, however, that in any such event, the registrant shall file an amended report on Form 8-K under this Item 2.06 within four business days after it makes a determination of such an estimate or range of estimates.

Instruction.

No filing is required under this Item 2.06 if the conclusion is made in connection with the preparation, review or audit of financial statements required to be included in the next periodic report due to be filed under the Exchange Act, the periodic report is filed on a timely basis and such conclusion is disclosed in the report.

Section 3 - Securities and Trading Markets

Item 3.01 Notice of Delisting or Failure to Satisfy a Continued Listing Rule or Standard; Transfer of Listing.

(a) If the registrant has received notice from the national securities exchange or national securities association (or a facility thereof) that maintains the principal listing for any class of the registrant's common equity (as defined in Exchange Act Rule 12b-2 (17 CFR 240.12b-2)) that:

- the registrant or such class of the registrant's securities does not satisfy a rule or standard for continued listing on the exchange or association;
- the exchange has submitted an application under Exchange Act Rule 12d2-2 (17 CFR 240.12d2-2) to the Commission to delist such class of the registrant's securities; or
- the association has taken all necessary steps under its rules to delist the security from its automated inter-dealer quotation system, the registrant must disclose:

(i) the date that the registrant received the notice;

(ii) the a rule or standard for continued listing on the national securities exchange or national securities association that the registrant fails, or has failed to, satisfy; and

(iii) the a rule or standard for continued listing on the national securities exchange or national securities association that the registrant fails, or has failed to, satisfy; and

(iii) any action or response that, at the time of filing, the registrant has determined to take in response to the notice.

(b) If the registrant has notified the national securities exchange or national securities association (or a facility thereof) that maintains the principal listing for any class of the registrant's common equity (as defined in Exchange Act Rule 12b-2 (17 CFR 240.12b-2)) that the registrant is aware of any material noncompliance with a rule or standard for continued listing on the exchange or association, the registrant must disclose:

- (i) the date that the registrant provided such notice to the exchange or association;
- (ii) the rule or standard for continued listing on the exchange or association that the registrant fails, or has failed, to satisfy; and
- (iii) any action or response that, at the time of filing, the registrant has determined to take regarding its noncompliance.

(b) If the national securities exchange or national securities association (or a facility thereof) that maintains the principal listing for any class of the registrant's common equity (as defined in Exchange Act Rule 12b-2 (17 CFR 240.12b-2)), in lieu of suspending trading in or delisting such class of the registrant's securities, issues a public reprimand letter or similar communication indicating that the registrant has violated a rule or standard for continued listing on the exchange or association, the registrant must state the date, and summarize the contents of the letter or communication.

(c) If the registrant's board of directors, a committee of the board of directors or the officer or officers of the registrant authorized to take such action if board action is not required, has taken definitive action to cause the listing of a class of its common equity to be withdrawn from the national securities exchange, or terminated from the automated inter-dealer quotation system of a registered national securities association, where such exchange or association maintains the principal listing for such class of securities, including by reason of a transfer of the listing or quotation to another securities exchange or quotation system, describe the action taken and state the date of the action.

Instructions.

1. The registrant is not required to disclose any information required by paragraph (a) of this Item 3.01 where the delisting is a result of one of the following:
  - the entire class of the security has been called for redemption, maturity or retirement; appropriate notice thereof has been given; if required by the terms of the securities, funds sufficient for the payment of all such securities have been deposited with an agency authorized to make such payments; and such funds have been made available to security holders;
  - the entire class of the security has been redeemed or paid at maturity or retirement;
  - the instruments representing the entire class of securities have come to evidence, by operation of law or otherwise, other securities in substitution therefor and represent no other right, except, if true, the right to receive an immediate cash payment (the right of dissenters to receive the appraised or fair value of their holdings shall not prevent the application of this provision); or
  - all rights pertaining to the entire class of the security have been extinguished; provided, however, that where such an event occurs as the result of an order of a court or other governmental authority, the order shall be final, all applicable appeal periods shall have expired and no appeals shall be pending.
2. A registrant must provide the disclosure required by paragraph (a) or (b) of this Item 3.01, as applicable, regarding any failure to satisfy a rule or standard for continued listing on the national securities exchange or national securities association (or a facility thereof) that maintains the principal listing for any class of the registrant's common equity (as defined in Exchange Act Rule 12b-2 (17 CFR 240.12b-2)) even if the registrant has the benefit of a grace period or similar extension period during which it may cure the deficiency that triggers the disclosure requirement.
3. Notices or other communications subsequent to an initial notice sent to, or by, a registrant under Item 3.01(a), (b) or (c) that continue to indicate that the registrant does not comply with the same rule or standard for continued listing that was the subject of the initial notice are not required to be filed, but may be filed voluntarily.
4. Registrants whose securities are quoted exclusively (i.e., the securities are not otherwise listed on an exchange or association) on automated inter-dealer quotation systems are not subject to this Item 3.01 and such registrants are thus not required to file a Form 8-K pursuant to this Item 3.01 if the securities are no longer quoted on such quotation system. If a security is listed on an exchange or association and is also quoted on an automated inter-dealer quotation system, the registrant is subject to the disclosure obligations of Item 3.01 if any of the events specified in Item 3.01 occur.

Item 3.02 Unregistered Sales of Equity Securities.

(a) If the registrant sells equity securities in a transaction that is not registered under the Securities Act, furnish the information set forth in paragraphs (a) and (c) through (e) of Item 701 of Regulation S-K (17 CFR 229.701(a) and (c) through (e)). For purposes of determining the required filing date for the Form 8-K under this Item 3.02(a), the registrant has no obligation to disclose information

under this Item 3.02 until the registrant enters into an agreement enforceable against the registrant, whether or not subject to conditions, under which the equity securities are to be sold. If there is no such agreement, the registrant must provide the disclosure within four business days after the occurrence of the closing or settlement of the transaction or arrangement under which the equity securities are to be sold.

(b) No report need be filed under this Item 3.02 if the equity securities sold, in the aggregate since its last report filed under this Item 3.02 or its last periodic report, whichever is more recent, constitute less than 1% of the number of shares outstanding of the class of equity securities sold. In the case of a smaller reporting company, no report need be filed if the equity securities sold, in the aggregate since its last report filed under this Item 3.02 or its last periodic report, whichever is more recent, constitute less than 5% of the number of shares outstanding of the class of equity securities sold.

Instructions.

1. For purposes of this Item 3.02, “the number of shares outstanding” refers to the actual number of shares of equity securities of the class outstanding and does not include outstanding securities convertible into or exchangeable for such equity securities.
2. A smaller reporting company is defined under Item 10(f)(1) of Regulation S-K (17 CFR 229.10(f)(1)).

Item 3.03 Material Modification to Rights of Security Holders.

(a) If the constituent instruments defining the rights of the holders of any class of registered securities of the registrant have been materially modified, disclose the date of the modification, the title of the class of securities involved and briefly describe the general effect of such modification upon the rights of holders of such securities.

(b) If the rights evidenced by any class of registered securities have been materially limited or qualified by the issuance or modification of any other class of securities by the registrant, briefly disclose the date of the issuance or modification, the general effect of the issuance or modification of such other class of securities upon the rights of the holders of the registered securities.

Instruction.

Working capital restrictions and other limitations upon the payment of dividends must be reported pursuant to this Item 3.03.

Section 4 - Matters Related to Accountants and Financial Statements

Item 4.01 Changes in Registrant’s Certifying Accountant.

(a) If an independent accountant who was previously engaged as the principal accountant to audit the registrant’s financial statements, or an independent accountant upon whom the principal accountant expressed reliance in its report regarding a significant subsidiary, resigns (or indicates that it declines to stand for re-appointment after completion of the current audit) or is dismissed, disclose the information required by Item 304(a)(1) of Regulation S-K (17 CFR 229.304(a)(1) of this chapter), including compliance with Item 304(a)(3) of Regulation S-K (17 CFR 229.304(a)(3) of this chapter) .

(b) If a new independent accountant has been engaged as either the principal accountant to audit the registrant’s financial statements or as an independent accountant on whom the principal accountant is expected to express reliance in its report regarding a significant subsidiary, the registrant must disclose the information required by Item 304(a)(2) of Regulation S-K (17 CFR 229.304(a)(2)).

Instruction.

The resignation or dismissal of an independent accountant, or its refusal to stand for re-appointment, is a reportable event separate from the engagement of a new independent accountant. On some occasions, two reports on Form 8-K are required for a single change in accountants, the first on the resignation (or refusal to stand for re-appointment) or dismissal of the former accountant and the second when the new accountant is engaged. Information required in the second Form 8-K in such situations need not be provided to the extent that it has been reported previously in the first Form 8-K.

Item 4.02 Non-Reliance on Previously Issued Financial Statements or a Related Audit Report or Completed Interim Review.

(a) If the registrant’s board of directors, a committee of the board of directors or the officer or officers of the registrant authorized to take such action if board action is not required, concludes that any previously issued financial statements, covering one or more years or interim periods for which the registrant is required to provide financial statements under Regulation S-X (17 CFR 210) should no longer be relied upon because of an error in such financial statements as addressed in FASB ASC Topic 250,

Accounting Changes and Error Corrections, as may be modified, supplemented or succeeded, disclose the following information:

- (1) the date of the conclusion regarding the non-reliance and an identification of the financial statements and years or periods covered that should no longer be relied upon;
- (2) a brief description of the facts underlying the conclusion to the extent known to the registrant at the time of filing; and
- (3) a statement of whether the audit committee, or the board of directors in the absence of an audit committee, or authorized officer or officers, discussed with the registrant's independent accountant the matters disclosed in the filing pursuant to this Item 4.02(a).

(b) If the registrant is advised by, or receives notice from, its independent accountant that disclosure should be made or action should be taken to prevent future reliance on a previously issued audit report or completed interim review related to previously issued financial statements, disclose the following information:

- (1) the date on which the registrant was so advised or notified;
- (2) identification of the financial statements that should no longer be relied upon;
- (3) a brief description of the information provided by the accountant; and
- (4) a statement of whether the audit committee, or the board of directors in the absence of an audit committee, or authorized officer or officers, discussed with the independent accountant the matters disclosed in the filing pursuant to this Item 4.02(b).

(c) If the registrant receives advisement or notice from its independent accountant requiring disclosure under paragraph (b) of this Item 4.02, the registrant must:

- (1) provide the independent accountant with a copy of the disclosures it is making in response to this Item 4.02 that the independent accountant shall receive no later than the day that the disclosures are filed with the Commission;
- (2) request the independent accountant to furnish to the registrant as promptly as possible a letter addressed to the Commission stating whether the independent accountant agrees with the statements made by the registrant in response to this Item 4.02 and, if not, stating the respects in which it does not agree; and
- (3) amend the registrant's previously filed Form 8-K by filing the independent accountant's letter as an exhibit to the filed Form 8-K no later than two business days after the registrant's receipt of the letter.

Section 5 - Corporate Governance and

Management Item 5.01 Changes in Control of

Registrant.

(a) If, to the knowledge of the registrant's board of directors, a committee of the board of directors or authorized officer or officers of the registrant, a change in control of the registrant has occurred, furnish the following information:

- (1) the identity of the person(s) who acquired such control;
- (2) the date and a description of the transaction(s) which resulted in the change in control;
- (3) the basis of the control, including the percentage of voting securities of the registrant now beneficially owned directly or indirectly by the person(s) who acquired control;
- (4) the amount of the consideration used by such person(s);
- (5) the source(s) of funds used by the person(s), unless all or any part of the consideration used is a loan made in the ordinary course of business by a bank as defined by Section 3(a)(6) of the Act, in which case the identity of such bank may be omitted provided the person who acquired control:

- (i) has made a request for confidentiality pursuant to Section 13(d)(1)(B) of the Act; and

- (ii) states in the report that the identity of the bank has been so omitted and filed separately with the Commission.

- (6) the identity of the person(s) from whom control was assumed;

- (7) any arrangements or understandings among members of both the former and new control groups and their associates with respect to election of directors or other matters; and

(8) if the registrant was a shell company, other than a business combination related shell company, as those terms are defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), immediately before the change in control, the information that would be required if the registrant were filing a general form for registration of securities on Form 10 under the Exchange Act reflecting all classes of the registrant's securities subject to the reporting requirements of Section 13 (15 U.S.C. 78m) or Section 15(d)

(15 U.S.C. 78o(d)) of such Act upon consummation of the change in control, with such information reflecting the registrant and its securities upon consummation of the transaction. Notwithstanding General Instruction B.3. to Form 8-K, if any disclosure required by this Item 5.01(a)(8) is previously reported, as that term is defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), the registrant may identify the filing in which that disclosure is included instead of including that disclosure in this report.

(b) Furnish the information required by Item 403(c) of Regulation S-K (17 CFR 229.403(c)).

Item 5.02 Departure of Directors or Certain Officers; Election of Directors; Appointment of Certain Officers; Compensatory Arrangements of Certain Officers.

(a)(1) If a director has resigned or refuses to stand for re-election to the board of directors since the date of the last annual meeting of shareholders because of a disagreement with the registrant, known to an executive officer of the registrant, as defined in 17 CFR 240.3b-7, on any matter relating to the registrant's operations, policies or practices, or if a director has been removed for cause from the board of directors, disclose the following information:

- (i) the date of such resignation, refusal to stand for re-election or removal;
- (ii) any positions held by the director on any committee of the board of directors at the time of the director's resignation, refusal to stand for re-election or removal; and
- (iii) a brief description of the circumstances representing the disagreement that the registrant believes caused, in whole or in part, the director's resignation, refusal to stand for re-election or removal.

(2) If the director has furnished the registrant with any written correspondence concerning the circumstances surrounding his or her resignation, refusal or removal, the registrant shall file a copy of the document as an exhibit to the report on Form 8-K.

(3) The registrant also must:

- (i) provide the director with a copy of the disclosures it is making in response to this Item 5.02 no later than the day the registrant file the disclosures with the Commission;
- (ii) provide the director with the opportunity to furnish the registrant as promptly as possible with a letter addressed to the registrant stating whether he or she agrees with the statements made by the registrant in response to this Item 5.02 and, if not, stating the respects in which he or she does not agree; and
- (iii) file any letter received by the registrant from the director with the Commission as an exhibit by an amendment to the previously filed Form 8-K within two business days after receipt by the registrant.

(b) If the registrant's principal executive officer, president, principal financial officer, principal accounting officer, principal operating officer, or any person performing similar functions, or any named executive officer, retires, resigns or is terminated from that position, or if a director retires, resigns, is removed, or refuses to stand for re-election (except in circumstances described in paragraph (a) of this Item 5.02), disclose the fact that the event has occurred and the date of the event.

(c) If the registrant appoints a new principal executive officer, president, principal financial officer, principal accounting officer, principal operating officer, or person performing similar functions, disclose the following information with respect to the newly appointed officer:

- (1) the name and position of the newly appointed officer and the date of the appointment;
- (2) the information required by Items 401(b), (d), (e) and Item 404(a) of Regulation S-K (17 CFR 229.401(b), (d), (e) and 229.404(a)); and
- (3) a brief description of any material plan, contract or arrangement (whether or not written) to which a covered officer is a party or in which he or she participates that is entered into or material amendment in connection with the triggering event or any grant or award to any such covered person or modification thereto, under any such plan, contract or arrangement in connection with any such event.

Instruction to paragraph (c).

If the registrant intends to make a public announcement of the appointment other than by means of a report on Form 8-K, the registrant may delay filing the Form 8-K containing the disclosures required by this Item 5.02(c) until the day on which the registrant otherwise makes public announcement of the appointment of such officer.

(d) If the registrant elects a new director, except by a vote of security holders at an annual meeting or special meeting convened for such purpose, disclose the following information:

(4) the name of the newly elected director and the date of election;

(5) a brief description of any arrangement or understanding between the new director and any other persons, naming such persons, pursuant to which such director was selected as a director;

(6) the committees of the board of directors to which the new director has been, or at the time of this disclosure is expected to be, named; and

(7) the information required by Item 404(a) of Regulation S-K (17 CFR 229.404(a)).

(8) a brief description of any material plan, contract or arrangement (whether or not written) to which the director is a party or in which he or she participates that is entered into or material amendment in connection with the triggering event or any grant or award to any such covered person or modification thereto, under any such plan, contract or arrangement in connection with any such event.

(e) If the registrant enters into, adopts, or otherwise commences a material compensatory plan, contract or arrangement (whether or not written), as to which the registrant's principal executive officer, principal financial officer, or a named executive officer participates or is a party, or such compensatory plan, contract or arrangement is materially amended or modified, or a material grant or award under any such plan, contract or arrangement to any such person is made or materially modified, then the registrant shall provide a brief description of the terms and conditions of the plan, contract or arrangement and the amounts payable to the officer thereunder.

Instructions to paragraph (e).

1. Disclosure under this Item 5.02(e) shall be required whether or not the specified event is in connection with events otherwise triggering disclosure pursuant to this Item 5.02.
2. Grants or awards (or modifications thereto) made pursuant to a plan, contract or arrangement (whether involving cash or equity), that are materially consistent with the previously disclosed terms of such plan, contract or arrangement, need not be disclosed under this Item 5.02(e), provided the registrant has previously disclosed such terms and the grant, award or modification is disclosed when Item 402 of Regulation S-K (17 CFR 229.402) requires such disclosure.

(f)(1) If the salary or bonus of a named executive officer cannot be calculated as of the most recent practicable date and is omitted from the Summary Compensation Table as specified in Instruction 1 to Item 402(c)(2)(iii) and (iv) of Regulation S-K, disclose the appropriate information under this Item 5.02(f) when there is a payment, grant, award, decision or other occurrence as a result of which such amounts become calculable in whole or part. Disclosure under this Item 5.02(f) shall include a new total compensation figure for the named executive officer, using the new salary or bonus information to recalculate the information that was previously provided with respect to the named executive officer in the registrant's Summary Compensation Table for which the salary and bonus information was omitted in reliance on Instruction 1 to Item 402(c)(2)(iii) and (iv) of Regulation S-K (17 CFR 229.402(c)(2)(iii) and (iv)).

(2) As specified in Instruction 6 to Item 402(u) of Regulation S-K (17 CFR 229.402(u)), disclosure under this Item 5.02(f) with respect to the salary or bonus of a principal executive officer shall include pay ratio disclosure pursuant to Item 402(u) of Regulation S-K calculated using the new total compensation figure for the principal executive officer. Pay ratio disclosure is not required under this Item 5.02(f) until the omitted salary or bonus amounts for such principal executive officer become calculable in whole.

Instructions to Item 5.02.

1. The disclosure requirements of this Item 5.02 do not apply to a registrant that is a wholly-owned subsidiary of an issuer with a class of securities registered under Section 12 of the Exchange Act (15 U.S.C. 781), or that is required to file reports under Section 15(d) of the Exchange Act (15 U.S.C. 78o(d)).
2. To the extent that any information called for in Item 5.02(c)(3) or Item 5.02(d)(3) or Item 5.02(d)(4) is not determined or is unavailable at the time of the required filing, the registrant shall include a statement this effect in the filing and then must file an amendment to its Form 8-K filing under this Item 5.02 containing such information within four business days after the information is determined or becomes available.
3. The registrant need not provide information with respect to plans, contracts, and arrangements to the extent they do not discriminate

in scope, terms or operation, in favor of executive officers or directors of the registrant and that are available generally to all salaried employees.

4. For purposes of this Item, the term “named executive officer” shall refer to those executive officers for whom disclosure was required

in the registrant’s most recent filing with the Commission under the Securities Act (15 U.S.C. 77a et seq.) or Exchange Act (15 U.S.C. 78a et seq.) that required disclosure pursuant to Item 402(c) of Regulation S-K (17 CFR 229.402(c)).

Item 5.03 Amendments to Articles of Incorporation or Bylaws; Change in Fiscal Year.

(a) If a registrant with a class of equity securities registered under Section 12 of the Exchange Act (15 U.S.C. 78l) amends its articles of incorporation or bylaws and a proposal for the amendment was not disclosed in a proxy statement or information statement filed by the registrant, disclose the following information:

- (1) the effective date of the amendment; and
- (2) a description of the provision adopted or changed by amendment and, if applicable, the previous provision.

(b) If the registrant determines to change the fiscal year from that used in its most recent filing with the Commission other than by means of:

- (3) a submission to a vote of security holders through the solicitation of proxies or otherwise; or
- (4) an amendment to its articles of incorporation or bylaws,

disclose the date of such determination, the date of the new fiscal year end and the form (for example, Form 10-K or Form 10-Q) on which the report covering the transition period will be filed.

Instructions to Item 5.03.

1. Refer to Item 601(b)(3) of Regulation S-K (17 CFR 229.601(b)(3)) regarding the filing of exhibits to this Item 5.03.
2. With respect to asset-backed securities, as defined in 17 CFR 229.1101, disclosure is required under this Item 5.03 regarding any amendment to the governing documents of the issuing entity, regardless of whether the class of asset-backed securities is reporting under Section 13 or 15(d) of the Exchange Act.

Item 5.04 Temporary Suspension of Trading Under Registrant’s Employee Benefit Plans.

- (a) No later than the fourth business day after which the registrant receives the notice required by section 101(i)(2)(E) of the Employment Retirement Income Security Act of 1974 (29 U.S.C. 1021(i)(2)(E)), or, if such notice is not received by the registrant, on the same date by which the registrant transmits a timely notice to an affected officer or director within the time period prescribed by Rule 104(b)(2) (i)(B) or 104(b)(2)(ii) of Regulation BTR (17 CFR 245.104(b)(2)(i)(B) or 17 CFR 245.104(b)(2)(ii)), provide the information specified in Rule 104(b) (17 CFR 245.104(b)) and the date the registrant received the notice required by section 101(i)(2)(E) of the Employment Retirement Income Security Act of 1974 (29 U.S.C. 1021(i)(2)(E)), if applicable.
- (b) On the same date by which the registrant transmits a timely updated notice to an affected officer or director, as required by the time period under Rule 104(b)(2)(iii) of Regulation BTR (17 CFR 245.104(b)(2)(iii)), provide the information specified in Rule 104(b)(3) (iii) (17 CFR 245.104(b)(2)(iii)).

Item 5.05 Amendments to the Registrant’s Code of Ethics, or Waiver of a Provision of the Code of Ethics.

(a) Briefly describe the date and nature of any amendment to a provision of the registrant’s code of ethics that applies to the registrant’s principal executive officer, principal financial officer, principal accounting officer or controller or persons performing similar functions and that relates to any element of the code of ethics definition enumerated in Item 406(b) of Regulations S-K (17 CFR 228.406(b)).

(b) If the registrant has granted a waiver, including an implicit waiver, from a provision of the code of ethics to an officer or person described in paragraph (a) of this Item 5.05, and the waiver relates to one or more of the elements of the code of ethics definition referred to in paragraph (a) of this Item 5.05, briefly describe the nature of the waiver, the name of the person to whom the waiver was granted, and the date of the waiver.

(c) The registrant does not need to provide any information pursuant to this Item 5.05 if it discloses the required information on its Internet website within four business days following the date of the amendment or waiver and the registrant has disclosed in

its most recently filed annual report its Internet address and intention to provide disclosure in this manner. If the registrant elects to disclose the information required by this Item 5.05 through its website, such information must remain available on the website for at least a 12-month period. Following the 12-month period, the registrant must retain the information for a period of not less than five years. Upon request, the registrant must furnish to the Commission or its staff a copy of any or all information retained pursuant to this requirement.

Instructions.

1. The registrant does not need to disclose technical, administrative or other non-substantive amendments to its code of ethics.

2. For purposes of this Item 5.05:

(i) The term waiver means the approval by the registrant of a material departure from a provision of the code of ethics; and

(ii) The term implicit waiver means the registrant's failure to take action within a reasonable period of time regarding a material departure from a provision of the code of ethics that has been made known to an executive officer, as defined in Rule 3b-7 (17 CFR 240.3b-7) of the registrant.

Section 5.06 -Change in Shell Company Status.

If a registrant that was a shell company, other than a business combination related shell company, as those terms are defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), has completed a transaction that has the effect of causing it to cease being a shell company, as defined in Rule 12b-2, disclose the material terms of the transaction. Notwithstanding General Instruction B.3. to Form 8-K, if any disclosure required by this Item 5.06 is previously reported, as that term is defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), the registrant may identify the filing in which that disclosure is included instead of including that disclosure in this report.

Item 5.07 Submission of Matters to a Vote of Security Holders.

If any matter was submitted to a vote of security holders, through the solicitation of proxies or otherwise, provide the following information:

(a) The date of the meeting and whether it was an annual or special meeting. This information must be provided only if a meeting of security holders was held.

(b) If the meeting involved the election of directors, the name of each director elected at the meeting, as well as a brief description of each other matter voted upon at the meeting; and state the number of votes cast for, against or withheld, as well as the number of abstentions and broker non-votes as to each such matter, including a separate tabulation with respect to each nominee for office. For the vote on the frequency of shareholder advisory votes on executive compensation required by section 14A(a)(2) of the Securities Exchange Act of 1934 (15 U.S.C. 78n-1) and §240.14a-21(b), state the number of votes cast for each of 1 year, 2 years, and 3 years, as well as the number of abstentions.

(c) A description of the terms of any settlement between the registrant and any other participant (as defined in Instruction 3 to Item 4 of Schedule 14A (17 CFR 240.14a-101)) terminating any solicitation subject to Rule 14a-12(c), including the cost or anticipated cost to the registrant.

(d) No later than one hundred fifty calendar days after the end of the annual or other meeting of shareholders at which shareholders voted on the frequency of shareholder votes on the compensation of executives as required by section 14A(a)(2) of the Securities Exchange Act of 1934 (15 U.S.C. 78n-1), but in no event later than sixty calendar days prior to the deadline for submission of shareholder proposals under §240.14a-8, as disclosed in the registrant's most recent proxy statement for an annual or other meeting of shareholders relating to the election of directors at which shareholders voted on the frequency of shareholder votes on the compensation of executives as required by section 14A(a)(2) of the Securities Exchange Act of 1934 (15 U.S.C. 78n-1(a)(2)), by amendment to the most recent Form 8-K filed pursuant to (b) of this Item, disclose the company's decision in light of such vote as to how frequently the company will include a shareholder vote on the compensation of executives in its proxy materials until the next required vote on the frequency of shareholder votes on the compensation of executives.

Instruction 1 to Item 5.07. The four business day period for reporting the event under this Item 5.07, other than with respect to Item 5.07(d), shall begin to run on the day on which the meeting ended. The registrant shall disclose on Form 8-K under this Item 5.07 the preliminary voting results. The registrant shall file an amended report on Form 8-K under this Item 5.07 to disclose the final voting results within four business days after the final voting results are known. However, no preliminary voting results need be disclosed under this Item 5.07 if the registrant has disclosed final voting results on Form 8-K under this Item.

Instruction 2 to Item 5.07. If any matter has been submitted to a vote of security holders otherwise than at a meeting of such

security holders, corresponding information with respect to such submission shall be provided. The solicitation of any authorization or consent (other than a proxy to vote at a stockholders' meeting) with respect to any matter shall be deemed a submission of such matter to a vote of security holders within the meaning of this item.

Instruction 3 to Item 5.07. If the registrant did not solicit proxies and the board of directors as previously reported to the Commission was re-elected in its entirety, a statement to that effect in answer to paragraph (b) will suffice as an answer thereto regarding the election of directors.

Instruction 4 to Item 5.07. If the registrant has furnished to its security holders proxy soliciting material containing the information called for by paragraph (c), the paragraph may be answered by reference to the information contained in such material.

Instruction 5 to Item 5.07. A registrant may omit the information called for by this Item 5.07 if, on the date of the filing of its report on Form 8-K, the registrant meets the following conditions:

1. All of the registrant's equity securities are owned, either directly or indirectly, by a single person which is a reporting company under the Exchange Act and which has filed all the material required to be filed pursuant to Section 13, 14 or 15(d) thereof, as applicable; and

2. During the preceding thirty-six calendar months and any subsequent period of days, there has not been any material default in the payment of principal, interest, a sinking or purchase fund installment, or any other material default not cured within thirty days, with respect to any indebtedness of the registrant or its subsidiaries, and there has not been any material default in the payment of rentals under material long-term leases.

Item 5.08 Shareholder Director Nominations

(a) If the registrant did not hold an annual meeting the previous year, or if the date of this year's annual meeting has been changed by more than 30 calendar days from the date of the previous year's meeting, then the registrant is required to disclose the date by which a nominating shareholder or nominating shareholder group must submit the notice on Schedule 14N (§ 240.14n-101) required pursuant to § 240.14a-11(b)(10), which date shall be a reasonable time before the registrant mails its proxy materials for the meeting. Where a registrant is required to include shareholder director nominees in the registrant's proxy materials pursuant to either an applicable state or foreign law provision, or a provision in the registrant's governing documents, then the registrant is required to disclose the date by which a nominating shareholder or nominating shareholder group must submit the notice on Schedule 14N required pursuant to § 240.14a-18.

(b) If the registrant is a series company as defined in Rule 18f-2(a) under the Investment Company Act of 1940 (§ 270.18f-2 of this chapter), then the registrant is required to disclose in connection with the election of directors at an annual meeting of shareholders (or, in lieu of such an annual meeting, a special meeting of shareholders) the total number of shares of the registrant outstanding and entitled to be voted (or if the votes are to be cast on a basis other than one vote per share, then the total number of votes entitled to be voted and the basis for allocating such votes) on the election of directors at such meeting of shareholders as of the end of the most recent calendar quarter.

Section 6 -Asset-Backed Securities

The Items in this Section 6 apply only to asset-backed securities. Terms used in this Section 6 have the same meaning as in Item 1101 of Regulation AB (17 CFR 229.1101).

Item 6.01 ABS Informational and Computational Material.

Report under this Item any ABS informational and computational material filed in, or as an exhibit to, this report.

Item 6.02 Change of Servicer or Trustee.

If a servicer contemplated by Item 1108(a)(2) of Regulation AB (17 CFR 229.1108(a)(2)) or a trustee has resigned or has been removed, replaced or substituted, or if a new servicer contemplated by Item 1108(a)(2) of Regulation AB or trustee has been appointed, state the date the event occurred and the circumstances surrounding the change. In addition, provide the disclosure required by Item 1108(d) of Regulation AB (17 CFR 229.1108(c)), as applicable, regarding the servicer or trustee change. If a new servicer contemplated by Item 1108(a)(3) of this Regulation AB or a new trustee has been appointed, provide the information required by Item 1108(b) through (d) of Regulation AB regarding such servicer or Item 1109 of Regulation AB (17 CFR 229.1109) regarding such trustee, as applicable.

Instruction.

To the extent that any information called for by this Item regarding such servicer or trustee is not determined or is unavailable at the time of the required filing, the registrant shall include a statement to this effect in the filing and then must file an amendment to its Form 8-K filing under this Item 6.02 containing such information within four business days after the information is determined or becomes available.

Item 6.03 Change in Credit Enhancement or Other External Support.

- (a) *Loss of existing enhancement or support.* If the depositor (or servicer if the servicer signs the report on Form 10-K (17 CFR 249.310) of the issuing entity) becomes aware that any material enhancement or support specified in Item 1114(a)(1) through (3) of Regulation AB (17 CFR 229.1114(a)(1) through (3)) or Item 1115 of Regulation AB (17 CFR 229.1115) that was previously applicable regarding one or more classes of the asset-backed securities has terminated other than by expiration of the contract on its stated termination date or as a result of all parties completing their obligations under such agreement, then disclose:
- (1) the date of the termination of the enhancement;
  - (2) the identity of the parties to the agreement relating to the enhancement or support;
  - (3) a brief description of the terms and conditions of the enhancement or support that are material to security holders;
  - (4) a brief description of the material circumstances surrounding the termination; and
  - (5) any material early termination penalties paid or to be paid out of the cash flows backing the asset-backed securities.
- (b) *Addition of new enhancement or support.* If the depositor (or servicer if the servicer signs the report on Form 10-K (17 CFR 249.310) of the issuing entity) becomes aware that any material enhancement specified in Item 1114(a)(1) through (3) of Regulation AB (17 CFR 229.1114(a)(1) through (3)) or Item 1115 of Regulation AB (17 CFR 229.1115) has been added with respect to one or more classes of the asset-backed securities, then provide the date of addition of the new enhancement or support and the disclosure required by Items 1114 or 1115 of Regulation AB, as applicable, with respect to such new enhancement or support.
- (c) *Material change to enhancement or support.* If the depositor (or servicer if the servicer signs the report on Form 10-K (17 CFR 249.310) of the issuing entity) becomes aware that any existing material enhancement or support specified in Item 1114(a)(1) through (3) of Regulation AB or Item 1115 of Regulation AB with respect to one or more classes of the asset-backed securities has been materially amended or modified, disclose:
- (1) the date on which the agreement or agreements relating to the enhancement or support was amended or modified;
  - (2) the identity of the parties to the agreement or agreements relating to the amendment or modification; and
  - (3) a brief description of the material terms and conditions of the amendment or modification.

Instructions.

1. Disclosure is required under this Item whether or not the registrant is a party to any agreement regarding the enhancement or support if the loss, addition or modification of such enhancement or support materially affects, directly or indirectly, the asset-backed securities, the pool assets or the cash flow underlying the asset-backed securities.
2. To the extent that any information called for by this Item regarding the enhancement or support is not determined or is unavailable at the time of the required filing, the registrant shall include a statement to this effect in the filing and then must file an amendment to its Form 8-K filing under this Item 6.03 containing such information within four business days after the information is determined or becomes available.
3. The instructions to Items 1.01 and 1.02 of this Form apply to this Item.
4. Notwithstanding Items 1.01 and 1.02 of this Form, disclosure regarding changes to material enhancement or support is to be reported under this Item 6.03 in lieu of those Items.

Item 6.04 Failure to Make a Required Distribution.

If a required distribution to holders of the asset-backed securities is not made as of the required distribution date under the transaction documents, and such failure is material, identify the failure and state the nature of the failure to make the timely distribution.

Item 6.05 Securities Act Updating Disclosure.

Regarding an offering of asset-backed securities registered on Form SF-3 (17 CFR 239.45), if any material pool characteristic of the actual asset pool at the time of issuance of the asset-backed securities differs by 5% or more (other than as a result of the pool assets converting into cash in accordance with their terms) from the description of the asset pool in the prospectus filed for the offering

pursuant to Securities Act Rule 424 (17 CFR 230.424), disclose the information required by Items 1111 and 1112 of Regulation AB (17 CFR 229.1111 and 17 CFR 229.1112) regarding the characteristics of the actual asset pool. If applicable, also provide information required by Items 1108 and 1110 of Regulation AB (17 CFR 229.1108 and 17 CFR 229.1110) regarding any new servicers or originators that would be required to be disclosed under those items regarding the pool assets.

Instruction.

No report is required under this Item if substantially the same information is provided in a post-effective amendment to the Securities Act registration statement or in a subsequent prospectus filed pursuant to Securities Act Rule 424 (17 CFR 230.424).

Item 6.06 Static Pool.

Regarding an offering of asset-backed securities registered on Form SF-1 (17 CFR 239.44) or Form SF-3 (17 CFR 239.45), in lieu of providing the static pool information as required by Item 1105 of Regulation AB (17 CFR 229.1105) in a form of prospectus or prospectus, an issuer may file the required information in this report or as an exhibit to this report. The static pool disclosure must be filed by the time of effectiveness of a registration statement on Form SF-1, by the same date of the filing of a form of prospectus, as required by Rule 424(h) (17 CFR 230.424(h)), and by the same date of the filing of a final prospectus meeting the requirements of section 10(a) of the Securities Act (15 U.S.C. 77j(a)) filed in accordance with Rule 424(b) (17 CFR 230.424(b)).

Instructions.

1. Refer to Item 601(b)(106) of Regulation S-K (17 CFR 229.601(b)(106)) regarding the filing of exhibits to this Item 6.06.
2. Refer to Item 10 of Form SF-1 (17 CFR 239.44) or Item 10 of Form SF-3 (17 CFR 239.45) regarding incorporation by reference.

Section 7 - Regulation FD

Item 7.01 Regulation FD Disclosure.

Unless filed under Item 8.01, disclose under this item only information that the registrant elects to disclose through Form 8-K pursuant to Regulation FD (17 CFR 243.100 through 243.103).

Section 8 - Other Events

Item 8.01 Other Events.

The registrant may, at its option, disclose under this Item 8.01 any events, with respect to which information is not otherwise called for by this form, that the registrant deems of importance to security holders. The registrant may, at its option, file a report under this Item

8.01 disclosing the nonpublic information required to be disclosed by Regulation FD (17 CFR 243.100 through 243.103).

Section 9 - Financial Statements and

Exhibits Item 9.01 Financial Statements

and Exhibits.

List below the financial statements, pro forma financial information and exhibits, if any, filed as a part of this report. (a) Financial statements of businesses acquired.

(1) For any business acquisition required to be described in answer to Item 2.01 of this form, financial statements of the business acquired shall be filed for the periods specified in Rule 3-05(b) of Regulation S-X (17 CFR 210.3-05(b)) or Rule 8-04(b) of Regulation S-X (17 CFR 210.8-04(b)) for smaller reporting companies.

(2) The financial statements shall be prepared pursuant to Regulation S-X except that supporting schedules need not be filed. A manually signed accountant's report should be provided pursuant to Rule 2-02 of Regulation S-X (17 CFR 210.2-02).

(3) With regard to the acquisition of one or more real estate properties, the financial statements and any additional information specified by Rule 3-14 of Regulation S-X (17 CFR 210.3-14) or Rule 8-06 of Regulation S-X (17 CFR 210.8-06) for smaller reporting companies.

(4) Financial statements required by this item may be filed with the initial report, or by amendment not later than 71 calendar days after the date that the initial report on Form 8-K must be filed. If the financial statements are not included in the initial report, the registrant should so indicate in the Form 8-K report and state when the required financial statements will be filed. The registrant may,

at its option, include unaudited financial statements in the initial report on Form 8-K.

(b) Pro forma financial information.

(1) For any transaction required to be described in answer to Item 2.01 of this form, furnish any pro forma financial information that would be required pursuant to Article 11 of Regulation S-X (17 CFR 210) or Rule 8-05 of Regulation S-X (17 CFR 210.8-05) for smaller reporting companies.

(2) The provisions of paragraph (a)(4) of this Item 9.01 shall also apply to pro forma financial information relative to the acquired business.

- (c) Shell company transactions. The provisions of paragraph (a)(4) and (b)(2) of this Item shall not apply to the financial statements or pro forma financial information required to be filed under this Item with regard to any transaction required to be described in answer to Item 2.01 of this Form by a registrant that was a shell company, other than a business combination related shell company, as those terms are defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), immediately before that transaction. Accordingly, with regard to any transaction required to be described in answer to Item 2.01 of this Form by a registrant that was a shell company, other than a business combination related shell company, immediately before that transaction, the financial statements and pro forma financial information required by this Item must be filed in the initial report. Notwithstanding General Instruction B.3. to Form 8-K, if any financial statement or any financial information required to be filed in the initial report by this Item 9.01(c) is previously reported, as that term is defined in Rule 12b-2 under the Exchange Act (17 CFR 240.12b-2), the registrant may identify the filing in which that disclosure is included instead of including that disclosure in the initial report.
- (d) Exhibits. The exhibits shall be deemed to be filed or furnished, depending on the relevant item requiring such exhibit, in accordance with the provisions of Item 601 of Regulation S-K (17 CFR 229.601) and Instruction B.2 to this form.

Instruction.

During the period after a registrant has reported a business combination pursuant to Item 2.01 of this form, until the date on which the financial statements specified by this Item 9.01 must be filed, the registrant will be deemed current for purposes of its reporting obligations under Section 13(a) or 15(d) of the Exchange Act (15 U.S.C. 78m or 78o(d)). With respect to filings under the Securities Act, however, registration statements will not be declared effective and post-effective amendments to registration statements will not be declared effective unless financial statements meeting the requirements of Rule 3-05 of Regulation S-X (17 CFR 210.3-05) are provided. In addition, offerings should not be made pursuant to effective registration statements, or pursuant to Rule 506 of Regulation D (17 CFR 230.506) where any purchasers are not accredited investors under Rule 501(a) of that Regulation, until the audited financial statements required by Rule 3-05 of Regulation S-X (17 CFR 210.3-05) are filed; provided, however, that the following offerings or sales of securities may proceed notwithstanding that financial statements of the acquired business have not been filed:

- (a) offerings or sales of securities upon the conversion of outstanding convertible securities or upon the exercise of outstanding warrants or rights;
- (b) dividend or interest reinvestment plans;
- (c) employee benefit plans;
- (d) transactions involving secondary offerings; or
- (e) sales of securities pursuant to Rule 144 (17 CFR 230.144).

SIGNATURES

Pursuant to the requirements of the Securities Exchange Act of 1934, the registrant has duly caused this report to be signed on its behalf by the undersigned hereunto duly authorized.

_____
(Registrant)

Date _____

_____
(Signature)*

*Print name and title of the signing officer under his signature.

EK 2. Araştırmaya Dahil Edilen Şirketler Listesi

Sıra No	Şirket Unvanı
1	Adana Çimento Sanayi T.A.Ş.
2	Adel Kalemcilik Ticaret ve Sanayi A.Ş.
3	Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.
4	Aksa Enerji Üretim A.Ş.
5	Aksu Enerji ve Ticaret A.Ş.
6	Ayen Enerji A.Ş.
7	Altın Yunus Çeşme Turistik Tesisleri A.Ş.
8	Akın Tekstil A.Ş.
9	Afyon Çimento Sanayi T.A.Ş.
10	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
11	Aksa Akrilik Kimya Sanayi A.Ş.
12	Alcatel Lucent Teletaş Telekomünikasyon A.Ş.
13	Alkim Alkali Kimya A.Ş.
14	Anadolu Cam Sanayi A.Ş.
15	Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayi A.Ş.
16	Anel Elektrik Proje Taahüt ve Ticaret A.Ş.
17	Arena Bilgisayar Sanayi ve Ticaret A.Ş.
18	Armada Bilgisayar Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
19	Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
20	Anadolu Isuzu Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.
21	Arçelik A.Ş.
22	Arsan Tekstil Ticaret ve Sanayi A.Ş.
23	Aslan Çimento A.Ş.
24	Aygaz A.Ş.
25	Bagfaş Bandırma Gübre Fabrikaları A.Ş.
26	Bak Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
27	Banvit Bandırma Vitaminli Yem Sanayi A.Ş.
28	Bim Birleşik Mağazaları A.Ş.
29	Bizim Toptan Satış Mağazaları A.Ş.
30	Bimeks Bilgi İşlem ve Dış Ticaret A.Ş.
31	Batıçim Batı Anadolu Çimento Sanayi A.Ş.
32	Boyner Perakende ve Tekstil Yatırımları A.Ş.
33	Batısöke Söke Çimento Sanayi T.A.Ş.
34	Bolu Çimento Sanayi A.Ş.
35	Birko Birleşik Koyunlular Mensucat Ticaret ve Sanayi A.Ş.
36	Borusan Mannesmann Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.
37	Bosch Fren Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
38	Bossa Ticaret ve Sanayi İşletmeleri T.A.Ş.
39	Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
40	Burçelik Bursa Çelik Döküm Sanayi A.Ş.
41	Bursa Çimento Fabrikası A.Ş.
42	Coca-Cola İçecek A.Ş.
43	Çemtaş Çelik Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
44	Çimbeton Hazır beton ve Prefabrik Yapı Elemanları Sanayi ve Ticaret A.Ş.
45	Çimentaş İzmir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
46	Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
47	Çelebi Hava Servisi A.Ş.

48	Componenta Ticaret ve Sanayi A.Ş.
49	Döktaş Dökümcülük Ticaret ve Sanayi A.Ş.
50	Carrefoursa Carrefour Sabancı Ticaret Merkezi A.Ş.
51	Demisaş Döküm Emaye Mamülleri Sanayi A.Ş.
52	Denizli Cam Sanayi ve Ticaret A.Ş.
53	Derimod Konfeksiyon Ayakkabı Deri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
54	Despec Bilgisayar Pazarlama ve Ticaret A.Ş.
55	Deva Holding A.Ş.
56	Datagate Bilgisayar Malzemeleri Ticaret A.Ş.
57	Doğtaş Kelebek Mobilya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
58	Demirören Gazetecilik A.Ş.
59	Doğuş Otomotiv Servisi ve Ticaret A.Ş.
60	Duran Doğan Basım ve Ambalaj Sanayi A.Ş.
61	Dyo Boya Fabrikaları Sanayi ve Ticaret A.Ş.
62	Edip Gayrimenkul Yatırım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
63	Ege Endüstri ve Ticaret A.Ş.
64	Ege Gübre Sanayi A.Ş.
65	Ege Seramik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
66	Emek Elektrik Endüstrisi A.Ş.
67	Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.
68	Erbosan Erciyas Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.
69	Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş.
70	Eskort Teknoloji Yatırım A.Ş.
71	Federal-Mogul İzmit Piston ve Pim Üretim Tesisleri A.Ş.
72	Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.
73	Gentaş Genel Metal Sanayi ve Ticaret A.Ş.
74	Gersan Elektrik Ticaret ve Sanayi A.Ş.
75	Goodyear Lastikleri T.A.Ş.
76	Göltaş Göller Yöresi Bölgesi Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
77	Gübre Fabrikaları T.A.Ş.
78	Gsd Denizcilik İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
79	Gsd Holding A.Ş.
80	Hateks Hatay Tekstil İşletmeleri A.Ş.
81	Hektaş Ticaret T.A.Ş.
82	Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş.
83	İhlas Gayrimenkul Proje Geliştirme ve Ticaret A.Ş.
84	İhlas Ev Aletleri İmalat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
85	İhlas Gazetecilik A.Ş.
86	İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
87	İntema İnşaat ve Tesisat Malzemeleri Yatırım ve Pazarlama A.Ş.
88	İzmir Demir Çelik Sanayi A.Ş.
89	İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş.
90	Jantsa Jant Sanayi ve Ticaret A.Ş.
91	Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
92	Karel Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
93	Karsan Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.
94	Karsusan Karadeniz Su Ürünleri Sanayi A.Ş.
95	Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
96	Katmerciler Araç Üstü Ekipman Sanayi ve Ticaret A.Ş.
97	Kent Gıda Maddeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.

98	Kerevitaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
99	Klimasan Klima Sanayi ve Ticaret A.Ş.
100	Konfurt Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
101	Konya Çimento Sanayi A.Ş.
102	Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.
103	Kristal Kola ve Meşrubat Sanayi Ticaret A.Ş.
104	Kütahya Porselen Sanayi A.Ş.
105	Link Bilgisayar Sistemleri Yazılımı ve Donanımı Sanayi ve Ticaret A.Ş.
106	Lokman Hekim Sağlık, Turizm, Eğitim Hizmetleri ve İnşaat Taahhüt A.Ş.
107	Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
108	Marmaris Altinyunus Turistik Tesisleri A.Ş.
109	Makina Takım Endüstri A.Ş.
110	Martı Otel İşletmeleri A.Ş.
111	Metal Gayrimenkul A.Ş.
112	Metemtur Otelcilik ve Turizm İşletmeleri A.Ş.
113	Migros Ticaret A.Ş.
114	Milpa Ticari ve Sınai Ürünler Pazarlama Sanayi ve Ticaret A.Ş.
115	Mardin Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
116	Marshall Boya ve Vernik Sanayi A.Ş.
117	Menderes Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
118	Merko Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
119	Netaş Telekomünikasyon A.Ş.
120	Nuh Çimento Sanayi A.Ş.
121	Net Holding A.Ş.
122	Netlog Lojistik Hizmetleri A.Ş.
123	Olmuksan International Paper Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.
124	Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.
125	Park Elektirk Üretim Madencilik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
126	Türk Prysmian Kablo ve Sistemleri A.Ş.
127	Parsan Makina Parçaları Sanayi A.Ş.
128	Penguen Gıda Sanayi A.Ş.
129	Petkim Pertokimya Holding A.Ş.
130	Pınar Entegre Et ve Un Sanayi A.Ş.
131	Pınar Su Sanayi ve Ticaret A.Ş.
132	Plastikkart Akıllı Kart İletişim Sistemleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.
133	Petrokent Turizm A.Ş.
134	Pınar Süt Mamülleri A.Ş.
135	Plastik İnşaat Malzemeleri A.Ş.
136	Reysaş Taşımacılık ve Lojistik Ticaret A.Ş.
137	Sanko Pazarlama İthalat İhracat A.Ş.
138	Sarkuysan Elektronik Bakır Sanayi ve Ticaret A.Ş.
139	Sasa Polyester Sanayi A.Ş.
140	Selçuk Ecza Deposu Ticaret ve Sanayi A.Ş.
141	Silverline Endüstri ve Ticaret A.Ş.
142	Soda Sanayi A.Ş.
143	Söktaş Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
144	Tat Gıda Sanayi A.Ş.
145	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
146	Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi ve Yatırımlar A.Ş.
147	Türk Hava Yolları A.O.

148	Tire Kutsan Kağıt ve Ambalaj Sanayi A.Ş.
149	Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.
150	Trakya Cam Sanayi A.Ş.
151	Turcas Petrol A.Ş.
152	Tukas Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
153	Tüpraş-Türkiye Petrol Rafineleri A.Ş.
154	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
155	Türk Traktör ve Ziraat Makineleri A.Ş.
156	Türk Tuborg Bira ve Malt Sanayi A.Ş.
157	Uşak Seramik Sanayi A.Ş.
158	Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.
159	Ünye Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
160	Ütopya Turizm İnşaat İşletmecilik Ticaret A.Ş.
161	Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş.
162	Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
163	Vestel Elektrtronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
164	Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
165	Yünsa Yünlü Sanayi ve Ticaret A.Ş.
166	Yeşil Yapı Endüstrisi A.Ş.
167	Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.

EK 3. 2011-2017 Yılları Arası Gönüllü Rotasyon Sonucu Denetim Firma Değişikliğine Uğrayan Şirketler Listesi

Sıra No	Şirket Unvanı
1	Aksu Enerji ve Ticaret A.Ş.
2	Afyon Çimento Sanayi T.A.Ş.
3	Akçansa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
4	Alcatel Lucent Teletaş Telekomünikasyon A.Ş.
5	Arena Bilgisayar Sanayi ve Ticaret A.Ş.
6	Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
7	Arsan Tekstil Ticaret ve Sanayi A.Ş.
8	Bimeks Bilgi İşlem ve Dış Ticaret A.Ş.
9	Boynar Perakende ve Tekstil Yatırımları A.Ş.
10	Birko Birleşik Koyunlular Mensucat Ticaret ve Sanayi A.Ş.
11	Borusan Mannesmann Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.
12	Çemtaş Çelik Makina Sanayi ve Ticaret A.Ş.
13	Demisaş Döküm Emaye Mamülleri Sanayi A.Ş.
14	Despec Bilgisayar Pazarlama ve Ticaret A.Ş.
15	Datagate Bilgisayar Malzemeleri Ticaret A.Ş.
16	Doğtaş Kelebek Mobilya Sanayi ve Ticaret A.Ş.
17	Demirören Gazetecilik A.Ş.
18	Duran Doğan Basım ve Ambalaj Sanayi A.Ş.
19	Ege Endüstri ve Ticaret A.Ş.
20	Erbosan Erciyas Boru Sanayi ve Ticaret A.Ş.
21	Eskort Teknoloji Yatırım A.Ş.
22	Federal-Mogul İzmit Piston ve Pim Üretim Tesisleri A.Ş.

23	Gübre Fabrikaları T.A.Ş.
24	Gsd Holding A.Ş.
25	İhlas Gayrimenkul Proje Geliştirme ve Ticaret A.Ş.
26	İhlas Ev Aletleri İmalat Sanayi ve Ticaret A.Ş.
27	İhlas Gazetecilik A.Ş.
28	İndeks Bilgisayar Sistemleri Mühendislik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
29	İntema İnşaat ve Tesisat Malzemeleri Yatırım ve Pazarlama A.Ş.
30	Jantsa Jant Sanayi ve Ticaret A.Ş.
31	Kardemir Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş.
32	Karsusan Karadeniz Su Ürünleri Sanayi A.Ş.
33	Kartonsan Karton Sanayi ve Ticaret A.Ş.
34	Kerevitaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
35	Klimasan Klima Sanayi ve Ticaret A.Ş.
36	Kütahya Porselen Sanayi A.Ş.
37	Link Bilgisayar Sistemleri Yazılımı ve Donanımı Sanayi ve Ticaret A.Ş.
38	Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş.
39	Martı Otel İşletmeleri A.Ş.
40	Metal Gayrimenkul A.Ş.
41	Migros Ticaret A.Ş.
42	Marshall Boya ve Vernik Sanayi A.Ş.
43	Netaş Telekomünikasyon A.Ş.
44	Net Holding A.Ş.
45	Türk Prysmian Kablo ve Sistemleri A.Ş.
46	Plastik İnşaat Malzemeleri A.Ş.
47	Reysaş Taşımacılık ve Lojistik Ticaret A.Ş.
48	Sasa Polyester Sanayi A.Ş.
49	Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.
50	Tek-Art İnşaat Ticaret Turizm Sanayi ve Yatırımlar A.Ş.
51	Türk Hava Yolları A.O.
52	Tire Kutsan Kağıt ve Ambalaj Sanayi A.Ş.
53	Tukas Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.
54	Türk Telekomünikasyon A.Ş.
55	Uşak Seramik Sanayi A.Ş.
56	Vakko Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi İşletmeleri A.Ş.
57	Yataş Yatak ve Yorgan Sanayi ve Ticaret A.Ş.
58	Yünsa Yünlü Sanayi ve Ticaret A.Ş.
59	Yeşil Yapı Endüstrisi A.Ş.
60	Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.

ÖZGEÇMİŞ

1. Adı Soyadı : Erdem KÜRKLÜ

İletişim Bilgileri

Adres : Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi F-Blok İşletme Bölümü

Telefon (Dahili) : 3239

Mail : erdemkurklu@osmaniye.edu.tr

2.Doğum Tarihi : 25.06.1987

3.Unvanı : Arş. Gör.

4.Öğrenim Durumu : Doktora

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	İktisat İşletme	Çukurova Üniversitesi	2006-2011
		Anadolu Üniversitesi	2009-2013
Yüksek Lisans	İşletme/Muhasebe	Çukurova Üniversitesi SBE	2011-2014
Doktora	İşletme/Muhasebe	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi SBE	2014-2019

5. Yayınlar

5.1. Kitaplar

KÜRKLÜ, E. (2015), *Kamu İdarelerinde İç Kontrol Sistemi*, Türkiye Alim Kitapları Yayını, Saarbrücken, Almanya.

5.2. Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler

KÜRKLÜ, E. (2014), “Nakit Yönetiminin Başarısının Sağlanmasında İç Kontrolün Rolü: Üretim ve Hizmet İşletmeleri Arasındaki Farklılıkların Tespiti”, *The Journal of Academic Social Science*, Yıl:2, Sayı:2/2, Haziran, s.375-392.

SAĞLAR, J. ve KÜRKLÜ, E. (2015), “Kamu İdarelerinde İç Kontrol Sisteminin Kurulması ve Yürütülmesi: İki Farklı Devlet Üniversitesinde Karşılaştırma”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Cilt:24, Sayı:1, s.71-84.

KÜRKLÜ, E. (2015), “Yeşil Muhasebe Açısından Çevreye Duyarlı Olan ve Olmayan Üretim İşletmelerinin Karşılaştırılması”, *The Journal of Academic Social Science*, Yıl:3, Sayı:16, Eylül, s.122-131.

TÜRK, Z. ve KÜRKLÜ, E. (2017), “Financial Failure Estimate in BIST Companies with Altman (Z-Score) and Springate (S-Score) Models”, *OKÜ İİBF Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, Haziran.

5.3. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler

TÜRK, Z. ve KÜRKLÜ, E. (2017), ‘‘Financial Failure Estimate in BIST Companies with Altman (Z-Score) and Springate (S-Score) Models’’, 22 nd EBES Conference, May 24-26, Rome, ITALY.

TÜRK, Z. ve KÜRKLÜ, E. (2017), ‘‘Analysis of Transparency of Independent Auditing Institutions in Turkey’’, MODAVICA 14 th International Conference on Accounting, October 11-13, Tirana, ALBANIA.

**OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU**

**OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA**

Tarih: 22/07/2019

Tez Başlığı: BAĞIMSIZ DENETİMDE GÖNÜLLÜ ROTASYONU ETKİLEYEN FAKTÖRLER: BİST ŞİRKETLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 212 sayfalık kısmına ilişkin, 22/07/2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %18 'dir.

Filtreleme Tip 1 (maksimum %30)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça dâhil,
- 3- Alıntılar dâhil.

Filtreleme Tip 2 (maksimum %10)

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç,
- 3- Alıntılar dâhil,
- 4- 5 Kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygularıyla arz ederim.

22/07/2019

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: ERDEM KÜRKLÜ

Öğrenci No: 13DRISL3207

Anabilim Dalı: İŞLETME

Programı: İŞLETME

Statüsü: Y.Lisans Doktora

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

PROF. DR. ZEYNEP TÜRK

(Unvan, Ad Soyad, İmza)

ENSTİTÜ ONAYI

UYGUNDUR.

Ac. Gör. Alptuğ ALIÖZ

(Unvan, Ad Soyad, İmza)